

Riksdagens protokoll

1990/91:24

Protokoll
1990/91:24

Onsdagen den 14 november

Kl. 9.00–17.56
19.00–20.57

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 8 november.

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1990/91:Sk15–Sk19 till skatteutskottet

1990/91:U3 och U4 till utrikesutskottet

3 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 7 november

Företogs till avgörande försvarsutskottets betänkanden 1990/91:FöU1, FöU2, FöU3 och FöU4, kulturutskottets betänkande 1990/91:KrU2, trafikutskottets betänkande 1990/91:TU4, näringsutskottets betänkanden 1990/91:NU3, NU5 och NU19 samt bostadsutskottets betänkande 1990/91:BoU3 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 19).

Försvarsutskottets betänkande FöU1

Mom. 2 (åtgärder för att i första hand transportera farligt gods per järnväg eller till sjöss med dubbelbottnade fartyg)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Paul Ciszuk – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (tillämpning av miljöskyddslagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Paul Ciszuk – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Försvarsutskottets betänkande FöU2

Utskottets hemställan bifölls.

Försvarsutskottets betänkande FöU3

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (avveckling av Hästholmens skjutfält)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Paul Ciszuk – bifölls med acklamation.

Försvarsutskottets betänkande FöU4

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (utvidgade tjänstgöringsområden vid vapenfri tjänst)

Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 35 för reservationen av Jan Jennehag och Paul Ciszuk. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Kulturutskottets betänkande KrU2

Mom. 1 (turismens betydelse för landsbygden)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 55 för reservation 1 av Ingrid Sundberg m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (information om allemansrätten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande TU4

Mom. 1 (avslag på propositionen)

Utskottets hemställan bifölls med 235 röster mot 55 för reservation 1 av Görel Bohlin m.fl.

Mom. 2 (utformningen av regeringens lagförslag)

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 20 för reservation 2 av Viola Claesson. 10 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (miljökvalitetsnormer)

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 18 för reservation 3 av Roy Ottosson. 5 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (förslag av regeringen om vissa kompletterande åtgärder)

Utskottets hemställan bifölls med 194 röster mot 89 för reservation 4 av Kenth Skårvik m.fl. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Näringsutskottets betänkande NU3

Mom. 1 (krav på framtagande av en ren bil)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 2 av Rolf L Nilson och Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 187 röster mot 90 för den i reservation 1 av Hadar Cars m.fl. anförda motiveringen. 13 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (forskningsprogram för utveckling av mer miljövänliga motorer och drivmedel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Hadar Cars m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (utredning om alternativ produktion för bilindustrin)

Utskottets hemställan bifölls med 253 röster mot 35 för reservation 5 av Rolf L Nilson och Lars Norberg.

Mom. 7 (bilindustrins framtid)

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 35 för reservation 6 av Rolf L Nilson och Lars Norberg.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU5

Utskottets hemställan bifölls med 199 röster mot 91 för reservationen av Hadar Cars m.fl.

Näringsutskottets betänkande NU19

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 123 för hemställan i reservation 1 av Hadar Cars m.fl. 10 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 199 röster mot 18 för den i reservation 2 av Lars Norberg anförda motiveringen. 72 ledamöter avstod från att rösta.

Bostadsutskottets betänkande BoU3

Mom. 1 (lönsamhetsvillkoret)

Utskottets hemställan bifölls med 181 röster mot 106 för reservation 1 av Knut Billing m.fl.

Mom. 3 (bo- och brukarplikt)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 18 för reservation 3 av Kjell Dahlström.

Mom. 4 (fiskefastigheter)

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 34 för reservation 4 av Eva Zetterberg.

Mom. 6 (s.k. skyddszoner)

Utskottets hemställan bifölls med 235 röster mot 54 för reservation 6 av Knut Billing m.fl.

Mom. 12 (hyresgästinflytandet enligt anläggningslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 115 för reservation 10 av Agne Hansson m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Meddelande om samlad votering

Förste vice talmannen meddelade att konstitutionsutskottets betänkanden KU4, KU7, KU12 och KU13 samt utrikesutskottets betänkanden UU3 och UU4 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

4 § Vallagsfrågor

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1990/91:KU4 Vallagsfrågor.

Anf. 1 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Fru talman! Detta är ett ärende som är viktigt och angeläget. Det berör bl.a. de förhållanden som skall gälla när vi har val i Sverige. Jag skall i mitt korta anförande kommentera några av de saker som utskottet har behandlat och redovisa några principiella synpunkter.

Till en början noterar jag att utskottet i första delen av utskottsbetänkandet diskuterar det splittrade system vi har i våra lokala val. Kommunfullmäktigevalet och landstingsvalet genomförs icke efter likartade regler. I landstingsvalet finns det liksom vid riksdagsvalet utjämningsmandat och småpartispärr. Vid kommunalvalet är det valkretsarnas antal och storlek som avgör hur det proportionella utfallet blir.

Utskottet är enigt om att man bör vidta åtgärder för att se över detta system och kanske ändra det. Jag tolkar utskottets skrivning och de debatter som varit så, att vi får en översyn av de kommunala valen i samband med den författningsöversyn som kommer. Det var den första kommentaren.

Den andra kommentaren, som är mer principiell och som vi moderater följt upp i ett särskilt yttrande, är att vi menar att man skall se över valkretsindelningen i Skåne. I årtionden har det underliga förfarandet att de fyra städerna i fyrstadskretsen bildar en valkrets innesluten i Malmöhus län släpat kvar. Vi hade hoppats att andra partier skulle göra samma bedömning som moderata samlingspartiet, nämligen att man borde se över detta förhållande och undersöka vilka möjligheter det finns att justera denna valkretsindelning. Vi har fått signaler som tydde på en sådan villighet. Men utskottsbehandlingen visar att den för ögonblicket inte föreligger, i varje fall inte i konkreta termer. Vi har då valt att göra markeringen att vi anser att detta är angeläget. Man bör göra en justering i den riktningen att fyrstadskretsen upphör som egen valkrets. Vi moderater har markerat detta i ett särskilt yttrande.

Den tredje frågan handlar om de kyrkliga valen, och där är jag själv motionär. Jag har följt upp ett önskemål som länge har diskuterats i riksdagen, nämligen att man skall försöka skapa en egen kyrkans valdag. När vi har val till kyrkofullmäktige – eller samfällighet, beroende på vilken konstruktion som finns hemma i församlingarna – skulle vi samtidigt kunna ha val till flera andra kyrkliga organ, t.ex. kyrkomötet, och också val i direkt form till stiftsfullmäktige.

Dessa frågor har diskuterats mycket i denna sal när kyrkomötet samlats, men har också diskuterats i riksdagen ett antal gånger. Utskottet gör en seriös och riktig kommentar när utskottet säger att den fråga som jag tagit upp i min motion för närvarande är under övervägande i kyrkans centralstyrelse. Den kommentaren är riktig och har så mycket tyngd att jag böjer mig för den. Men jag vill samtidigt här i talarstolen säga att jag hoppas att vi i de kyrkliga organen kommer fram till en lösning som senare passerar riksdagen och möjliggör en egen valdag för kyrkan. Genom att kunna ha direktval till en eller flera av de kyrkliga organen hoppas vi bl.a. att kunna vitalisera dessa val och kraftigt öka valdeltagandet.

Fru talman! Den egentliga orsaken till att jag begärde ordet – och det som är angeläget att framhålla när det gäller detta betänkande – är den mycket viktiga reservation om budröstning som fyra av riksdagens partier har avgivit. I detta sammanhang kan jag tala med en viss tyngd, ett visst eftertryck och också utifrån egen erfarenhet. Jag har under många år varit ordförande i vårt lands största valnämnd, nämligen Stockholms stad. När vi otaliga gånger har lärt upp valnämndsordförande och andra tjänstemän som arbetar med valförrättning, har jag noterat den otydlighet och oklarhet som trots allt finns när det gäller att i en vallokal, i en rätt stressad situation, bedöma vårdaren och vårdarens ställning i relation till den som vårdaren röstar åt. Utskottet noterar problemet och hänvisar till de överväganden som riksskatteverkets skrivelse till justitiedepartementet föranleder, och det är en bra kommentar. Men vi kan inte ställa valförrättarna inför ännu ett val i denna besvärliga situation. Det är ett uppenbart problem att valförrättarna känner osäkerhet.

Jag skulle gärna se att Sture Thun och Bo Hammar, som här kommer att representera majoriteten i utskottet, förklarar varför man inte kan göra någonting åt detta problem. Man behöver inte skriva exakt som vi har gjort i

reservationen – det är ett sätt som vi har valt för att tackla problemet, men det förvånar mig att man inte vill göra någonting alls. Jag vill uppfordra Sture Thun att förklara hur man ser på frågan.

Jag vill till protokollet läsa inntill ur vår reservation. I reservationen följer vi upp två motioner, en av Bertil Fiskesjö och en av Anders Björck. I vårt förslag till lagtext vill vi göra två tillägg som inte finns i den lagtext som majoriteten förordar och inte heller i den nuvarande lagtexten. Vi har skrivit: "Vårdare är den som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag."

Jag anser att detta är ett förtydligande som måste underlätta för valförrätaren att definiera vårdarens ställning i relation till väljaren.

Längre fram i vårt föreslagna tillägg skriver vi: "Vårdare skall ange i vilket vårdnadsförhållande han står till väljaren".

Enligt min uppfattning är det nödvändigt att ta med detta tillägg. Jag vill uppfordra Sture Thun att förklara varför han inte kommenterar detta, och jag vill egentligen uppfordra honom som representant för sitt parti att instämma i reservationen. Jag vet att Sture Thun också har erfarenhet av dessa frågor, och har man den erfarenheten är man medveten om att detta är ett mycket stort problem. Det är ingenting som man kan ha eller mista, utan det är verkligen ett stort problem. De tusentals valförrättare som har att genomföra valen väntar ett besked från Sveriges riksdag, och det tycker jag att vi skall ge dem.

Fru talman! Med stort eftertryck yrkar jag bifall till den reservation som är fogad till betänkandet.

Anf. 2 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Göran Åstrand har här på ett mycket klart och eftertryckligt sätt redogjort för hur vi som har reserverat oss anser att man skall förändra och definiera begreppet vårdare i samband med budröstning. Därför skall jag inte bli långgrandig, utan jag instämmer helt och hållet i det som Göran Åstrand sade.

Inte heller jag förstår varför socialdemokraterna och övriga som bildar majoritet inte kan instämma i förslaget om ett tillägg om hur man skall definiera begreppet vårdare.

Det är väldigt viktigt att man inte utsätter sig för misstankar om att det begås valfusk. Det tillhör en demokrati att valen skall vara så ärliga som möjligt, och då borde misstankarna om valfusk minimeras.

Också jag undrar varför man inte vill definiera begreppet vårdare på det sätt som föreslås i reservationen.

Anf. 3 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! I betänkandet behandlas flera angelägna frågor som rör valen. De allmänna valen är ju en utomordentligt viktig tilldragelse i en demokrati. Jag noterar med tillfredsställelse att ett av de förslag som vi har drivit i våra motioner har fått en mycket positiv behandling av utskottet. Det gäller frågan om valkretsindelning och utjämningsmandat i de kommunala valen. Jag anser att det är viktigt att vi snart kan ta itu med denna fråga, eftersom valkretsindelningen har använts här och var i landet som ett sätt att påverka

utgången av valen. Det har förekommit flera fall där meningarna har varit mycket delade i de kommunala församlingarna, men där majoriteten har beslutat på ett sådant sätt att man tror att det kan gynna den sittande majoriteten vid kommande val. Det är naturligtvis inte bra att sådant förekommer, och det enklaste sättet att komma ifrån detta är att man i de kommuner där man måste ha valkretsindelning, på grund av att de är stora och folkrika, har någon form av utjämning. Det är mycket tillfredsställande att utskottet efter en extra omgång – det kan jag avslöja – har kommit fram till en enig skrivning.

Valkretsindelningen i Malmöhus län har fått ett eget avsnitt i betänkandet. Jag vill bara göra en kort kommentar till detta.

Göran Åstrand har här pläderat för den moderata reservationen. Jag kan avslöja att en av de allra första motioner som jag väckte till riksdagen när jag en gång för mycket länge sedan kom hit gällde just valkretsindelningen i Malmöhus län. Frågan har behandlats i olika utredningsomgångar, och vid ett tillfälle var vi mycket nära att komma fram till ett beslut. Men den politiska enigheten sprack i sista vändan, och det utbröt återigen kaos. Den bedömning som jag och andra ledamöter i utskottet har gjort är att det för närvarande inte finns politiska förutsättningar för att ta upp frågan igen. Den behöver inte utredas mer, eftersom fler utredningar i detalj har redovisat hur en förändring skulle kunna gå till. Det är alltså en fråga om den politiska viljan. Frågan om valkretsindelningen i Malmöhus län är ju en viktig fråga, och för den skull bör det råda enighet över partigränserna.

Jag kommer sedan till långköraren om de regler som skall gälla för budröstning vid valen. Från centern har vi år efter år motionerat, och under senare år har också moderaterna ställt samma krav i sina motioner. Även folkpartiet har slutit upp kring dessa krav. Det är bra att det har blivit en bredare enighet om att man bör skärpa de bestämmelser som gäller för användning av vårdare som bud vid röstning. Som Göran Åstrand visade i sitt anförande är detta ett problem, och ett problem som ofta inte uppenbaras.

Valprovsningsnämnden har tidigare behandlat en del fall där man i varje fall har kunnat påtala bekymret med vårdarbegreppet ute i vallokalerna. Att det inte har skett några överklaganden under senare år som man anslutit till detta innebär ju inte att problemet är borta.

Det grundläggande problemet är att det händer så mycket i vallokalerna som man inte i efterhand kan komma åt. Antingen godtar man en person som vårdare eller också gör man det inte, och det kan begås fel när det inte krävs en mer klarläggande verifiering dels av vem som är vårdare, dels av vårdarbegreppet som sådant. Jag tycker alltså att den här frågan är viktig, och den har också blivit viktigare, eftersom antalet budröster med hjälp av vårdare kan förväntas öka med hänsyn till att omyndigförklarandeinstitutet har tagits bort ur vår författning.

Jag yrkar således bifall till reservationen som är fogad till detta betänkande.

Anf. 4 STURE THUN (s):

Fru talman! I föreliggande betänkande behandlas alltså ett antal motioner från årets allmänna motionstid om olika vallagsfrågor.

Utskottet hänvisar i betänkandet till att riksskatteverket i sin sedvanliga utvärdering av de allmänna valen, som görs efter varje val, samt i en särskild promemoria har föreslagit att det tekniska och administrativa valförfarandet bör bli föremål för en grundläggande översyn.

Enligt vad utskottet har erfarit bereds riksskatteverkets förslag inom justitiedepartementet. Den planerade översynen kommer att preciseras närmare i början av nästa år.

Utskottet anser att det är angeläget att en översyn enligt riksskatteverkets förslag nu kommer till stånd. Utskottet framhåller att även andra valfrågor än de som riksskatteverket har föreslagit skall kunna bli föremål för översyn. Utskottets uppfattning är att den i flera motioner aktualiserade frågan om utjämningsmandat i valkretsindelade kommuner samt enhetligt valsysteem för kommunfullmäktige och landsting kan innefattas i översynen. Utskottet erinrar om att en översyn av sådant slag som det här är fråga om normalt brukar föregås av överläggningar mellan regeringen och partiernas företrädare i vallagsfrågor.

Den slutliga beredningen av aktuella valfrågor bör enligt utskottet ske med parlamentarisk medverkan. Detta vill utskottet ge regeringen till känna.

Valkretsindelningen i Malmöhus län, som tidigare berörts, är en ständigt återkommande vallagsfråga. Utskottet hänvisar till tidigare behandling här i kammaren och avstyrker motionen. I denna fråga har man ju inte lyckats nå politisk enighet.

De kyrkliga valen tas upp i flera motioner. Bl.a. yrkas på en kyrkans valdag och att de kyrkliga valen skall förläggas till året före de allmänna valen. Det finns även motioner om att kyrkofullmäktigevalen skall ske samma dag som övriga val.

De kyrkliga valen har i många sammanhang varit föremål för diskussion. Folkstyrelsekommittén föreslog i sitt betänkande att kyrkofullmäktigeval skulle ske året före de allmänna valen.

I den proposition som lades fram med anledning av folkstyrelsekommitténs betänkande föreslogs med hänvisning till bristande politisk enighet ingen ändring av tidpunkten för kyrkofullmäktigeval.

I det betänkande som vi nu behandlar framhåller utskottet att det inte bör övervägas att ha de kyrkliga valen samma dag som de allmänna valen. Där emot anser utskottet, med hänvisning till överväganden som sker i civildepartementet och i svenska kyrkans centralstyrelse, att frågor om ändrad tidpunkt för de kyrkliga valen bör tas upp till prövning.

Fru talman! Till betänkandet har fogats en reservation. I den vid flera tillfällen behandlade frågan om budröstning återkommer tredje vice talman Bertil Fiskesjö som första namn i en motion och vill ställa särskilda krav på vårdare som budröstare. I motionen krävs att vårdaren skall kunna styrka i vilket vårdnadsförhållande han eller hon står till den röstberättigade. I reservationen, som de borgerliga partierna och miljöpartiet står bakom, sägs att erfarenheten visar att särskilda problem uppkommit i vad gäller budröstning genom vårdare. Rena missbruk har förekommit, sägs det.

Efter de senaste två valen har endast ett öppet brev – 1985 års val – kommit

till valprovsningsnämnden i den här frågan. Jag kan inte se att det här är något stort problem.

Så sent som förra hösten avstyrkte utskottet, liksom tidigare, motionsförslag som liknar det föreliggande förslaget. Kammaren följde utskottet. I den promemoria som riksskatteverket upprättade efter 1988 års val och som nu övervägs inom justitiedepartementet tas budröstningen upp i ett vidare perspektiv. Resultatet av dessa överväganden bör därför avvaktas.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört och tidigare ställningstagande i denna kammare yrkar jag avslag på reservationen och bifall till utskottsmajoritetens hemställan och, fru talman, i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Som kommentar till vad som sagts om budröstning vill jag framhålla att jag personligen tycker att man inte skall anse att vårdarna står i ett särskilt förhållande när de skall göra en tjänst åt en annan person. I motionen skrivs det ju att vårdarna skall kunna styrka i vilket vårdnadsförhållande de står. Således måste de, såvitt jag förstår, ha intyg från någon att de är vårdare. Andra som skall vara bud ställs det inte sådana krav på. Det kan ju tänkas att barnbarn skall avlämna en röst för sin farfar, morfar eller någon annan åldring. Vederbörande bor kanske långt bort. Jag tror att det är lika svårt för valförrättare att i sådana fall säkert avgöra om allt är riktigt. Som jag sade tidigare är det här fråga om en översyn och jag tycker därför att vi med tillförsikt skall avvakta resultatet, innan vårdarna särbehandlas.

Anf. 5 GÖRAN ÅSTRAND (m) replik:

Fru talman! När nu Sture Thun svarade blev jag inte nöjd. Det som de fyra partiernas representanter pekar på är ett problem. Jag kan med mycket stort eftertryck och med mycket lång erfarenhet säga att det är ett problem. Om man har ett problem i lagstiftningen när det gäller det demokratiska genomförandet av ett val är det mycket viktigt, Sture Thun, att vara tydlig. Det är tydligheten som vi efterlyser i utskottet och i reservationen. Jag skulle gärna vilja att Sture Thun återkommer och förklarar varför inte erfarenhet finns. Det finns erfarenhet. Att hänvisa till *ett* brev tycker jag är en dumhet – för att använda klartext. Jag vet vilka problem som valnämnderna har haft och vet att frågan allvarligt har diskuterats i justitiedepartementet och ingår i utvärderingen. Man är alltså mitt uppe i problematiken. De fyra partierna menar inte att man skall ändra lagstiftningen men att lagstiftningen skall vara tydligare, så att de tusentals personer som är valförrättare kan klara valförrättningen på rätt sätt och så att systemet inte kan manipuleras. Den föreslagna ändringen av lagstiftningen innebär att även omyndigförklarade får rösträtt. Det är, som Bertil Fiskesjö sade, en självklarhet att detta kommer att innebära att det blir fler fall då det kan bli svårt att veta i vilken relation vårdaren står till väljaren. Här handlar det bara om att vara tydlig. Jag vill att Sture Thun återkommer och talar om varför vi inte nu skulle kunna vidta en åtgärd som skulle underlätta för valförrättarna. Faktum är ju, Sture Thun, att det här är ett mycket stort problem för valförrättarna. De får sätta sig ned och fundera över vilka regler som gäller. Inne i vallokalen – och det är det stora problemet – möter de i en stressad situation väljare som kommer med entydiga påståenden om varför de har rätt att lämna rösten. Då måste

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Vallagsfrågor

valförrättaren kunna luta sig mot en tydlig lagstiftning. Det är skälet till reservationen.

Anf. 6 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Vallagstiftningens syfte måste ju vara att så mycket som möjligt minska möjligheterna till skönsmässiga avgöranden i själva vallokaler. Det skall finnas klara regler att gå efter, regler som alla känner till och som man vet tillämpas lika över hela landet. När det gäller just frågan om budröstning kan man naturligtvis komma till olika slutsatser i olika vallokaler.

Nu går det inte, som Sture Thun gjorde, att jämföra vårdarna som budbärare med nära släktingar. En vårdare kan ju företräda väldigt många. Det har ju förekommit tidigare att man har samlat ihop en stor mängd röstande och varit bud åt dessa utan att vårdarförhållandet har varit särskilt klart. Det gäller alltså flera, och det går således inte att jämföra med barnbarn som röstar för farfar. I de allra flesta fall har väl barnbarnet bara en farfar att rösta för.

Anf. 7 STURE THUN (s) replik:

Fru talman! Jag har inte tjänstgjort som valförrättare, men det är möjligt att det är stora problem för dem som är valförrättare. Men hur vi än skriver lagar tror jag inte att det kommer att vara på samma sätt i alla vallokaler, eftersom det ju görs personliga tolkningar av vallagen. Jag tror alltså att det kommer att förekomma en del variationer.

Jag vill peka på vad man har sagt i riksskatteverkets promemoria från den 16 juni 1989.

"Enligt RSVs bedömning kan en avsevärd förbättring åstadkommas genom att make åläggs att underteckna försändelsen." Det sker ju inte nu om äkta makar röstar för varandra.

RRV fortsätter: "Det kan i detta sammanhang även ifrågasättas om kraven på sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder måste finnas vid budröstning med hänsyn till att dessa förhållanden normalt inte kan kontrolleras."

Således vill riksskatteverket, såvitt jag förstår, se över hela budröstningsförfarandet. Om det ändå skall ske en översyn av detta, tycker jag att det är onödigt att stifta en ny lag nu. Därför bör vi avvakta vad som kommer fram vid översynen.

Anf. 8 GÖRAN ÅSTRAND (m) replik:

Fru talman! Det handlar inte om någon ny lagstiftning. I reservationen talas det om att den befintliga lagstiftning som är nödvändig skall kompletteras med ett förtydligande, eller rättare sagt två förtydliganden, kring samma problemkomplex.

Sedan säger Sture Thun här i riksdagens plenisal att man tolkar lagen olika i vallokalerna. Det är just detta som är problemet, och det är just därför som vi skriver reservationen. Det är fullständigt oacceptabelt att det i vårt demokratiska valsystem finns denna typ av otydligheter. Sture Thun har genom sitt inlägg gjort det ännu mer nödvändigt att vi allvarligt överväger om vi inte skall ha ett förtydligande av de regler som skall gälla för valförrättarna när de skall pröva vem som är vårdare.

Anf. 9 STURE THUN (s) replik:

Fru talman! Det är ju inte bara valförrättare som tolkar lagen på olika sätt. Även domstolar tolkar den på olika sätt. Därför tycker jag att vi skall acceptera att en valförrättare anser att en budröstning skall godkännas, medan en annan valförrättare, som känner till de personliga förhållandena bättre, har en annan uppfattning. Men jag menar alltså att det är onödigt att vi nu ändrar lagen om det kommer att ske en total översyn inom kort.

Förste vice talmannen anmälde att Göran Åstrand anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 10 BO HAMMAR (v):

Fru talman! Jag är mycket nöjd med att utskottet i detta betänkande för första gången enhälligt uttalar behovet av att frågan om utjämningsmandat i kommunala val ses över. I praktiken stöder utskottet tanken på utjämningsmandat, och det utmynnar i ett tillkännagivande till regeringen om att den här frågan måste ses över.

Tidigare har ju mitt parti, och även folkpartiet och centern gemensamt tror jag, reserverat sig i den här frågan, men nu har vi alltså ett enhälligt utskott, och det är mycket bra.

Fru talman! Det är litet paradoxalt att socialdemokraterna, samtidigt som konstitutionsutskottet enhälligt gör detta uttalande om större rättvisa i de kommunala valen, driver linjen att de vill ha större orättvisa i riksdagsvalen. Jag tycker att Sture Thun kan utveckla varför det är så angeläget att vi skall ha mer orättvisa riksdagsval, dvs. ha en valordning när det gäller riksdagsvalen som inte ger en proportionell fördelning av mandaten samtidigt som vi när det gäller de kommunala valen nu för första gången säger att vi vill ha en större rättvisa i vallagen. Men jag är alltså nöjd med det tillkännagivande som utskottet gör i detta betänkande.

När det gäller budröstningen säger utskottet att en översyn kommer att ske, enligt en promemoria som riksskatteverket har inlämnat till justitiedepartementet. Det är möjligt att en sådan översyn behövs. Men jag förstår inte riktigt varför det inte kan räcka med det, och jag har svårt att förstå den här dramatiken som innebär att fyra partier reserverar sig i den här frågan. Jag har inte upplevt att det har varit stora problem kring budröstningen eller att det skulle pågå något utbrett valfusk eller valfiffel. Det är möjligt att man kan se över vissa frågor, men då får man väl göra det med anledning av den här promemorian. Samtidigt tycker jag att det är mycket angeläget att vi inte skapar regler som allvarligt kommer att försvåra budröstningen och krångla till den i onödan. Nu när omyndighetsförklaringen har upphävts och fler människor har möjlighet att delta i val, tycker jag att man måste hitta smidiga former för budröstningen. Jag har alltså inte upplevt att det här har varit något stort problem. Jag anser därför att den tekniska översyn som nu kommer att ske är till fyllest. Därför har jag litet svårt att förstå att man skall behöva reservera sig i den här frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 9 §.)

Prot. 1990/91:24
14 november 1990
Vallagsfrågor

5 § Normgivning m.m.

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1990/91:KU7 Normgivning m.m. (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 11 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Först vill jag be om ursäkt för att jag i går inte hann anmäla mig på talarlistan. Därför finns jag inte med på dagens talarlista.

I det här betänkandet, 1990/91:KU7, har vi moderater fyra reservationer, och vi är ensamma om alla fyra. I och för sig är det kända ställningstaganden, men av den anledningen är de inte mindre väsentliga. Som en röd tråd i dessa reservationer, liksom i vår politik över huvud taget, går omsorgen om den enskilda människan, den enskilda människans rätt gentemot den starkare statsmakten, myndighetsmakten.

Jag uppfattar socialdemokratisk politik som raka motsatsen. Det visar inte minst det som har hänt under de senaste veckorna beträffande förslag om en ny ordning, som innebär att det största partiets makt stärks gentemot de övriga. Det föreslås att man skall gå ifrån proportionalitet och annat. Jag skulle gärna vilja höra socialdemokraternas företrädare Kurt Ove Johansson motivera varför socialdemokraterna skall ha några fördelar framför de andra partierna, varför de vill lämna den proportionalitet om vilken vi tidigare har varit överens, även om det tog lång tid för socialdemokraterna att komma fram till det beslutet.

I reservation 1 sägs det att det är nödvändigt att lagarna är så utformade att den enskilda medborgaren kan förutse följderna av de beslut han fattar i egna ärenden. Därför måste vi begränsa ramlagstiftning och generalklausuler, annars råkar den enskilde illa ut. Om eller, tyvärr måste jag säga, när tveksamhet uppstår skall lagen enligt vår uppfattning tolkas till den enskildes förmån. Det är således den enskilde som skall ha tolkningsföreträde. Det anser inte socialdemokraterna, och tyvärr har inte de andra partierna velat stämma in i den här reservationen. Jag tror dock att vi i sak är ense med några.

I reservation 2 behandlas lagstiftningen i övrigt. Den enskilda människan skall i största möjliga utsträckning tillförsäkras rättssäkerhet och integritet, säger vi, och det är en uppföljning av vad vi har sagt tidigare. Det allmänna skall reglera den enskilda människan, honom eller henne, i så liten utsträckning som det över huvud taget är möjligt. Likaså skall lagarna naturligtvis stiftas i överensstämmelse med våra grundlagar och med Europakonventionen. Att Europakonventionen här måste slå igenom blir allt tydligare allteftersom den ena företrädaren efter den andra för det största partiet går ut och säger att vi måste samarbeta med Europa i olika avseenden.

Reservation 3: Konsekvensanalys av de förslag som föreläggs riksdagen måste ges en mer påtaglig plats. Vi tycker inte att den har varit tillräcklig hittills. Varje förslag till ny lag måste åtföljas, när det kommer till riksdagen, av en ordentlig analys av konsekvenserna för den enskilda människan, för de företag som drabbas och naturligtvis också för statsmakten. Om en sådan konsekvensanalys inte medföljer, betyder det att vi sitter här i riksdagen och

beslutar utan att veta hur det drabbar samhället. Dåliga lagar undergräver respekten för lagstiftningsmakten över huvud taget, för lagar och samhällets beslut. Det är en farlig väg som man är ute på om man inte ser till att vi får konsekvensanalys och därmed respekt för lagarna.

När vi fattar för snabba beslut betyder det att den enskilde kan drabbas av rättsförluster. Sådana rättsförluster måste i största möjliga utsträckning undvikas.

Reservation 7 är den fjärde av våra reservationer. I den hävdar vi att en genomgång av svensk lagstiftning i syfte att bringa den i överensstämmelse med Europakonventionen enligt vår uppfattning bör göras. Sverige har vid en rad tillfällen fällts av Europadomstolen, ibland i ganska pinsamma fall. Det har visat sig att vår lagstiftning inte i alla delar uppfyller, eller har uppfyllt – i några fall har vi ändrat lagstiftningen – de krav som Europakonventionen ställer. Vi vill att en utredning tillsätts för att undersöka möjligheterna för införlivande eller inkorporering i svensk rätt av Europakonventionen.

I sak tillstyrker jag naturligtvis, fru talman, alla våra reservationer men formellt, för att spara kammarens tid, yrkar jag bifall endast till reservation 1.

Anf. 12 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Folkpartiet har under lång tid ställt krav på att den enskilde skall ha rätt att få förvaltningsbeslut domstolsprövade. För några år sedan fattade riksdagen beslut om lagen om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut. Vi tycker från folkpartiets sida att lagen är begränsad och att hänsyn bara tas till Europarådsorganen. Det tycker vi är en brist i lagen. Vi menar att den enskilde, oavsett Europarådsorgan, skall ha större möjligheter att få förvaltningsbeslut prövade i domstol.

Det här har vi tagit upp i vår motion om folkstyrelse. Vi menar att man borde gå vidare efter tre huvudlinjer.

För det första bör möjligheterna till rättsprövning utvidgas genom vad vi kallar rättsbesvär. För det andra skall avregleringen fortsätta. Genom att upphäva onödiga föreskrifter som reglerar förhållandet mellan den enskilde och det allmänna minskar anledningarna till konflikt. För det tredje menar vi att vissa avgöranden kan flyttas från myndigheterna till domstolarna. Det är så här vi önskar att man skulle utöka den enskildes rätt till att få förvaltningsbeslut prövade i domstol.

Utslag av Europadomstolen menar vi bör få konsekvenser för hur man bedömer liknande ärenden i fortsättningen. Dessa domstolsbeslut måste vara vägledande för förvaltningsmyndigheterna och regeringen. Det bör klarläggas av regeringen i lämplig ordning. Det har vi tagit upp i ett särskilt yttrande i betänkandet.

Vidare finns några folkpartimotioner, – en av Lars Sundin – som tas upp i betänkandet, där jag inte kan se annat sätt än att man tillstyrker motionen. Det gäller svensk författningssamling, där man menar att den inte bara skall finnas i tryck utan även på försök i databaser. Så småningom skall den kunna utvidgas så att man via elektroniska medel skall kunna få ta del av svensk författningssamling. Här har utskottet uttryckt sig som så att man utgår från

att så skall ske. Jag kan som sagt inte se det på annat sätt än att det betyder bifall till motionen.

En annan motion gäller en fråga som vi tidigare diskuterat i det här sammanhanget, nämligen hur klara grundlagarna är för medborgarna att ta del av. Där finns en motion av Lola Björkquist, som tycker att vi borde ha en populärversion av grundlagarna. Det har vi från folkpartiets sida stött. Vi borde kanske ha haft en reservation i det här fallet, inte så att vi har ändrat vår politik i det avseendet, utan vi stöder fortfarande förslaget om en populärversion. Det är väldigt viktigt i ett demokratiskt samhälle att medborgarna verkligen kan få del av våra grundlagar, dem som vår demokrati bygger på.

Jag skulle kunna yrka bifall till motionen, men jag gör inte det med tanke på att det ställer till en del trassel i det administrativa hänseendet. Jag stöder fullt och fast den motion som Lola Björkquist har skrivit. När nu KU igen skall ta upp frågan om att se över grundlagarna, vore det kanske anledning för majoriteten att i det sammanhanget fundera över om det är lämpligt att ta upp kravet på en populärversion av grundlagarna. Jag nöjer mig med detta.

Anf. 13 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Vi hade förra onsdagen en ganska omfattande debatt om grundlagsfrågor. De frågor som tas upp i det aktuella betänkandet anknyter ganska nära till de diskussioner som vi förde då. Jag skall inte upprepa i varje fall alltför mycket av vad jag sade vid det tillfället.

Uppmärksamheten i de olika motionerna är mest riktad mot själva lagstiftningsprocessen som helhet. Vi berör den från centerpartiets sida ganska utförligt i vår motion om dessa frågor. Det genomgående temat i vår motion är att de lagar som vi antar här i riksdagen skall vara noga förberedda. De skall ha utsatts för den granskning som lagrådet är skyldigt att göra och riksdagen skall ha goda möjligheter att på ett tillfredsställande sätt bereda ärendet när det har kommit hit. Det är, tror jag, det allra viktigaste när det gäller att garantera en kodexsamling som är klar och redig, som kan begripas av svenska folket och som kan tillämpas på ett sätt som inte är motsägelsefullt.

Nu är jag naturligtvis väl medveten om att här finns hakar och problem i olika led i denna önskvärda process. En sak som jag personligen har reagerat mot många gånger, inte minst i dessa dagar, är att man väldigt hastigt och lustigt bestämmer sig för en sak som skall genomföras mycket snabbt. Det är naturligtvis inte bra. Det leder som regel till illa övertänkta bestämmelser, som myndigheterna först under tveksamhet tvingas tillämpa och där vi så småningom tvingas komma tillbaka och ändra. När det gäller lagstiftning tycker jag att det är väldigt viktigt att vi har en framförhållning, en långsiktig planering, ett rejält utredande – man skäller mycket på det svenska utredningsväsendet, men det gör aldrig jag för jag tycker att det är gediget, värdefullt och viktigt – och att vi har tidsutrymme både i regeringen och i riksdagen innan vi tar slutlig ställning till lagförslaget. Det skall alltså, på detta område, inte vara snabba klipp som gäller.

Sedan finns det olika moment som man naturligtvis kan diskutera och där man kan föreslå förbättringar. En fråga som getts betydande utrymme och

som ingalunda är enkel är frågan om ramlagstiftning. Med ramlag menar vi som regel översiktliga bestämmelser som skall ge tillämpande myndigheter utrymme för skönsmässiga bedömningar; kommunallagen är väl en av de främsta ramlagar vi har i vårt land. Här är det två principer som står emot varandra. Den ena är att lagen skall vara tydlig och helst gå så djupt i detalj som möjligt. Den andra principen är att man i en hel del fall skall kunna rätta tillämpningen efter behovet och efter lokala förhållanden eller särskilda omständigheter i det enskilda fallet. Om man bortser från sådana specialiteter som kommunallagarna, tycker jag för min del att vi här i riksdagen skall eftersträva ett så fullständigt lagstiftningskomplex som möjligt så att utrymmet för skönsmässiga avgöranden begränsas. Det är också ett tema i den motion som vi har väckt i det här ärendet.

Men det gäller naturligtvis också att se till att den enskilde kan få sin rätt prövad i de fall där tvister uppstår. Här har vi ett gammalt problem i vårt land, beroende på förvaltningstradition, att många förvaltningsbeslut inte kan tas upp i domstol vilket är vanligt runt om i världen och hos våra nordiska grannar. Den frågan har vi tagit upp i en särskild motion i anslutning till den förestående omprövningen av de nya regler som har införts vad gäller domstolsprövning av förvaltningsbeslut, dvs. att regeringsrätten kan gå in i vissa fall.

Jag tycker för min del att vi behöver ha mer generell lagstiftning på det här området. Jag tror inte att det skulle åstadkomma så mycket bekymmer som en del föreställer sig; klarar man det i Danmark och Norge bör vi kunna klara det i Sverige också. Det är klart att det är en garanti för att den enskilde får en helt objektiv prövning av sina klagomål om han kan gå till domstol. Att vi inte har haft det så är ju en av de främsta anledningarna till att vi vid enskilda tillfällen har blivit fällda i Europadomstolen, som ju bygger på en mer kontinental syn.

Jag har nu talat den angivna tiden. Men jag vill bara säga att ett led i lagstiftningsarbetet ju måste vara att förberedelserna görs så att man någorlunda kan överblicka konsekvenserna av den lag som riksdagen stiftar. Där har det enligt vår mening brustit. Det tycker vi inte är bra.

Jag skall nöja mig med att yrka bifall till två reservationer: reservation 4 – som gäller just konsekvensanalyser – och reservation 9 om Europakonventionen och rätten till domstolsprövning.

Anf. 14 BO HAMMAR (v):

Fru talman! Jag skulle vilja yrka bifall till reservation 11 i det här betänkandet.

Jag är litet förvånad över att vi över huvud taget har behövt reservera oss på den här punkten och ännu mer förvånad över att jag är ensam reservant.

Det här handlar ju om något så enkelt som att vi vill att utskottet skall göra ett tillkännagivande om vikten av att handikappade människor kan delta fullt ut i den demokratiska processen. Vi vet att så inte är fallet i dag. Svårigheterna är stora. Det kan vara lokaler som är omöjliga för handikappade att besöka och vistas i. Det kan vara att man inte har information på punktskrift och ljudband eller att det saknas hörselslingor. Det finns många sådana praktiska svårigheter. Jag vet att det pågår en handikapputredning som delvis be-

rör de här frågorna. Men det är ju en viktig demokratisk fråga och jag tycker att det vore på sin plats att konstitutionsutskottet med ett tillkännagivande markerade de här frågornas vikt. Jag blir litet förvånad över skillnaderna i engagemang. I det förra betänkandet som handlade om att strama åt budröstningen, en fråga som ju ofta gäller handikappade människor, vill man skärpa reglerna och skapa garantier mot valfusk. Det må vara berättigat. Men jag tycker att det kontrasterar litet mot ointresset när det gäller att verkligen öka handikappade människors möjligheter att delta i samhällslivet, att delta i den demokratiska processen.

I övrigt håller jag med om vad utskottet skriver i betänkandet och nöjer mig med att yrka bifall till reservation 11.

Anf. 15 HANS LEGHAMMAR (mp):

Fru talman! Jag skall främst ta upp två reservationer: reservation 4 och reservation 10.

Reservation 4 handlar om vikten av konsekvensanalyser i beredningsarbetet och i riksdagsarbetet över huvud taget. Miljöpartiet har motionerat i den här frågan, och motionen har besvarats i andra betänkanden. Vi tycker att det är viktigt att konsekvenser kommer fram väldigt tydligt i det löpande riksdags- och utredningsarbetet.

Vi är smått förvånade över att man inte uttrycker sig kraftfullare. Vi får ofta litet luddiga och halvt positiva besked från utskottets majoritet om att saker och ting är på gång. Men om man inte i betänkandena konkretiserar vad det är för konsekvenser som skall ingå kommer vi dess värre inte längre än vad vi gjort i dag. Detta är framför allt ganska tydligt i den problematik som rör sig om EG-frågorna. Därför är jag litet förvånad över att vänsterpartiet inte är med på reservationen som gäller ökade möjligheter till konsekvensanalyser. När det gäller EG-frågan ser vi väldigt ofta att konsekvenserna är något som man inte vill beröra. Man vill inte föra fram dem i diskussionen. Vilka konsekvenser får det på olika områden? Vilka konsekvenser får det på miljö, fördelningspolitik, den kommunala beskattningsrätten osv.? Det är svårt att få fram det i den politiska debatten, men det måste vi för att stärka demokratin.

Moderaterna har också skrivit en motion och en reservation om ökad konsekvensanalys i beredningsarbetet. Jag blir förvånad när jag läser den här motionen. Det man tar upp är litet av de fördomar som man onekligen bär på i moderat politik; det är moderategoismen. Det man vill ha fram är kostnader för den enskilde, kostnader för företagen. Det tycker jag också att man skall ha fram i riksdagsbesluten. Men det kan väl inte bara vara det som är viktigt att få fram i riksdagsdebatten, Elisabeth Fleetwood?

Vad som också kommer fram och som är betänkligt när det gäller frågan om svårigheten med konsekvensanalyser och EG är att en hel del av det material som vi från den kritiska sidan av EG-anpassningen och en eventuell anslutning till EG vill ha debatt om t.o.m. är hemligstämpelat. Det går alltså inte att debattera. Man måste luska och försöka hitta läckor för att få fram ett material som kan debatteras av oss politiker.

Den andra reservationen som vi har i betänkandet är en reservation som vi har följt upp från förra årets debatt. Den handlar om transformering ut-

ländska konventioner till svensk lagtext. Vi hade en större debatt i anslutning till fjolårets betänkande angående detta. Jag tänker inte närmare gå in på den frågan nu, men jag tycker att den är så viktig att jag ämnar yrka bifall även till den.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 4 och 10.

Anf. 16 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Normgivning är ju ett ständigt återkommande diskussionsämne i Sveriges riksdag. Med tanke på de konstitutionella aspekter som ryms inom normgivningens område är det naturligt att konstitutionsutskottet ägnar hithörande frågor nödvändig uppmärksamhet.

I föreliggande betänkande behandlas bl.a. principerna för lagstiftningen, rätten till domstolsprövning i Sverige, internationella konventioners införlivande i svensk rätt och den offentliga sektorns informationsverksamhet. Det är med andra ord intressanta och viktiga intresseområden som berörs i betänkandet.

Till betänkandet har fogats elva reservationer och två särskilda yttranden. Vid ett mera ytligt betraktande kan det därför se ut som om oenigheten mellan riksdagens partier i dessa frågor är mycket stor. Men så är det inte – tvärtom! En mera grundlig genomläsning visar faktiskt att enigheten snarare är regel än undantag.

Reservationerna är mycket allmänt hållna. Jag tror att de medborgare som sätter sig ned och läser reservationerna kommer att fråga sig mer än en gång varför inte reservanternas kunnat sluta upp kring majoritetens skrivningar, detta med tanke på vad som redovisats i betänkandet om vad som skett och förbereds inom de berörda områdena.

Vi kan t.ex. konstatera att enigheten om principerna för lagstiftning är mycket stor i Sveriges riksdag. Det betyder ju inte att vi alltid måste vara eniga om lagstiftningens innehåll, och det är vi som bekant inte heller. Men den värdegemenskap som finns mellan oss när det gäller principer för lagstiftning finns det all anledning att värna om. Den samsynen är sett utifrån demokratiska utgångspunkter synnerligen värdefull.

Jag kan inte se att det finns några större skiljaktigheter mellan oss när det gäller synen på ramlagstiftning. Utskottets majoritet slår fast att ramlagstiftning i vissa fall kan leda till en svåröverskådlig mängd föreskrifter. Vi har också nu liksom tidigare klart uttalat vikten av att så långt det är möjligt begränsa användningen av ramlagstiftning. Den uppfattningen har också regeringen.

Att moderaterna, som Elisabeth Fleetwood sade, skulle värna den enskilde gentemot det allmänna mer än något annat parti – det är väl mera en floskel som man använder i en talarstol. I verkligheten förhåller det sig ju inte på det sättet. Den kritik som Hans Leghammar alldeles nyss här från talarstolen riktade mot Elisabeth Fleetwoods uttalande på den punkten kan jag instämma i.

Sedan en längre tid tillbaka är myndigheterna genom beslut av riksdagen och av regeringen hårt hållna när det gäller att besluta om nya föreskrifter. Myndigheterna är skyldiga, som det heter, att iakttä sträng restriktivitet i detta avseende. Det arbete med avreglering och regelförenkling som stän-

Prot. 1990/91:24
14 november 1990
Normgivning m.m.

digst pågår numera inom regeringskansliet har ju varit ganska framgångsrikt. Antalet grundförfattningar är det lägsta på 20 år. Sedan 1986 har myndighetsreglerna minskat med drygt 4 000.

Fru talman! Jag vill också med några ord beröra beredningen av lagstiftningsärenden, eftersom en del talare har varit inne på detta.

Lagrådets roll och betydelse i lagstiftningsarbetet kan inte nog understrykas. Om detta är vi i allt väsentligt ense, såvitt jag förstår. Att konstitutionsutskottets granskning på denna punkt vid ett flertal tillfällen lett fram till kritiska uttalanden är ingenting att hymla om. Under årens lopp har mer än en regering fått vidkännas sådan kritik. Regeringarna har som sig bör varit mycket lyhörda för konstitutionsutskottets synpunkter. Den granskning som utskottet gör varje år beträffande lagrådsgranskningen ger stöd för ett sådant påstående. Men – och det vill jag kraftigt understryka – det finns därför inte saklig grund för att hävda att regeringen skulle ha visat bristande intresse för lagrådets synpunkter, som påstås i någon av de motioner som utskottet har behandlat.

Konstitutionsutskottet har vid en rad olika tillfällen betonat betydelsen av att riksdagsbeslut i lagstiftningsärenden är väl förberedda. I det sammanhanget har utskottet också framhållit det värdefulla inslag i beslutsprocessen som den offentliga utredningsverksamheten utgör. På den punkten tror jag inte att det finns någon bristande överensstämmelse mellan Bertil Fiskesjö och socialdemokraterna – och sannolikt inte när det gäller något av de andra partierna heller. Formerna för utredningsverksamheten har regeringen på ett förtjänstfullt sätt redovisat i kommittéhandboken. Med ledning därav kan jag inte finna att regeringen skulle ha någon annan uppfattning än utskottet när det gäller värdet av parlamentariska utredningar.

Samma slutsats kommer man fram till när det gäller betydelsen av konsekvensanalyser i samband med beslut i riksdagen. Vikten av ordentliga konsekvensanalyser i lagstiftningsarbetet har också betonats inom regeringskansliet. Där pågår ett intensivt arbete med att åstadkomma ännu bättre konsekvensanalyser. Frågan om bättre konsekvensanalyser har också hög prioritet i vårt utskott – det har de anföranden som hållits tidigare här vittnat om. I föreliggande betänkande framhåller vi att konstitutionsutskottet i sitt framtida granskningsarbete särskilt skall uppmärksamma hur konsekvensanalyser utvecklats i framlagda propositioner.

Europakonventionen och rätten till domstolsprövning tas upp i några reservationer och utmynnar i krav på utredning.

Lagen om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut är tidsbegränsad till utgången av 1991. Den trädde som bekant i kraft den 1 juni 1988.

Som framgår av den redovisning som lämnats i utskottets betänkande pågår det inom regeringskansliet en uppföljning av lagen. På varje område där Europakonventionens krav på tillgång till domstolsprövning gör sig gällande undersöks om det är ändamålsenligt att låta domstolsprövning ersätta överklagande i administrativ ordning. Den här översynen skall i princip vara slutförd vid årsskiftet 1990–1991. Förberedelserna för ett mera fullödigt beslutsunderlag pågår alltså fortlöpande.

Regeringens uppgift att bevaka den svenska lagstiftningens förenlighet med ingångna konventioner är, enligt min uppfattning, närmast en självklar-

het mot bakgrund av de uttalanden som redan gjorts av konstitutionsutskottet och av riksdagen. Vi kan också konstatera att det arbete som sker på regeringsnivå har medfört att en rad ärendegrupper överflyttats till domstolarna. Vi har ju särskilt redovisat detta i konstitutionsutskottets betänkande.

När det gäller frågan om införlivande av internationella konventioner i svensk rätt skall jag uttrycka mig mycket kort. Denna fråga behandlades ingående vid föregående års riksdag. Vi kom fram till att både transformations- och inkorporationsmetoden är godtagbara från konstitutionell synpunkt. Vi slog fast att det måste avgöras från fall till fall vilken metod som skall användas.

I detta sammanhang kan det vara på sin plats att än en gång erinra om det självklara i att internationella konventioner som antagits också skall uppfyllas, men att detta inte alltid förutsätter att åtagandena skall ha en motsvarighet i svensk rätt. Kring detta är, såvitt jag förstår, också enigheten ganska stor i riksdagen.

Till sist, fru talman, några ord om samhällsinformationen. Frågan om informationen till medborgarna i syfte att öka deras möjligheter att delta i den demokratiska samhällsprocessen är utomordentligt viktig. Om den saken behöver vi inte tvista. På den punkten är vi, Bo Hammar, helt överens. Men jag tycker att det är fel om man försöker framställa detta så, att det här skulle vara någonting som vänsterpartiet särskilt värnar om. Jag tror mig kunna påstå att de flesta partier här i riksdagen gång efter annan har visat ett stort intresse för dessa frågor.

Jag vill betona att det, åtminstone från vårt håll, görs en hel del när det gäller att ge medborgarna möjligheter att ta del av olika beslut. Men självfallet kan ännu mera göras. På flera områden pågår det också ett arbete med en sådan inriktning, inte minst inom regeringskansliet. Det utredningsarbete som bedrivs t.ex. inom civildepartementet beträffande en samhällsdatas i videotex är mycket intressant från allmänhetens synpunkt men även ur de gruppers synvinkel som Bo Hammar talade om. Om detta skulle kunna genomföras så som vi har beskrivit i betänkandet, skulle en bred allmänhet få tillgång till en omfattande samhällsinformation.

När det gäller de viktiga frågorna om de funktionshinderade förutsättningar att delta i den demokratiska processen och att ha möjligheter till inflytande i egna ärenden hos olika myndigheter vill jag nämna – precis det var Bo Hammar inne på – att handikapputredningen behandlar frågor som hör samman med detta. Vad som sägs från utskottets sida är att vi bör avvakta resultatet av utredningen innan vi går vidare.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till hemställan i konstitutionsutskottets betänkande och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 17 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Först vill jag ta upp det som Bo Hammar kom in på, nämligen reservation 11. Jag kan inte se att Bo Hammar finns i kammaren just nu, men jag hoppas att han snart är tillbaka. Bo Hammar var förundrad över att andra inte hade ställt upp på förbättrade förhållanden när det gäller de handikappades möjligheter att rösta. Jag kan säga att jag känner för den sa-

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Normgivning m.m.

ken i allra högsta grad. Men jag tar för givet att man i resp. vallokal gör allt för att de handikappade skall få rösta.

Vidare vill jag till Bo Hammar säga, var han nu än befinner sig, något om det som vi diskuterade i samband med behandlingen av förra betänkandet, nämligen vårdarproblematiken. Vi vill ju bl.a. ha en tydligare skrivning av lagen i det avseendet för att tillförsäkra de handikappade och de gamla den integritet som de behöver ha när de går till röstlokalen. Det här är en viktig fråga när det gäller att just tillgodose de handikappades önskemål.

Hans Leghammar talade om detta med konsekvensanalyser och sade att det var typiskt att moderaterna bara talade om kostnaderna. Men om Hans Leghammar hade läst vad som står litet tidigare i reservationen, skulle han ha funnit att vi där skriver om både konsekvenser och kostnader. Konsekvenserna är mångfasetterade, men vi har inte heller glömt kostnaderna, som vi anser vara mycket relevanta i sammanhanget. Därmed faller Hans Leghammars opposition mot vad vi skriver i vår reservation om konsekvensanalyser.

Kurt Ove Johansson säger att nödvändig uppmärksamhet ägnas åt normgivningen. Ja, och det sade jag också i mitt första inlägg; vi är i stora delar eniga på den punkten. Men vi tycker inte att majoriteten har varit tillräckligt tydlig. Därför har vi förbehållit oss rätten att reservera oss.

Att här tala om viljeinriktningen när det gäller att värna om den enskilde är en floskel i talarstolen – jag tror att Kurt Ove Johansson uttryckte sig på det sättet. Men jag undrar om väljarna och de enskilda människorna tycker att vårt tal om deras rättigheter är floskler. Jag skall dock inte besvara den frågan här i talarstolen, utan jag överlåter åt de enskilda människorna att avgöra om det är fråga om floskler i det här sammanhanget.

Jag skulle kunna nämna en lång rad människor som har varit föremål för uppmärksamhet, även här i riksdagen. Det gäller människor som har känt sig överkörda – enskilda människor som upplever att de har blivit trampade på tårna vad gäller deras rättigheter.

Sedan säger Kurt Ove Johansson, och i det avseendet håller jag med honom, att lagrådets roll inte nog kan understrykas. Ja, det tycker således vi också. Men hur kommer det sig att propositioner gång på gång kommer så sent att vi först då får veta att tidsutrymmet, tyvärr, är begränsat och att det därför inte går att remittera ärendet till lagrådet. Det är inte att visa respekt för lagrådets betydelse. Alltför ofta händer det att socialdemokraterna anser att det inte är nödvändigt att gå till lagrådet. Där har vi inte samma åsikt. Vi anser att det här alltför ofta, finns ett bristande intresse för lagrådets roll och en sådan situation måste undvikas.

Anf. 18 HANS LEGHAMMAR (mp):

Fru talman! Elisabeth Fleetwood kände sig tydligen litet trampad på tårna när det gällde reservationerna om konsekvensanalyser. Här har det faktiskt, fru talman, blivit två reservationer om konsekvensanalyser. Om Elisabeth Fleetwood och moderaterna tycker att alla konsekvenser skall belysas, hade det väl inte funnits någon anledning att skriva en egen reservation. Då hade det väl i stället varit väldigt lätt att förena sig med centern och miljöpartiet i en gemensam reservation om konsekvensanalyser. Det är bara det att det

här finns en skillnad i synsättet, och de konsekvenser som tas upp i den moderata reservationen är kombinerade med preciserade kostnader för enskilda individer, företag och statsmakterna.

Men jag ger gärna Elisabeth Fleetwood en chans. Om Elisabeth Fleetwood anser att konsekvensanalyserna ändå skall gälla på miljöområdet, inom fördelningspolitiken osv., begär jag gärna votering i det här ärendet. Jag skulle med glädje se att moderaterna röstade med centern och miljöpartiet. Och så blir det väl om Elisabeth Fleetwood menar allvar med sitt tal om viljan att få fram alla konsekvenser, inte bara de som är av enskild ekonomisk art. Dess värre tolkar jag den moderata reservationen på det senare sättet.

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Normgivning m.m.

Anf. 19 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! När man lyssnar på Elisabeth Fleetwood kan man få ett intryck av att socialdemokraterna i regeringsställning förbereder lagförslag sämre än vad t.ex. de borgerliga regeringarna gjorde mellan 1976 och 1982. Sakligt sett, Elisabeth Fleetwood, finns det inget som helst stöd för en sådan beskrivning. Alla minnesgoda erinrar sig att vi i konstitutionsutskottets betänkande 1987/88:3 hade undersökt detta. Där framgår det att man just beträffande beredningsarbetet i det här fallet inte kunnat påvisa någon avgörande skillnad mellan perioderna före 1982 och perioden efter 1982. Just detta har faktiskt, om jag nu inte minns fel, också moderaterna – jag tror t.o.m. att Elisabeth Fleetwood var med vid det aktuella tillfället – varit med om att skriva under. Skall vi föra en saklig diskussion, tycker jag att man skall framhålla den korrekta bilden.

Det jag kallade för en floskel, Elisabeth Fleetwood, var när moderaterna påstår sig ha ensamrätt att värna om den enskilde. Att den enskildes förhållande gentemot det allmänna är en mycket viktig fråga har jag aldrig stuckit under stol med och inte mitt parti heller.

Beträffande det som i moderaternas reservation anförts om tolkning av ramlag och generalklausul till förmån för den enskilde, anser utskottet att man måste ta hänsyn till olika faktorer. Vi har i utskottsbetänkandet bl.a. pekat på att principen att regler som ålägger bördor eller pålagor skall tolkas snävt. Det är utan tvivel en formulering som har stor betydelse med tanke på den enskilde.

Vi behöver inte skapa motsättningar i onödan. Men eftersom Elisabeth Fleetwood särskilt vill betona moderaternas reservation 1 om ramlagar, vill jag gärna säga att jag tycker att utskottsmajoriteten går längre än moderaterna gör på den här punkten. Vi säger rent ut att vi bör ha en minskad användning av ramlagar. Jag tycker att moderaterna skulle kunna ställa upp på det.

Anf. 20 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Först vill jag vända mig till Hans Leghammars som går upp och säger att jag känner mig trampad på tårna. Inte alls. Jag apostroferades i det Hans Leghammar sade. Det är därför självklart att jag svarade på det. Det är ganska märkligt att Hans Leghammar vill ge oss möjlighet att ansluta oss till den andra reservationen om konsekvensanalys. Ni har tre namn på er

reservation och vi har tre namn på vår. Jag inbjuder Hans Leghammar att få sina medreservanter att ansluta sig till vår reservation i stället.

Vi har skrivit två reservationer, för vi har litet olika uppfattningar. Låt båda dessa stå. Jag förstår inte alls varför Hans Leghammar skulle tycka att jag kände mig trampad på tårna när jag yttrade det jag gjorde.

Kurt Ove Johansson påstår att jag har sagt att socialdemokraterna förbereder lagförslag sämre och att vi betänkande 1987/88:KU3 hade gjort konstaterandet att ansvarsfördelningen var ungefär lika. Det vi har yttrat oss om här är framför allt de senaste årens fördelning. Vi tycker att man alltför ofta har lämnat bl.a. lagrådet utanför och den uppfattningen har vi fortfarande.

Att tala om floskler tror jag nästan, fru talman, att jag avstår från. Nu vinklade Kurt Ove Johansson uttalandet på ett annat sätt och fick det till att den enskilda människan skulle känna sig lika omhändertagen. Den diskussionen vill jag inte ens ta upp här. Jag tycker att det är ovärdigt.

Anf. 21 HANS LEGHAMMAR (mp):

Fru talman! Elisabeth Fleetwood glömmer tydligen vad debatten startade med när det gäller konsekvensanalyserna. Jag angrep er moderater för att ni hade en snäv skrivning och bara tog upp frågor utan kostnadsanalys. Jag talade varmt om den reservation som centern och miljöpartiet har skrivit i samma fråga, och som vill ha en bred analys av alla konsekvenser.

Då fick jag till svar att jag hade tolkat den moderata reservationen fel, för den var så bred. Var så god, Elisabeth Fleetwood, visa hur brett det moderata tyckandet är i konsekvensanalyserna och rösta med center- och miljöpartireservationen, som täcker in och vill ha fram alla konsekvenser och inte stirrar sig blind på gruppegoismens altare när det gäller kostnaderna, vilket den moderata reservationen dess värre gör. Jag kan inte tolka det på annat sätt. Men om reservationen har blivit missuppfattad av mig och andra som har läst den, finns det all möjlighet att rösta tillsammans med centern och miljöpartiet.

Anf. 22 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Det beror på hur man läser saker och ting. I vår reservation läser jag innantill så här: "Det är nödvändigt att varje förslag till ny lag åtföljs av en ordentlig utvärdering av konsekvenser och kostnader för enskilda individer, företag och statsmakterna."

I ordet konsekvenser lägger vi in – vad nu Hans Leghammar kan mena – olika konsekvenser. Det är bara det att vi använder ett ord för konsekvenser över huvud taget, vad som gäller olika områden i samhällslivet. Det står fullt klart i vår reservation vad vi avser. Den är icke begränsad och vi kommer att rösta för den i sak, som jag sade i talarstolen, eftersom vi formellt inte har yrkat bifall till den. Hans Leghammars angrepp är helt omotiverat.

Anf. 23 HANS LEGHAMMAR (mp):

Fru talman! Man kan undra över om moderaterna verkligen vill ha en bred analys. Varför väljer de i så fall att gå skilda vägar? Varför har man inte redan från början gått med på den konsekvensanalys som centern och miljö-

partiet har velat ha? Varför har man valt att skriva en egen reservation? Det kanske finns en skillnad ändå.

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Anf. 24 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Just det, Hans Leghammar, varför har man inte anslutit sig till vår reservation? Vi har två reservationer i denna fråga. Det finns ingen anledning att argumentera så som Hans Leghammar gör.

*Radio- och
TV-frågor*

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 9 §.)

6 § Radio- och TV-frågor

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1990/91:KU12 Radio- och TV-frågor.

Anf. 25 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Sveriges etermediepolitik tillhör förmodligen de mest utredda politiska frågorna i modern tid. Trots allt detta utredande väntar fortfarande frågan om en modern etermedielagstiftning på ett avgörande. Sällan har väl uttrycket långbänk varit mer passande än när det gäller att beskriva regeringens beslutsvånda på det här området.

Kommunikations- och informationsteknikens landvinningar under senare år har skapat en helt ny mediemiljö. I allt fler länder inser man betydelsen av valfrihet, konkurrens och mångfald. Det som faktiskt sker, fru talman, är att man i land efter land, inte minst i våra grannländer, avreglerar radion och televisionen.

Särskilt glädjande är den utveckling som nu äger rum i Öst- och Centraleuropa. Där var förr informationsförmedlingen en statlig angelägenhet. Nu spirar yttrandefrihet och mångfald även där, t.ex. i Litauens andra fristående kommersiella radiokanal, som startade under hösten. Det är bara ett exempel på att våra grannländer nu håller på att gå om oss när det gäller frihet på etermedieområdet.

Det behöver knappast understrykas, fru talman, att yttrandefriheten är en grundsten i det fria och demokratiska samhället. Därför måste också radion och televisionen omfattas av principen om yttrandefrihet. Detta har alltid varit moderata samlingspartiets utgångspunkt i debatten om radio och TV. De som säger sig förespråka fria och öppna samhällen kan inte med trovärdighet också försvara radio- och TV-monopolet. Därför måste Sveriges Radios monopol upphävas. Moderata samlingspartiet menar att endast tekniska begränsningar skall tillåtas inskränka etableringsfriheten.

I dag förs en livlig debatt om framför allt TV-politiken. Tyvärr betraktas reklamfrågan av många som avgörande. Det är emellertid en farlig felsyn. Reklam i radio och TV är naturligtvis inget självändamål. Det är ett sätt att finansiera fristående kanaler och därmed ett medel att förverkliga yttrande-

friheten. Därför är ett upphävande av reklamförbudet en förutsättning för yttrandefrihet, konkurrens och mångfald.

Under lång tid har socialdemokraterna envetet försvarat Sveriges Radios monopol. De uppluckringar av monopolet som har ägt rum på senare tid har partiet faktiskt aktivt försökt motarbeta. Jag tänker inte minst på den debatt som vi har fört om satellit- och kabel-TV.

Det är emellertid glädjande att socialdemokraterna nu har retirerat från sitt tidigare motstånd mot reklam. De har gjort det 20–30 år senare än vad de flesta andra partier har gjort och 20–30 år senare än de egna partivännerna nere på kontinenten. Men, som det heter, himlen välkomnar varje omvänd syndare. Så det är väl bättre sent än aldrig.

Nu skall det – har vi läst i tidningarna – tillsättas en parlamentarisk beredning. Den skulle ha tillsatts för länge sedan, men vecka efter vecka har det kommit nya uppskovsbesked därför att kanslihuset och utbildningsdepartementet slåss i den här frågan och inte kan komma överens. Precis som det förr var i Östeuropa, så väntar nu svenska folket och riksdagen på att det maktägande partiet internt skall kunna besluta sig. Också där, fru talman, ligger vi efter och väntar på partikongressbeslut, precis som man i Östeuropa väntade på Politbyråbeslut.

Fru talman! När vi nu diskuterar radio- och TV-frågorna samt den lagstiftning som behandlas i detta betänkande, så är det viktigt att inte glömma bort radion för televisionens skull. Radiomediet har utvecklats annorlunda än TV-mediet. I dag skiljer sig utvecklingen mellan dessa medier ganska mycket. Vi tycker självfallet att också radiofrågorna nu skall tas på allvar.

När det nu skall fattas ett nytt beslut på detta område är det enligt moderata samlingspartiets mening viktigt att ett sådant beslut garanterar Sveriges Radios ställning som ett public service-företag. Enligt vår uppfattning vore det olyckligt om koncernen gjordes halvkommersiell genom att reklam tilläts i TV 1 och TV 2. Om Sveriges Radiokoncernen behöver mer pengar finns det andra möjligheter att lösa den problematiken än genom reklam i det egna mediet.

Det här innebär att TV-reklam inte bör tillåtas i Sveriges Radiokanalerna. Den måste förbehållas nya fristående markkanaler som saknar möjlighet till licensfinansiering.

Eftersom vi nu diskuterar ett KU-betänkande vill jag peka på att en liten minoritet i riksdagen kan vad gäller en inskränkning i fri- och rättigheterna – där kommer reklamfrågan in i bilden – skjuta fram beslutet ett år. Skulle ett beslut till våren i frågan om reglering av radio- och TV-frågorna innebära sådana inskränkningar som kan befaras, då kommer vi i moderata samlingspartiet att utnyttja denna vår rätt. Vi får också erforderligt antal röster för det i kammaren. Frågans avgörande kommer i så fall att skjutas ett år framåt i tiden dvs. över valet nästa höst.

Fru talman! Låt mig säga några ord om det parlamentariska läget. Vi hoppas att den parlamentariska beredningen skall uppnå en bred lösning, så att vi i fortsättningen slipper att riva upp beslut efter varje majoritetsskifte i riksdagen. Om regeringen vill få till stånd en bred uppgörelse, finns det i fråga om reklamens placering möjlighet att söka samförstånd med såväl folkpartiet som moderata samlingspartiet samt förhoppningsvis också andra partier.

Låt mig slutligen säga några ord om problematiken med radio, och för den delen också TV, över öppet vatten. Det finns i dag något som kallas för Radio Nord-lagen. Det är egentligen fantastiskt att den här typen av begränsningar finns och att människor i Sverige fortfarande kan sättas i fängelse för radiosändningar från internationellt vatten riktade mot Sverige. Det är en lagstiftning som är drakonisk i sin stränghet, och den har faktiskt också tillämpats. Människor har satts i fängelse på grund av att de har sänt radio riktad mot Sverige. Jag hoppas att den parlamentariska beredningen tar upp också denna aspekt till behandling.

Jag ber därför, fru talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets betänkande på denna punkt.

Anf. 26 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Vid nästan varje riksmöte under senare tid har konstitutionsutskottet behandlat motioner om radio- och TV-frågor. Många av de krav som har förts fram i dessa motioner har gått ut på en grundläggande förändring av radio- och TV-verksamheten i vårt land. Man har velat släppa in ytterligare företag, och man har velat låta verksamheten bli helt eller delvis reklamfinansierad. Någon gång har det också förts fram krav på en etableringsfrihet som liknar den som gäller för tryckta skrifter.

Utskottsmajoriteten har regelmässigt avstyrkt sådana motionsyrkanden. Lika regelmässigt har det förekommit reservationer till förmån för yrkan-
dena.

Även årets KU-betänkande behandlar sådana motioner och också i år avstyrks de. Vad som emellertid skiljer detta betänkande från tidigare betänkanden är att utskottet – med undantag för en mycket speciell fråga, som jag skall återkomma till – denna gång är enigt i sina ställningstaganden. Det som har åstadkommit denna enighet i utskottet är givetvis den senaste utvecklingen på mediepolitikens område.

Under många år har det som bekant pågått ett arbete med att få till stånd ett utvidgat grundlagsskydd för andra medier än det tryckta ordet. I beredningsarbetet har deltagit en beredningsgrupp med företrädare för samtliga riksdagspartier. Nyligen tog beredningsarbetet ett stort steg framåt. Sedan överläggningarna i den parlamentariska beredningsgruppen avslutats, remitterade nämligen regeringen ett förslag till en yttrandefrihetslag till lagrådet. En proposition kan förväntas redan i december i år.

De yttrandefrihetsrättsliga aspekterna på mediefrågorna kan därmed förväntas bli avgjorda i brett samförstånd. Jag vill särskilt understryka det. Även när det gäller andra aspekter på mediefrågorna är det viktigt – i likhet med Anders Björck vill jag också understryka det – med en så bred enighet som möjligt. Det är därför som det i den senaste regeringsförklaringen sägs att den nationella mediepolitiken bör utformas i bredast möjliga samförstånd. Bättre svar på den punkten kan jag inte ge Anders Björck. Som en följd av detta har regeringen också förklarat att den kommer att inbjuda riksdagens partier till en parlamentarisk beredning om den framtida mediepolitiken.

Det är med hänsyn till beredningsarbetet på dessa båda områden som ett enigt utskott nu avstyrker motioner om rätten att sända radio- och TV-pro-

gram från sändare på marken, motioner om ytterligare utredning om TV-politiken, motioner om reklamfinansierade markbundna svenska radio- och TV-sändningar samt motioner om lokala TV-stationer.

I betänkandet behandlar utskottet också motioner om ändringar i kabel-lagstiftningen och om en omedelbar ratificering av konventionen om gräns-överskridande television. Ett enigt utskott konstaterar att radiolagsutredningen arbetar med dessa frågor och att det arbetet inte bör föregripas.

En motion behandlar den gamla frågan om lagstadgad rätt att i efterhand ta del av program som sänts av Sveriges Radio. Utskottet konstaterar att upphovsrättsutredningen har lagt fram ett förslag om detta som nu bereds i regeringskansliet. På denna punkt uttalar utskottet – också detta i enighet – att det är angeläget med en snar lösning av frågan men att beredningsarbetet inte bör föregripas av någon åtgärd från riksdagens sida.

I full enighet avstyrker utskottet också motionsyrkanden som gäller frekvenser för kommunikationsradio – också i detta fall med hänvisning till en pågående utredning.

Fru talman! Som jag antydde förrut, finns det en fråga där det inte råder fullständig enighet i utskottet. Det gäller en motion som väckts av utskottets vice ordförande Anders Björck. Motionen är – det vill jag gärna understryka – inte alldeles lätt att förstå. Björck vänder sig mot något som han kallar Radio Nord-lagen. Enligt Björck står denna i strid med yttrandefrihetens principer och bör därför upphävas.

Tittar man på yrkandet i motionen, finner man emellertid att Björck vill att riksdagen skall upphäva en ändringsförfattning till en gammal kunglig kungörelse från 1939. Det intressanta i sammanhanget är att regeringen upphävt denna kungörelse redan 1967.

Motionsyrkandet är alltså 23 år efter sin tid. Utskottet kunde naturligtvis ha nöjt sig med att konstatera detta och föreslå att motionen inte borde föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Men det här är ett snällt utskott, och utskottet har då välvilligt tolkat motionen så att den vänder sig mot 1966 års lag om förbud i vissa fall mot rundradiosändning från fartyg utanför Sveriges territorium.

Utskottet konstaterar att denna lag grundar sig på en Europarådskonvention från 1965 som ålägger Sverige att såsom lagöverträdelse beivra upprättandet och användandet av rundradiostationer på öppna havet. Att upphäva lagen skulle, Anders Björck, innebära ett brott mot konventionen. Av den anledningen avstyrker utskottet motionen.

Utskottets moderata ledamöter har ändå reserverat sig. De yrkar inte bifall till motionen – naturligt nog – men vill i stället att regeringen tar initiativ till en annan konvention och att regeringen lägger fram förslag om mildare straff. Jag kan för min del inte finna det motiverat att riva upp 1965 års Europarådskonvention eller att ändra på straffbestämmelserna i lagen.

Fru talman! Jag yrkar med detta bifall till utskottets hemställan om avslag på samtliga motioner.

Anf. 27 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Låt mig då säga att enigheten i betänkandet beror ju på att vi går och väntar på en utredning som skulle ha tillsatts för länge sedan. Den

skulle ha tillsatts omedelbart efter den socialdemokratiska partikongressen i varje fall, dvs. i slutet av september. Nu är vi i mitten av november, och på grund av splittringen inom socialdemokratin har vi ännu inte fått den här beredningen.

Jag hoppas emellertid att den skall komma till stånd. Jag tror att det finns icke obetydliga möjligheter till en bred enighet, i synnerhet om man följer de tankegångar som har framförts av bl.a. utrikesminister Bengt Göransson vad gäller reklamens placering. Då tror jag att vi kan få en snabb uppgörelse och också en uppgörelse som håller under ganska lång tid.

Sedan till frågan om den s.k. Radio Nord-lagen. Om Kurt Ove Johansson hade läst reservationen, skulle han där ha funnit att när Europarådet antog den konvention som reglerar den här frågan sade man att man hoppades att signatärmakterna uteslutande använde överenskommelsen i avseende på den begränsade tillgången av frekvenser och inte för att bevara några statliga eller andra monopols intressen i fråga om masstelekommunikationer.

Det är ju precis tvärtom, fru talman. Socialdemokraterna drev igenom den här lagen, man har använt den och satt folk i fängelse, tvärtemot Europarådets rekommendation! Det finns ingen brist på frekvenser, utan vad det handlade om var att tysta Radio Nord och Radio Syd.

Med tanke på den debatt som här har förts mellan Kurt Ove Johansson och mig, där han menar att vad göras skall är redan gjort, vill jag rikta en direkt fråga, som är viktig för tillämpningen, till Kurt Ove Johansson: Innebär det han har sagt från riksdagens talarstol att det i fortsättningen enligt hans uppfattning – socialdemokratisk uppfattning – är fritt fram för sändare av typ Radio Nord och Radio Syd? Den frågan måste vi få ett svar på från Kurt Ove Johansson här i dag.

Anf. 28 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Jag tror att det är väldigt mycket viktigare att vi försöker att klara ut vad egentligen Anders Björck och reservanterna menar. Av hans anförande och av reservationen framgår ju helt klart för dem som kan läsa innantill att t.o.m. Anders Björck insett att han inte längre kan stå kvar vid den ståndpunkt som han har intagit i motionen.

Därför har inte heller reservanterna yrkat bifall till motionen. Det kan ju, som jag sade tidigare, inte gärna hävdas att man skall upphäva någonting 1990 som regeringen upphävt redan 1967. Jag noterar med tillfredsställelse att Anders Björck efter 23 år, låt vara kanske som siste man på skansen, har kommit fram till denna insikt. Alla sådana här framgångar gläder naturligtvis en gammal folkbildare, det vill jag gärna understryka.

Jag tycker närmast att det är en pinsam uppvisning som Anders Björck presterar här i kammaren. Jag skall i och för sig inte göra pinan längre än növändigt, men jag måste ändå få ställa några frågor till Anders Björck på den här punkten.

Har Europarådets rådgivande församling hävdat att den här lagen, 1976:78, skulle stå i strid med den internationella överenskommelse som lagen grundar sig på? Vad är det som gör att Anders Björck vill göra det lättare att bryta mot en internationell konvention?

Om det nu är någonting som Anders Björck menar står i strid med yttran-

defrihetens principer, varför gjorde då inte t.ex. Anders Björcks partivänner någonting mellan 1976 och 1982, när vi hade borgerliga regeringar där moderaterna stundtals ingick? Varför teg Anders Björck under den tiden?

Varför kan inte Anders Björck inse och medge att det var en tavla när han väckte motionen? Det hederligaste hade ju varit att säga: Vi tar tillbaka den här motionen och kommer igen nästa år med nya krafttag.

Anf. 29 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Kurt Ove Johansson försöker blanda bort korten och vill inte svara på frågan om han fortfarande vill ha kvar en lagstiftning som innebär att svenskar kan hamna i fängelse för att de från en båt utanför Sveriges kust sänder radio som svenskar kan avlyssna. Jag frågar Kurt Ove Johansson om han fortfarande är av den uppfattningen att det är rimligt, med tanke på den utveckling som nu pågår och de nya tekniska möjligheterna, att hota människor med fängelse.

Om han inte anser det i yttrandefrihetens namn, är det då så enligt Kurt Ove Johansson, och jag förmodar enligt socialdemokraterna, att den här lagstiftningen inte längre skall anses tillämplig? Jag har frågat Kurt Ove Johansson detta, men han vägrade svara i sitt förra inlägg. Är det nu enligt Kurt Ove Johanssons tolkning fritt fram att sända radio och television från fartyg utanför Sveriges kust?

Jag har redan citerat vad som rekommenderas på det här området av Europarådet. Det framgår av reservationen. Jag förmodar att Kurt Ove Johansson kan ta del av den direkt.

Anf. 30 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Jag har en känsla av att Anders Björck verkligen trampar vatten. Den fråga som han ställde besvarade jag faktiskt i mitt inledningsanförande. Jag sade att jag för min del inte kan finna det motiverat att riva upp 1965 års Europakonvention eller att ändra straffbestämmelserna i lagen. Mera klart besked än så kan man väl inte få av en politisk motståndare.

De fyra eller fem frågor som jag ställde till Anders Björck har jag däremot inte fått ett enda svar på. Jag hade heller inte väntat mig något svar. Svar på de frågorna skulle nämligen vara förödande för Anders Björck.

Vi har kunnat konstatera att Anders Björck är mycket trög när det gäller att vilja lära sig något nytt. Vi kan inte gärna stå här i ytterligare 23 år. Det tycks vara "inkubationstiden" när det gäller att få Anders Björck att inse de felaktigheter som är begångna.

Anders Björcks budskap till världen i motionen var att lagen står i strid med yttrandefrihetens principer och bör upphävas. Av denna stolta paroll, Anders Björck, som t.o.m. gavs viss uppmärksamhet i massmedia, finns inte mycket kvar. Enligt reservationen skall lagen, som enligt Anders Björck står i strid med yttrandefrihetens principer, inte längre upphävas. Man skall i stället bestraffas, fast litet mildare. Det står klart och tydligt i Anders Björcks reservation att han vill ha mildare bestraffning. Han tycker att fängelse är för hårt. Anders Björck har således gått ifrån att det skall upphävas till en situation där bestraffningen skall vara mildare. Såsom en annan kän-

dis, Anders Björck, skulle man kunna utbrista: En sådan seger till och jag är förlorad!

Anders Björck tycks således på fullt allvar mena att straffet skall sättas så lågt att det inte är särskilt kännbart att bryta mot en lag som grundas på internationell överenskommelse. Att en Europarådsresident kan uttrycka sig på det sättet tycker jag strider mot allt sunt förnuft.

Anf. 31 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Vad som strider mot allt sunt förnuft är faktiskt att Sverige har en lagstiftning som innebär att människor kan sättas i fängelse på grund av denna typ av brott, som Kurt Ove Johansson vill kalla för yttrandefrihetsbrott. Nu håller andra länder på att undan för undan avskaffa sina regleringar, förbud och inskränkningar. Det allvarliga är att Kurt Ove Johansson i det läget står kvar på skansen och kräver att människor fortfarande skall kunna sättas i fängelse.

Jag noterar, fru talman, att Kurt Ove Johansson faktiskt vill att fängelsestraff och förbud av det här slaget även skall finnas i fortsättningen. Kurt Ove Johansson har inte noterat vad som har hänt. Sedan år 1967, som han åberopade, har vi fått en ny grundlag och ett nytt fri- och rättighetskapitel. Han har inte heller noterat vad som har hänt i Europarådet. Det kanske man inte skall begära. Det finns en ny konvention om gränsöverskridande television, som reglerar det som Kurt Ove Johansson tror reglerades på 60-talet. Han tror också att det inte har hänt något sedan dess. Kurt Ove Johansson är mycket dåligt påläst på dessa punkter.

Det är faktiskt inte moderata samlingspartiet som har förhindrat en utveckling mot ökad yttrandefrihet i det här landet.

Anf. 32 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Vem som är bäst påläst kan vi naturligtvis också diskutera länge. Hade Anders Björck varit riktigt påläst hade han naturligtvis inte skrivit en motion om att man skall upphäva något som redan upphävdes år 1967.

På sina affischer har moderaterna bl.a. en vit mås som flyger mot en blå himmel. Jag läste i en av våra dagliga tidningar häromdagen att det på moderaternas kongress nyligen utbröt en debatt om huruvida det var måsar eller skräntärnor som dekorerat lokalen. Enligt tidningen rådde det inget tvivel om att det var stortrutar. När man lyssnar på Anders Björck, storvulen som han alltid är, får man intrycket att han fortfarande tror sig vara kvar i moderaternas kongressal. Återkommen till verkligheten här i riksdagen har han inget kvar från sin ståtliga pamflett i form av motionen om yttrandefrihetens principer. Det han i motionen vill avskaffa, har redan avskaffats. Det som skall göras, som Anders Björck själv sade, är redan gjort.

Lagen som skulle bort, skall nu finnas kvar. Mera avklädd än så, Anders Björck, kan man väl nästan aldrig bli i en politisk debatt. Georg Rydeberg – en av våra duktiga skådespelare – sade följande om en ung kollega: Han gjorde entré i frack, men när han talat stod han där naken. Jag tycker att det i hög grad gäller Anders Björck i denna fråga.

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Radio- och
TV-frågor

Anf. 33 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Det är inte varje dag en ledamot står och recenserar sina inlägg på det pompösa sätt som Kurt Ove Johansson gör. Jag tycker att man skall överlåta till andra att recensera en debatt och inte vara så självbelåten som Kurt Ove Johansson har varit.

I denna fråga har vi krävt att få bort lagen mot Radio Nord och Radio Syd. Kurt Ove Johansson vill inte vara med om det. Han tycker att det är bra och rimligt att folk även i fortsättningen kan sättas i fängelse när det gäller yttrandefrihetsfrågor. Jag kan bara konstatera att jag har misslyckats när det gäller att få Kurt Ove Johansson att förstå detta.

Eftersom Kurt Ove Johansson började tala om fåglar, är det naturligtvis frestande att dra paralleller. Jag skall också göra det, i synnerhet som det rör sig om en skånsk riksdagsman. I november äter man ju gås. Den parallellen tycker jag är en bra beskrivning på när det gäller det sätt som Kurt Ove Johansson har argumenterat på.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 9 §.)

7 § Vissa fri- och rättigheter m.m.

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1990/91:KU13 Vissa fri- och rättigheter m.m.

Anf. 34 STIG BERTILSSON (m):

Fru talman! KUs betänkande nr 13 om vissa fri- och rättigheter behandlar viktiga frågor av grundlagskaraktär. De återkommer nu till kammaren. De har nämligen förekommit flera gånger tidigare under åren.

Vi moderater har återkommit med motioner i dessa frågor, som bl.a. handlar om stärkt minoritetsskydd i författningen, stärkt grundlagsskyddad familjerätt, grundlagsfäst egendoms- och äganderätt, begränsningar i beskattningsmakten och en stärkt närings- och yrkesfrihet. I samtliga fall har vi rest krav på att möjligheterna att grundlagsskydda skall utredas. I flera av dessa fall står vi också tillsammans med de andra borgerliga partierna bakom de reservationer som föreligger. Vi stöder självfallet samtliga dessa reservationer odelat, men i dag yrkar vi endast bifall till reservationerna nr 2 och 5.

Jag skall ta upp några av dessa frågor. Senare kommer Charlotte Cederschiöld att i ett särskilt anförande ta upp den del som handlar om familjerätten.

Som jag sade återkommer våra krav från tidigare år. Det är förvånande att se vilken kallsinnighet socialdemokraterna visar våra ändock relativt blygsamma utredningskrav. Det är uppenbart att socialdemokraterna inte kan eller vill se den utveckling som alltmer har stärkt behovet av grundlagsskydd. I dag behöver enskilda människors ställning stärkas. Grundläggande för ett rättssamhälle är en livskraftig demokrati, som är så uppbyggd att medborgarna får goda möjligheter att påverka de beslut som fattas.

De lagar som stiftas måste stå i överensstämmelse med grundlagar och Europakonventionens stadgar. Utgångspunkten vid lagstiftning måste vara behovet av att öka den enskildes säkerhet och självbestämmande och inte att stärka det allmännas makt. Den enskildes krav på rättssäkerhet får inte åsidosättas i lagstiftningsarbetet.

Vi tycker att så sker. Den socialistiska grundsynen bygger i dag på misstro mot den enskildes rätt och förmåga att kunna klara sina egna angelägenheter och kunna samarbeta med andra. Genom kollektiva lösningar förmenar man den enskilde rätten och möjligheten att utifrån egna önskemål och bedömningar forma sin tillvaro i skilda sammanhang. Detta gäller inom t.ex. familjerätten, egendomsrätten och närings- och yrkesfriheten.

Enligt socialdemokratisk modell skall inkomster utjämnas kollektivt. Barn skall vårdas och fostras av det allmänna. Undervisning och sjukvård skall vara det allmännas monopol. Boendet skall gynnas inom den s.k. allmännyttan. Detta synsätt får utan tvivel konsekvenser för medborgarnas rättssäkerhet. De kollektiva lösningarna prioriteras, och de enskildas intresse sätts i andra hand. Valfriheten utplånas faktiskt.

Jag vill ta upp ett par av de reservationer som vi har fogat till betänkandet och gå in litet närmare på dem. Det gäller inte minst frågan om rättigheter och skydd för minoriteter. Vi anser att minoriteter i dag har ett alltför svagt skydd i den svenska författningen. Majoriteten har inte alltid rätt. I syfte att skydda minoriteter bör man skapa möjligheter t.ex. till att genomföra folkomröstningar. Minoriteter kan komma till sin rätt genom rådgivande folkomröstningar och, när det gäller grundlagsfrågor, beslutande folkomröstningar. Vi moderater menar, fru talman, att folkomröstningar används i alltför liten utsträckning i vårt land.

Det brukar framför allt från socialdemokratiskt håll anföras att folkomröstningar inte är bra, eftersom de fördröjer lagstiftning. Detta är inte ett bärkraftigt skäl för att motsätta sig dem. Finns det skäl att anta att en majoritet av befolkningen inte önskar ha en viss lag, skall självfallet inte proceduren som sådan vara ett argument för att förhindra att denna majoritetens vilja respekteras.

För närvarande bestämmer en majoritet om en folkomröstning skall ske. Något minoritetsskydd finns alltså inte, utom beträffande vilande grundlagsförslag. Vi anser att starka skäl talar för att låta en del av riksdagens ledamöter, exempelvis en tredjedel, kunna kräva att en rådgivande folkomröstning anordnas. Det finns flera frågor där rådgivande folkomröstningar skulle kunna vara lämpliga, och vi talar därför starkt för detta förslag.

Fru talman! Allvarlig är den stegvisa urholkning av ägande- och egendomsrätten som ägt rum i vårt land, framför allt under senare år. Det klassiska exemplet är beskattningen: egendom avhänds enskilda och andra genom skatteuttag. I vår grundlag föreskrivs inte något tak för det samlade skatteuttaget. Skatter upp till 100 % är fullt genomförbara, och i Sverige har som bekant skatteuttag på mer än hela den beskattningsbara inkomsten förekommit.

Slutsatsen av detta är naturligtvis, fru talman, att det nuvarande skyddet för äganderätten i det här avseendet är bristfälligt. En riksdagsmajoritet har

faktiskt i dag möjlighet att genom vanlig lag besluta om den här typen av begränsningar i enskilt ägande.

Vi moderater anser att personlig äganderätt är en viktig förutsättning i ett samhälle vars ekonomiska system är marknadsekonomin. När äganderätten begränsas eller störs, störs också marknadsekonomin. Därför tycker vi att man bör utreda frågan hur äganderätten kan förstärkas i regeringsformen. Detta är ett arbete som vi anser bör påbörjas snart och bedrivas skyndsamt.

Är man mer konkret i dessa frågor kan man konstatera att den ständiga ökningen av den offentliga sektorn under senare år naturligtvis också har inneburit en inskränkning i den enskilda äganderätten. Offentligt och enskilt ägande är ju i någon form kommunicerande kärl – ökar det ena, så minskar det andra. Detta är ett exempel på hur en fortsatt socialisering har ägt rum och på hur socialdemokraterna i det här avseendet inte alls har tagit intryck av den utveckling som sker i världen i övrigt, där man i dag faktiskt lämnar den här politiken och den här inriktningen.

Fru talman! Visserligen finns det ett och annat tecken i skyn som visar att utvecklingen till slut hinner i fatt socialdemokraterna. Jag tänker här på en så enkel sak som det kommunala skattestoppet. Man har nu kunnat konstatera att det inte går att beskatta mer och längre. Men det är ju i alla avseenden en omvändelse, om det nu är en sådan, under galgen. Varför måste det alltid vara så för socialdemokraterna?

Det finns flera ytterligare skäl att betona vikten av att människors ställning när det gäller ägande- och egendomsrätten stärks i grundlag.

Slutligen några ord om vårt krav på stärkt närings- och yrkesfrihet. Vi ser nära nog dagligen hur enskilda näringsidkare kommer i kläm i vårt land. Vi kan läsa i tidningarna om hur företagare tvingas lämna sina företag därför att de kommer i kläm i en helt omöjlig lagstiftning. Vi moderater har principen att friheten för människor att vara verksamma i den näring eller det yrke de önskar är av den allra största betydelse för marknadsekonomin. Friheten att starta och driva ett företag är en omistlig del av samma ekonomi. På samma sätt förhåller det sig med rätten att välja ett visst yrke.

Under senare år har vi kunnat se hur det blivit allt svårare för den enskilde att fritt välja och utöva en näring, att fritt driva ett företag eller att ägna sig åt ett yrke. Näringsfriheten har inskränkts på väldigt många olika sätt. Även om det i ett modernt samhälle självfallet krävs en viss auktorisation, om man får uttrycka det så, för olika verksamheter, är det ändå alldeles klart att den enskilda människan har hamnat i bakvatten, för att använda ett populärt uttryck.

Fru talman! Vi moderater kommer att fortsätta att driva de här frågorna. Vi har ju sett att det faktiskt lönar sig att driva på i frågor om grundlagsändringar. Det såg vi så sent som för någon vecka sedan i den här kammaren. Vi har faktiskt förhoppningen att vi också när det gäller de nu aktuella frågorna så småningom kommer att kunna få en majoritet för att gå vidare.

Anf. 35 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag skall försöka göra mitt inlägg kort. Detta betänkande är ju egentligen ett slags fortsättning på det betänkande som vi behandlade i förra veckan. Dagens betänkande tar upp krav på utredningar om föränd-

ringar i grundlagen. I onsdags bifölls ett återremisskrav. När de frågor som behandlades i förra veckans betänkande skall tas upp i utskottet, är det naturligt att även de nu aktuella frågorna kommer upp. Vi får i konstitutionsutskottet försöka bli ense om vad en ny utredning skall syssla med. Att det skall bli en utredning har vi fått signaler om i ett pressmeddelande från regeringen. Jag hoppas att det blir ett positivt beslut om en utredning.

Tre av reservationerna i detta betänkande är gemensamma för centerpartiet, folkpartiet och moderaterna. Stig Bertilsson har talat för dessa reservationer, och det är kanske inte så mycket att tillägga. Jag är medveten om att det inte är så helt enkelt att formulera de föreslagna kraven i grundlagstext. Det krävs naturligtvis vissa reservationer. Det är emellertid angelägna ärenden som tas upp, och för den skull bör man göra ett ordentligt försök.

Reservation nr 6 om beskattningsmaktens gränser bygger för centerpartiets del på de allmänna tankegångar som vi brukar framföra i grundlagsfrågor, nämligen att grundlagen skall vara klar och tydlig; man skall veta vad den innehåller. Här råder onekligen förvirring när det gäller just skattebegreppet. Vi talar ibland om avgifter och ibland om skatter, och det är inte alltid lätt att finna distinktionerna. Vi har i våra motioner på detta område under senare år krävt att det skall göras en klar definition av vad som skall betraktas som avgifter. Den som betalar en avgift bör rimligtvis få någon förmån. Skatter däremot är en ren pålaga som vi betalar för att ordna våra gemensamma angelägenheter. Det är också viktigt ur retroaktivitetssynpunkt att vi har en klar distinktion. Skatter får ju enligt grundlagen inte tas ut retroaktivt. Genom denna terminologiska förvirring uppkommer särskilda svårigheter.

Jag tycker alltså att de tre reservationerna – om närings- och yrkesfrihet, om beskattningsmaktens gränser och om äganderätten är viktiga grundlagsfrågor. Vi bör därför inte tveka att utreda om vi kan stärka skyddet på dessa områden. Dessutom bör vi alltså se till att grundlagsbestämmelserna blir klara.

Jag kan inte underlåta att något kommentera ett par av de reservationer, som moderaterna ensamma står för. Jag förstår inte riktigt reservation nr 2; det finns inget klart budskap i denna.

Stig Bertilsson talade här om folkomröstningar. Jag har ungefär samma uppfattning som han utom på en punkt. Jag tycker inte att vi skall ha rådgivande folkomröstningar utan att folkomröstningarna bör vara beslutande. Rådgivande folkomröstningar åstadkommer bara förvirring. Jag har också en bestämd uppfattning om hur folkomröstningarna bör arrangeras. Det bör först fattas ett riksdagsbeslut, varefter en minoritet bör ha möjlighet att föra ut frågan till folkomröstning. Denna skall då vara beslutande. Detta får betydelse inte bara för att folkomröstningar skall kunna anordnas utan också därför att det blir en press på ledamöterna i riksdagen att försöka komma fram till lösningar som kan accepteras av alla. Det är ju så bestämmelserna i grundlagen om folkomröstning hittills har fungerat. Denna fråga behandlade vi emellertid förra onsdagen, och jag kan inte finna att det i reservation 2 talas särskilt om folkomröstningar.

Reservation 3 tar upp frågan om familjerätt. Jag brukar yttra mig i denna fråga, eftersom jag är litet ängslig inför tanken på en grundlagsfäst familje-

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Vissa fri- och rättigheter m.m.

rätt. Jag står i alla möjliga diskussioner på barnens sida. Om det är någonting som skulle vara angeläget att grundlagsfästa så är det barnens rätt. Vi vet att många barn far väldigt illa. Att på detta sätt ytterligare öka föräldraauktoriteten och på något sätt göra denna absolut vänder jag mig mot. Vi har haft uppmärksammade internationella konferenser om barnens situation i världen. Detta tycker jag är en angelägen fråga att ta upp och försöka hitta formuleringar för en grundlagstext. I varje fall anser jag den frågan vara mycket angelägnare än att föra in familjerätten i grundlagen, hur en sådan nu skulle formuleras.

Jag ber att få instämma i yrkandet om bifall till reservation nr 5.

Anf. 36 STIG BERTILSSON (m) replik:

Fru talman! Bara en mycket kort kommentar med anledning av Bertil Fiskesjöes uttalande om folkomröstningar.

Traditionen i vårt land är sådan att jag tror att om man börjar med rådgivande folkomröstningar i något större utsträckning än hittills har man nått en viss framgång. Kommer det däremot ett förslag om att folkomröstningarna över lag skall vara beslutande, lär vi inte komma i närheten av en reform. En sådan tanke kan jag inte finna att det finns majoritet för i Sveriges riksdag.

Anf. 37 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Jag måste erkänna att jag funderat mycket på detta. De erfarenheter vi har fått av rådgivande folkomröstningar är sannerligen inte enbart positiva. Särskilt bedrövligt är det när man efter en folkomröstning håller på och disputerar vilket omröstningsresultatet egentligen blev. Fortfarande råder det ju oenighet i denna kammare om tolkningen av resultatet av folkomröstningen om kärnkraften. Så anser jag inte att det bör vara. Därför borde vi seriöst pröva den ordning som man har i Danmark. Folketinget fattar där först ett beslut, och sedan kan frågan föras ut till folkomröstning. Svaret blir då ett ja eller nej, och då vet alla vilket som blivit resultatet av omröstningen. Det är den modell som jag förordar.

Anf. 38 STIG BERTILSSON (m) replik:

Fru talman! Man får vara glad över att folkomröstningen om kärnkraften inte var beslutande, eftersom man inte lyckats utröna ens vad de olika alternativen innebär.

Anf. 39 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Detta är just en konsekvens av att omröstningsinstitutet är sådant som det är. Här finns nämligen ytterligare ett moment som är av intresse, om man skulle följa min modell. Då tvingas de politiska partierna att ta ställning. Man skulle inte kunna gå ut med diffusa förslag, utan först måste partierna visa färg här i riksdagen. När man gjort det, kan frågan föras ut till folkomröstning. Medborgarna vet då vad riksdagen har beslutat och var de olika partierna står. Vi får då ett resultat, om vars tolkning vi inte behöver tvista.

Förste vice talmannen anmälde att Stig Bertilsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Anf. 40 BO HAMMAR (v):

Fru talman! Jag vill yrka bifall till reservation nr 1 till detta betänkande.

Jag undrar vart folkpartiet tog vägen i denna debatt. Ylva Annerstedt har väckt en motion om strejkrätten, som jag tycker är väldigt viktig. Vi har fått den litet ovanliga kombinationen i utskottet att Ylva Annerstedt och jag har reserverat oss i fråga om den fackliga strejkrätten.

Jag tycker att detta betänkande visar på en del intressanta skillnader i hur de olika partierna ser på frågan om fri- och rättigheter. För oss i vänsterpartiet är rätten att strejka, rätten att vägra sälja sin arbetskraft, en grundläggande rättighet. Regeringens förslag förra vintern om strejkförbud visar att det är angeläget att vi i grundlagen får ett starkare skydd för strejkrätten. Det är mycket intressant att just Ylva Annerstedt och jag tycks vara ensamma i utskottet om den åsikten. Den andra liberalen i utskottet, miljöpartiet och socialdemokraterna var inte intresserade av den här frågan. Socialdemokraterna tycks vara helt obekymrade om dessa starka attacker mot den fria strejkrätten. Jag vill gärna, fru talman, passa på att uttrycka min respekt för Ylva Annerstedt som i god liberal anda vill stärka skyddet för denna grundläggande rättighet.

Sedan har vi en del andra reservationer i betänkandet. "Sällskapet ägarfrämjandet" i form av de tre borgerliga partierna har reserverat sig på en rad punkter för att stärka äganderätten. Vi fick alldeles nyss höra av Stig Bertilsson att skatt är nästan att betrakta som stöld. Jag tror att det var Marx som en gång sade att egendom är stöld, men jag är inte säker på det. Nu får vi höra att skatt är detsamma som stöld.

Då kan man undra hur det här grundlagsskyddet för äganderätten skall se ut. Man riktigt känner i dessa reservationer hur bondens sista ko är hotad. Löntagarfonderna har, av de borgerliga partierna, tidigare beskrivits som ett hot mot äganderätten, medan Wallenbergfonderna skulle var en garant för samma äganderätt och samma demokratiska rättighet.

Fru talman! Jag anser inte att äganderätten är någon absolut och självklar rättighet. Det finns redan en rad inskränkningar, och det är nödvändigt i ett demokratiskt och civiliserat samhälle. Hur bred äganderätten skall vara är en politisk stridsfråga och inte en grundlagsfråga. Man kan även notera att Dagens Nyheters ledarsida, som väl är det främsta uttrycket för liberalismen i svensk politik, delar den här uppfattningen. Detta går inte att reglera på det sätt som de borgerliga vill. De borgerliga partiernas linje innebär att riksdagens möjligheter att göra vissa inskränkningar i äganderätten, att fatta vissa skattebeslut osv. skulle nästan försvinna. Det finns redan ett skydd för äganderätten i våra lagar och i vår grundlag, och jag tycker att det skyddet räcker.

Fru talman! Sedan har vi, tillsammans med miljöpartiet, reserverat oss för en motion som miljöpartiet har väckt. Jag tror att det är Hans Leghammar själv som har väckt motionen som vi är överens om, nämligen att man skall grundlagsfästa allemansrätten.

Jag har den uppfattningen att vi inte skall föra in alla möjliga frågor i

Vissa fri- och rättigheter m.m.

grundlagen. Det har bl.a. diskuterats grundlagsskydd för älvar och många andra frågor. Jag tror inte att vi skall proppa grundlagen full med sådana detaljföreskrifter, men allemansrätten är en mycket grundläggande rättighet i vårt land. Jag är orolig för att ett kommande EG-medlemskap skall urholka denna urgamla rätt. Därför tycker jag att det är lämpligt att grundlagsfästa allemansrätten, och därför vill jag gärna yrka bifall till reservation nr 4.

Anf. 41 STIG BERTILSSON (m) replik:

Fru talman! Jag kan inte underlåta att göra två korta kommentarer. I en tid när det över hela världen sveper en rörelse för ökat enskilt ägande, när man inte minst i den del av världen där Bo Hammar har sina förebilder lagstiftar om ett ökat enskilt ägande, då talar socialdemokraterna i Sverige i termer som att ägande är stöld eller näst intill. Det är i alla fall en profet som har uttalat det, konstaterade vi tidigare. Det är alldeles uppenbart att det är samma ull i de nya vänsterkläderna.

Anf. 42 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Bo Hammar hamnar väl i precis samma svårigheter som vi som står bakom trepartireservationerna möjligen kan hamna i. Det är inte så enkelt som det kan se ut på papperet. Jag sade redan i mitt inlägg att det naturligtvis krävs noggranna överväganden. Det måste finnas inbyggda reservationer. Det gäller så snart man tar in materiella krav i grundlagen över huvud taget. De här förslagen om allemansrätten i grundlagen och om strejkförbud är precis lika svåra. Det är inte enklare att komma med sådana bestämmelser i grundlagen som skall kunna tillämpas oreserverat, än vad det är på de andra punkterna. Jag föreställer mig att även Bo Hammar inser att det kan finnas situationer där landets välfärd kräver att riksdagen kan fatta ett beslut. Det har vi ju gjort. En av mina första upplevelser här i riksdagen var att vi bröt strejken 1971 genom ett beslut i riksdagen. Partierna gjorde detta under stor enighet. Man får vara försiktig med absoluta krav över huvud taget.

Anf. 43 BO HAMMAR (v) replik:

Fru talman! Jag är helt överens med Bertil Fiskesjö. Det är naturligtvis inte så lätt att grundlagsreglera allting, och jag konstaterar att Bertil Fiskesjö inser det vad gäller äganderätten.

När det gäller frågan om rätten att strejka är det klart att inga rättigheter kan vara absoluta. Det kan finnas lägen då man har anledning att ta till lagstiftning. Det som hände i vintras, när regeringen gick ut och sade att nu har vi litet svårigheter i landet, nu skall vi genomföra ett flerårigt strejkförbud, ger anledning att titta på frågan om inte strejkrätten måste få ett ökat skydd i grundlagen.

Stig Bertilsson, jag har inte talat om, och jag tror inte socialdemokraterna heller anser, att ägande skulle vara stöld. Det finns ganska vittgående regleringar som skyddar äganderätten i det här landet. Ni vill ju åstadkomma en grundlagsreglering som kommer att göra det mycket svårt att, också när det är mycket angeläget, beskära äganderättens villkor. Stig Bertilsson var

snudd på att säga att det var stöld att ta ut skatter, att det nästan är en kränkning av äganderätten. Där är vi inte överens.

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Anf. 44 HANS LEGHAMMAR (mp):

Fru talman! Jag skall främst prata för reservation 4, som handlar om allemansrätten och behovet av grundlagsskydd för denna. Bo Hammar nämnde att det var en motion av mig. Det är det faktiskt inte, Bo Hammar, utan det är en socialdemokratisk motion. Jan Fransson har skrivit den här motionen.

Däremot har jag varit ganska engagerad och funderat på hur det går med den svenska allemansrätten i integrationsarbetet och vid ett eventuellt medlemskap i EG. Bo Hammar och jag hade en litet djupare diskussion om detta vid ett kaffebord, när vi var ute och reste med utskottet till EG och EGs institutioner. Har jag tidigare befarat att allemansrätten inte är så skyddad som den borde vara enligt mitt förmenande, så stärktes den oron när jag såg hur domstolen i Bryssel arbetade.

Jag hade för avsikt att under allmänna motionstiden skriva en motion med en längre formulering, men det blev inte tid till det. Det är många motioner som skall skrivas om man är utskottsansvarig på olika områden. Det var därför till min glädje som jag såg att det fanns en socialdemokratisk motion i samma ämne. Jag yrkar med glädje bifall till den socialdemokratiska motionen om grundlagsskydd för allemansrätten, och jag hoppas att vi kan få en debatt om detta eftersom socialdemokraterna inte har stött den i utskottet.

Det skulle vara intressant att få en litet seriösare debatt om strejkrätten. Jag delar i stor utsträckning Bo Hammars åsikter om behovet av ett starkt skydd för strejkrätten. Vinterns händelser visade att det redan i dag finns ett ganska starkt skydd för strejkrätten. Det lades fram ett förslag om en inskränkning av strejkrätten, men det lyckades aldrig genomdrivas. Det visar att vi har ett ganska starkt skydd.

De debatter som fördes kring frågan om strejkrätten var ganska inflammerade. Jag håller med om att skyddet måste vara mycket starkt. Jag vet inte om Bo Hammar läste Anna Cristensen debattartikel i DN någon månad efter dessa inflammerade turer. Hon pekade där på hur strejkrätten egentligen har utvecklats från den tid då det handlade om den svages rätt att säga ifrån, den svages möjlighet att verkligen påverka arbetsmarknaden. Hon menade – och hon hade enligt min uppfattning ganska stor fog för det – att det inte riktigt är på det sättet i dag.

Jag läser ibland KPML(r)-tidningen för att få en litet bredare syn på alla politiska vinklingar som finns i landet. Tidningen redovisar väldigt ofta vilda strejker, småstrejker, osv. som förekommer varje vecka. Mycket få av dessa strejker får något resultat. Ofta sker dessa små strejker bland ganska svaga grupper.

De strejker som verkligen får resultat är strejker bland nyckelgrupper. Dessa nyckelpersoner, flygledare och personer som innehar andra mycket viktiga funktioner i samhället, har i dag med hjälp av strejkvapnet en oerhörd makt. Men den svaga människan inom industrin har inte någon sådan makt.

Det vore därför intressant att diskutera just strejkrättens utveckling. Är strejkrätten till för dessa nyckelgrupper? De här grupperna har enligt min

Vissa fri- och rättigheter m.m.

uppfattning i dag ett oerhört starkt skydd. Däremot skulle det vara intressant att se på frågan om strejkskyddet för andra grupper. Det är av den anledningen som vi har litet svårt att stödja reservationen. Allmänt sett menar jag att strejkrätten är ganska väl skyddad i dag. Men ibland blir det litet groteskt när man ser hur nyckelgrupper kan driva sina frågor gentemot andra.

Anf. 45 BO HAMMAR (v) replik:

Fru talman! Jag vill ingalunda romantisera strejken som något slags vapen i den politiska kampen. Jag tycker, precis som Hans Leghammar, att man mycket väl kan diskutera olika aspekter på strejkfrågan. Men jag tror att det vore mycket farligt att inskränka strejkrätten och säga att den gäller vissa grupper men inte andra. Då tror jag att vi snart skulle befinna oss i ett skymningsland och i ett mycket farligt läge, där strejkrätten skulle vara helt urholkad.

Det är, som Hans Leghammar säger, riktigt att vi i vintras avvisade detta. Jag befarar att det delvis var av taktiska skäl som en del borgerliga partier gick emot regeringens förslag i det avseendet.

Jag undrar hur det skulle gå med strejkrätten om vi fick en borgerlig majoritet och väldigt många fler moderater i de här bänkarna. Jag kan mycket väl tänka mig att en riksdagsmajoritet då allvarligt skulle kunna inskränka den grundläggande fri- och rättighet som strejkrätten ändå är. Därför menar jag att det finns anledning att på ett mera klart sätt skydda strejkrätten i grundlagen.

Anf. 46 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Jag skall fatta mig ganska kort och försöka att bygga mitt anförande på ett principiellt ställningstagande. Detta är något jag faktiskt har jobbat för väldigt ofta ända sedan vi började diskutera dessa fri- och rättigheter. Jag arbetade med dessa frågor när jag satt med i fri- och rättighetsutredningen och diskuterade fri- och rättighetskapitlet i regeringsformen.

Jag menar att man trots allt måste hålla fast vid att Sverige har ett parlamentariskt representativt statsskick och att vår författning bygger på den s.k. folksuveränitetsprincipen. Det innebär att ärenden som regel skall avgöras genom majoritetsbeslut. Vi har i Sverige en tradition med en fri opinionsbildning. Debatten får alltså föras kring de politiska frågorna och så småningom leda fram till beslut.

Jag känner mig litet besviken över att så många här vill påkalla grundlagsregleringar och därigenom inskränka demokratins verkningsskrets och de diskussioner vi för kring dessa frågor.

Stig Bertilsson menade att man skall undanta skattedebatter och debatter om äganderätt från detta och att man på olika sätt skall införa restriktioner. Detta är en kampanj som i dag förs från Arbetsgivareföreningen och från näringslivets organisationer. Jag tycker emellertid att debatten sett från moderaternas synpunkt är litet defaitistisk. Tror ni inte på era argument i den allmänna debatten, eftersom ni inte kan föra debatten utifrån de utgångspunkterna? Tror ni inte att ni kan vinna majoritet för era ståndpunkter här i riksdagen, eftersom ni måste se till att det finns ett skydd för minoriteter?

Huvudprincipen i Sverige är folksuveränitetsprincipen.

Jag kan ställa samma fråga till Bo Hammar: Tror inte Bo Hammar på att han kan upprätthålla principerna när det gäller de fackliga stridsåtgärderna genom att delta i den allmänna debatten, genom att i den fria debatten verka för detta? Varför påkalla ytterligare grundlagsreglering, när det är så svårt att nå fram till förbättringar den vägen?

Sedan jag har sagt detta vill jag gärna säga att vi, genom de bestämmelser som finns i regeringsformens rättighetskapitel, i viss mån har restriktioner för beslutsfattarna. De rättigheterna har ju fått ett särskilt skydd i 2 kap. i regeringsformen. Beslut om dessa rättigheter har fattats – och detta är nödvändigt – i bred politisk enighet. Vi skall ha en grundlagsreglering i de frågor där vi har en gemensam värdering. Vi skall ha en grundlagsreglering mot tortyr och i en rad frågor där det är viktigt att markera att vi inte kan godta att rättigheter kränks.

Jag erinrar om att konstitutionsutskottet aktivt har medverkat till två utredningar med deltagande av samtliga partier – fri- och rättighetsutredningen och rättsskyddsutredningen – som efter ingående överväganden har förberett de bestämmelser och det reformverk vi har i dag.

Även reglerna om minoriteters möjligheter att i riksdagen förhindra eller uppskjuta beslut, som togs upp av Stig Bertilsson, har utformats i strävan efter att uppnå consensusbeslut. Man kan här erinra Stig Bertilsson om att förre högerledaren, statsvetaren Gunnar Heckscher, på ett förtjänstfullt sätt, genom att vara ordförande i en av dessa utredningar, medverkade till sådana lösningar i enighet. Detta gäller även de nuvarande bestämmelserna om egendomsskyddet som finns i regeringsformen.

Beräffande fackliga stridsåtgärder, familjerätt och närings- och yrkesfrihet ter sig för mig förslagen om grundlagsreglering resp. införandet av ett starkare skydd i grundlagen svåra att tillfredsställa. Dels är skälen principiella, genom att det i vissa fall gäller förhållandet mellan enskilda och inte ett skydd gentemot det allmänna, dels är det tvivelaktigt om skyddet verkligen förstärks genom grundlagsregleringen, eftersom den om detta förs in i stor utsträckning måste öppnas för undantag och möjligheter att då reglera en hel del förhållanden i vanlig lagstiftning.

På de här principiella grunderna yrkar jag bifall till utskottets hemställan i samtliga delar.

Anf. 47 STIG BERTILSSON (m) replik:

Fru talman! Utskottets ordförande Olle Svensson anklagar oss moderater för att vilja införa fler restriktioner. Det vill vi naturligtvis med våra krav om grundlagsskydd. Men därefter försvarar Olle Svensson de restriktioner som finns i dag. Det blir ingen enhetlig linje i det resonemanget.

Fru talman! Vi moderater är naturligtvis alldeles på det klara med att detta är utomordentligt svåra frågor. Det är därför som vi i samtliga fall uttrycker oss så försiktigt att vi talar om utredningskrav. Vi är inte mer långtgående i våra krav än att vi tror att man i utredningar kan komma fram till förbättringar.

När det gäller skatterna och ägandet har det i dag faktiskt gått så långt att det här fordras en ändring. Tidigare i debatten har det talats om den enskilda människans situation. Jag skall ta ytterligare ett litet exempel. Att man är

1990 och 1991 talar om århundradets skattereform, när man enbart åstadkommer något som kan kallas en skatteomläggning, visar hur långt man gått i sina intentioner att beskatta det svenska folket. Man sänker över huvudet inte skatten. Då anser vi moderater, fru talman, att möjligheten att skydda enskilda människor måste utredas.

Anf. 48 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Man kan naturligtvis driva det principiella resonemang som Olle Svensson här förde. Det är så att säga den engelska modellen om man drar ut konsekvenserna, dvs. parlamentet är suveränt. Det finns ingen konkurrent gentemot parlamentet. I det engelska parlamentet kan man besluta vad som helst.

Men vi har i Sverige valt den modellen att det skall finnas en grundlag i vårt land. Sedan blir då nästa steg i diskussionen: Vad skall den innehålla? Jag var med en gång i tiden när vi arbetade fram den nya grundlagen, och jag har också deltagit i senare utredningar. Jag kan gärna avslöja att jag från början ansåg att grundlagen skulle vara en rejäl regelbok för riksdag och regering, för val och liknande ting. Den skall på ett otvetydigt sätt reglera den formella sidan av hur ett demokratiskt styrelseskick skall se ut.

Jag var motståndare till de allmänna målsättningsparagrafer som sedan fördes in i grundlagen, eftersom jag trodde mig kunna ana att dessa skulle bereda svårigheter. Ju mer luddigheter det finns i grundlagen, desto större risk är det att kraven på författningsdomstol och liknande vinner gehör, dvs. vi får jurister som borta från allt politiskt ansvar sitter och beslutar vad grundlagen egentligen innehåller. Så vill inte jag ha det.

Men det har sedan ändå visat sig att vi undan för undan har kunnat enas om att det i vissa frågor bör finnas materiella bestämmelser i grundlagen som för fram sådana saker som man anser vara särskilt skyddsvärda. Detta har vi gjort, som Olle Svensson kom in på, i en lång rad fall. För min personliga del har jag inte varit opåverkbar i den debatt som har förts. Det har varit omfattande diskussioner om att även en demokrati kan bli förtryckande.

Det är inte säkert att det alltid blir de bästa besluten, eller de som är bäst för det stora flertalet, om man ger fritt fram för majoriteten. Jag uppfattar därför restriktioner som en uppmaning till dem som har majoritet att eftersträva så bred enighet som möjligt i frågor som uppfattas som mycket angelägna för medborgarna.

Anf. 49 BO HAMMAR (v) replik:

Fru talman! Jag är överens med Olle Svensson om att kampen för de fackliga fri- och rättigheterna naturligtvis främst är en politisk kamp och att vad som står i grundlagen inte innebär någon garanti. Man kan inte föra in allting i grundlagen. Men jag anser att rätten att strejka är en grundläggande fri- och rättighet.

Om ett antal människor på en arbetsplats har sådana förhållanden att de helt enkelt inte vill fortsätta sälja sin arbetskraft till arbetsgivaren och går samman och säger: Nu slutar vi arbeta, är detta en rättighet de har som ingen skall kunna ta ifrån dem.

Jag är mycket orolig över den pågående mycket starka kampanjen mot

fackföreningsrörelsen. Vi såg den problematiken i vintras när t.o.m. den socialdemokratiska regeringen var inne och tafsade på strejkrätten. Jag är mycket orolig för vad som skulle kunna inträffa om det blir en borgerlig majoritet i denna kammare med ett starkt högerinflytande. Jag anser därför att det finns ännu större anledning att på ett bättre sätt skydda denna grundläggande rättighet, strejkrätten, i vår grundlag.

Anf. 50 OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill först vända mig till Stig Bertilsson. I det första anförandet som Stig Bertilsson höll nämnde han att det kommunala skattetakets var någonting positivt. Beslutet om detta har fattats inom ramen för folksuveränitetsprincipen genom majoritetsbeslut i riksdagen. Den kommunala självstyrelsen regleras i grundlagen, men jag tror inte att man skall införa kommunalt skattestopp som någon grundlagsprincip. Den frågan passar inte riktigt in i den här debatten.

Stig Bertilsson förde en svepande diskussion om århundradets skattereform. Detta är ett exempel på en kontroversiell fråga där politiska partier har olika meningar, och därför leder detta till en politisk debatt. Behandlingen av en sådan fråga måste ske inom ramen för författningsregler och slutligen leda fram till ett majoritetsbeslut. Men naturligtvis skall det vara en fri opinionsbildning och en fri debatt. Jag anser alltså att det inte finns något som helst argument för kraven på ytterligare grundlagsreglering.

Jag anser att Bertil Fiskesjö här förde en ganska nyanserad debatt i dessa frågor. Jag vill bara tillägga följande. Jag har tagit del av och deltagit i debatter med personer som försökt att forma ett alternativ till den nuvarande grundlagen. Jag har inte funnit att de har kunnat formulera skattebegreppet på ett klarare sätt än vad som är fallet i dag. Inte heller har jag lyckats hitta någon formulering när det gäller äganderätten och dess principer och hur den skall skrivas in i grundlagen som gör att jag tycker att man vinner i precision i förhållande till de resultat man nått i det tidigare utredningsarbetet.

Sedan vill jag slutligen säga till Bo Hammar att det i 2 kap. 17 § regeringsformen föreskrivs att: "Förening av arbetstagare samt arbetsgivare och förening av arbetsgivare äger rätt att vidtaga fackliga stridsåtgärder, om annat ej följer av lag eller avtal." Jag har en känsla av att man inte heller där kan komma så mycket längre.

När vi i fri- och rättighetsutredningen diskuterade den här frågan, vilket också framgår av betänkandet, svarade LO, TCO och SACO-SR att de anslöt sig till denna formulering och att man inte kunde komma längre. Det skedde nog i förvisningen om att man i den allmänna debatten mycket väl skulle kunna värna rätten till fackliga stridsåtgärder. Också jag har en tilltro till detta. Det fördes en mycket livlig diskussion i anslutning till det s.k. stoppaketet, och det visar att vi har en vital medborgaropinion som gärna slår larm om man känner att någon rättighet kränkts.

Anf. 51 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Fru talman! Såsom författare till en av de motioner som behandlas i detta betänkande – i reservation 3 – vill jag framföra några kortfattade synpunkter.

När det gäller motion 209 angående behovet av att starkare markera familjen i lagstiftningen finns anledning att ifrågasätta socialdemokraternas skäl att motsätta sig en utredning om familjerätten. Låt vara att socialdemokraterna tycker att det är svårt att införa ett skydd för familjen i författningen. Men varför förvägra en utredning möjligheten att försöka? Om en fråga är svår löser man den inte bättre genom att avstå från att försöka lösa den – om det inte är så att man inte *vill* lösa problemet, förstås. Det är nog snarare där skon klämmer, och mindre gäller det nog svårigheterna för utredarna.

Vårt att notera är att exakt samma diskussion som vi nu här för pågår i Österrike i den stora koalitionen mellan socialdemokraterna och vårt systerparti ÖVP. ÖVP vill skydda familjen och äktenskapet i författningen. Det vill däremot inte socialdemokraterna.

Om socialdemokraterna nu anser att det är så svårt att skydda familjerätten kan man ju ta konsult hjälp från Österrike – där finns det färdiga formuleringar att hämta.

Familjen utgör basen i vår samhällsordning. Starka familjeband ger ofta en inre styrka och större möjligheter att klara påfrestningar. Oavsett ålder har faktiskt de flesta behov av sådana familjeband.

Familjerna ser ut på olika sätt. Familjestrukturen förändras snabbare i ett samhälle med många skilsmässor, samboförhållanden och omgiften. Då är det viktigt att samhället värnar om familjen som sådan och stöder den.

Familjen är barnets första upplevelse av omvärlden, för spädbarnet det mest betydelsefulla. Barnet skall ha rätt till sina föräldrar, rätt till tid med sina föräldrar, för att få möjlighet att utveckla starka familjeband. Föräldrar skall ha rätt till så mycket tid med barnen att de kan delta i barnens utveckling, skolarbete och intressen.

Stat och samhälle drar nytta av starka familjer och harmoniska individer som fungerar i sin samhällsroll, såväl på dagis som i skolan och på arbetsplatsen. Det ligger i det allmännas intresse att familjen fungerar – det borde det i alla fall göra.

Föräldrarnas ansvar för barnens fostran är en grundläggande rättighet och skyldighet. Föräldrarna måste då också ha det yttersta ansvaret när det gäller uppväxtmiljöer som skola, daghem, fritidshem och annat som tillhör barnens vardag. Behoven är olika i olika familjer. Men den som får ta konsekvenserna, måste också kunna fatta besluten.

Arbete med barn i familj skall inte nedvärderas eller negligeras. Det drabbar familjen och dem som är mest beroende av familjen, nämligen barnen. Om samhället är familjeovänligt drabbas barnen. Föräldrarätten finns i internationella rättighetskataloger. Rättigheter kräver kontroll för att få ett reellt innehåll och värde. Denna kontroll behöver påtagligt förbättras i vårt land. När det gäller konstitutionell kontroll är Sverige ur ett västeuropeiskt perspektiv relativt efterblivet.

Den svenska rättighetskatalogen bör innehålla de rättigheter en människa skall ha, och till det måste definitivt rätten till sin familj anses höra.

Sedan en kommentar till Bertil Fiskesjö, som talade om reservation 3. Det handlar här om just barnens rätt. Här står inte "föräldrarnas rätt till sina barn", här står "familjerätt", vilket alltså inkluderar barnens rätt till sina för-

äldrar. Det är det som är den viktiga förändringen. De som har störst behov av familjen är ju just barnen.

Det här ligger helt i linje med vårdnads- och umgängesförslagen, som nu håller på att växa fram i lagutskottet. Vår utgångspunkt är just barnens bästa. Om centern skulle vara konsekvent i sina synpunkter på barnens bästa borde man således tillstyrka reservation 3. En grundlagsfäst familjerätt skulle markera samhällets stöd till familjen och uppskattning av familjens betydelse.

Anf. 52 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag vill inte framstå som den som inte vill skydda familjen. Jag tycker att familjen är en fin institution, och jag tycker att man skall hålla ihop och hjälpas åt med barn, osv. Men verkligheten är dess värre inte upplyftande i många av de här sammanhangen. Vi får acceptera att en tredjedel av äktenskapen helt enkelt spricker. När man här talar om familjen frågar jag: Vilken familj? Vilken familjs rätt är det det gäller?

Vad jag har velat betona är bara att vi inte får förskjuta perspektivet så att vi på något sätt privilegierar föräldrarna i förhållande till barnen. Vi vet ju att väldigt många barn far illa. Det viktiga tycker jag är att garantera barnens rätt i samhället, oavsett hur familjesituationen kan utvecklas. Jag tror för min del inte att man genom att föra in någon bestämmelse i grundlagen om familjerätt hjälper till att hålla samman äktenskap som av andra skäl brister.

Anf. 53 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Fru talman! Jag tog i mitt anförande upp att det givetvis handlar om olika sorters familjer. Det här handlar inte bara om den traditionella familjen. Familjer kan se ut på väldigt många olika sätt, och alla ingår naturligtvis i familjebegreppet. Det är fråga om att vi vill stärka just barnens rätt genom att skriva in formuleringen om familjerätten – det handlar alltså inte om föräldrarnas rätt utan om barnens rätt.

Nu är det inte någon större skillnad, tror jag, mellan vad Bertil Fiskesjö tycker och vad jag syftar till. Jag tror faktiskt att vi har ganska likartade synpunkter när det gäller barnens bästa. Den ideologiska skiljelinjen här går mellan socialdemokratin och borgerligheten; därför skall Bertil Fiskesjö och jag inte diskutera det här.

Faktum är att det finns en mängd citat av socialdemokraterna som markerar en helt annan syn. Jag tycker att landets statsminister snudd på tar avstånd från familjen när han säger: Det finns i det här landet stora privata sfärer, men barnen och deras utveckling är för socialdemokraterna så viktiga att vi ser dem som samhällets ansvar. – Inte ett ord om familjen där!

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 9 §.)

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Vissa fri- och rättigheter m.m.

8 § Eritrea

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1990/91:UU3 Eritrea.

Anf. 54 VIOLA FURUBJELKE (s):

Fru talman! Det betänkande från utrikesutskottet som handlar om Eritrea är helt enhälligt. Det innehåller inga reservationer och inga särskilda yttranden. Att ett antal företrädare för partierna ändå har satt upp sig på talarlistan under denna punkt tyder, anser jag, på att vi har ett starkt och långvarigt engagemang för den här frågan.

Sverige har ju en mycket lång tradition av samarbete med Etiopien. Vi har funnits där i ett hundratal år, till att börja med genom missionärsverksamhet och senare genom bistandsverksamhet. Etiopien är ett av våra programländer, ett av de länder som vi längst givit bistånd.

Det här har naturligtvis gjort det extra svårt och konfliktfyllt att se det grymma kriget där utvecklas. I snart 30 år har det pågått. Det har varit det mest utdragna, det blodigaste och grymmaste befrielsekriget i Afrikas historia. Man räknar med uppemot en halv miljon döda och hundratusentals sårade. Därtill kommer att kriget har givit upphov till ett enormt flyktingproblem.

Man räknar med att ungefär 50 % av Etiopiens statsutgifter går direkt till kriget. Det sker i ett land som så väl behöver sina resurser för utveckling.

Under våren och försommaren förra året såg det för första gången på länge ut som om det skulle kunna hända någonting positivt i den konflikten. Det var när expresident Carter medverkade till att försöka få parterna till förhandlingsbordet. Tyvärr tyder mycket på att de förhandlingarna har gått i stå. Ansträngningarna verkar ha avstannat. Men det är inte alls acceptabelt. Man måste göra stora ansträngningar för att åter få parterna till förhandlingsbordet. Utskottet skriver i sitt betänkande att en varaktig fred bara kan uppnås i förhandlingar.

Utskottet anser att de förhandlingar vi vill se kan leda fram till olika former av självbestämmande för Eritrea. Det kan handla om regional autonomi, om federation eller om självstyre. Utskottet konstaterar dock att principen om självbestämmande för Eritrea är politiskt och folkrättsligt välgrundad. En varaktig lösning på konflikten bör bygga på det eritreanska folkets rätt till självbestämmande.

Vidare anser utskottet att eritreanerna själva bör få ge sin syn på hur de anser att frågan skall lösas. Enligt utskottet kan detta ske genom en internationellt övervakad folkomröstning. Men parterna måste naturligtvis komma överens om allt detta i förhandlingar.

Herr talman! I år är det 100 år sedan Eritrea formellt koloniserades av Italien. Under andra världskriget tog Storbritannien över administrationen av landet. Efter 10 år av brittiskt militärstyre kompromissade äntligen FN under svår vanda fram ett beslut om eritreanskt självstyre inom en federation med Etiopien.

Det blev tyvärr bara en kort tid av självstyre. Eritrea hade visserligen ett

eget parlament, man hade politiska partier och man hade börjat bygga upp fackföreningsrörelser, organisationer m.m. Det fungerade väl, men etiopierna accepterade aldrig detta beslut. Successivt började Etiopien att ta över Eritrea, och 1962 hade Eritrea införlivats med Etiopien som en provins. Sedan ett år innan, 1961, hade befrielsekriget pågått. Stormaktsintresset har hela tiden under den här konflikten varit betydande. Stormakterna har använt denna konflikt för sina egna intressen, och de har frikostigt försett parterna med vapen, ömsom den ena sidan och ömsom den andra.

Det finns ett mycket talande eritreanskt ordspråk som säger: När de stora elefanterna slåss, är det gräset som dör. Detta ordspråk kan mycket väl appliceras på den här konflikten. Sedan ett år tillbaka har emellertid stormakterna en mycket bättre relation med varandra, och detta har också givit resultat vid en mängd olika regionala konflikter. Tyvärr har detta inte i någon högre grad ännu påverkat lösningen av Eritrea-konflikten.

Det är kanske precis så som en något bitter eritrean sade när jag för en tid sedan talade med honom, att när de stora elefanterna slåss, är det gräset som dör, men när de stora elefanterna älskar, är det också gräset som dör.

Utskottets betänkande tar inte ställning vare sig till de stora elefanternas hat eller kärlek – däremot handlar det mycket om vad som krävs för att gräset åter skall växa i Eritrea.

Det är utskottets mening att Sverige skall verka för att frågan åter förs upp på FNs dagordning, så att detta grymma krig kan få sin lösning vid förhandlingsbordet, till gagn för freden i enlighet med folkrätten och för främjande av mänskliga rättigheter och utveckling i Eritrea.

Herr talman! Det är med tillfredsställelse som jag yrkar bifall till hemställan i detta eniga betänkande om Eritreas framtida status.

Anf. 55 INGER KOCH (m):

Herr talman! När vi för nästan ett år sedan här i kammaren behandlade Eritrea-frågan och situationen i Etiopien, hade vi anledning att uttrycka en viss optimism.

Den etiopiska regeringen hade på grund av motståndsrörelsens militära framgångar, de eritreanska och tigreanska folkens outtröttliga kamp mot terror och förtryck och längtan efter fred och självbestämmande, sett sig tvingad att gå med på att inleda parallella förhandlingar med EPLF och TPLF.

Under ledning av den förre amerikanske presidenten Carter träffades också parterna vid några tillfällen under förra hösten.

Men de inledande samtalen avbröts utan att några påtagliga resultat uppnåddes, och det är för närvarande ovisst när några konkreta förhandlingar mellan de olika parterna på nytt kan komma i gång.

Afrikas längsta och blodigaste krig fortsätter – detta grymma krig, som i nästan 30 år har orsakat ett sådant oerhört lidande för civilbefolkningen. Hundratusentals människor har dött på grund av den etiopiska arméns terrorbombningar och repressalieaktioner i ett land där regimen inte tillåter någon opposition.

Diktaturen har använt terrorn som ett vapen i krigföringen för att hän-

synslöst kunna fullfölja sin politik med bybildningar och folkförflyttningar, och man har använt svälten som ett annat vapen.

Detta lidande har kunnat fortgå länge utan att världssopinionen har reagerat med att föra upp frågan högt på den internationella politikens dagordning.

Etiopien hotas nu dessutom återigen av en svår hungersnöd på grund av missväxt i de norra delarna av landet. Redan nu svälter enligt uppgift över tre miljoner människor i området.

Gerillatrupperna och regeringen har gett varandra skulden för att hjälpen inte nått fram till de behövande. Förstörda hamnar, belägrade städer, ofarbara och osäkra vägar, urskiljningslösa angrepp på plan med nödhjälp och bombangrepp mot livsmedelslager har gjort att kyrkorna och FNs organisationer i Etiopien haft svårt att få fram den mat som redan finns i landet. Det komplicerade politiska och militära läget i landet fördjupar de lidandes nöd alltmer för varje dag.

Sverige borde långt tidigare och i internationella fora med kraft ha påtalat brotten mot demokratin och det grova kränkandet av de mänskliga rättigheterna som den etiopiska regeringen gjort sig skyldig till.

Etiopien är ju – som Viola Furubjelke nämnde – ett av våra äldsta biståndsländer. Sverige får inte genom sitt bistånd hjälpa till att stärka den nuvarande regimens totalitära styre. Tvärtom måste de svenska biståndsinsatserna syfta till att stärka respekten för de mänskliga fri- och rättigheterna och genom olika insatser värna om att olika åsikter får komma till tals och att en utveckling sker mot frihet och demokrati.

Herr talman! Vi ser därför med glädje och tillfredsställelse att ett enat utskott nu anser att Sverige bör verka för att konflikten i Etiopien förs upp till behandling i FN om fredssamtalen skulle visa sig bli resultatlösa.

Ett annat krav, som vi moderater fört fram under flera år, är att en särskild rapportör skall tillsättas med uppgift att granska hur reglerna för de mänskliga rättigheterna följs i Etiopien. Även detta yrkande tillstyrker nu utskottet och anser att Sverige nu bör verka för att en sådan granskning av situationen sker inom ramen för FNs kommission för de mänskliga rättigheterna och att en särskild rapportör bör tillsättas.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande nr 3.

Anf. 56 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Det är med glädje jag går upp i denna debatt, som egentligen inte är någon debatt utan ett uttryck för tillfredsställelse över ett enigt utskottsbetänkande om Eritrea.

Kriget mellan Eritrea och Etiopien måste nu bringas till ett slut. Hungerkatastrofer, stora flyktingströmmar och mycket mänskligt lidande är det pris som eritreanerna betalat för sin kamp för självbestämmande och demokrati.

När jag var i Eritrea i maj i år fick jag för en kort tid dela eritreanernas vardag i förödelsen. Jag vandrade ut i byar som var övergivna och folktomma under dagarna. Bombkratrar syntes här och var. En bit av en kudde hängde på ett träd, en förvriden säng låg ett stycke därifrån. Döda getter låg utströdda över den torra marken. Några hundra meter utanför den tömda och

dödysta byn låg befolkningen och tryckte i rädsla för nya flygattacker. Bar-
nen tvingades att sitta stilla under träd och i gropar hela den långa stekheta
dagen, utan att kunna röra sig, och utan att få mat, eftersom röken från kok-
elden skulle avslöja deras gömställe. De levde med skräcken för etiopiska
bombningar, som särskilt kommit att inriktas mot civilbefolkningen. Vi såg
stympade och lemlästade människor, vi såg barn och gamla med fruktans-
värda skador av napalmbomber. Den oskyddade civilbefolkningen, även de
människor som bor långt ifrån krigsfronten, är alldeles uppenbart ett mål för
den etiopiska förstörelsemaskinen.

Vi träffade också flyktingar, f.d. välmående bönder som en gång hade bör-
dig mark och många djur. Med ett beklagande visade de oss runt i sin lilla
hydda med stampat jordgolv i flyktinglägret. De hade av rädsla för förnyade
flygattacker ingen möjlighet att återvända och bruka sin jord. På så vis är de
återkommande svältkatastroferna i Eritrea ett direkt resultat av kriget.

Alla människor som vi mötte bönföll oss om hjälp. Vad gör världen? Kan
ingen hjälpa oss?

Det är hög tid för Sverige att söka hjälpa till konstruktivt för att uppnå en
fredlig lösning av konflikten. Eritreanerna har rätt till ett liv i fred, frihet
och demokrati. Folkpartiet känner en mycket stor tillfredsställelse över den
nästan historiska vändning i Sveriges syn på konflikten i Eritrea som äger
rum i och med utrikesutskottets eniga betänkande.

Utskottet slår fast principen om eritreanernas rätt till självbestämmande.
Det är en uppfattning med förankring i det FN-beslut från 1950 som reg-
lerade gränsen mellan Eritrea och Etiopien efter kriget, sedan segrarmak-
terna hade misslyckats med att finna en lösning.

Utskottet skriver också om en internationellt övervakad folkomröstning
som ett logiskt led i en fredlig konfliktlösning. Det är inte minst viktigt, där-
för att eritreanerna måste få lägga grunden till en demokratisk samhällsord-
ning. En folkomröstning om Eritreas framtida status kan vara en god början.

FN har i Eritrea ett särskilt ansvar att åstadkomma en fredlig lösning på
självbestämmandets grund, framför allt mot bakgrund av att organisationen
inte alls protesterade då Etiopien i strid mot FN-beslutet annekterade Erit-
rea. Det är bra att Etiopien nu har accepterat FN som observatör i förhand-
lingarna. Efter alla turer måste förhandlingarna nu komma till stånd. Här
måste det internationella samfundet känna ett ansvar. Miljoner människor i
området behöver omedelbart mat och bistånd. På ett synnerligen osmakligt
sätt har de internationella hjälpsändningarna förvandlats till vapen i konflik-
ten. De etiopiska bombningarna av hamnen i Massawa i syfte att omöjlig-
göra hjälpsändningar via Eritrea måste därför kraftigt fördömas. Alla parter
i konflikten har ett ansvar för att inte ännu fler människoliv skall spillas i
onödan. Därför är det viktigt att konstatera att utskottet understryker Sveri-
ges ansvar att verka för fri lejd när det gäller hjälptransporter.

Demokrati, fred och frihet borde vara en självklarhet också för Etiopien.
De olika krigsfronterna i Etiopien har kraftigt försvagat landets regering.
Kanske kan man hoppas på att en förhandlingslösning så småningom också
kan leda till en bättre situation för de mänskliga rättigheterna, och till demo-
krati i hela Etiopien.

Det är mot denna bakgrund som jag med glädje yrkar bifall till utskottets eniga hemställan beträffande Eritrea.

Anf. 57 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Jag kan inte som Maria Leissner åberopa djupa personliga erfarenheter av lidandet i Eritrea. Mitt engagemang i frågan bygger på andrahandsuppgifter och på "Lese Früchte" om situationen. Det är inte svagare för det.

Ganska många betänkanden återkommer år efter år. I många fall kan man konstatera att de alltid ser ut på ungefär samma sätt. Detta kan bero på många faktorer, men ofta är väl orsaken att det egentligen inte händer någonting på området. Partiernas ställningstaganden är väl kända och förändras inte. Därmed är majoriteten i frågorna klar och på så sätt blir dessa inte speciellt intressanta.

Utrikesutskottet har under många år återkommit med betänkanden om Eritrea. Jämför man årets betänkande med förra årets kan man konstatera, att även om mycket av texten går igen från förra året, innehåller betänkandet en hel del nyheter, nyheter som jag personligen anser vara mycket glädjande.

Den viktigaste förändringen är att ett enigt utskott slår fast följande: "Under alla omständigheter är principen om självbestämmande för Eritrea politiskt och folkrättsligt välgrundad. En varaktig lösning av konflikten bör därför bygga på det eritreanska folkets rätt till självbestämmande." Såvitt jag vet är det första gången som detta sägs ut klart och tydligt. Jag tar åt mig en del av äran för att uttalandet har kommit med, samtidigt som jag erkänner att mitt parti har en stor del av skulden till att det har dröjt så länge.

En annan sak är att en internationellt övervakad folkomröstning om Eritreas framtida status är ett logiskt led i konfliktlösningen. Även detta tycker jag är bra.

Tyvärr kvarstår det en, enligt min mening, omotiverad tilltro till den etiopiska regeringens vilja när det gäller eftergifter och förhandlingslösningar. Erfarenheten visar ganska tydligt att det endast är militära framgångar för befrielsearméerna – med allt det lidande som detta innebär för civilbefolkningen – och politiska framgångar för befrielseörelserna som leder till internationella påtryckningar och som på det viset för frågan framåt.

Jag vill ta upp två aspekter av detta. Det krävs klara markeringar till stöd för mänskliga rättigheter i Etiopien. Det är i och för sig bra att utskottet konstaterar att frågan om mänskliga rättigheter är intimt förknippad med frågan om demokrati. Men när man har konstaterat att förra årets förväntningar på demokratisering av den etiopiska diktaturen har kommit på skam, förmår tyvärr inte utskottet att dra de logiska konsekvenserna av detta genom att göra en klar och tydlig markering mot diktaturens övergrepp. I stället glider man undan. Man tycks vilja skapa något slags balans i omdömet genom att också oroa sig för uppgifterna om att befrielseörelserna gör sig skyldiga till övergrepp. Jag tycker att detta visar på en viss oförmåga att skilja på orsak och verkan och på huvudsak och bisak.

En annan sak som jag vill ta upp i detta sammanhang är det klara konstatandet att utländsk inblandning i konflikten försvårar och har försvårat lös-

ningen. Två aktörer nämns. Det gäller Sovjetunionen, vars inblandning i konflikten är väl känd och värd att fördömas, även om det nu verkar som om det dåliga inflytandet från tidigare år har trappats ned och kanske är på väg att vändas till någonting positivt. Här satte Viola Furubjelke i sitt anförande frågetecken genom att konstatera att det inte är helt oproblematiskt när elefanter, dvs. stormakter, vänder sitt hat till kärlek och övergår från att slåss till att älska. Israel nämns också, för första gången. Utskottet konstaterar att inblandningen är ett faktum. Jag tycker att det är bra att detta konstaterande görs och att det framhålls att inblandningen är djupt oroande. Problemet är snarast att avgöra omfattningen av Israels engagemang och vilka konsekvenserna blir i ett storpolitiskt sammanhang.

Vänsterpartiets uppfattning är klar. Vi anser att såväl Sovjetunionens som Israels inblandning måste fördömas. Sovjetunionen och Israel måste uppmanas att avveckla sitt engagemang i Eritrea-konflikten, eftersom detta är en förutsättning för konflikten fredliga lösning.

Jag är väl medveten om att jag med det som jag har sagt har utelämnat flera aspekter som kanske är minst lika viktiga som de som jag har tagit upp, men andra talare har t.ex. nämnt den svenska viljan att ge FN en större roll i fredsprocessen. Vidare har man talat om svälten och problemen med biståndet.

För min del vill jag helt kort avsluta med att yrka bifall till hemställan i det eniga betänkandet.

Anf. 58 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Även miljöpartiet ställer sig bakom Eritreas rätt till självbestämmande. I dag kan man under rubriken Sorgebarnet Etiopien på DN:s ledarsida läsa vad Olof Santesson skriver:

"USA verkar litet angeläget som någonsin Sovjet om att det misshandlade och skövlade Eritrea ska frigöra sig." Han fortsätter: "Som framgick --- har för den delen aldrig heller Sverige kraftfullt tagit avstånd från Haile Selassies införlivande av Eritrea utan befolkningens samtycke."

Den etiopiska historieberivningen omhuldar fortfarande myten om ett 3000-årigt etiopiskt välde, omfattande Eritrea. Något sådant rike har aldrig existerat. Före 1900-talet förekom inga stabila statsbildningar i området med undantag av Axumriket, som blomstrade under perioden 300–600 e. Kr. Först när Italien koloniserade Eritrea 1885 började landets nuvarande historia. Det var också italienarna som gav området dess namn, Colonia Eritrea.

Efter andra världskriget beslöt FN 1950 att Eritrea skulle leva i federation med Etiopien och bl. a. garanteras fullständig autonomi i inrikesaffärer. I november 1962 tvingade den etiopiske kejsaren Haile Selassie det eritreanska parlamentet att upplösa sig självt i strid mot FN-beslutet. Eritrea blev Etiopiens fjortonde provins. Året innan hade befrielsekampen börjat.

Herr talman! Bakom dagens betänkande står ett enigt utskott, vilket understryker vikten av en lösning i konflikten mellan Etiopien och Eritrea. Det mänskliga lidandet har förvärrats under 1990 på grund av de upptrappade krigshandlingarna. Detta måste brytas genom aktivt stöd till förhandlingar mellan den etiopiska regeringen och EPLF resp. TPLF.

När elefanterna slåss dör gräset, är ett eritrianskt ordspråk, som Viola Fu-

rubjelke och Rolf L Nilson nämnde. Vapenleveranser och annat stöd utifrån, där Sovjet och Israel omnämns, gör att befrielseörelserna kan fortsätta kriget på civilbefolkningens bekostnad. Folket lider av svält, och katastrofen förvärras för var dag som går. Miljontals människor svälter. Bara i Asmara är en halv miljon människor inneslängda. Svält som vapen kan inte accepteras, och livsmedelsleveranser och andra hjälpsändningar till de drabbade områdena måste intensifieras. Det nyväckta intresset hos massmedia för dem som flytt från kriget i Etiopien till Sudan, understryker vikten av att få parterna i konflikterna att medge fri lejd för nödhjälps transporter.

Sverige har accepterat en observatörsroll i förhandlingar mellan TPFL och den etiopiska regeringen. Utskottet ser positivt på att ge FN en observatörsroll i EPLF-förhandlingarna och välkomnar den etiopiska regeringens ställningstagande att acceptera detta förslag. Vi anser att FN generellt bör ha en mer framträdande roll i lösningen av konflikten.

Principen om självbestämmande för Eritrea är folkrättsligt och politiskt välgrundad, eftersom Eritrea uppfyller kriterierna för självbestämmande enligt FNs definition.

Jag skall göra en sammanfattning av Permanent Peoples' Tribunal, maj 1980:

- * Det eritreanska folket utgör inte en minoritet inom en stat utan är ett folk, enligt FNs deklarationer.
- * Detta folk har rätt att leva inom gränserna för sitt territorium och har rätt till självbestämmande. De av Etiopien påstådda historiska banden mellan Etiopien och Eritrea är inte av sådan natur att de utgör något hinder att utöva denna rätt.
- * Det eritreanska folkets enhet är i dag bekräftad genom den väpnade kampen.
- * Den etiopiska regeringen respekterade inte stadgarna i resolution 390(A). Överträdelserna av resolutionen kulminerade i Etiopiens ensidiga upphävande av federationen, varigenom Eritrea hamnade under utländskt herrevälde, foreign domination, enligt FNs definition.
- * Det eritreanska folkets rätt till självbestämmande är följaktligen inte en form av utbrytning ur Etiopien.
- * FN har i två avseenden skyldighet att ta upp frågan: för att värna om internationell fred och säkerhet samt för att garantera respekten för folkens rätt till självbestämmande.

Så långt den juridiska sidan av saken, som ger en entydig bild av Eritreas rätt till självbestämmande. En internationellt övervakad folkomröstning är ett logiskt led i konfliktlösningen. Snarast bör en särskild rapportör inom ramen för FNs kommission för de mänskliga rättigheterna tillsättas för att granska situationen beträffande de mänskliga rättigheterna i Etiopien.

Jag yrkar med glädje bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande UU3.

Anf. 59 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Det är mycket glädjande att vi i utrikesutskottet nu har nått enighet i vår syn på Eritrea.

Centern har länge arbetat för att regeringen skulle engagera sig intensivt för en lösning på konflikten, så att Eritreas folks fri- och rättigheter garanteras. Jag vill nu efter allt det som har sagts här bara instämma i vad utskottets ledamöter har sagt före mig och yrka bifall till hemställan i betänkandet UU3.

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Eritrea

Anf. 60 EVA JOHANSSON (s):

Herr talman! Det är flera som före mig har noterat att det är ovanligt att det blir debatt här i kammaren om ett betänkande som vi är helt överens om. Det tillhör inte heller vanligheterna att en motionär som har fått sin motion tillstyrkt ger sig in i debatten. Det tillhör för övrigt inte heller vanligheterna att motionsförslag blir tillstyrkta av utskotten. Men så är det ändå i det här betänkandet som gäller Eritrea. Jag tror, precis som Viola Furubjelke, att det här beror på att vi är många som vill markera att det beslut som vi nu skall fatta är ett viktigt beslut och att det innebär ett rejält steg framåt. Det markerar att vi nu fullt ut intar en hållning i konflikten mellan Eritrea och Etiopien som stämmer med den traditionella svenska utrikespolitiken att alla folk skall ha rätt att själva avgöra sin framtid.

I 30 år har Eritreas folk kämpat för den rätten, en kamp som har förts med både politiska medel och vapen. Den har delvis varit framgångsrik, men ännu återstår det väldigt mycket innan eritreanerna själva får bestämma i sitt eget land.

Den etiopiska militärmakten håller alltjämt huvudstaden Asmara och sprider död, förintelse och skräck genom bombningar av landet i övrigt. Eritreas folk tvingas leva med ett krig som betyder mycket lidande och skräck. Och det har under årens lopp tvingat många eritreaner att fly till andra länder. En liten del har kommit hit till Sverige. Men väldigt många lever under vidriga förhållanden i flyktingläger utanför Eritreas gränser.

Kriget förhindrar också att man på ett effektivt sätt bygger upp samhället för att klara försörjningen för folket och en ekonomisk och social välfärd. I de områden som är befriade från den etiopiska krigsmakten har eritreanerna gjort stora framsteg. Men självfallet finns det väldigt mycket kvar att göra innan eritreanerna kan sägas ha fått social trygghet och ekonomisk utveckling.

Det är därför som det är så viktigt att Eritreas folk nu får ett helhjärtat svenskt stöd i sina strävanden att självt få avgöra sitt lands framtid. Jag vet att många eritreaner sätter stort värde på detta klara ställningstagande, därför att de ser Sverige som en viktig samarbetspartner och kanske även i vissa avseenden som en förebild för byggandet av det nya Eritrea.

Det är med odelad glädje som jag yrkar bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande UU3.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 9 §.)

9 § Nedrustning

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1990/91:UU4 Nedrustning.

Anf. 61 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Vi har nyss enstämmigt och entusiastiskt vittnat om hur viktigt det är för ett folk att ha självbestämmande. Vi önskar Eritreas folk rätten att kunna bestämma över sitt eget öde. I Europa märker vi hur människor kämpar för rätten att vara herrar i eget hus, att bestämma över sina egna öden.

Nu går jag över till utrikesutskottets betänkande 4, som handlar om nedrustning. Jag vill gärna börja med att citera några meningar på s. 17 om Sveriges säkerhetspolitik: "Dess uppgift är att bevara landets oberoende och i alla lägen trygga en nationell handlingsfrihet för att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle efter våra värderingar och därtill verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling."

Jag är övertygad om att denna grundsats är djupt förankrad hos landets befolkning. Jag tror att de många människorna litar på att riksdagen står fast vid den och inte ger upp Sveriges oberoende därför att vi befinner oss i en tillfällig ekonomisk kris, delvis orsakad av att kapitalströmmarna gått ur landet och att riksbanken ansett det nödvändigt att höja räntan. Vi får anledning att återkomma till detta.

Herr talman! I detta betänkande behandlas frågor som ofta varit framme för ställningstagande i riksdagen. Jag upprepar därför inte den detaljerade diskussion som vi tidigare fört i ämnet, bara några punkter.

Centern anser att det är hög tid att Sverige skärper inställningen vid örlogsbesök i våra hamnar. Enligt svensk lag får kärnvapen inte införas på svenskt territorium. Vi accepterar inte att lagen kränks. Däremot vill vi inte föreskriva, som vänsterpartiet och miljöpartiet, på vilket sätt regeringen skall försäkra sig om att lagen respekteras. Jag yrkar bifall till reservation 9.

Centern vidhåller att Sverige bör verka för att FNs internationella atomenergiorgan IAEA befrias från sin skyldighet att sprida kärnteknologi över jorden. Jag yrkar bifall till reservation 13.

Som vi påpekar i vårt särskilda yttrande anser centern att Sverige bör engagera sig ivrigare i den konferens som kommer att hållas i New York i januari 1991 i syfte att utvidga det partiella avtalet om kärnvapenprov till totalt provstopp.

Vi får tillfälle, herr talman, att återkomma till frågan om vapenexport. Utskottet noterar att regeringen förbereder förslag till ny lagstiftning på grundval av två utredningar. Jag noterar vidare att centerns ledamot lämnat reservation till den offentliga utredningen SOU 1989:102 Utlandssamverkan på krigsmaterielområdet.

Inga Thorssons utredningar SoU1984:62 och 1985:43 Med sikte på nedrustning, med uppföljningen Ds 1988:19 En politik för nedrustning och utveckling, får beröm av det välkända World Watch Institute i USA. Institutet kallar rapporterna banbrytande. Sverige är det enda land som svarat kon-

struktivt på beslutet i FNs generalförsamling 1982 om kartläggning av sina försvarsindustrier. Institutets rapport "Tillståndet i världen 90" har tillsänts alla riksdagsledamöter av ABB Fläkt AB, som bidragit till utgivningen på svenska. Jag utgår från att Inga Thorssons utredningar kommer att ligga till grund för regeringens proposition om vapenhandel.

Herr talman! I utrikesutskottets betänkande 4 ger vi en utförlig beskrivning av de förhandlingar mellan Europas stater som gett så epokgörande resultat. Länder som krigat i århundraden har funnit ett sätt att lösa konflikter som utesluter kriget som metod. Den process som inleddes med Kol- och stålunionen efter andra världskriget, och som nu fortsätter i det ekonomiska samarbetet i den gemensamma marknaden, har åstadkommit det resultat för kontinenten på säkerhetsområdet som Norden uppnått för länge sedan.

Helsingforsavtalet 1975 fortsätter med de viktiga uppföljningskonferenserna, bl.a. i Stockholm. Försvarsallianser ändras från militär inriktning till gemensam säkerhet, som bygger på öppenhet och förtroende. Europarådets betoning på mänskliga rättigheter som kriterium för medlemskap har varit betydelsefull. Målet är att alla europeiska stater kommer med i ett brett parlamentariskt samråd.

Världen har här en modell som visat sig fungera. Kan den användas också i krisen vid Persiska viken, som nu hotar världen?

Det behövs ett fredsinitiativ där alla kan vinna, som tillåter alla att rädda ansiktet utan att våldet triumferar. Ett krig i Persiska viken, Gulfen, med Iraks stridsgas, USAs nya laservapen och atombomber vore en världskatastrof.

Finns det någon lösning på Kuwaitkrisen där alla kunde vinna något i stället för att alla förlorar allt? Jag anser det. Den norske fredsforskaren Johan Galtung har ett förslag som jag tycker är genialt: Samla alla länder och grupper i Mellanöstern till en konferens, där alla frågor sätts på dagordningen, inte bara Kuwait, Israel och Palestina utan också Libanon, kurderna, vatten- och oljefrågan, vapenkontroll, ekonomiskt samarbete osv. FNs embargo mot Irak skulle kvarstå tills Kuwait släppts. Enda villkoret för att börja konferensen skulle vara att inga militära aktioner sker och att alla kvarhållna människor, dvs. gisslan, släpps.

Här skulle finnas rikliga tillfällen till förhandlingar så att alla vinner. Liknande förslag har framförts om en arabkonferens, ett toppmöte osv. Men det nya i denna idé är att följa modellen som visat sig så lyckosam i Europa och att alla berörda inbjuds att under FNs vingar ta upp *alla* problem för att söka bestående fredliga lösningar där alla vinner.

Ett lyckat exempel är mer övertygande än många ord. Världen har nu ett sådant exempel att ta efter: utvecklingen i Europa.

Efter andra världskriget bestämde sig folken, som jag sagt, för nära samverkan i stället för avstånd, det som nu kallas EG, den europeiska gemenskapen. Ärkefiender sammanflätade sina nyckelindustrier och började undanröja gränser. Krig är nu ganska otänkbart mellan Europas stater. I Norden har vi sedan lång tid kommit ännu längre i samarbete och förtroende.

På 70-talet startade den s.k. Helsingforsprocessen, den europeiska säkerhetskonferensen, kallad ESK. Alla stater är med, alla frågor som någon vill behandla kan sättas upp på dagordningen.

Det finns naturligtvis många viktiga orsaker till fredsutvecklingen i Europa. Helt avgörande tror jag att freds rörelsen har varit, inkl. de amerikanska s.k. medborgardiplomaterna, som vann många ryssars förtroende, och självfallet Gorbatsjovs personlighet. Sovjetunionens ekonomiska problem, orsakade av ett omänskligt system och rustningskostnader, är naturligtvis också en viktig orsak till den fantastiska omvälvning som vi nu ser. Men det är i ESK-processen som länderna samtalar med varandra och där de nya lösningarna börjar kännas bra för alla.

Låt oss arbeta för en ESK-process i Mellanöstern! I förra veckan var jag i Milano tillsammans med 40 personer från hela världen som vunnit Right Livelihood-priset, det som i massmedia kallas det alternativa nobelpriset. Johan Galtung är en av dem.

Vi kom överens om att var och en på sitt håll arbetar för Galtungs fredsidé. Några av pristagarna t.ex. känner forskare i Israel och Sovjet. Själv talar jag med riksdagsmän och svenska diplomater. Sveriges förre USA-ambassadör Wachtmeister är personlig vän med president Bush, de brukar spela tennis tillsammans. Vår FN-ambassadör Jan Eliasson, som medlade mellan Iran och Irak, är en person som alla får förtroende för. Han kunde tala med FNs säkerhetsråds medlemmar inför mötet den 21 november. Det kan vara mycket bråttom.

Anf. 62 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Jag skall uppehålla mig vid tre av de reservationer som vänsterpartiet står bakom. Vi står bakom flera reservationer, vilket inte klart framgår av detta betänkande på grund av manfall ibland i utskottet. Jag skall redogöra för det.

Jag vill börja med att tala om reservation 1, som handlar om en internationell definition av neutralitetsbegreppet. Det är viktigt mot bakgrund av den dramatiskt förändrade världsbild som vi faktiskt upplever i dag, inte minst vad som har hänt i Europa. Det vet vi alla om, så det behöver jag inte hålla ett föredrag om. Alla är medvetna om den mycket positiva utveckling som har ägt rum i Europa, vad avspänningen har inneburit samt vilka möjligheter det innebär för nedrustning och nytänkande inom det säkerhetspolitiska området.

Det som har genomsyrat den motion som vi har skrivit är ett behov av och krav på nytänkande inom säkerhetspolitiken där man utifrån dagens verklighet och reella hotbilder orienterar om sina styrkor, bort från det militära till förmån för de civila, diplomatiska och nedrustningspolitiska insatserna. Vi menar att diskussioner om neutralitetsbegreppet, Sveriges neutralitetspolitik och neutralitetspolitik över huvud taget, behöver lyftas fram, definieras om och utvecklas.

Man hänvisar i betänkandet till Haagkonventionen från början av 1900-talet och menar att där slår folkrätten fast vad neutralitet är. Vi tycker nog att det kan finnas anledning att titta på ett folkrättsligt fördrag som är nästan hundra år gammalt och se om man kanske kan göra om det på något sätt så att det bättre svarar mot de behov som finns i dag. Vi menar då behoven av militär nedrustning, behoven av att söka nya konfliktlösningar av icke militärt slag. Vi menar att neutralitetsbegreppet skulle kunna fungera som en

konfliktlösare. Det finns en ganska avancerad diskussion bland internationella fredsforskare och fredsaktivister och politiker om just detta faktum. Hur skall små länder, som det ju ofta rör sig om, kunna garanteras en neutralitet utan att för den skull behöva rusta sig till tänderna och utan att för den skull behöva ta sina pengar till att bygga upp stora rustningsarsenaler för att kunna försvara sin självständighet och sitt oberoende?

Det här är en mycket viktig fråga inte bara för de små länderna i Europa utan kanske framför allt för de små länderna i andra världsdelar som vill vara oberoende och alliansfria. I dag finns det en tydlig koppling mellan neutralitet och militärt försvar, och vi menar att den kopplingen är otidsenlig.

Vi hade gärna sett att utskottet var litet mer berett att diskutera nytänkande på det här området. I stället slår man fast att den svenska neutralitetspolitiken är vad den alltid varit, att vi definierar den själva och att det inte finns någon anledning att ändra på det. Det menar vi är en väldigt fyrkantig inställning i den tid vi lever i som faktiskt pockar på förändringar. Därför vill jag naturligtvis yrka bifall till den reservation som har nr 1 och alltså talar för att vi skall få en aktiv diskussion om vad neutralitetspolitiken är och vad den kan vara. Vi skall definiera en offensiv och aktiv neutralitetspolitik i nedrustningens tjänst. Vi tycker att det borde vara riksdagens och utrikesutskottets uppgift att göra detta.

Det finns också en reservation som har nr 4 och som handlar om säkerhetspolitiska åtgärder med speciell inriktning på norra Europa. Den har samma tema. Den handlar också om att vi tycker att det, med den utveckling som vi ser i Europa i dag, finns en risk – vi tycker numera att det är ganska uppenbart – att Sverige som tidigare har varit föregångsland och initiativtagare i nedrustningssammanhang världen över, plötsligt glömmer bort sitt eget närområde, den del av Europa som vi befinner oss i. Man hänvisar i betänkandet till internationella förhandlingsbord och säger att det är där som förhandlingsarbetet och nedrustningsarbetet skall ske. Men vad man inte gör är att fråga sig vad Sverige skulle kunna ta initiativ till. Vad skulle Sverige kunna göra i just den norra delen av Europa, som är vårt närområde?

Det är en ganska utbredd uppfattning i dag bland fredsaktiva forskare och andra att Sverige har halkat efter, att vi under förevändning av vad som sker vid förhandlingsborden i Genève och Wien inte gör någonting åt det som omger oss och de eventuella militära hot som omger vårt eget land. Vi har i en motion föreslagit en rad åtgärder som går ut på att Sverige, ensamt eller tillsammans med något annat nordiskt land, skulle kunna ta initiativ till överläggningar och förhandlingar med länderna kring Östersjön. Vi tycker att Sverige mycket väl skulle kunna inleda nedrustningsförhandlingar om begränsningar av manövrar och förhandlingar om att inte ha förhandslagringar osv. i närheten av vårt landområde. Det skulle innebära förhandlingar med både NATO-sidan och Warszawapaktssidan, i den mån den fortfarande existerar. Det skulle innebära ett säkerhetspolitiskt och nedrustningspolitiskt samarbete med länderna kring Östersjön, dvs. Norden. Det skulle också innefatta norra Tyskland, Polen, de baltiska staterna och Leningradregionen. Vi tycker att det här skulle kunna vara ett fruktbart område för att diskutera, inte bara handel, export, import, kulturellt och socialt utbyte, utan också just säkerhetspolitik, och då i termer av nedrustningspolitik.

Det vore dags att göra slag i saken och förverkliga kraven på Östersjön som ett fredens hav och Norden och Östersjöområdet som en kärnvapenfri och, på sikt, demilitariserad zon. Vi tycker att just Sverige borde vara det land som tar initiativ till detta. Utskottet har behandlat de här mycket konstruktiva förslagen med kalla handen och säger att Sverige är en del av Europa och att vi måste se Sverige och Norden som en del av Europa vad gäller säkerhetspolitik. Med det ursäktar man avsaknaden av initiativ och handling. Jag måste säga att jag tycker att det är ett mycket märkligt argument. Det skulle innebära att när man startar nedrustningsförhandlingarna i vad vi kan kalla Centraleuropa, borde åtminstone utrikesutskottets majoritet stegra sig och säga: Detta går vi inte med på, vi måste behandla allt som en helhet. Vi kan inte tolerera att man gör nedskärningar i vapenarsenalerna i Centraleuropa, eftersom det kommer att få konsekvenser för oss.

Det är nästan så som militärerna i Sverige har resonerat när man säger att avspänning och nedrustning i Centraleuropa innebär ökade krigsrisker och instabilitet för Nordeuropa. Det är litet förvånansvärt, tycker jag, att utrikesutskottets politiska majoritet går på samma linje. Man menar tydligen att det som sker i Centraleuropa visserligen får ske, men att vi inte skall lägga oss i det. Möjligen skall vi reagera med upprustning, vad vet jag. Men vi skall tydligen inte kunna ta några initiativ för vår del av Europa och vår region.

Jag delar naturligtvis utskottets uppfattning om att vi är en del av Europa; det är vi ju verkligen. Men det fråntar oss ju inte möjligheten och ansvaret att ta initiativ i den här frågan. Jag menar att Sverige, som det neutrala och alliansfria land det trots allt fortfarande är, har möjligheter att göra insatser på det här området. Det är just det vi har föreslagit. Utskottsmajoriteten har tyvärr inte ställt sig bakom det, men jag yrkar alltså bifall till den reservationen också.

Jag skulle också vilja säga några ord om en reservation som vi är många som står bakom, åtminstone i olika former. Det gäller garantierna vid utländska örlogsbesök. Detta är ju inte första året som den här frågan kommer upp. Den har kommit upp alla år som jag varit i riksdagen, även om det inte är så många. Det är ett krav som får ett allt bredare stöd från allt fler berörda länder.

Det är mycket märkligt att se med vilken flathet som de borgerliga partierna och framför allt det socialdemokratiska partiet fortfarande bemöter de här mycket rättmätiga kraven. Man har precis samma argumentering som man haft under alla år som jag har hört. Bara det faktum att man inte kan utveckla argumentationen är beklämmande. Men jag tror att det beror just på bristen på argument. Man säger att Sverige skall verka internationellt för detta, och därför skall man inte göra någonting här hemma eftersom det kan störa förhandlingarna. Om det skulle medföra, säger man i betänkandet, att vi inte fick några örlogsbesök alls skulle det inverka menligt på fredsprocessen. Dels är jag inte så säker på det, dels finns det inga faktiska belägg för detta "om".

Det hänvisas i en del andra motioner till exemplet Nya Zeeland. Jag har frågat förr, men vet fortfarande inte hur det förhåller sig: Är det någon som kan påstå att Nya Zeeland har råkat illa ut för att man där beslutat att inte ta emot kärnvapenbestyckade flottbesök? Jag tror faktiskt inte det. Men det

skulle vara intressant att höra från de delar av utskottet som inte vill stödja den här typen av motioner om man kan påvisa att det är så. Jag tycker att det borde vara en självklarhet att utskottet ställer sig bakom dessa motioner.

Jag kan upplysningsvis tala om att det just nu i detta hus pågår en internationell konferens om kärnvapenkrig av misstag. I denna konferens, med brett internationellt deltagande, har den här frågan genom politiska initiativ tagits upp på dagordningen och diskuteras här i dag. Det gäller en av de politiska åtgärder som man kan vidta för att bryta stormakternas kärnvapenfensiv och marina rustningar.

Herr talman! Jag ser att min taletid har gått ut. För protokollet vill jag säga att vänsterpartiet ställer sig bakom reservationerna 1, 2, 4, 5, 10, 12, 14 och 15. Jag yrkar inte alls bifall till alla dem, utan jag yrkar här bara bifall till reservationerna 1 och 4.

Anf. 63 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Miljöpartiet de gröna har tolv reservationer till detta betänkande. Jag nöjer mig med att yrka bifall till tre av dem, reservationerna 2, 10 och 15. De handlar i grund och botten om likartade saker. De ställer frågorna: Skall vi bedriva en självständig svensk freds- och nedrustningspolitik? Skall vi t.ex. minska eller t.o.m. avveckla vapenexporten, för att inte medverka till att sprida vapen över hela världen? Skall vi tacka nej till "kärnvapenbestyckade örlogsbesök"? Det är också en fråga som handlar om självständig politik när det gäller nedrustning och fred. Skall vi avveckla kärnkraften, och därmed minska riskerna för kärnvapenspridning?

Detta är de frågor som aktualiseras av våra reservationer. Skall vi göra dessa saker? Det var den logiska frågan när utskottsbetänkandet justerades den 18 oktober. Men mellan den 18 oktober och i dag låg den 26 oktober. Då utfärdade regeringen ett pressmeddelande. På några fattiga rader talade man om att man gjorde helt om när det gällde Sveriges relationer till den Europeiska gemenskapen. Det som hade gällt i årtal – att medlemskap nu icke är aktuellt – gällde plötsligt inte längre. Nu var i stället medlemskap högaktuellt, t.o.m. så högaktuellt att man utan vidare planerar att köra över grundlagen för att behandla frågan i ilfart.

Därför är de relevanta frågorna i detta sammanhang inte längre: Skall vi? Vill vi? Frågorna är i stället: Kan vi? Kommer vi att kunna föra en självständig utrikes-, säkerhets- och försvarspolitik? Kommer vi att självständigt kunna bestämma vilken vapenexport vi vill ha – hur stor, vem vi skall sälja till, om över huvud taget till någon? Kommer vi att självständigt kunna bestämma om vi skall tillåta trafik av vissa örlogsfartyg till våra hamnar? Kommer vi att självständigt kunna bestämma om vi skall ha kärnkraften eller inte ha den? Det är de frågorna som nu blir aktuella.

Svaret är, för dem som vill veta vad som gäller, egentligen inte så svårt. Jag kan nu här redovisa ett av de dokument som EG-kommissionen utarbetade inför toppmötet nyligen inom EG. Det är en promemoria som är daterad den 21 oktober 1990 och som har rubriken "Garantier för enighet och konsekvens i Gemenskapens insats på det internationella planet". Det heter i denna promemoria bl.a., i översättning till svenska:

"Att garantera enhet och konsekvens i Gemenskapens insats på interna-

tionellt plan är en historisk utmaning. Kommissionen ser optimistiskt på Gemenskapens möjlighet att anta utmaningen. I det sammanhanget reser sig tre grundläggande frågor:

- Menar medlemsstaterna att de har väsentliga gemensamma intressen och önskar försvara dem i gemenskap?
- Vilken ambitionsnivå har Gemenskapen och dess medlemsstater, och är de beredda att påta sig samtliga ekonomiska och finansiella konsekvenser av sina beslut?
- Skall den gemensamma utrikespolitiken också omfatta säkerhetsfrågor, vari försvarsfrågor ju ingår som en väsentlig beståndsdel?

Kommissionen svarar jakande på dessa tre frågor.”

Det heter vidare i kommissionens PM till EGs toppmöte om det nya fördrag som skall ersätta det nuvarande Romfördraget som grundlag för den Europeiska gemenskapen: ”Det bör i det nya traktatet ske en allmän understrykning av orienteringen hän emot en gemensam säkerhets- och försvarspolitik.”

Kommissionen betonar också uttryckligen i denna PM att man vill att samma förpliktelser som finns i artikel 6 i Brysseltraktatet 1948 om den s.k. västeuropeiska unionen nu skall skrivas in i EGs nya traktat. De förpliktelserna säger att vid väpnat angrepp på en av medlemsstaterna är de andra medlemsstaterna förpliktade att ge hjälp och bistånd.

Beträffande vapenhandel säger man i EG-kommissionens promemoria:

”Det är i medlemsstaternas gemensamma intresse att produktion av och handel med försvarsmateriel fullt ut underkastas den gemensamma marknadsdisciplin, vilket bl.a. innebär upphävande av artikel 223.”

Artikel 223 är en artikel i Romtraktatet som säger att medlemsstater inte är tvingade att meddela information som avslöjar saker som de anser stå i konflikt med sina grundläggande säkerhetsintressen. Hittills behöver man alltså inte avslöja sådana saker.

I artikel 223 sägs också att varje medlemsstat kan vidta åtgärder som den anser vara nödvändiga för att skydda sina grundläggande säkerhetsintressen som har att göra med produktion av och handel med vapen, ammunition och krigsmateriel. Här finns alltså en undantagsparagraf som hittills undantar de grundläggande säkerhetsaspekterna och produktionen av och handeln med krigsmateriel från förpliktelserna inom EG. Enligt EG-kommissionens promemoria till toppmötet i Rom nyligen skall denna artikel 223 strykas. Jag vet inte om man behöver uttrycka sig så särskilt mycket klarare.

Det har sagts i debatten att EG inte håller på att utveckla sig till en militär union. Det är falskt. Vad som står i EG-kommissionens promemoria är inte ett dugg förvånande för oss som har följt med debatten inom EG. Fransmännen i EG har i alla år sagt: ”L’Europe sera stratégique ou ne sera pas”, dvs. EG måste vara militärstrategiskt, annars kan det kvitta. Det är den debatten de hela tiden har drivit. Helmut Schmidt, f.d. förbundskansler, sade det för flera år sedan. Jag har från denna talarstol – jag vet inte hur många gånger – citerat alla dessa uttalanden från ledande EG-politiker om att deras målsättning är att EG skall vara en fullfjädrad militärpakt, med gemensamma strids-

krafter och gemensam stridsledning. Det är ingen hemlighet för dem som har något så när intresse av fakta i denna debatt.

Ändå pratar man som om det inte var aktuellt. Men om vi silar alla konstiga uttalanden som görs, finner vi fortfarande uttalanden här och var som en sorts sista bastion för vad Sverige inte kan ge upp. Det skulle finnas någonting som vi inte kan offra på EG-altaret. Utrikespolitiken har vi offrat. Säkerhetspolitiken gäller inte längre.

Men beträffande militärpolitiken säger man fortfarande: Om EG blir en militär union, kan vi inte bli medlem. Det sades för några dagar sedan. Kanske hade man när man sade det någon sorts illusion om att detta icke skulle inträffa.

Men vad är det för idé att diskutera svensk nedrustningspolitik om vi inte har någon nedrustningspolitik att föra? Jag skulle vilja ha klara besked från de partier som har stått bakom den EG-aktivistiska anslutningspolitiken:

Var går er smärtgräns? Finns den kvar? Och kan ni i klartext säga att det, om denna EG-kommissionens promemoria till fullo blir EGs beslut, inte blir aktuellt med svenskt EG-medlemskap? Och kan ni här i klartext och utan omskrivningar säga att Sverige, om § 223 inom EG avskaffas, som det har hänvisats till så många gånger från regeringens sida då vi har frågat om vapenexporten berörs, inte kan medverka som fullvärdig medlem? Kan ni alltså ge dessa besked? Det måste väl ändå finnas någon sorts besked att ge. Ni har backat på alla andra punkter.

Vi har i dag i EFTA-delegationen fått klart besked om att Sveriges chefsförhandlare med EG nu begär regeringens tillstånd att ompröva *samtliga* undantagskrav. Det gäller då hundratals konkreta frågor om socialpolitiken, miljöpolitiken, hälsopolitiken, konsumentskyddet osv. – områden där Sverige har haft undantagskrav och där det har publicerats långa listor. Men man får inte igenom någonting. Nu begär alltså chefsförhandlarna formellt att regeringen skall ge tillstånd, så att man kan frånga *samtliga* undantagskrav. Detta meddelande gavs, som sagt, i dag i EFTA-delegationen – här vill jag tala om en skandal i sig.

Det som har med nedrustningen att göra ligger utanför de nu pågående EES-förhandlingarna. För att kunna föra en rimlig debatt om nedrustningspolitiken tycker jag alltså att vi kunde få besked här:

Kan ni här ge klara besked om huruvida ni, om EG-kommissionens PM från ett par veckor tillbaka om en militär union blir EGs beslut, tar avstånd från tanken på att Sverige skall bli fullvärdig medlem i EG?

Anf. 64 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Först yrkar jag bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande nr 4 och avslag på de reservationer som är fogade till betänkandet.

Det är naturligtvis intressant att få ta del av frågan om nedrustningen i dag. Vi har diskuterat den saken tidigare. Men nedrustningen är alltså dagens fråga.

En utveckling som inte var tänkbar för bara ett par år sedan har nu börjat att så att säga rulla framåt. Vi kan konstatera att det, även om avtal nu kommer till stånd, som alltså är aviserade, kommer att vara mycket som återstår.

Men det är historiskt att det nu är självklart att man har börjat tala med varandra och att man har påbörjat en nedrustning.

Det är många frågor som dyker upp när nedrustningen diskuteras. Jag skall börja med att kommentera det som Per Gahrton här har tagit upp.

Det är självklart att vårt deltagande, om det nu skall vara en koppling till EG, måste baseras på följande fråga: Vad händer inom ESK? Om det blir en alleuropeisk säkerhet, förlorar ju hela frågan om neutralitet i Europa sin verkliga innebörd för oss.

Jag tycker att den ESK-process som har pågått sedan 1975 är något av det mest lovande som vi har att syssla med och ta del av. Vi har också själva varit mycket aktiva i den processen.

Birgitta Hambræus tog upp frågan om huruvida det här kunde appliceras på förhållandena i Persiska viken. Egentligen finns det ett arabiskt förbund. Men om man i arabländerna kunde få till stånd en ESK-process som den vi upplever här, skulle mycket kunna vara annorlunda. Kanske skulle man därigenom få en lösning på den pågående konflikten där nere. Men situationen där är mera akut än det som kan betecknas som en ESK-process i vårt Europa. Vi kan alltså få en alleuropeisk säkerhet, och då skulle situationen vara en helt annan när det gäller neutralitetsfrågan.

Sedan är frågan hur man skall koppla detta till EG. Vi skall inte ha en EG-debatt här i dag. Men det är självklart att EG, om det blir fråga om militärallianser inom EG, blir en egen militärallians – det rör sig alltså om halva Europa. Men då kan vi naturligtvis inte bli fullvärdig medlem i EG. Vi återkommer till den frågan senare, eftersom den nu är föremål för behandling i utrikesutskottet och vi före årets slut kommer att fatta beslut i detta sammanhang.

Sedan vill jag ta upp frågan om kärnvapenbestyckade örlogsfartyg. Den diskussionen har ju pågått länge. Vad gäller mitt eget parti vill jag framhålla att den här frågan var uppe på partikongressen. Man sade då: Om det inte blir en internationell överenskommelse, och det är naturligtvis viktigast, får vi fatta ett ensidigt beslut i frågan. Men vi vill ge en chans beträffande ett internationellt avtal. I den process som pågår kommer också frågan upp huruvida det över huvud taget är meningsfullt att ha kärnvapen på ytfartyg. Den frågan har alltså diskuterats under en lång tid. Det är ju mycket farligt att ha kärnvapen på fartyg. Man kan ju föreställa sig en krigs- eller stridssituation, där kaptenen på ett fartyg måste fatta beslut om att kärnvapnen ombord skall användas. Men då börjar helvetet på jorden, kan man säga. Mot den bakgrunden vore det allra bäst att låta bli att över huvud taget placera några kärnvapen på fartyg. Därigenom skulle också frågan om kärnvapenbestyckade örlogsfartyg vara ur världen. Men jag tror inte att det är så enkelt att man bara har att invänta ett sådant beslut. Man får också se vad de internationella överenskommelserna innebär. Om det inte skulle lyckas inom ett par år, får vi fatta ett ensidigt beslut i frågan.

En tredje fråga som har varit uppe här gäller Sveriges närområde. Skall den frågan behandlas särskilt? Och skall man ta upp t.ex. Östersjöfrågan för sig? Ja, herr talman, man kan naturligtvis diskutera om det skall vara så. Men jag tror att utrikesutskottets ståndpunkt, nämligen att det här ingår i ESK-processen, är den riktiga. Men *hur* frågan ändå kan diskuteras bevisas

av det faktum att vi redan har tagit upp frågan om en kärnvapenfri zon i Norden. Jag hörde utrikesministern i går säga att han väntade sig att ämbetsmannakommittén skall vara färdig med sin kartläggning i början av nästa år. Då får vi tillfälle att diskutera hur vi skall gå vidare med arbetet för en kärnvapenfri zon i Norden. Jag menar att det också gäller det närområde som Östersjön utgör. Östersjön är ett hav mellan oss och en kärnvapenmakt. Det blir oerhört betydelsefullt hur den frågan diskuteras. Skall Östersjön bli kärnvapenfri? Det är självklart det vi önskar.

Herr talman! Jag tror att jag nöjer mig med detta och konstaterar bara än en gång hur glädjande det är att vi nu har fått en rörelse mot nedrustning som är så stark, att vi har fått en rörelse som talar om ett säkerhetspolitiskt system i hela Europa och att de gamla striderna mellan Europas stater är ett minne blott. Man kan säga att det är lika fjärran att öst och väst i Europa råkar i krig med varandra som att Sverige och Norge skulle råka i krig med varandra.

Anf. 65 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Herr talman! Jag vill först instämma med Evert Svensson i hans glädje över den process som nu har inletts och redan nått så lyckade resultat i Europa. Jag är också väldigt glad över att Evert Svensson ser möjligheten att föreslå att en ESK-process skulle kunna prövas i Persiska viken. Evert Svensson sade att den naturligtvis blir mycket långvarig och att den därför inte kan ta upp de akuta problemen. Där har jag en annan mening.

Det är självklart fråga om en långvarig process, men till skillnad från de initiativ som har tagits förut, då enbart araberna velat ha en arabkonferens eller då man velat ha en allmän generalkonferens kring de just nu akuta problemen, skulle den här idén, som Johan Galtung har presenterat, i och med att alla problem tas upp kunna innebära att de akuta problemen kunde lösas parallellt i det större sammanhanget. Det tror jag är en ganska genial idé i en fastlåst situation där ingen vill ge med sig. Tar man upp alla problem som är aktuella kan också de akuta problemen lösas, utan att någon behöver förlora ansiktet och utan att våldet på något sätt får triumfera. Därför hoppas jag att Evert Svensson vill tänka vidare på om han inte finner det möjligt att arbeta för denna fredsidé. Jag tror att det är oerhört bråttom och att idén är väl värd att prövas av t.ex. FNs säkerhetsråd. Vi skulle ha möjlighet att informellt kunna påverka FNs säkerhetsråds ledamöter genom vår FN-ambassadör Jan Eliasson.

Anf. 66 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Jag tycker att de tankar och idéer som föregående talare framförde var mycket bra, men så får man inte säga. Jag skall säga att jag vill framföra samma sak till utskottets företrädare.

Jag skall i stället gå in på det som Evert Svensson sade om neutraliteten. Han talade om att neutraliteten förlorar sin innebörd i Europa om vi får ett alleuropeiskt säkerhetssystem. Jag tycker att det är mycket beklämmande att få höra något sådant. Jag menar att neutralitetspolitiken och Sveriges roll som neutralt och alliansfritt land har en innebörd långt utanför Europa. Går vi in i ett alleuropeiskt säkerhetssystem, som även om det inte skulle inne-

fatta gemensamma rustningar innebär en gemensam säkerhetspolitik med gemensamma sanktioner, ett gemensamt utrikespolitiskt uppförande gentemot tredje världen, menar jag att vi är illa ute. I och med att öst–väst-konflikten här i Europa blir mindre, kan vi hela tiden se att nord–syd-konflikten ökar i intensitet. Vi märker det varje dag. Då får neutralitetspolitiken en väldigt stor roll. Skall tredje världen behöva betrakta hela Europa som nord plötsligt? Skall Sverige överge sin roll som ett alliansfritt och neutralt land som verkar på den internationella arenan, inte bara på den europeiska? Jag tycker att det vore beklämmande om det var så.

När Evert Svensson pratar om Östersjöfrågan säger han först att det vore mycket trevligt och bra att få resonera om den. Han tycker att man skall göra det. Men sedan delar han utskottets uppfattning att vi skall ha det alleuropeiska perspektivet och att vi därför inte skall tala om säkerhetspolitiska åtgärder i Östersjön. Det är en mycket märklig formulering och argumentation. Jag tycker nog att jag vill ha litet klarare svar. Tar Sverige initiativ till säkerhetsbefrämjande åtgärder tillsammans med länderna kring Östersjön och i norra Europa, kommer det naturligtvis att befrämja säkerheten totalt i Europa. Det finns ingen anledning för Centraleuropa att se negativt på något sådant, lika väl som vi inte ser negativt på att det pågår förhandlingar i Centraleuropa om truppereduceringar och nedrustningar. Processerna stärker varandra precis på samma sätt som när det gäller kärnvapenbestyckade fartyg på besök. Varje lands eget agerande förstärker och ökar tilltron till det internationella agerandet. Att det inte kan gå in i huvudet på majoriteten av utskottsledamöterna i utrikesutskottet begriper inte jag. Den egna handlingen, det egna ansvaret, förstärker naturligtvis möjligheten att också påverka andra. Detta borde vara en självklarhet.

Anf. 67 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Evert Svensson är en fridens man. Hade han fått sköta Europapolitiken utan inblandning av frihandelsfanatikerna på UDH hade vi säkert haft en mycket trivsammare diskussion.

ESK, som Evert Svensson har skrivit kloka artiklar i pressen om, vilka har mitt fulla instämmande, håller socialdemokraterna på att förvränga. ESK och det alleuropeiska samarbetet är ett alternativ till att vi skall behöva bli fullvärdiga fångar i EG. Socialdemokraterna missbrukar nu ESK som någon sorts inkörsport, som något sorts alibi. Bara ESK fixar sig kan vi vara med i EG. Det förstår jag inte alls, särskilt inte Evert Svenssons deltagande i detta. Vi har just varit tillsammans i Mellanöstern och upptäckt hur oerhört stark känslan och behovet är av att det finns ett trovärdigt neutralt Sverige även på världsscenen, helt oberoende av om det finns murar eller ej här på norra halvklotet i Europa. Det hänger inte ihop. Det är någon sorts täckmantel man har hittat på. Det skall se ut som om neutraliteten inte behövs längre. Socialdemokratin skall kasta sin uråldriga neutralitetspolitik, den med vars hjälp man har vunnit så många valkamper mot högerkrafterna. Nu när man är i armkrok med högerkrafterna för att kasta sig in i högerns paradiset, måste man naturligtvis byta vapen på något sätt eller ge dem ändrad karaktär. Då skall plötsligt ESK vara en inkörsport till EG. Det håller inte på något sätt

logiskt. Jag beklagar Evert Svensson, att han av sitt parti tvingas framföra sådana märkligheter och konstigheter.

Men det är bra att Evert Svensson håller fast vid att vi inte skall gå in i någon militärallians. Här borde man egentligen kunna sätta punkt, för då är saken klar. Jag ser att utrikesutskottets ordförande är närvarande. Det gläder mig att han också kanske får in en del korn av fakta kring vad EG egentligen är för något. Det håller nämligen på att bli en militärallians. Det är inte så lätt att utan att använda sig av Sveriges grundlag slinka in i ilfart i en sådan sammanslutning. Det hade underlättat arbetet i utrikesutskottet i framtiden om det hade stått klart även för dess ordförande.

Herr talman! Det finns många aspekter på detta. Även om EG inte blir en militärunion, men avskaffar § 223, innebär det att vi inte har kontroll över vapenhandeln längre. Det kan mycket väl tänkas att man avskaffar § 223 först. Därför behövs det nog ett ganska klart besked i den frågan också. Kan vi vara medlemmar i ett EG som eventuellt avskaffar § 223 och gör vapenhandeln till en del av den allmänna varumarknaden där inget enskilt land har någon kontroll? Kan vi vara med i ett EG utan § 223?

Anf. 68 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tror att Per Gahrton blandar ihop begreppen. Om vi arbetar för och verkligen får en alleuropeisk säkerhet manifesterad, vilket vore en fantastisk sak, då är det klart att vår neutralitet får en annan innebörd eller – rättare sagt – kommer i ett annat läge.

Så till den andra frågan. Om EG utvecklas till att bli en säkerhetszon inom ESK eller en militärallians, då blir det omöjligt för Sverige att som fullvärdig medlem gå med i en sådan. Jag vill att ESK utvecklas så att vi får en alleuropeisk säkerhet. Frågan om EG blir då avhängig av hur denna ESK-vision – för det är faktiskt fråga om en sådan – kommer att utvecklas.

Låt mig för Gudrun Schyman upprepa något av det jag sade tidigare. Vi har nu att arbeta med frågan om en nordisk kärnvapenfri zon. Det är en oerhört stor fråga. Ämbetsmannakommittén presenterar sin kartläggning i början av nästa år, om jag nu tar fasta på utrikesministerns ord. Denna kärnvapenfria zon kommer också att innefatta Östersjön. Jag tycker att vi skall ta en sak i taget och först sätta in våra krafter på att få till stånd denna kärnvapenfria zon. Om förhandlingarna inom ESKs ram leder till säkerhetsskapande åtgärder i Europa, då innefattar det hela Norden, dvs. våra närområden. Det är en ganska bra arbetsfördelning framöver för att åstadkomma goda resultat.

Anf. 69 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Det är möjligt att Evert Svensson och jag är överens om vilket resultat som så småningom bör uppnås. Men jag tror att jag har betydligt mer bråttom än vad Evert Svensson har. Jag är inte riktigt säker på att vi med de metoder som han vill använda uppnår de resultat som vi säger oss vilja uppnå.

Visst är frågan om Norden som en kärnvapenfri zon viktig. För tio år sedan började jag mitt arbete i freds rörelsen, och det var i samband med att tanken på Norden som en kärnvapenfri zon väcktes. Vi var många som ute

på gator och torg pläderade för det. Även internationellt framförde vi det kravet. Men det har tagit mycket lång tid att komma någon vart, Evert Svensson, och man undrar vad som har krävt dessa tio år av verksamhet, om det nu har varit någon. Jag ser gärna att tanken på Norden som en kärnvapenfri zon realiseras en gång för alla. Men jag anser också att vi inte kan arbeta med varje fråga i tio år. Den utveckling som nu pågår är mycket optimistisk och spännande, inte minst på nedrustningsområdet. Vi har ett ansvar att agera aktivt, snabbare och på flera fronter samtidigt. Vi kan inte sitta här med armarna i kors och säga att andra får sköta saker och ting vid de internationella förhandlingsborden.

Vi har också ett ansvar att se till att freds- och nedrustningsprocessen utvecklas i vårt eget område. Samtidigt som vi talar om Norden som en kärnvapenfri zon måste vi ta initiativ för att försäkra oss om att utvecklingen går i riktning mot en på sikt demilitariserad zon. Det är vårt ansvar, precis som man i Centraleuropa har ett ansvar för att få till stånd överenskommelser om rustningsbegränsningar, bortdragande av trupper, nedmontering av kärnvapen osv. Vi kan inte sitta här och bara vänta. Ingen annan kommer att göra arbetet åt oss.

Jag tycker fortfarande att Evert Svensson talar om neutraliteten som en intern fråga för Sverige och Europa. När han säger att neutraliteten kommer i ett nytt läge med en alleuropeisk säkerhet, vill jag fråga: I vilket läge då? I vilket läge kommer den svenska neutralitetspolitiken att kunna användas i förhållande till tredje världen? Det handlar ju inte bara om Europa, Evert Svensson, utan också om en större värld där just neutralitetspolitiken och Sveriges roll som ett neutralt land har varit framträdande. Den har varit angelägen för inte minst tredje världens länder. Om vi bygger in oss i en all-europeisk säkerhet som fråntar oss möjligheterna att uppträda som ett neutralt land, då är vi illa ute. Jag anser att vi skall hålla neutralitetspolitikens fana högt i det fortsatta arbetet.

Anf. 70 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Det är nog många gamla socialdemokrater från 1950-, 1960- och t.o.m. 1970-talen som skulle vända sig i sina gravar om de kunde höra debatter där socialdemokrater ifrågasätter neutralitetspolitiken. Det är klart att det i dessa dagar finns pessimister som säger att det beror på att det aldrig har förts någon neutralitetspolitik i detta land. Det har kanske varit bluff hela tiden! Vi har deltagit i ett amerikanskt handelskrig mot Östeuropa, och vi har – visar det sig – deltagit i amerikanska spionageuppdrag mot Östeuropa. Det finns de som alltid pessimistiskt har sagt att Sverige i realiteten alltid har varit en del av västalliansen; det har inte funnits någon neutralitet.

Vad som nu händer är att man, när man tycker det är politiskt lämpligt, därför att man vill krossa förtroendet för neutraliteten eftersom den har utgjort ett hinder för en anslutning till EG, plötsligt läcker ut en mängd uppgifter för att visa att neutraliteten egentligen aldrig har existerat. Det är alltså ingenting man offrar. Det finns i alla fall tecken som tyder på att det skulle vara så. Det är den mest pessimistiska tolkningen.

Man kan, för att uttala sig optimistiskt, säga att det rör på sig i debatten. Först säger Evert Svensson att neutraliteten får en annan innebörd i ESK

eller i en alleuropeisk säkerhetsorganisation. Därefter säger han att neutraliteten kommer i ett annat läge. Det är en intressant nyansförskjutning. En annan innebörd, det är ganska mycket. Men att neutralitetspolitiken med samma innebörd kan komma i ett annat läge, förstår jag inte. Läget avgör man inte bara själv, utan det avgörs naturligtvis också av hur andra förflyttar sig. Innebörden av neutralitetspolitiken måste man dock avgöra själv. Det har majoriteten också varit överens om.

Det kanske ändå rör sig, det är kanske gamla hederliga socialdemokratiska hjärtan som klappar för en trovärdig svensk neutralitetspolitik. Särskilt om man som Evert Svensson är internationalist vet man att svensk neutralitet kanske kommer att behövas ännu mer i framtiden. Inte minst gäller det vid en världskonflikt mellan nord och syd. Då behövs det högindustrialiserade nordländer som visar att det inte är nödvändigt att föra stormaktspolitik, att man inte måste roffa åt sig och suga ut andra, utan att det kan finnas ett annat förhållningssätt mellan rika och fattiga. Därvidlag har Sverige ett gott rykte, ibland kanske inte ens välförtjänt. Detta goda rykte bör vi använda genom att fylla det med ännu mer realitet än tidigare. Den här debatten handlar också om huruvida Sverige skall bestå som en självständig stat som kan föra den nedrustnings-, solidaritets- och fredspolitik som vi i viss utsträckning är överens om.

Anf. 71 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Utvecklingen hos oss på detta område är beroende av vad som händer runt omkring oss och våra relationer med det övriga Europa. Ingen kunde ju för två år sedan tro att så mycket av det som hänt verkligen skulle hända.

Gudrun Schyman säger att det är bråttom. Vi har arbetat inom ESK sedan 1975 och t.o.m. tidigare än så. Arbetet har dock gått mycket långsamt. Jag deltog exempelvis i säkerhetskonferensen i Madrid, där man ägnade sig åt att flytta kommantecken och ord i texterna. De alliansfria och neutrala staterna, de s.k. NN-staterna, försökte uppnå kompromisslösningar. Det rörde sig mycket sakta. Det som blev resultatet av det hela var nya konferenser. En var väldigt viktig, den som vi hade här i Stockholm.

Plötsligt förändras den politiska scenen i Europa, och det blir fritt fram för ESK. Det kan hända mycket fort att vi får en alleuropeisk säkerhet. Det är dock en stor fråga, så det görs ju inte över en natt.

Det är klart att Sverige är beroende av vad som händer i Europa i det här avseendet. När jag talar om att neutralitetspolitiken kommer i ett annat läge, är det självklart, tycker jag, att om man har ett Europa med blockpolitiken så cementserad som den var, då är neutralitetspolitiken för oss viktigare – den är betydelsefullare, den markeras mera. Men får man en europeisk säkerhet, i avtal eller hur den nu kommer att formas, är det klart att det blir ett annat läge.

Det behöver inte betyda att alliansfriheten eller neutraliteten försvinner ur svensk politik, och det är ju där Gahrton tar upp diskussionen. Vilka blir våra krav när det gäller EG och medlemskapet där? Ja, det hänger ju på om vi kan bevara vår neutralitetspolitik och inte gå in i några militärallianser

eller andra allianser som binder upp oss när det gäller vår egen säkerhetspolitik. Vi får se, när den dagen kommer, hur det formeras och hur det sägs.

Vi gnabbas här, men jag tycker att det är en fantastisk situation som Europa och världen har kommit in i. Det som gör oss bekymrade nu, det som är svårt, är ju att det dyker upp nya stora konflikter, och jag tänker då naturligtvis på Persiska viken.

Anf. 72 EVA BJÖRNE (m):

Herr talman! De genomgripande omvälvningarna i Central- och Östeuropa under litet drygt ett år har inneburit de största och fredligaste förändringarna av Europa under de senaste 200 åren. Sovjetmaktens tillbakagång och Warszawapaktens sönderfall har skapat en helt ny och förbättrad säkerhetspolitisk situation.

De länder som har befriat sig från sina sovjetdominerade enpartiregimer har börjat tillämpa principerna om demokrati och rättsstatlighet. Tysklands enande har blivit det främsta uttrycket och symbolen för strävandena mot ett enat Europa.

Den nya förbättrade situationen öppnar många möjligheter till samarbete, och förutsättningarna för att stärka de mänskliga rättigheterna är gynnsamma. Vi européer har en historisk unik chans till en framtid i fred och frihet.

Förhoppningsvis kommer toppmötet i Paris om ett par dagar att dra upp riktlinjerna för ett framtida samarbete inom ESK som omfattar alla de 34 staterna, ett samarbete som inte är uppdelat på de 22 och de 34.

Det är viktigt att de 34 staterna – ja, allra helst alla de 35 europeiska staterna – samarbetar i så hög grad som möjligt, nu när även många problem som tidigare varit undertryckta kommer fram. Det är de centralt styrda ekonomiernas kollaps, det är frihetssträvanden från etniska, religiösa och nationella grupper det gäller och även miljöförstöring m.m.

Frågan om nationella minoriteter är sannolikt den största potentiella konfliktrisen i Europa i dag. Sverige bör därför aktivt verka för att detta problemområde tas upp till behandling inom ESKs ram.

De förtroende- och säkerhetsskapande förhandlingarna inom ESK handlar om att fördjupa och utveckla Stockholmsdokumentet. Bland de frågor som fått sin lösning inför regeringschefsmötet i Paris den 19–21 november vill vi särskilt nämna centret för att förhindra konflikter samt ett permanent sekretariat för ESK. De två organen bör placeras i Prag. Att förlägga dessa två institutioner till det nu fria Tjeckoslovakien är att markera den fria, oberoende och demokratiska inriktningen också för framtiden.

NATO och Warszawapakten har inom ESK-förhandlingarna gjort överenskommelser som kraftigt reducerar antalet tunga konventionella vapen och vapensystem i Centraleuropa. Avtalet är huvudsakligen inriktat på kvantitet och inte kvalitet, vilket innebär att de modernaste vapnen inte behöver avvecklas. Trots den stora numerär vapen som försvinner är Europa den världsdel som har den största ansamlingen vapen inom sina gränser.

I avtalet sägs att de vapen som överstiger det avtalade taket och finns inom det aktuella området, dvs. Europa mellan Atlanten och Ural, vid undertecknandet av avtalet skall förstöras. Avtalet skall undertecknas nu under Paris-

mötet. Sovjetunionen har därför ställt upp en stor mängd vapen öster om Ural. Det rör sig om drygt 60 000 stridsvagnar, pansrade stridsfordon, artilleri, attackhelikoptrar och stridsflygplan som Sovjetunionen därför inte behöver förstöra.

De minskade styrkorna i Centraleuropa innebär att stabiliteten avsevärt förstärks, och en militär offensiv i Centraleuropa förefaller högst osannolik. Eftersom Sveriges och Nordens säkerhet är beroende av den säkerhetspolitiska utvecklingen i Centraleuropa, innebär det en klar förbättring för vår militära säkerhet.

Det bör dock understrykas att, i händelse av en politiskt olycklig utveckling, de militära möjligheterna till omfattande operationer på flankområdena finns kvar. De tunga konventionella vapnen reduceras ytterst litet inom t.ex. Leningrads och Baltikums militärområden, och vapen som luftlandsättningsstyrkor, amfibiestyrkor, bandvagnar, luftförsvarssystem m.m. berörs inte av avtalet om nedrustning.

Styrkeuppbyggnaden kring Kolahalvön och de motmedel som riktas mot denna uppbyggnad innebär att de båda supermakterna måste hantera den militära situationen där med stor varsamhet.

Det nordiska gemensamma bidraget till den europeiska säkerheten har varit den stabilitet, den vänskap och ömsesidiga respekt som präglat förhållandena mellan länderna. Det är dock helt klart att Norden i säkerhetspolitiska termer inte kan ses som en i förhållande till övriga Europa begränsad zon. Norge, med sin knytning till NATO och med vatten och kuster som inte kan ses isolerade från de militära realiteterna i Nordatlanten, kan inte stängas inne i ett regionalt låst system, inte heller Danmark med sin direkta knytning till den centraleuropeiska situationen.

För Sverige kan säkerhetspolitiken inte heller ses som ett rent närgeografiskt problem, med sydområdet ganska nära kontinenten, nordområdet nära det känsliga Nordkalottområdet och den geografiska utbredningen i skottlinjen mellan öst och väst. Mot en regionalisering av säkerheten i Norden talar också det vitala behovet av att bevara Östersjöns status som ett fritt hav och inte som strandstaternas egendom.

Många säkerhetspolitiska problem är gemensamma för de nordiska staterna. Sverige och de övriga nordiska länderna borde därför stödja förslag i ESK-förhandlingarna som är särskilt anpassade för att dämpa möjliga militära hot mot norr, t.ex. föranmälan av amfibiska operationer och andra högförsliga militära aktiviteter.

Olika krishärdar i tredje världen, inte minst i Gulfen, visar på vikten av att Sverige med kraft agerar när det gäller att förhindra spridning av kärnvapen samt för att få till stånd en hållbar konvention mot kemiska vapen. Det gäller också spridning av missiler och vapenbärare.

Den konferens angående icke-spridningsfördraget, NPT, som hölls hösten 1990 blev inte enig om ett slutdokument. Meningarna i frågan om ett fullständigt provstopp var nu som tidigare djupt skiljaktiga. Det är nu av yttersta vikt att Sverige aktivt agerar för att fördraget skall få giltighet även efter den NPT-konferens som skall äga rum 1995. Vid den konferensen skall, i enlighet med artikel 10 i NPT-fördraget, parterna bestämma på hur lång tid fördraget skall förlängas.

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Nedrustning

Icke-spridningsfördraget är det viktigaste multilaterala internationella nedrustningsavtalet i dag. Problemet med spridning av kärnvapentechnologi och annan militär teknologi ökar. Det är därför utomordentligt väsentligt att icke-spridningsavtalet i sina olika delar hävdas och att vi förmår allt fler stater att ansluta sig.

Anf. 73 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Världsmakterna har det senaste året ägnat sin energi åt skapandet av en ny fredsordning. Bygget av det nya Europa har utmanat vår skaparlusta och länkar in kreativiteten på mer konstruktiva banor än på länge.

ESK-processen har haft en explosiv utveckling. Vi kan nu skönja konturerna till ett säkrare Europa. Jag tycker att det är märkligt att höra att vissa debattörer i kammaren betraktar det som ett problem.

Det är för tidigt att dra några definitiva slutsatser om det svenska försvarets inriktning mot bakgrund av den nedrustning som har skett i Europa. Säkerhetspolitiskt har inte mycket förändrats i vår del av Europa, mer än att konfliktrisen ligger på en mycket lägre nivå. Detta gäller bortsett från risken för de regionala och etniska konflikter som kan komma att blossa upp i instabila f.d. östeuropeiska länder.

Nedrustningen har ännu inte berört Sveriges närområde, men framtidsutsikterna är ljusa. Våra barn kan komma att växa upp i den europeiska fredens tid.

I dessa dagar är det dock lätt att bli för eurocentrerad och förlora det globala perspektivet.

Om vi lyfter blicken ovanför och utanför Europas gränser och slutar att betrakta upprustningen som ett huvudsakligen europeiskt problem, inser vi att det är en aning för tidigt att jubla över att freden är säkrad.

En halv miljon amerikanska soldater kommer snart att finnas på plats i Saudi-Arabien, utöver styrkor från en rad andra länder. Saddam Hussein förfogar i sin tur över hundratusentals soldater. Irak och USA har låst varandra i en position som förefaller leda till en oundviklig urladdning. Det världskrig som aldrig blev av under det kalla kriget riskerar att explodera, ironiskt nog, just som fredsordningen i Europa skapas.

Ett modernt krig med de hemiska vapen som finns betyder att så mycket större värden står på spel. 30 % av världens oljeresurser riskerar att gå upp i rök om det blir krig i Gulfen. Detta kan inte minst leda till enorma miljökonsekvenser, t.ex. växthuseffekt. Europa och Japan som har starkt oljeberoende ekonomier riskerar att drabbas hårt ekonomiskt.

Irak förfogar över kemiska vapen, troligen kärnvapen och eventuellt också biologiska vapen. Därtill är landet sedan lång tid tillbaka det troligen värsta förbrytarlandet i världen när det gäller brott mot mänskliga rättigheter. Irak har redan använt kemiska vapen i strid mot internationell lag. Offren för sådana massförstörelsevapen är nästan alltid civilbefolkningen, i Iraks fall kurderna.

Irak är inte det enda land i en konfliktfylld region som förfogar över fruktansvärda massförstörelsevapen. Ett stort antal länder i potentiella konfliktområden förfogar troligen över kemvapen och många också över kärnvapen,

om man räknar in tröskelstater som t.ex. Sydafrika, Israel och Pakistan. Det är otäckt att lyssna till det slags aningslösa förhållande av kärnvapeninnehav som förekommer t.ex. i Pakistan, där kärnvapnen enbart ses som ett medel, vilket som helst, för att bräcka grannen och den traditionelle fienden Indien.

Även de konventionella vapnen får ständigt högre och högre förstörelsekapacitet, vilket medför att civilbefolkningen oundvikligen mer och mer blir ett mål för krigshandlingarna.

I tredje världen, i de faktiskt existerande konflikthärdarna, finns ingen terrorbalans. Där finns inga förtroendeskapande mekanismer och inga 22-statsförhandlingar om nedrustning.

Detta är världssamfundets stora utmaning i fredsarbetet.

Vårt freds- och nedrustningsarbete bör därför framför allt ta sikte på tre områden. För det första måste spridningen av massförstörelsevapen stoppas, framför allt när det gäller kärnvapen och kemiska vapen. Man måste snart komma till skott vad gäller kemvapenkonventionen, som har varit nära målet så länge. Til syvende og sidst handlar det om politisk vilja. De attityder som vi hittills har kunnat se från USAs och Sovjets sida om att acceptera en viss nivå på kemvapnen under en längre tid även sedan konventionen trädde i kraft är illavarslande. När det gäller kärnvapen måste det lilla framsteg som har skett i CD genom att en kommitté har tillsatts i provstoppsfrågan ändå välkomnas. Så länge som kärnvapenstaterna fortfarande vidhåller att provsprängningar är nödvändiga, och så länge som provsprängningar regelmässigt förekommer är framtidsutsikterna för kommitténs arbete inte ljusa. De fortsatta provsprängningarna måste därför fördömas.

För det andra behövs ett världsomspännande korståg för demokratin och de mänskliga rättigheterna. Även om ett land har massförstörelsevapen blir risken att de kommer till användning betydligt mindre om styrelseskicket är demokratiskt. Demokratin garanterar ett visst försäkringsskydd mot att vapnen används. Demokrati förebygger dessutom krig och inbördeskrig, eftersom parlamentarism i sig är ett sätt att lösa konflikter fredligt. 1990-talet måste bli demokratis årtionde, inte bara i Europa utan i hela världen. En fortsatt generös biståndspolitik med kraftig inriktning på mänskliga rättigheter och demokrati är därför en viktig del i det arbetet.

I den nedrustningstid vi lever i när stridsvagnar skrotas och soldater dras hem, är det oerhört förvånande att inga röster höjs om kopplingen mellan fred och bistånd. Fredsdrömmen har ofta handlat om att svärden, när de inte längre behövs, skall smidas till plogbillar. Det vore på sin plats att kräva att de frigjorda resurserna i Europa skulle överföras till utvecklingsbistånd, inte bara i Europa utan också i tredje världen. Paradoxen är här att biståndsnivån inte på länge varit så låg som nu. Sverige går tyvärr före med ett dåligt exempel genom att ytterligare urholka biståndet till tredje världen. Världens fattiga skall i dag betala både för Östeuropas uppbyggnad och för flyktingarna från Mellanöstern och andra konflikthärdar. Det är verkligen hög tid att påminna om kopplingen mellan nedrustning och bistånd.

För det tredje måste världssamfundets möjligheter att lösa konflikter på ett oblodigt sätt byggas ut. Låt FN reagera vid enskilda staters militära övergrepp i stället för att supermakterna skall axla den rollen. Det är inte bra att

USA, som av många uppfattas ha egna ekonomiska intressen och säkerhetsintressen, agerar som ställföreträdande världspolis i Gulfkrisen. Det riskerar att förvandla konflikten till ett legitimt krig mellan två intressen i stället för att det handlar om en enad världsfrent på folkrättens grund mot en blodbesudlad diktatur. Så gagnas inte freden.

FN har växt i politisk betydelse i takt med att stormakterna har givit organisationen ett förtroende. Det är dags att nu gå vidare och fundera över hur FNs institutioner och befogenheter kan stärkas. FN måste bli den globala säkerhetens axel i stället för terrorbalanserade supermakter.

Europas två halvor håller till slut på att smältas samman. Warszawapakten finns i realiteten inte längre. Kanske kommer så småningom Sveriges traditionella fiende sedan århundraden, Sovjet, att bli en demokratisk stat på marknadsekonomisk grund och kanske så småningom ingå i den europeiska gemenskapen. I den nya världen blir Sverige inte längre en bricka mellan två sköldar, får inte längre en militär och politisk särställning och intar inte någon balansposition mellan två kraftcentra. Sverige kommer att bli en integrerad del av det helade Europa.

I det perspektivet riskerar Sverige att förlora den särställning som gjort att vi som land varit särskilt aktiva i fredsarbetet, haft särskilt stora möjligheter att ta initiativ, att medla mellan stridande parter och att göra skarpa uttalanden till värn för folkrätten. Just därför måste vi nu kanske hårdare än tidigare söka befästa Sveriges roll som fredsskapande kraft i Världssamfundet, så att vi förmår bevara den rollen även i det nya Europa. Därför bör vi utnyttja de närmaste åren till att exempelvis ta initiativ till det medlingscentrum, vars förutsättningar regeringen redan i förra årets nedrustningsbetänkande ombads undersöka. Sverige bör understryka en vilja att härbärgera det centrum för förebyggande av konflikter som kan komma att bli en av flera ESK-institutioner. Kanhända finns det anledning att ta initiativ även till andra internationella institutioner som bidrar till att bygga fred, exempelvis en oberoende internationell institution för valövervakning. Sverige bör också fortsatt ta initiativ till medling och konfliktlösande, såväl i t.ex. Mellanöstern som i konflikten Eritrea-Etiopien.

I detta perspektiv finns det också anledning att välkomna den konferens om att förhindra kärnvapenkrig av misstag som i dag inleddes här i riksdagshuset. Konferensen har ett brett internationellt deltagande och har utarbetats med stöd från alla partier i Sverige. Dess upprinnelse var en motion på folkpartiets landsmöte från folkpartiets fredsråd, vilken sedan utvecklats vidare och nu blivit till ett brett tvärpolitiskt initiativ. Det är en stor glädje att se vad det landsmötesbeslutet nu har lett till.

Herr talman! Därmed vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet i betänkandet om nedrustning.

Anf. 74 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Europa – ja, inte bara Europa utan hela Världssamfundet – har gått in i en ny epok.

Efterkrigstidens mänskligt tragiska och politiskt upprörande klyvning av Europa är borta.

Det kalla kriget är över.

Kapprustningen mattas av, och nedrustningen tar fart.

Under hela efterkrigstiden har vi inte skådat maken till det som hänt under det gångna året.

Kulmen nås om några dagar när det största nedrustningsavtalet någonsin om konventionella vapen skrivs under i Paris, då stats- och regeringschefer samlas till ett toppmöte för att besegla en ny ordning för Europa:

En ordning baserad inte på avskräckning och hot.

En fredens ordning.

Ett Europa präglad av demokrati, fred och enhet.

Ett Europa genomsyrat av respekt för mänskliga rättigheter.

Ett Europa för våra barn värdigt vårt historiska arv.

Tidigare i år träffade Sovjet och USA en principuppgörelse om en kraftig nedrustning av de strategiska kärnvapnen, men det avtalet beräknas bli underskrivet först i början av 1991. Därmed och mot bakgrund av avtalet om den stora minskningen av konventionella stridskrafter i Europa är marken beredd för nya förhandlingar om minskning av kärnvapensystem med kort räckvidd. En överenskommelse har också träffats mellan supermakterna om att förstöra 80 % av deras kemiska vapenarsenaler med målet: Ett avtal om ett fullständigt förbud mot och förstörelse av alla kemiska vapen. Detta är betydelsefullt.

Med det kalla krigets slut i Europa påbörjades en verklig och omfattande nedrustning av kärnvapen, av konventionella vapen och av kemiska vapen. I land efter land minskas också ensidigt de militära styrkorna, och stora militärprojekt läggs ner.

Detta avspänningens, nedrustningens och det fredliga samarbetets Europa riktar nu världen i övrigt sina ögon på och frågar sig: Vad kan vi lära, hur kan världen i övrigt dra lärdom av vad som skett i Europa? Det framgår av de senaste veckornas intensiva nedrustningsarbete i Förenta nationerna, till vilken jag strax skall återkomma.

Trots den påbörjade processen med nedrustning av kärnvapnen kvarstår fortfarande hotet av dem så länge de finns kvar – inte bara hotet om ett kärnvapenkrig som ett resultat av politiska eller militära beslut utan också hotet om deras användning av misstag. Målet måste vara kärnvapens totala avskaffande, vilket USA och Sovjet faktiskt har kommit överens om. Som Maria Leissner sade inleds just i dag här i riksdagshuset en konferens med kvalificerade internationella experter för att utarbeta ett program som kan förhindra ett kärnvapenkrig av misstag.

Det finns all anledning till optimism inte bara för oss européer utan för Världssamfundet i dess helhet. Därmed inte sagt att det skulle saknas bekymmer. Flera tidigare talare i debatten har varit inne på det.

Iraks oprovocerade angrepp på och annektering av Kuwait upprör hela världssopinionen. Detta brott mot folkrätten har fördömts i alla läger. Irak måste omedelbart upphöra med sin olagliga ockupation, dra tillbaka invasionsstyrkorna och garantera alla utlänningar deras rörelsefrihet.

Det viktiga är nu att krisen inte leder till krig. Krig löser inga problem – tvärtom, det skapar fler.

Ett militärt ingripande i Persiska golfen vore förödande för alla parter.

Och som alltid är det kvinnor och barn som får bära konsekvenserna av kriget och av hotet om krig.

Politiska problem kräver politiska lösningar, inte militära.

Förenta nationerna står nu i centrum för ansträngningar att finna en lösning på krisen. Säkerhetsrådet har visat prov på stor beslutsamhet och föreskrivit sanktioner mot Irak.

FN har här spelat och fortsätter att spela den roll som tillkommer världsorganisationen för att trygga internationell säkerhet. Detta är en utveckling som vi måste välkomna. Den innebär ett genombrott för tillämpningen av den grundläggande principen om kollektiv säkerhet.

Herr talman! Låt mig få ta tillfället i akt att berätta om svenska initiativ i FN i det nya läget. Maria Leissner efterlyste det. Jag kan i mångt och mycket instämma i hennes analys. Låt mig bara säga att vi inte har ambitionen att bara stoppa *spridningen* av kemiska vapnen. Våra ambitioner är mycket mer långtgående – det skall vara ett totalförbud mot och en förstörelse av alla kemiska vapen.

Som alltid bedriver Sverige ett intensivt freds- och nedrustningsarbete i FN. Vi tog för några år sedan initiativet till en heltäckande studie om kärnvapnen. Under två års tid har jag haft förmånen att leda det arbetet för generalsekreterarens räkning. I går antogs med consensus, alltså i enighet, den studien. Detta är historiskt, eftersom för första gången tre kärnvapenmakter har deltagit i och ställt sig bakom ett sådant arbete i FN.

Min förhoppning är att studien skall kunna fungera som ett uppslagsverk för både experter och lekmän och inspirera till ytterligare krav på kärnvapnens område. Avsikten är att vi skall göra den tillgänglig också på svenska.

Sverige har dessutom i år tagit upp två stora frågor och lagt fram förslag: dels om sambandet mellan nedrustning och miljö, dels om marin kärnvapenedrustning.

Frågan om marin kärnvapenedrustning har Sverige i FN varit initiativtagare till för mer än sju år sedan. Vi har år efter år pekat på den stora risk som kärnvapnen till sjöss utgör och föreslagit en serie av åtgärder. Vi har upprepade gånger krävt förbud mot marina taktiska kärnvapen och stopp för den föråldrade och farliga politiken att varken bekräfta eller förneka förekomsten av kärnvapen på fartyg. I förra veckan följde Sverige upp sina tidigare initiativ och lade fram ett förslag i FNs nedrustningsutskott om förhandlingar för att förbjuda icke-strategiska kärnvapen till sjöss.

Det andra nya initiativet från svensk sida i år är en studie om nedrustning och miljö. Bakgrunden är denna:

Samtidigt som det internationella klimatet dramatiskt har förbättrats och risken för ett globalt krig minskar, ökar snabbt andra hot mot mänsklighetens överlevnad – hunger, fattigdom, analfabetism och, med ökad intensitet, det internationella miljöhotet. Att i det läget försöka ta till vara de mänskliga resurser som nu används på den militära sidan – det må gälla teknik och forskning, kunskap, organisation eller militär produktion – för miljösatsningar ser vi som logiskt. Det studiearbete som vi föreslagit skall ske under ett års tid för att kunna tas till vara vid FNs stora miljökonferens i Brasilien 1992.

Herr talman! Vi lever onekligen i en historisk tid. Av historien kan man

lära, men man behöver inte upprepa den. Sverige har ett ansvar att fortsätta att agera aktivt för fred och nedrustning i världen. Vi kommer också att ta det ansvaret.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 75 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag tänkte ta upp några speciella motioner som behandlas i det här betänkandet. Den första frågan som jag tänkte beröra gäller örlogsfartyg och kärnvapen. Det är en fråga som jag har motionerat och diskuterat om under de fem år som jag har varit i riksdagen.

Det står i utskottets betänkande att utskottet konstaterar att utvecklingen har fortgått, att den går vidare och att detta skulle vara positivt. Jag kan i och för sig instämma i att opinionen växer mot den här typen av besök, där man inte får reda på om de har kärnvapen ombord eller ej. Samtidigt har vi den senaste tiden fått starka bevis för att man faktiskt har åkt in med kärnvapen i de nordiska hamnarna. Detta gäller inte bara de nordiska hamnarna, utan är man rustad för kärnvapen och har den möjligheten, har man också kärnvapen ombord. I utskottets betänkande nämns Greenpeaces rapport och att regeringen har uttalat att man skall granska denna rapport noggrant. Det skulle vara mycket intressant att få en redovisning för hur man bedriver det arbetet. Utskottet delar uppfattningen att man skall granska rapporten noggrant. Jag utgår ifrån att utskottet också tar del av detta arbete och noga följer det. För mig är det uppenbart att dessa fartyg har gått in våra hamnar med kärnvapen ombord.

Det finns även en annan studie som en nordisk forskargrupp har gjort. Den tas inte upp här i betänkandet. Jan Prawitz deltar från svensk sida i den gruppen. Den har kartlagt dessa besök i de nordiska hamnarna och konstaterar att örlogsfartyg som har möjligheter att ha kärnvapen också har det vid sina hamnbesök. Detta tar man inte upp till diskussion i betänkandet.

Mot bakgrund av att det finns så starka bevis för att vi faktiskt blir lurade – att den svenska befolkningen blir lurad – är det häpnadsväckande att vi inte kan ta starkare initiativ utan tillåter detta. Det framställs som ett av motiven för att vi inte skall driva den här frågan starkare att det då blir svårare för Sverige att driva de internationella frågorna. Därför skall vi inte inta någon ståndpunkt och kräva garantier – dessa besök borde inte tillåtas utan garantier. Men jag undrar om vi verkligen får någon trovärdighet när det är så uppenbart att vi blir lurade. Har vi då trovärdighet att driva internationella frågor när vi visar en sådan flathet?

Jag har denna gång motionerat för att vi skall införa en lag på detta område. Det gör jag därför att jag har tagit del av hur man agerat i Nya Zeeland. Där har man en lag. Det har vi visserligen inte i Sverige men vi har ett förbud och det gäller på samma sätt. Det är jag helt medveten om. I den nya zee-ländska lagen står klart hur man skall agera vid besök av örlogsfartyg. Det står att om fartygen har möjlighet att ha kärnvapen ombord så skall de inte tillåtas komma in om de inte svarar på frågan om de har kärnvapen ombord eller ej. Jag eftersträvar att vi skulle ha en sådan lagstiftning, där vi klart reglerar den här frågan. Nu har jag inte fått med mig utskottet. Men vi får väl fortsätta att driva den här frågan.

Sedan gäller det en annan motion som handlar om militära flygövningar på svenskt territorium. Det förekommer en litet märklig diskussion i betänkandet om huruvida dessa lågflygningar ingår i offensiv eller defensiv krigsföring. Till slut säger man i alla fall att det är av intresse för såväl offensivt som defensivt uppträdande i luftstrider att man har dessa övningar.

Jag kan inte förstå att Sverige skall ställa upp på att främmande makter kommer hit och tränar offensiv stridsföring. Det är uppenbart att det handlar om det. Sedan säger utskottets majoritet att man inte tycker att det behövs någon redogörelse för syftet med det svenska tillståndet. Jag tycker att det vore välgörande för riksdagen att få reda på vad det är som gäller. Vilka stater är det som kan komma hit och bedriva stridsövningar? Man säger att man har ett bra samarbete med Schweiz, och att det inte är några problem eftersom Schweiz är neutralt. Vad jag förstår så är även Österrike intresserat av att bedriva den här typen av övningar i Sverige. Det finns också andra länder som kanske inte tillhör de neutrala länderna men som är ute efter att kunna träna lågflygning i andra länder, eftersom det finns en opinion i det egna landet mot den här typen av flygningar.

Detta är ju inte bara en militär fråga utan även en miljöfråga. Hur påverkas djur, människor och natur av att flygplanen flyger på 50 meters höjd? Varför skall vi tillåta det även om det är glest befolkat uppe i Norrland? Varför skall vi tillåta att dessa människor störs på det här viset när man inte tillåter det på andra områden?

Sedan vill jag också beröra frågan om medlingsinstitut. Den har jag själv haft uppe förra året. Då sade utskottets majoritet att man förutsatte att regeringen skulle lämna en redovisning för hur detta skulle komma till stånd, och att det finns ett intresse i den frågan. Nu har man inte lämnat någon sådan redogörelse här. Jag tycker att utskottet kunde ha varit litet mer kritiskt på den punkten. Nu har Berndt Ekholm motionerat igen i frågan. Jag trodde inte att man skulle behöva ta upp detta en gång till, eftersom vi ändå hade uttalat oss i riksdagen för det här medlingsinstitutet.

Nu är diskussionen kopplad till bl.a. ESK och de planer som finns på att bilda ett center för förebyggande av konflikter. Jag tycker personligen att det vore mycket bra om Sverige kunde agera för att centret skall bli förlagt till Sverige. Sverige kan spela en viktig roll när det gäller förebyggande av konflikter och när det gäller att lösa konflikter på en fredlig väg.

Anf. 76 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Med anledning av frågan om de marina rustningarna har jag kanske ändå anledning att säga litet mer till Ingela Mårtensson. Verkligheten har överträffat drömmen i Europa under det här året. Det har gått alldeles för snabbt, och vi har inte riktigt hunnit med. Inte heller utskottet har riktigt hunnit med vad som har inträffat. Som jag tidigare sade lade Sverige i förra veckan fram ett förslag precis i den riktning som flera av motionerna om de marina rustningarna har angivit. Vi har lagt fram ett förslag med konkreta åtgärder för att förhindra marin rustning och för att verka för en marin kärnvapennedrustning, inte på alla fartyg, men dock beträffande de icke strategiska kärnvapnen till sjöss. Låt mig säga att i den här frågan har Sverige varit det pådrivande landet från allra första början och mer eller mindre nästan

helt ensam drivit de här frågorna i FN. Man har gett oss stöd men man har inte aktivt agerat själv.

Ungefär en tredjedel av de kärnvapen som finns till havs brukar man beteckna som icke-strategiska eller taktiska. Bland dessa finns både olika slags kärnvapen som är avsedda för sjömål, som kryssningsrobotar, och andra kärnvapensystem, som är avsedda för anfall mot mål till lands. Dessa kärnvapen är en källa till mycket djup oro, och den oron förstärks av att människor inte vet om fartyg bär med sig kärnvapen eller ej när de kommer på besök.

Det är en förlegad, gammal och farlig princip att inte erkänna eller förneka om man har kärnvapen ombord när man kommer på besök. Därför är det viktigt att man blir av med den praxisen, men det är ännu viktigare att bli av med kärnvapnen som sådana.

Sverige har alltså verkat för det som flera av motionärerna har tagit upp. Vi har på FNs bord lagt fram ett konkret förslag om förbud mot icke strategiska kärnvapen till sjöss. Vår förhoppning är att det också skall kunna leda till ett resultat. Kommer vi dithän att vi får slut på alla de s.k. taktiska eller icke strategiska kärnvapnen till sjöss, behöver vi heller inte ha kvar den princip som går ut på att varken förneka eller erkänna om man vid flottbesök har kärnvapen ombord.

När det gäller marin kärnvapenedrustning är och förblir Sverige det mest aktiva landet i Förenta nationerna.

Anf. 77 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Även jag tänkte replikera angående kärnvapenbestyckade örlogsfartyg och besöken av sådana i svenska hamnar. Jag tänkte då, herr talman, tala som om jag vore på den socialdemokratiska partikongressen. Där fattades nämligen ett beslut om att Sverige på nytt kommer att ta upp frågan om en ensidig åtgärd, om man inte på detta område inom två år kommer fram till något på det internationella planet.

Jag menar därför att Ingela Mårtensson kan känna sig mycket nöjd efter att ha hört vad Maj Britt Theorin och jag har sagt. Frågan går framåt. Bäst vore det naturligtvis om det, som Maj Britt Theorin sade, blev en internationell lösning på frågan.

Jag vill sedan säga något om medlingsinstitutet. Jag har själv varit med och motionerat i både den förra frågan och frågan om medlingsinstitutet. Detta ligger mig alltså nära. Vi väntar här på en redogörelse från regeringen. Förra året skrev vi, efter det att Ingela Mårtensson hade väckt sin motion, till regeringen och bad att man där skulle titta på frågan. I vår begäran ligger att regeringen skall komma tillbaka med en redogörelse. Det står vi fortfarande fast vid. Man menar att vi inte skulle gå längre det här året, utan att vi får lov att vänta till nästa år och se om det då har hänt någonting. Om så inte är fallet, kommer säkerligen utskottet att vara mer bestämt på den här punkten.

Anf. 78 INGELA MÅRTENSSON (fp) replik:

Herr talman! Först ett par ord till Maj Britt Theorin. Visst tycker jag att det är bra att Maj Britt Theorin verkligen bemödar sig om att vara aktiv i de här frågorna. Sverige måste nämligen driva dessa frågor.

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Nedrustning

Men jag skulle önska att vi redan nu kunde ta ställning i fråga om örlogsfartygen och säga att vi inte tolererar detta. Det är också ett sätt att säga nej till kärnvapen totalt sett.

Jag är inte lika optimistisk som Maj Britt Theorin om att kärnvapen kommer att försvinna från fartygen inom en snar framtid. Även jag skulle önska det, men jag har litet svårt att tro att det skulle ligga så nära i tiden. Därför menar jag att man måste ta ställning när det gäller örlogsfartygen. Vi kan inte vänta till dess att kärnvapnen försvinner helt och hållet.

Jag skulle också vilja säga till Evert Svensson att jag är mera otålig i den här frågan, och jag menar att vi kunde ta ställning.

Även när det gäller medlingsinstitutet drar det ut på tiden, och vi får inte heller där någon redovisning. Jag hade trott att vi skulle få en sådan inom ett år efter det att vi diskuterade frågan förra gången. Jag tycker att regeringen ibland är litet saktfärdig.

Anf. 79 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Ingela Mårtensson och jag delar nog önskan om att vi mycket snabbare skulle nå resultat. En gång i tiden när jag åtog mig det här arbetet insåg jag att det är en kombination av tålmodighet och otålighet som behövs. Man behöver tålmodighet nog att se att det ibland tar längre tid, men man behöver också en stor otålighet när det gäller att driva på så att man får fram besluten. Jag tror nog att jag mer har ägnat mig åt det otålmodiga än det tålmodiga i det här arbetet.

Jag delar uppfattningen att vi borde få se ett resultat mycket snabbare. Jag är inte heller naiv eller optimistisk nog att tro att det kommer att ske stora förändringar snabbt. Stora förändringar har skett genom egna initiativ, dvs. en stor del av de taktiska kärnvapnen till sjöss skrotas nu och förs i land. Den oro jag känner kommer sig av att de kan komma att ersättas av andra, mer raffinerade vapen, t.ex. kryssningsmissiler. Det får aldrig ske, och det har vi mycket bestämt protesterat emot och sagt ifrån från svensk sida.

Jag vill ändå hålla med Evert Svensson om att Ingela Mårtensson kanske kan få bära med sig den otålighet hon känner i ett eller två år till, men sedan lär hon inte behöva vänta längre på socialdemokratiska beslut i frågan. Vår partikongress har ju, som sagt, sagt ifrån om att de internationella överenskommelserna på detta område skall ha uppnåtts inom två år. I annat fall kommer socialdemokratin att ställa krav på att fartyg inte får komma hit om de inte förnekar att de har kärnvapen ombord.

Det har alltså skett en kraftig neddragning av taktiska kärnvapen till sjöss. En stor del finns kvar, och det är mycket viktigt att dessa förs in i förhandlingsprocessen, eftersom de nu är den enda typen av kärnvapen som inte finns med i förhandlingsprocessen. Av den anledningen har Sverige också gått ett steg längre än tidigare genom att vi i förra veckan lade fram ett förslag i FN.

Anf. 80 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har egentligen bara begärt ordet för en enda sak. När man diskuterar frågan om kärnvapenbestyckade örlogsfartyg får man nästan en känsla av att det faktiskt är tillåtet för dessa att besöka svenska hamnar.

Men det råder förbud mot detta. Vad vi diskuterar är om vi kan få ordentliga garantier. Men den svenska lagstiftningen är på det här området fullständigt klar: Det är förbjudet för kärnvapenbestyckade örlogsfartyg att komma in i svenska hamnar.

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Nedrustning

Anf. 81 INGELA MÅRTENSSON (fp) replik:

Herr talman! Socialdemokraterna sade vid sin förra partikongress att man, om det inte hände någonting, skulle vidta andra åtgärder. Jag hade då hoppats på att vi nu skulle vidta åtgärder, eftersom det inte har hänt någonting, dvs. eftersom kärnvapenstaterna inte har ändrat sin garanti. Nu har man ytterligare skjutit på det till nästa kongress.

Jag undrar därför om det verkligen kommer att hända någonting om två år. Vi får väl hoppas på det, men jag kommer i alla fall att ta upp frågan och på mitt sätt försöka bidra till att den inte dör ut i debatten.

Det finns inte, Evert Svensson, någon svensk lag som förbjuder kärnvapenbestyckade fartyg. Däremot har Sverige gjort ett ställningstagande som verkar på samma sätt som en lag. Men det ingår alltså inte i den svenska lagstiftningen.

Andre vice talmannen anmälde att Maj Britt Theorin anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 82 BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! Jag tänkte något kort beröra frågan om ett medlingsinstitut. Jag har väckt en motion om detta som behandlas i detta betänkande.

Redan för två år sedan var jag med på en motion tillsammans med några andra broderskapare. Vi tog då upp frågan om en utredning om ett svenskt institut för förhandling, medling och försoning i internationella konflikter, som det uttrycks i motionens rubrik. Rubriken i sig säger vad frågan handlar om, och det tas också upp i utskottsbetänkandet.

Motionen besvarades under riksmötet 1987/88. Utskottet sade då att lösningen av frågan borde ske inom ramen för FNs arbete. Utskottet uttalade sympati för själva tanken, även om man påpekade att man kanske ville ha en mer informell lösning än den motionärerna hade föreslagit. Utskottet sade i betänkandet att det ankommer på regeringen att pröva förutsättningarna för en sådan verksamhet. Med den formuleringen avstyrkte utskottet motionen.

Sedan återkom Ingela Mårtensson med samma huvudtanke om ett medlingsinstitut vid förra riksmötet. Utskottet tog då åter upp diskussionen om FNs roll och pekade på de existerande organisationerna inom FNs ram och de mekanismer som finns vilka kunde vara behjälpliga för att bidra till lösning av konflikter. Samtidigt menade utskottet att det var viktigt med åtgärder som inte var alltför institutionaliserade. Vidare förutsatte utskottet att regeringen skulle lämna en redogörelse för hur sådana åtgärder skulle kunna komma till stånd. Sedan uttalade utskottet att detta borde ges regeringen till känna.

Eftersom det inte kom någon redogörelse väckte vi i januari i år en ny motion. Då tillförde vi ett perspektiv i den här frågan som jag anser är intressant. Jag skall citera ur den delen av motionen. Vi säger att "— — — konflikt-

mönstret i världen för närvarande undergår viktiga förändringar. Konflikter mellan stater synes i stor utsträckning vara på väg ut, medan etniska och andra konflikter inom stater kan resultera i långt utdragna stridigheter. I sådana konflikter är det svårt för andra stater, och därmed för FN, att agera. Detta ställer särskilda krav på komplettering av de hittills tillgängliga instrumenten för medling.”

Med tanke på den utveckling vi haft i världen mot en omfattande fred, även om det finns orosmoln, anser jag att detta är en mycket intressant infallsvinkel på frågan om ett medlingsinstitut. Det är också fråga om att kunna medla inne i andra stater mellan befolkningsgrupper som är oense. Det kan komma sådana förfrågningar till en instans som står mycket fri. Jag menar att frågan fortfarande har en mycket hög aktualitet. En sådan instans kunde antingen ges formen av ett medlingsinstitut eller kanske en lösare form. Just den institutionella formen är kanske inte det viktigaste, utan att dessa åtgärder kommer till stånd. Men det måste ändå finnas någon form av organisation bakom för att ge stadga åt arbetet. Att stödja den här typen av insatser förefaller mig vara ett mycket angeläget arbete, som ligger väl i linje med svensk utrikespolitik.

Utskottet svarar i år på frågan med att återigen hänvisa till vad FN gör på detta område. Egentligen framförs inga nyheter med undantag för att utskottet hänvisar till ESK-processen och vad som kan ske inom ramen för ESK-arbetet, något som jag anser är positivt. Sedan säger utskottet: ”Utskottet förutsätter att regeringens redogörelse omfattar även dessa framsteg inom ESK-arbetet.” Underförstått betyder detta att utskottet återigen efterlyser en redogörelse för hur frågan om medling i konflikter kan lösas.

Orsaken till att jag tagit till orda är helt enkelt att jag vill göra en markering att jag anser att den här frågan är så angelägen och ligger så väl i linje med svensk utrikespolitik att det finns ett starkt behov av att ge röst åt motionen också i denna debatt. Jag hoppas att regeringen nu, om jag får använda det uttrycket, får andan ur vagnen och kommer med några idéer på detta område inom den närmaste framtiden.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande konstitutionsutskottets betänkanden 1990/91:KU4, KU7, KU12 och KU13 samt utrikesutskottets betänkanden 1990/91:UU3 och UU4.

Konstitutionsutskottets betänkande KU4

Mom. 3 (budröstning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Birgit Friggebo m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU7

Mom. 1 (ramlagstiftning)

Utskottets hemställan bifölls med 216 röster mot 69 för reservation 1 av Anders Björck m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (konsekvensanalys)

Utskottets hemställan bifölls med 200 röster mot 51 för reservation 4 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö m.fl. 40 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (Europakonventionen och rätten till domstolsprövning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (svensk originaltext i konventioner, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 18 för reservation 10 av Hans Leghammar.

Mom. 16 (funktionshinder och möjligheter till demokrati och inflytande)

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 20 för reservation 11 av Bo Hammar. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU12

Mom. 1 (rundradiosändningar från fartyg)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Anders Björck m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU13

Mom. 1 (fackliga stridsåtgärder)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 24 för reservation 1 av Ylva Annerstedt och Bo Hammar. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (minoritetsskydd)

Utskottets hemställan bifölls med 235 röster mot 55 för reservation 2 av Hans Nyhage m.fl.

Mom. 4 (allmansrätt)

Utskottets hemställan bifölls med 254 röster mot 36 för reservation 4 av Bo Hammar och Hans Leghammar.

Mom. 5 (ägenderätt m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 121 för reservation 5 av Birgit Friggebo m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU3

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU4

Mom. 1 (en internationell definition av neutralitetsbegreppet)

Utskottets hemställan bifölls med 274 röster mot 17 för reservation 1 av Bertil Måbrink.

Mom. 2 (vapenexport och Sveriges säkerhets- och utrikespolitik)

Utskottets hemställan bifölls med 257 röster mot 34 för reservation 2 av Per Gahrton.

Mom. 5 (säkerhetspolitiska åtgärder med speciell inriktning på norra Europa)

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 36 för reservation 4 av Bertil Måbrink och Per Gahrton.

Mom. 13 (garantier vid utländska örlogsbesök)

Först biträdde reservation 9 av Pär Granstedt och Ingbritt Irhammar med 42 röster mot 40 för reservation 10 av Bertil Måbrink och Per Gahrton. 209 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 213 röster mot 71 för reservation 9 av Pär Granstedt och Ingbritt Irhammar. 7 ledamöter avstod från att rösta.

Carl-Johan Wilson (fp) anmälde att han i huvudvoteringen avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Mom. 24 (IAEAs roll)

Utskottets hemställan biföll med 223 röster mot 68 för reservation 13 av Pär Granstedt m.fl.

Mom. 25 (sambandet kärnkraft-kärnvapen)

Utskottets hemställan bifölls med 253 röster mot 36 för reservation 15 av Per Gahrton. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, socialförsäkringsutskottets betänkanden SfU1, SfU2 och SfU3, beslöt kammaren på förslag av andre vice talmannen medge att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i alla dessa ärenden avslutats.

Föredrogs
socialförsäkringsutskottets betänkande
1990/91:SfU1 Vissa socialförsäkringsfrågor.

*Vissa social-
försäkringsfrågor*

Anf. 83 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! I SfU1 behandlas vissa socialförsäkringsärenden som aktualiserats genom motioner. De flesta frågor som behandlas är gamla bekanta. Detta gäller också SGI när det gäller föräldraförsäkringen. Jag kommer därför att bli mycket kortfattad.

Frågan har aktualiserats i en folktoppimotion, där det påpekas att de nu gällande reglerna i vissa fall kan tillämpas olika av olika kassor. Därför krävs i motionen att livförsäkringsverket får utreda 3 kap. 5 § AFL och föreslå erforderliga förändringar. Riksförsäkringsverket har också angett i sitt utlåtande till utskottet att verket har för avsikt att ta initiativ till en översyn av de nu nämnda bestämmelserna.

Varför finns det då en reservation i det här ärendet? Sakerligen tycker vi alla i utskottet att reglerna bör granskas närmare. Det är väl snarare fråga om skiljaktighet i vad gäller tålmodigheten och inställningen till riksdagens ställning. Vi som har våra namn på reservationen anser att frågan brådskar. Vi anser att riksdagen skall trycka på regeringen, så att översynen kommer till stånd snarast möjligt, medan bl.a. socialdemokraterna har tyckt att det närmast är ofint att genom en sådan här anmaning försöka påverka regeringen. Kanske ligger skillnaden i de olika roller som vi har – rollen som regeringsföreträdare kontra rollen som oppositionsföreträdare. Kanske finns det också något djupare motiv. Att regler som uppenbart leder till orättvisor och olika behandling av lika fall bör ses över tycker jag själv är oerhört självklart. Riksdagen bör också visa så mycket kurage att den påpekar dessa förhållanden för regeringen och inte passivt sitter och väntar på att departementet eller riksförsäkringsverket tar initiativet.

Det är, som sagt, bara nyansskillnader, varför jag inte kommer att yrka bifall till reservationen. Då kan vi slippa votering.

I det här ärendet finns det också ett särskilt yttrande från moderata samlingspartiets representanter. Yttrandet är egentligen föranlett av centerpartistiska motioner, där det mycket kortfattat framhålls att socialförsäkringssystemen i större utsträckning bör bygga på behovsprincipen än på inkomstgarantiprincipen. Det här är egentligen en mycket gammal fråga som var aktuell när Gustav Möller i början av 50-talet fanns här i riksdagen och man diskuterade sjukförsäkring. Då klipptes principdiskussionerna egentligen av mycket bryskt, och därefter har vi inte tagit upp dem på ett mer inträngande sätt. Jag tycker att detta är en mycket stor brist. I vårt yttrande påpekar vi också att de grundläggande principiella frågorna i vad gäller socialförsäkringssystemen bör utsättas för en inträngande analys. Här skulle jag vilja tillägga att det bör ske utan några som helst förutfattade meningar om vad resultatet av en sådan analys kan bli. Det är hög tid att någonting sker, eftersom socialförsäkringssystemen nu uppvisar så många strukturella fel att de fak-

tiskt måste reformeras. Då är det ju mycket bra att veta vilken bas som man har att utgå ifrån.

När vi väl har gjort en mera objektiv analys kan vi naturligtvis välja olika metoder för att ändra på socialförsäkringssystemen. Då kommer naturligtvis valen att bli beroende av olika värderingar med påföljd att den politiska debatten börjar. Egentligen tycker jag att vi alla borde vara mycket eniga om att man bör se på principerna på ett objektivt sätt, innan det förs mycket långtgående diskussioner om socialförsäkringssystemen. Det är detta som vi med vårt särskilda yttrande vill få aktualiserat. På grundval av motionerna i socialförsäkringsutskottet fanns det över huvud taget inte några möjligheter att gå längre, men man kan ju återkomma, t.ex. under den allmänna motionstiden i vår.

Anf. 84 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! I det här betänkandet behandlas ju motioner som väcktes under föregående riksmöte. En del av dem har redan fått ett positivt svar här i kammaren. Det gäller t.ex. undantagandepensionärerna, som fr.o.m. den 1 juli i år inte särbehandlas då det gäller kommunalt bostadstillägg.

Folkpartiet har två reservationer. Jag skall kommentera den ena, nämligen reservation 1 om sjukpenninggrundande inkomst vid föräldraledighet (SGI). Motionen Sf341 behandlar SGI-n när ett barn fyller ett år och har sitt ursprung i ett praktikfall.

Jag kan konstatera att såväl riksförsäkringsverket (RFV) som försäkringskasseförbundet (FKF) anser motionen motiverad. Det kan ju då verka litet märkligt för den oinvidde att utskottsmajoriteten avstyrker den. Försäkringskasseförbundet anser att tillämpningen av lagen om allmän försäkring (AFL) 3 kap. 5 § bör klargöras och om möjligt förenklas för att bli mer förståelig för de försäkrade.

Riksförsäkringsverket säger att verket har för avsikt att göra en översyn av de aktuella reglerna. Min uppfattning är att ett tillkännagivande från riksdagen till regeringen skulle ge riksförsäkringsverket stöd för att snarast påbörja översynen.

Herr talman! Folkpartiet stöder givetvis reservationerna, men jag yrkar inte bifall.

Anf. 85 RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! Under samlingsrubriken Vissa socialförsäkringsfrågor döljer sig bl.a. behandlingen av ett par centermotioner om social grundtrygghet och höjd grundpension.

Riksdagen har under föregående riksmöte behandlat likartade krav från vår sida, varför jag inte tänker yrka bifall till våra reservationer. De har ju behandlats vid ett tidigare tillfälle. Men det finns kanske anledning att säga några ord i sakfrågan. Argumenten är vid det här laget väl kända. Möjligen har det efter det senaste krispaketet från regeringen blivit ännu tydligare, att skall socialförsäkringar överleva 90-talet, måste dessa i första hand inriktas på att garantera medborgarna grundtrygghet och på att det inte är möjligt att i alla lägen kompensera inkomstbortfall till hundra procent. Regeringen

och socialdemokraterna tycks nu själva ha kommit till denna insikt, eftersom de nu föreslår en sänkning av ersättningsnivån i sjukförsäkringen.

När man nu skall börja bygga om i Socialförsäkringssverige är det ju viktigt att man väljer modeller som uppfyller både kravet på grundtrygghet och kravet på enkelhet. Vi har alltför många system som präglas av ett komplicerat regelverk eller av inbyggda marginaleffekter. Pensionssystemet är ett bra exempel på detta. För att förbättra situationen för dem som har de lägsta pensionerna har det skapats ett antal komplement utöver folkpensionen och tilläggspensionen. Vi har pensionstillskott, kommunalt bostadstillägg och särskilda skatteregler. Allt är vällovligt, men den sammantagna effekten blir ett svåröverblickbart system, med betydande marginaleffekter och en dyr hantering. Bara kostnaden för att hantera ansökningarna om det kommunala bostadstillägget uppgår till flera hundra miljoner kronor per år.

Herr talman! Vi har inte råd att hålla oss med ett system som leder till administrationskostnader i den storleksordning som vi har när det gäller KBT. Även den insikten tycks ha kommit i det senaste krispaketet, eftersom socialdemokraterna nu säger sig vilja skära i byråkratin. När vi från centerpartiets sida har lanserat tankarna om en enhetlig grundpension har det varit för att vi vill uppnå dels ett system som ger alla medborgare en rejäl grundtrygghet vid pensioneringen, dels ett system som är enkelt och lättöverskådligt för den enskilde. Med vår modell kan pensionärerna också i skattehänseende behandlas på samma sätt som övriga medborgare.

Vi har hittills inte rönt framgång när det gäller vårt krav på grundpensionen. Men som vi ser det, och efter den senaste tidens utveckling, så talar nog tiden mer och mer för den typ av lösningar som vi har pläderat för, både när det gäller den sociala grundtryggheten och när det gäller på vilket sätt vi skall bygga Socialförsäkringssverige under 90-talet.

Anf. 86 MARGÓ INGVARDSSON (v):

Herr talman! Vårdbidrag utgår till en förälder då det bedömts att dennes barn är i behov av särskild tillsyn och vård. I de fall då två biologiska föräldrar bor ihop med barnet eller då två föräldrar är gifta med varandra, kan de själva välja vem vårdbidraget skall utbetalas till, även om bägge föräldrarna inte är biologiska föräldrar. Den praktiska betydelsen av att man kan välja på det här sättet är att vårdbidraget, med undantag för merkostnadsdelen, är skattepliktig inkomst och därmed också pensionsgrundande. Men om ett par lever i ett samboförhållande, där bara den ena personen är biologisk förälder till barnet, dvs. då dessa personer inte är gifta med varandra, kan bara den biologiska föräldern få vårdbidraget enligt nu gällande regler.

Vänsterpartiet tycker att man skall ändra på dessa regler. Det finns flera skäl till det. För det första är det bara ett fåtal familjer som det här rör sig om. För det andra skulle det inte medföra några som helst ökade utgifter i statsbudgeten. Egentligen har den här lilla ändringen bara betydelse för just den familj som det handlar om. Om man på det här sättet kan uppmuntra en icke biologisk förälder att skapa en närmare kontakt med och ta hand om och vårda familjens handikappade barn, och kanske t.o.m. avstå från eget förvärvsarbete, så tycker vi att det är värt att uppmuntra.

Utskottet säger att man visserligen har förståelse för att det av skatte- och

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

*Vissa social-
försäkringsfrågor*

pensionsskäl kan vara av intresse att göra den förändring som vi föreslår. Men utskottet anser att det är viktigare att man har ett enhetligt föräldrabegrepp inom socialförsäkringarna. I klarspråk betyder det helt enkelt att de byråkratiska reglerna är bra mycket viktigare enligt utskottets mening än de mänskliga aspekterna.

Riksförsäkringsverket befarar att om reglerna skulle ändras i enlighet med vårt förslag skulle det kunna tas till intäkt för att samtliga personer som bor tillsammans med föräldern och barnet borde kunna uppbära vårdbidrag för barnet, inte på en gång, utan i tur och ordning.

När jag läser riksförsäkringsverkets skrivelse känner jag det faktiskt nästan som om riksförsäkringsverket skulle misstänka att jag pläderade för månggifte på något sätt, eller också skulle åtminstone vårt regelförslag öppna möjligheterna till månggifte. Men vår avsikt är inte ens att utvidga föräldrabegreppet till att gälla eventuella inneboende eller far- och morföräldrar. Vi avser bara att förbättra för dem som bor tillsammans med en förälder under äktenskapsliknande förhållanden, dvs. att vi fullt ut skall godkänna ett samboförhållande och jämställa det med ett äktenskap.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2.

Anf. 87 ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Detta handlar alltså om en förälder till ett svårt handikappat barn. Om denna förälder är skild och bildar ny familj utan giftermål får styvföräldern, dvs. den ickebiologiska föräldern, som stannar hemma och vårdar barnet inte betalt för detta arbete. Det är ett stort arbete att vårda ett svårt handikappat barn. Vi stöder därför vänsterpartiets motion, eftersom de nuvarande reglerna innebär att den som stannar hemma och sköter barnet går miste om fast inkomst för sitt arbete och de sociala förmåner som det innebär. Självfallet skall den som sköter barnet ha betalt för det arbetet, när det nu finns möjligheter till det, och de sociala förmåner som ett sådant betalt arbete medför. Det är inte alls något stort problem att ändra dessa regler. Vi anser att det bara är ett fel som skall rättas till. Låt oss därför göra det.

Härmed yrkar jag bifall till reservation 2 i socialförsäkringsutskottets betänkande 1.

Anf. 88 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Det här betänkandet innehåller både stort och smått, men det är i huvudsak sådant som vi redan har diskuterat, varför jag tänker vara kortfattad.

Det finns i dag en del oklarheter när det gäller vilken sjukpenning som skall gälla när man tar ut föräldrapenning efter det att barnet har fyllt ett år, som Barbro Sandberg och Kenth Skårvik mycket riktigt har påpekat i sin motion. Detta problem har egentligen uppstått genom föräldraförsäkringens utbyggnad. Redan när den första utbyggnaden skedde framhölls det från regeringens sida att man i ett senare skede måste se över den här typen av frågor.

Nu har riksförsäkringsverket sagt att en översyn behövs och att riksförsäkringsverket tänker göra just en sådan som motionärerna vill ha. Och då tycker vi från majoritetens sida att vi inte behöver ge regeringen i uppdrag

att säga till riksförsäkringsverket att göra den utredning som riksföräkringsverket redan har sagt att det skall göra. Men de borgerliga partierna säger i reservation 1 att regeringen och riksförsäkringsverket ändå behöver en extra tillsägelse.

Jag har väldigt svårt att förstå de sakliga motiven för den här reservationen. Vi tycker ju likadant, och den ansvariga myndigheten har sagt att man skall åtgärda detta. Jag tycker att man skall akta sig litet grand för att försöka göra partipolitik av det som inte är det. Jag vet inte om någon har yrkat på reservation 1, men för säkerhets skull yrkar jag avslag på den.

I reservation 2 har vänsterpartiet och miljöpartiet reserverat sig för att vårdbidrag för handikappat barn skall kunna utgå även till den som sammanbor med föräldern. I dag utgår vårdbidrag till förälder. Det utgår också till adoptivföräldrar och till den som föräldern är eller har varit gift med eller har barn med, om de sammanbor. Det är ett föräldrabegrepp som i princip gäller på väldigt många lagstiftningsområden. Man bör därför vara litet försiktig med att ytterligare utvidga det. Men det måste också påpekas att vårdbidraget alltid utgår till familjen, även om det i det fall motionärerna tänker på utgår till den biologiska föräldern. I klartext handlar den här problematiken i dag om de familjer där två personer inte kan gifta sig, dvs. när homosexuella sammanbor.

Jag anser att i stället för att peta i hundratals olika regler för att jämställa homosexuella sambor med gifta, är det bättre att vi diskuterar en lag om registrerat partnerskap. Det är en enklare lösning. Det var uppe till diskussion här i går med Laila Freivalds. Jag yrkar avslag på reservation 2.

I reservation 3 har centern reserverat sig till förmån för en höjd grundpension till 85 000 kr. Det låter ju trevligt, men var skall ni ta pengarna? Pensionsberedningens betänkande kommer om en vecka, och där har man gjort, såvitt jag förstår, omfattande utredningar och studier av kostnaderna och effekterna av olika pensionssystem. Jag tycker att vi skall avvakta med en större debatt på den här punkten tills vi har alla fakta på bordet.

Jag häpnar en aning över centern. I nuvarande situation med många folkpensionärer blir det en mycket dyr reform. Varifrån får ni alla pengar? Dessutom blir det synnerligen orättvist, eftersom bostadsbidraget skulle inräknas i pensionen och därmed bortfalla som särskild förmån. I centerns värld kanske alla bor i en betald stuga på landet, och då blir det ju bingo. Men om man bor i en liten nyproducerad hyreslägenhet i t.ex. Stockholm, räcker knappt er höga folkpension för att betala hyran. Jag yrkar avslag på reservation 3.

I reservation 4 har folkpartiet tagit upp de problem som kan uppstå för utvecklingsstörda som har pension men som arbetar på dagcenter. I rehabiliteringssyfte borde lön i stället för pension utgå, menar man. I en motion från Nils Nordh har liknande synpunkter framförts. Majoriteten delar den principiella uppfattningen, men det är många frågor som hör ihop med det här. Vi tycker därför att de här frågorna bör behandlas i samband med det kommande förslaget om rehabilitering, som just nu förbereds i regeringskansliet. Det är också möjligt att handikapputredningen kommer att belysa den här typen av frågor. I avvaktan på de förslag som skall komma inom kort yrkar jag avslag på reservationen.

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

*Vissa social-
försäkringsfrågor*

I betänkandet behandlas också andra motioner. Jag nöjer mig med att kort kommentera Sven-Gösta Signells och Gustav Perssons motion om en enklare hantering av merkostnadsandelen i vårdbidrag. Det finns mycket som talar för det system motionärerna verkar för. Samtidigt är varje enskilt ärende så speciellt, att det ibland blir fel med ett alltför schabloniserat förfarande. Riksförsäkringsverket tycker att en översyn behövs. Utskottet tycker att det är riktigt att riksförsäkringsverket gör en översyn. Något ytterligare påpekande tycker utskottet inte är behövligt.

Sedan vill jag till Margit Gennser med anledning av hennes särskilda yttrande säga att hon inte behöver oroa sig. Socialförsäkringssystemet kommer nog att granskas från olika håll och kanter under de kommande åren. Där emot har vi fortfarande, som Margit Gennser också påpekade, olika grundsyn på grundskydd och inkomstrelaterade förmåner.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 89 BARBRO SANDBERG (fp) replik:

Herr talman! Margareta Persson säger att vi reserverar anser att riksförsäkringsverket behöver en extra tillsägelse. Det är inte alls fråga om det, Margareta Persson, utan tvärtom. Riksförsäkringsverket säger att det har för avsikt att göra en översyn, men inte när. Margareta Persson sade i sin inledning att regeringen redan när den gjorde ändringen från ett och ett halvt år till ett år insåg att man skulle kunna behöva se över frågan senare. Regeringen har faktiskt inte gjort det. I dag tycker jag att vår reservation är än mer aktuell.

Jag vidhåller alltså att riksdagen bör ge riksförsäkringsverket i uppdrag att göra en översyn. Det skulle, som jag ser det, stärka riksförsäkringsverkets möjligheter att ta itu med detta med förtur. Vi vet inte hur stor arbetsbelastning verket har. Att detta skulle vara kränkande eller att vi skulle trampa verket på tårna har jag ingen förståelse för. Snarare måste det tvärtom kännas som ett stöd att riksdagen står enig bakom verket när det nu skall ta itu med en översyn.

Anf. 90 MARGÓ INGWARDSSON (v) replik:

Herr talman! Det huvudskäl som utskottsmajoriteten anförde mot vår motion är att man skall ha ett enhetligt föräldrabegrepp inom socialförsäkringen. Nu vet vi som sysslar med socialförsäkringar att det inte finns något enhetligt föräldrabegrepp i dag inom socialförsäkringen. Det är redan uppluckrat genom bestämmelser när det gäller den tillfälliga föräldrapenningen. Det var en parentes.

Margareta Persson erkände själv i sitt anförande att vad det egentligen handlade om är att detta öppnar vägen för homosexuella att behandlas på samma sätt som heterosexuella. Då gäller det bara den situation när man skall få vårdbidrag för ett handikappat barn. Jag ville inte ta upp det i mitt första inlägg. Det är alldeles sant, som Margareta Persson sade, att vårt förslag gick ut på att genom lagändring likställa homosexuella med heterosexuella. Men jag ville inte tro att det var detta som låg bakom utskottets avstyrkande av motionen. Nu förstår jag att det är så.

Även om vi kommer att stödja det förslag som vi hoppas att regeringen snart kommer att lägga fram om ett registrerat partnerskap, vill jag ändå vidhålla att vi behöver den här förändringen också för vårdbidraget. Det gäller alltså inte bara homosexuella par, utan det gäller även en man och kvinna som bor ihop under äktenskapsliknande förhållanden, där den ena är förälder till ett handikappat barn. Därför vill vi ha en ändring av lagen.

Anf. 91 RUNE BACKLUND (c) replik:

Herr talman! Margareta Persson kommenterade något vår reservation om en höjd grundpension och hänvisade till pensionsberedningen. Det är alldeles riktigt att vi med anledning av pensionsberedningen kommer att verkligen få diskutera principerna för pensionssystemets utformning. Vi kanske inte nu skall ta upp alla delar som skulle vara intressanta att diskutera, eftersom det här bara gäller en del av ärendet. Den principiellt intressanta frågan är om vi verkligen i framtiden har råd att spela bort ett antal hundra miljoner i onödig administration, som vi t.ex. har när det gäller det kommunala bostadstillägget, om vi inte kan åstadkomma en bättre grundtrygghet för pensionärerna genom att samordna systemet och skapa enkelhet. På denna punkt tog Margareta Persson över huvud taget inte upp någon diskussion.

Om man nu är så oroad för bostadspriserna och hyrorna i Stockholm, förstår jag inte varför man i hela fridens namn vill införa byggmoms på bygganbudet efter årsskiftet. Om strävan är att hålla kostnadsnivån nere skall man inte höja den. Det kräver ju mer KBT, fler åtgärder för att kompensera de pensionärer som i dag har svårt att få sin ekonomi att gå ihop. Man måste, när man diskuterar pensionssystemet, se helheten. Det försöker vi göra genom att sammanföra olika förmåner i ett framtida grundpensionssystem. Sedan kan man diskutera vilken nivå det skall läggas på, och den diskussionen återkommer vi gärna till.

Anf. 92 MARGIT GENNSER (m) replik:

Herr talman! Först en rättelse: Margareta Persson talade om *mitt* särskilda yttrande. Det är moderata samlingspartiets särskilda yttrande i socialförsäkringsutskottet, där alla tre har anslutit sig till yttrandet.

Vad jag ville ta upp är naturligtvis en väldigt apolitisk ståndpunkt. Jag sade att frågan om behovs- och inkomsttrygghetsprinciperna faktiskt borde utsättas för en mycket grundläggande analys. Jag påpekade att den analysen kom av sig på 50-talet. Gustav Möller försökte föra fram den. Gunnar Heckscher gjorde det också, men bl.a. Gunnar Sträng sade den gången att vi socialdemokrater kan para principerna litet hur som helst.

Jag tror att när vi nu måste göra om systemet – det tror jag att vi är ganska eniga om – borde vi faktiskt gå tillbaka och se på det grundläggande, egentligen utan politiska förtecken; förutsättningslöst och utan förutfattade meningar. När vi sedan har ett basmaterial kommer principfrågorna in, och det är väl det som är politik. Då blir det en fråga om värderingar och då får man ta ställning till hur systemet skall byggas. Det finns inte ett bra sätt och ett dåligt sätt, utan det finns antagligen många olika sätt som är olika bra. Jag tycker att den här frågan var viktig att ta upp för att visa att om vi skall klara problemen under 1990-talet, måste vi faktiskt utan förutfattade meningar se

efter vart de olika principerna leder, hur de påverkar ekonomisk effektivitet, vilka snedvridande effekter olika lösningar har, vilken enkelhet som krävs, vilken enkelhet man kan få med ett system jämfört med ett annat och vilka administrativa kostnader man får.

Det finns en rad sådana frågor som jag tycker att man kunde se objektivt på utan att direkt ha en partipolitisk debatt.

Anf. 93 MARGARETA PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara säga till Barbro Sandberg att riksdagen står fullständigt enig på den här punkten. Det vet riks-försäkringsverket. Det råder alltså inga som helst oklarheter på den punkten.

Det verkar som om Margó Ingvardsson medvetet missförstår mig. Grundproblemet är att vi inte kan vidga familjebegreppet hur som helst. Dessutom kvarstår att homosexuella inte kan gifta sig i dag. De kan alltså inte lösa den här situationen så som andra faktiskt kan göra. Därför menar jag att det är viktigare att vi diskuterar en total lagändring, som ger dem samma rättigheter och skyldigheter som andra i samhället. Det gäller ju då en hel rad lagar och då behöver man inte gå in i olika lagstiftningsfrågor. Grundproblemet är att vi, som vi ser det i dag, inte tycker att man skall vidga familjebegreppet i stort. På den punkt där problemet uppstår skall man alltså vidta åtgärder på annat sätt.

Till Rune Backlund skulle jag vilja säga att jag har litet svårt att förstå centerns beräkningsmetoder. Rune Backlund talar om hur dyrt det är med administration och bostadsbidrag. Men pensionsberedningen kommer ju om en vecka och den talar om hur dyrt centerns förslag med en mycket höjd grundpension skulle bli. Kostnaderna är nog inte riktigt jämförbara.

Jag vänder mig sedan till Margit Gennser och även till Rune Backlund; det handlar delvis om samma sak: ett nytt synsätt när det gäller socialförsäkringssystemet. Man talar om att övergå från inkomstrelaterat skydd till grundskydd t.ex. Det är naturligtvis en diskussion som måste föras, men det är min djupaste övertygelse att den dag vi gör det ökar också klasskillnaderna i samhället. Då är det de fattiga som får nöja sig med grundskyddet, medan alla andra löser detta privat. Det är därför någonting som, så som jag ser det, inte befrämjar jämlikheten i samhället.

Den här debatten kommer vi säkert att återkomma till under de närmaste åren.

Anf. 94 MARGÓ INGWARDSSON (v) replik:

Herr talman! Margareta Persson säger att jag måste förstå att man inte kan utvidga familjebegreppet hur som helst. Det har jag full förståelse för och det är inte heller min avsikt. Jag vill bara utvidga föräldrabegreppet i ett enda avseende, och det är just när det gäller rätten till vårdbidrag. Den skall bara gälla dem som bor med förälder under äktenskapsliknande förhållanden. I första hand vill vi ha den här ändringen eftersom vi tror att det är bra för barnet. Vi tror att det är bra om även den icke biologiske föräldern kan stanna hemma med barnet om föräldrarna tycker att det är mest praktiskt i deras situation. Jag vet att Margareta Persson kommer att säga att det kan föräldern göra oavsett om man får vårdbidraget eller inte eftersom det är

familjen som får vårdbidraget. Men då får vi den praktiska konsekvensen att den som är hemma och får vårdbidraget också får tillgodoräkna sig den här tiden i pensionshänseende. Det är därför det är så viktigt vem som får vårdbidraget.

När vi ställde förslaget tänkte vi inte på att det skulle innebära att man även jämställde föräldrar av samma kön, utan vi blev uppmärksammade på det under behandlingens gång. Vi tyckte att förslaget minsann inte blev sämre för den skull utan rent av bättre. Men sedan har jag förstått att det är just detta, att det även kan användas för föräldrar med samma kön, som gör att utskottet avstyrker vårt förslag. Det man säger om en utvidgning av föräldrabegreppet är ju så att säga bara bortförklaringar, eftersom man inte vill tala om vad det verkligen handlar om. Det tycker vi är väldigt beklagligt.

Anf. 95 RUNE BACKLUND (c) replik:

Herr talman! Margareta Persson säger att man med våra tankegångar skulle öka klyftorna i samhället och att det skulle drabba de fattigaste. Jag har svårt att förstå den argumenteringen. Vad innebär förslaget med grundpensionen? Jo, förslaget bygger på principen att vi skall ge de pensionärer som har de lägsta pensionerna en bättre grundtrygghet, en bättre situation. Hur det skulle kunna bidra till att öka klyftorna i samhället förstår jag ärligt talat inte. Jag är också förvånad över att socialdemokraterna, med sin traditionella grundsyn när det gäller ett rättvist samhälle, motsätter sig tankegångarna. Även om vi kan ha olika uppfattningar om realismen på olika nivåer i att införa en grundpension, tycker jag ändå att man borde ställa upp på principen att ha en grundpension som bastrygghet vid ålderdomen. Jag har mycket svårt att förstå varför man motarbetar de tankegångar vi för fram på den här punkten.

Anf. 96 MARGIT GENNSER (m) replik:

Herr talman! Socialförsäkringssystem är något av de mera komplicerade systembyggandena i det moderna samhället. Det sätt på vilket vi tar ut pengarna och det sätt på vilket vi fördelar pengarna får många effekter som vi faktiskt inte har avsett att de skall ha; en del har vi kanske avsett. Det är endast därför som jag anser att man faktiskt bör gå till grunden. Om vi ser att vi har kommit till vägs ände och har problem, måste vi väl ändå analysera de grundläggande principiella systemen utan förutfattade meningar.

Det jag egentligen tycker är så beklagligt med politik är att man alltid har förutfattade meningar, innan man har tagit reda på vilka verktyg man vill använda för att komma till ett visst mål. Jag för min del tycker att man måste analysera verktygen. När det finns många motstående mål måste man också göra avvägningar, och göra detta öppet. Sedan tar man fram sina värderingar och gör sina avvägningar och kan då kanske komma fram till kloka beslut. Jag tror att det hade varit mycket bättre för medborgarna i Sverige om vi hade nalkats problemen på det sättet.

Det var därför jag blev så förskräckt när Margareta Persson talade om klasskillnader och jämlikhet. Det går inte att prata om det innan begreppen är definierade. Det går inte att tala om resultat innan man vet hur systemet ser ut. Vad man analyserar är ju två ytterlighetssystem. Dessutom kan man

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

*Vissa social-
försäkringsfrågor*

använda olika ingredienser i systemen, när man slutligen bygger upp det socialförsäkringssystem som man vill ha.

Jag blir bedrövad när jag möter den typen av inställning att vissa saker skall man helst inte tala om, eftersom man har en förutfattad mening om att det leder till någonting ont. Jag tycker att det är fel. Jag tycker att vi skall vara öppna och faktiskt analysera de stora problemen. Annars gör vi de svenska medborgarna en verklig björntjänst.

Anf. 97 MARGARETA PERSSON (s) replik:

Det är precis så som Margó Ingvardsson säger, att pengar utgår, men problemet är ATP-delen.

Sedan vill jag ännu en gång upprepa att orsaken till avstyrkandet i betänkandet inte handlar om homosexuellas situation. Deras situation kan man alltså lösa med registrerat partnerskap. Det är i stället fråga om tveksamhet inför att vidga föräldrabegreppet.

Men handikapputredningen kan ju också i sina undersökningar komma att säga att detta är ett problem för föräldrar med handikappade barn, och då får vi naturligtvis se på frågan igen. Som det ser ut i dag har vi emellertid ingen anledning att ändra lagstiftningen.

Till Rune Backlund vill jag säga att vi ju har en grundpension – folkpension – i dag. Men det är precis som om centern skulle ha glömt varför hela debatten om ATP kom till. Vi hade alltså en folkpension. Varför kunde vi inte höja den, så skulle allting vara frid och fröjd, och jämlikheten skulle förbättras? Det var ju precis tvärtom. Alla andra grupper som hade råd skaffade sig andra pensioner, och så fick man de här stora klyftorna mellan människor på ålderdomen. Det är därför som jag fortfarande tror att det är viktigt med ett inkomstrelaterat skydd.

Sedan kan vi diskutera hur man kan höja den grundpension vi har. Men när pensionsberedningens betänkande kommer så visar det sig, såvitt jag förstår, att centerns förslag är oerhört dyrbart. Det vore intressant att veta hur man skall göra i en tilltänkt borgerlig regering – om det nu kan bli en sådan någon gång, oavsett vad väljarna säger. Har man pratat med sina tilltänkta koalitionsbröder och -sysstrar om vad en sådan här reform skulle kosta? Finns det över huvud taget några kostnadsberäkningar med när centern lägger fram sina förslag?

Till Margit Gennser vill jag bara säga att jag tror att vi helt enkelt har helt olika synpunkter på vad förutfattade meningar är.

Anf. 98 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 99 SVEN-GÖSTA SIGNELL (s):

Herr talman! Tillsammans med Gustav Persson har jag i motion 1989/90:Sf288 tagit upp frågan om merkostandsandelen av vårdbidrag för handikappade barn. Socialförsäkringsutskottet har i sitt betänkande behandlat motionen, och på traditionellt sätt har man avstyrkt bifall till vår motion.

Men trots detta kan vi i utskottets betänkande utläsa en mer positiv inställning till vår motion nu än vad som varit rådande vid tidigare behandlingar av denna fråga.

Vi ser positivt på att utskottet i sitt betänkande framhåller att man anser att riksförsäkringsverket gör en fördjupad utvärdering av försäkringskassornas tillämpning av vårdbidragsreglerna. Detta är ju också i full överensstämmelse med vad riksförsäkringsverket har sagt i sitt yttrande över vår motion.

Beslut om rätt till vårdbidrag fastställs av försäkringskassornas socialförsäkringsnämnder. Socialförsäkringsnämnderna och deras tjänstemän har dock uppenbara svårigheter att fastställa merkostnadsandelen och avgöra vad som är merkostnad.

Erfarenheterna har, som vi säger i vår motion, visat att bedömningen av merkostnadsandel sker mycket olika. Någon enhetlig bedömning finns ej, inte ens inom resp. försäkringskassor, utan varje socialförsäkringsnämnd beslutar efter i stort sett egna bedömningar. Vi säger vidare i vår motion att nuvarande förhållande är långt ifrån tillfredsställande.

Då merkostnadsandelen ej är skattepliktig innebär det att allt fler vill tillgodogöra sig en merkostnadsandel, vilket ofta resulterar i överdrivna ambitioner i fråga om skattefri inkomst. Många vårdbidragsansökningar innehåller orealistiska och rent av orimliga krav när det gäller merkostnader.

Jag skall inte trötta kammaren med alltför många exempel på vad som kan bedömas som merkostnader och vad man begär. Men låt mig bara anföra några exempel för att visa de orimligheter som förekommer:

Ett rullstolsbundet barn skall, säger man, stimuleras genom att man hyr två videofilmer varje vecka under året. Man uppger utgiften för hyra av videofilmerna till en årlig kostnad av 4 160 kr. plus hyra av videobandspelare.

En familj, där båda föräldrarna arbetar i högt kvalificerade akademiska yrken, har ett handikappat barn på sex år. Man säger att man på grund av barnets handikapp har tvingats köpa TV och video, vilket man annars inte skulle ha gjort. Av den anledningen begär man merkostnadsersättning.

Ett handikappat barn i tioårsåldern lider av övervikt och måste äta mindre. Man begär ersättning för en merkostnad på 3 000 kr. per år. Normalt borde fallet bedömas så att det blir en minskning av matkostnaderna, men man vill i stället göra gällande att det kostar mer.

Exemplifieringen kan göras längre, och jag är övertygad om att alla som är verksamma inom socialförsäkringsnämnder kan vittna härom. För höginkomsttagare kan det vara en fördel att få en del av vårdbidraget skattefritt. Men eftersom den beskattningsberättigade delen är ATP- och sjukpenninggrundande är det för låginkomsttagare ingen större fördel att få viss del av vårdbidraget skattefritt.

Någon samverkan mellan försäkringskassan och skattemyndigheten sker som regel inte. Detta kan exempelvis leda till att man kan begära avdrag för extra kostnader på två ställen trots att det gäller samma kostnad.

Uträkningen av merkostnadsandelen är mycket tidskrävande och tar i anspråk alltför mycket personella resurser som borde kunna sättas in på andra arbetsuppgifter inom försäkringskassorna.

För att man skall komma till rätta med godtycklighet och tidskrävande administration anser vi att det är nödvändigt med en ändring av nuvarande be-

stämmelser. Vi har anfört schablonavdrag som ett förslag, men finns det andra förslag så godtar vi helt naturligt dem. Vi ser fram emot riks-försäkringsverkets översyn av nuvarande förhållanden.

Detta är inte i första hand en ekonomisk fråga, utan det är egentligen fråga om moral och rättvisa.

Anf. 100 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Först vill jag säga till Sven-Gösta Signell att vi inte alls har avstyrkt motionen i sedvanlig ordning – för då brukar man inte göra någonting. Vi har behandlat den seriöst och skickat den på remiss. Vi säger ju också nu att en utvärdering och en undersökning av det här systemet skall göras på riks-försäkringsverket.

Men jag måste säga att jag blev illa berörd av Sven-Gösta Signells exempel – om det var den typen av argument som låg bakom motionen. Jag tycker inte att man här skall stå och ond göra sig över att en förälder med handikappat barn, som kanske inte kommer ut särskilt mycket, hyr video. Vi skall inte ägna oss åt den diskussionen här, tycker jag – det gör mig oerhört illa berörd. I stället skall vi se om det är för byråkratiskt, om det är för svårt administrativt att göra sådana här individuella bedömningar av merkostnaderna. Och kan vi förenkla detta, så skall vi göra det, men inte med de motiv som Sven-Gösta Signell angav i sitt anförande.

Anf. 101 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Egentligen hade jag inte någon anledning att begära replik, men jag kände mig ändå föranlåten att göra det eftersom Sven-Gösta Signell hänvisar till att alla som är verksamma inom socialförsäkringsnämnder måste tycka som han. Jag är också verksam i en socialförsäkringsnämnd, och jag delar inte den uppfattning som han för fram i den här motionen.

Jag har viss förståelse för att man kan tycka att handläggningen skall förenklas. Men människor har trots allt olika förmåga att göra klart för andra vilka behov de har. Man måste alltså – och det sägs också i de allmänna råden – ta hänsyn till varje individs speciella behov. Det är ju ingenting som säger att ett och samma handikapp hos olika individer innebär att de alla har samma behov.

Sedan måste jag i egenskap av kvinna – om nu Sven-Gösta Signell inte vet vad olika sorters mat kostar – framhålla att fettreducerad kost är betydligt dyrare än vanlig mat. Om Sven-Gösta Signell tror att ett överviktigt barn skall äta mindre endast av den anledningen att kostnaden blir lägre, tror jag nog att han behöver läsa på ämnet litet grand.

Anf. 102 SVEN-GÖSTA SIGNELL (s):

Herr talman! Jag är väldigt ledsen om Margareta Persson blev illa berörd av de exempel som jag här har anfört. Jag har icke i något sammanhang sagt att ett handikappat barn inte skall ha tillgång till video. Men jag blir lika upprörd om rullstolsbundna barn skulle vara tvingade att se över hundra hyrda videofilmer per år, med tanke på det utbud som finns – man kan alltså lika gärna se detta på det sättet – som det är felaktigt att göra anspelningar

på att jag skulle rikta angrepp mot handikappade barn. Jag har ju bara gett exempel på hur man begär ersättningar.

Anledningen till att jag exemplifierade med den familj som köper video är att det icke får vara så, och på den punkten är jag övertygad, att ett handikappat barn i familjen får utgöra ett argument för att man måste köpa video. Men vi vet ju att det är alltför många svenska familjer som har video och som inte har något handikappat barn. Det var alltså detta som jag ville peka på med mina exempel.

Man säger här att man, trots att man sitter med i en socialförsäkringsnämnd, inte har blivit uppmärksam på sådana här orimligheter. Jag upprepar då att jag har sagt att det är vissa människor som har förmåga att göra olika avdrag. Det är klart, det erkänner jag, att det kan vara farligt att bara komma med korta utdrag. Jag sade dock att listan på exempel skulle kunna vara mycket längre.

Det finns alltså människor som har förmåga att utforma, konstruera, avdragsmöjligheter. Men det finns å andra sidan säkert människor som har större behov än nyss nämnda kategori men som inte har förmågan att hålla sig framme. Vad vi har sagt är att det här är en rättvisefråga. Det gäller alltså att åstadkomma ett rättvist system, och det är därför vi har tagit upp dessa frågor.

Det är således inte på det sättet, som någon velat göra gällande, att vår avsikt har varit att göra ett påhopp på handikappade barn. Ett sådant skamligt angrepp mot mig gör mig också mycket upprörd.

Anf. 103 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Jag har inte påstått det som Sven-Gösta Signell menar att jag har sagt. Jag reagerade bara över att det, enligt min uppfattning, luktade litet för mycket av förmynderi. Jag tycker att det redan finns skäl nog, precis som det står i motionen, att ordentligt se över dessa frågor. Det finns alltså skäl för att schablonisera och göra det hela enklare för att vi på det sättet skall slippa onödigt byråkrati. Det tycker jag på ett mycket bra sätt framgår av motionen. Jag tycker också att nämnda skäl räcker. Sedan får vi se vad utvärderingen kommer att ge.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 12 §.)

11 § Socialavgifter

Föredrogs
socialförsäkringsutskottets betänkande
1990/91:SfU2 Socialavgifter.

Anf. 104 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Även det här betänkandet innehåller sedan länge kända meningar uttalade från de olika partierna samt reservationer där man också ger uttryck för redan kända uppfattningar.

Vi moderater återkommer här bl.a. tillsammans med centern med en reservation som innehåller krav på en bättre överensstämmelse mellan förmåner och avgifter inom socialförsäkringssystemet. Som framgår av t.ex. reservation 1 kan det i dag bli nästan orimliga förhållanden för den person som snällt och villigt betalar in sina sociala avgifter men som ändå inte åtnjuter någon som helst förmån. Det kan t.ex. röra sig om ett jordbrukarpar. Båda makarna delar på inkomsten, och denna är relativt låg. De här makarna når kanske inte upp till en nivå över basbeloppet med sina resp. inkomster. Man får alltså inte någon som helst pensionsförmån.

Det kan också gälla den jordbrukare som inte får högre sjukpenning än den sjukpenning som skulle ha utgått till en anställd, osv. Vi tycker att det är fel att det kan vara så. Människor skall ha sociala förmåner i förhållande till de pengar som de har betalat in i form av avgifter. Framför allt drabbas alltså jordbrukare och småföretagare.

Numera finns det en tendens inom socialförsäkringssystemet och skattelagstiftningen till en utveckling motsatt den som vi förordar. Socialavgifterna tenderar att mer eller mindre bli en form av skatt, något som vi motsätter oss.

Från majoritetens sida hävdas det att det skulle innebära ett administrativt krångel om man ändrade på detta. Men att det går att förändra förhållandena framgår av den förändring som skedde häromåret när det gäller vissa jordbruksinkomster.

Beträffande egenföretagarnas sjukpenning t.ex. finns det redan ett förslag som har utarbetats av riks-försäkringsverket innebärande att det skall utgå en grundsjukpenning. Men man skall ha möjlighet att försäkra sig för s.k. tilläggssjukpenning. Det här förslaget har legat en tid. Men regeringen har inte tagit fram det. Man är helt enkelt inte särskilt intresserad av att lösa dessa frågor. Också en utredning som jag själv deltog i för några år sedan har lagt fram ett förslag. Men detta har väl begravts i någon låda.

Vi är alltså litet otåliga nu och ser fram emot att ett förslag kommer på riksdagens bord, så att vi får ta ställning till detsamma. Det här är helt enkelt en rättvisefråga för berörda människor.

I reservation 2 från samtliga borgerliga partier tas frågan om arbets- och uppdragstagarbegreppen upp. Också den frågan har diskuterats i väldigt många år. Ett praktexempel här är väl det s.k. Hjortbergfallet, som diskuterades här i kammaren för några år sedan. Det gällde snickare Hjortberg som, i god tro, anlitade en hantverkare. Men så småningom tvingades Hjortberg att betala inte bara ersättning till hantverkaren utan också sociala avgifter. De senare hade Hjortberg trott att uppdragstagaren i fråga skulle betala. Dessa begrepp har alltså varit, och är fortfarande, ganska krångliga.

Jag erinrar mig en diskussion som jag hade för några år sedan med dåvarande socialminister Sten Andersson, som själv tyckte att vissa saker var ganska horribla. Det kunde t.ex. gälla att den som kör med en bondes traktor på dennes åker betraktas som anställd medan den som kör med samma traktor i bondens skog betraktas som arbetsgivare.

Jag måste i och för sig medge att det har hänt en del sedan dess. Flera utredningar har gjorts, och en viss förbättring har skett. Men vi är även i det här avseendet ganska otåliga.

Numera går det att få ett s.k. förhandsbesked om vem som de facto är skyldig att betala sociala avgifter. Tillsammans med centern och folkpartiet vänder vi oss mot det faktum att två parter, dvs. såväl uppdragstagaren som den som anlitar en person, skall behöva inkomma med en ansökan. Vi tycker att det borde räcka med att en part i ett sådant här förhållande inkommer med en ansökan.

Vidare anser vi att nya klara regler snarast måste införas, så att man vet vem som är betalningsskyldig. Vi menar att en uppdragsgivare helt enkelt inte skall behöva betala sociala avgifter om vederbörande är registrerad för betalning av preliminär B-skatt.

Det finns nu förslag om s.k. F-skattebevis hos regeringen. Men ingenting händer. Vi är otåliga.

I reservation 3 återkommer vi moderater med vår uppfattning i frågan om försäkringsskydd för idrottsutövare. Det är också en fråga som har debatterats många gånger efter det s.k. lex Westblom-fallet 1985. Vi menar att om man har sin huvudsakliga inkomst från sitt idrottsmannaskap skall man också ha sociala rättigheter därifrån och man skall betala sociala avgifter. Men i de fall man har annan huvudinkomst skall man kunna träffa en överenskommelse om huruvida sociala förmåner skall utgå eller inte. De här åsikterna är sedan länge kända, och jag har inte någon förhoppning om att utskottsmajoriteten i dag skulle vara villig att trycka på annan knapp än tidigare.

Herr talman! Jag skall vara så disciplinerad att jag icke yrkar bifall till någon av reservationerna, utan endast förklarar att vi naturligtvis står fast vid våra uppfattningar, men återkommer i annat sammanhang.

Anf. 105 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! I likhet med tidigare år tar detta betänkande upp frågor om bl.a. arbets- och uppdragstagarbegreppet samt försäkringsskydd för idrottsutövare, precis som Gullan Lindblad har sagt tidigare.

Sociallagstiftningens bestämmelser om skyldighet att betala arbetsgivaravgifter är knutna till begreppet arbetstagare. Skyldighet att betala arbetsgivaravgifter föreligger dessutom när den som utför arbetet enligt sociallagstiftningen är att anse som uppdragstagare.

Bedömningen av vem som är att anse som arbetstagare resp. uppdragstagare görs i efterhand av lokala skattemyndigheten. Detta skapar i många fall oreda och leder till svårigheter i bedömningen av vem som skall svara för inbetalningen av dessa avgifter. Från 1986 kan myndigheten lämna förhandsbesked angående skyldigheten att betala socialavgifter. Men detta kräver, som Gullan Lindblad sade, en gemensam ansökan.

Herr talman! Varje år kommer den här frågan upp på nytt. Och varje år hänvisar majoriteten till det arbete som pågår i regeringskansliet. Så länge regeringen inte lyfter ett finger, inser inte heller majoriteten i utskottet att det föreligger något problem med nuvarande ordning.

Även om löften i dessa tider inte är mycket värda, vill jag i alla fall fråga majoritetsföreträdaren: När kommer ett förslag som löser upp detta problem? Samtidigt vill jag gärna få veta varför en ansökan av en part inte kan

accepteras. Det viktiga är ju att skattemyndigheten kan fatta ett beslut om vem som skall svara för att avgifterna betalas in.

Sedan 1985 har idrottsrörelsen tvingats betala socialavgifter för ersättning som utgått i samband med idrottsverksamhet. Detta har skapat uppenbara problem för idrottsrörelsen, inte minst för de små klubbarna. Om de än inte betalar ut några astronomiska summor, blir beslutet ytterst betungande för dem.

Självklart måste idrottsutövare, som många gånger också får skador genom idrotten, ha ett godtagbart försäkringsskydd. Samtidigt har de allra flesta ett heltidsarbete, för vilket socialavgifter också inbetalas. Försäkringsskyddet för verksamhet av hobbykaraktär bör därför kunna ordnas på ett sätt som inte sätter idrottsföreningarna på obestånd.

Riksidrottsförbundet har till regeringen överlämnat en utredning med tre olika modeller för hur ett sådant försäkringsskydd skall ordnas. Antingen erhåller idrottsutövaren sociala förmåner utan att avgifter behöver erläggas eller så tvingas idrottsföreningen teckna en privat försäkring enligt lag. Ett annat alternativ är att avgifter erläggs endast för idrottsutövare som uppbär ersättning överstigande 2 basbelopp, medan övrigas skydd upprätthålls med en privat tecknad försäkring som i alternativ 2.

Herr talman! Det är beklagligt att regeringen inte sedan 1986 har förmått att lösa denna fråga. Majoriteten hänvisar i dagens betänkande till skattereformen och att effekterna av denna noga skall följas. Det är självklart. Men jag anser att det här är en annan fråga, som inte hindrar regeringen från att lösa frågan om föreningarnas socialavgifter.

Från folkpartiets sida anser vi att riksidrottsförbundet gjort det utredningsarbete som behövs och att regeringen därmed kan lösa frågan utan nya utredningar. Vi delar inte motionärernas uppfattning om hur frågan skall lösas, varför vi nöjer oss med att hänvisa till tidigare reservationer, där vi ansluter oss till de förslag som riksidrottsförbundet har lagt fram.

Herr talman! I likhet med Gullan Lindblad har jag inte för avsikt att yrka bifall till reservation 2, utan jag nöjer mig med att säga att vi står för våra åsikter. Vi kommer inte heller att begära votering i de här frågorna.

Anf. 106 RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! Varje höst har vi här i kammaren en återkommande debatt om utformningen av socialavgifterna eller, som de i mera dagligt tal kallas, arbetsgivaravgifter och egenavgifter. Det mesta i den här frågan har redan sagts av föregående talare, och det finns inte så mycket att tillägga i sakfrågan. Men jag vill ändå göra en reflexion kring själva problematiken.

Landets många tusen egenföretagare brukar allt som oftast få en klapp på axeln för att de är en viktig del i vårt näringsliv. Det är det näringsliv som skapar förutsättningar för vårt välstånd och som i sin tur gör att vi har råd med socialförsäkringar av olika slag. Men när egenföretagarna skall ha del av det välstånd som de är med om att arbeta ihop, då förbyts klappen på axeln mot en mer ogin behandling.

Jag träffar egenföretagare ganska ofta. De må vara jordbrukare, hantverkare eller verksamma i andra typer av servicenärningar, men det blir allt vanligare att de ifrågasätter varför de skall fortsätta att vara företagare. Många

av dem säger rent ut att de skulle ha det betydligt bättre om de vore anställda. De skulle få kortare arbetstid, längre semester, i de flesta fallen högre inkomst och bättre villkor i socialförsäkringssystemet. Man går många gånger så långt att man öppet avråder sina barn och andra från att bli företagare.

Jag tycker att det är allvarligt att vi har den situationen. Om vi skall kunna behålla vår välfärd behöver vi människor som vågar satsa, som vågar ta stora risker, som är beredda att ge en del av sig själva för att vi skall kunna utveckla näringslivet och framför allt förnya det.

Därför tycker jag att frågan om bättre överensstämmelse mellan förmåner och avgifter för dem som har låga inkomster av sitt företag inte ytterst bara är en fråga om kronor och ören i den enskildes plånbok, utan kanske också en psykologisk fråga om hur vi allmänt ser på egenföretagarna. Detta att man tycker att man behandlas orättvist i systemet, när man skall betala avgifter och när förmånerna fördelas, läggs till de andra skälen till att man inte vill fortsätta att vara egenföretagare. Sett ur landets synvinkel är det allvarligt att vi inte kan lösa dessa problem.

Det skulle vara en betydelsefull gest gentemot egenföretagarna om vi nu kunde rätta till en del av de skevheter som finns. Jag är ganska övertygad om att ifall vi gjorde det, skulle det ge mer tillbaka till samhället än vad det kostar att i dagsläget lösa problemen. Därför tycker jag att det är tråkigt att vi varje år skall behöva upprepa den här debatten. Finns viljan borde problemen gå att lösa på ett relativt enkelt sätt.

Jag vill ställa en fråga till Nils-Olof Gustafsson: Är det inte dags att de här frågorna får en något högre prioritet i regeringskansliet, så att vi kan få fram förslag som en gång för alla avför dessa kantigheter från dagordningen vid behandlingen av socialavgifter?

Herr talman! Jag vill precis som de föregående talarna säga att jag inte heller avser att yrka bifall till reservationen eller begära votering, eftersom de här frågorna har prövats vid flera tidigare tillfällen.

Anf. 107 ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Miljöpartiet är generellt sett positivt inställt till småföretagarna. Vi anser att egenföretagare med små inkomster verkligen inte har det särskilt lätt i dagens samhälle, ett samhälle som syftar till allt större företag och allt fler sammanslagningar mellan olika företag. Därför yrkar vi bifall till reservation 1 i socialförsäkringsutskottets betänkande 2, som handlar om bättre överensstämmelse mellan förmåner och avgifter för egenföretagare.

I dag brister det i balansen mellan förmåner och avgifter för den enskilde. Ibland blir resultatet helt orimligt. Man debiterar socialavgifter för inkomster som är så små att de inte ens ger rätt till ersättning från försäkringskassa eller rätt till tilläggspension. Så är det när inkomsten uppgår till mindre än 30 000 kr., dvs. under basbeloppet. Särskilt berör detta makar inom jordbruksföretag eller annan rörelse som ger en inkomst på mellan ett och två basbelopp. Det behövs en utredning som kan lämna förslag till hur frågan skall lösas. En sådan utredning tycker jag skall komma till stånd.

Anf. 108 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! När jag inför den här debatten gick igenom en del material kom jag att ögna igenom förra riksmötets utskottsbetänkande beträffande socialavgifter. Jag kunde konstatera att vi då hade att behandla 19 motioner, som så småningom utmynnade i 10 reservationer i betänkandet. I dagens betänkande behandlar vi 8 motioner, som under utskottsbehandlingen har resulterat i 3 reservationer. Det tycks alltså vara betydligt mindre som vi inte är överens om den här gången.

Eftersom mina meddebattörer är ett segt och uthålligt släkte, tror jag inte att denna utveckling beror på att de har ledsnat och givit upp, utan fastmer på att de olika skevheter i det mycket komplicerade system som vi har beträffande socialavgifter med tiden ändå har rättats till. Jag vill erinra om att vi har varit överens om mycket. Närmast har vi haft olika uppfattningar om metoder och takten i fråga om förändringarna. Det gäller t.ex. beträffande reservation 2. De andra två reservationerna rör mer principiella skillnader i uppfattningarna. Liksom Gullan Lindblad tror jag knappast att vi någonsin blir överens på de punkterna.

De här frågorna har vi diskuterat många gånger här i kammaren. Argumenten är väl dokumenterade. Med hänsyn därtill och för att vinna tid för kammaren skall jag fatta mig mycket kort när jag kommenterar de tre reservationerna.

I reservation 1 begärs en bättre överensstämmelse mellan förmåner och avgifter i försäkringen. Jag vill påstå att det finns ett starkt samband mellan avgifter och förmåner, även om det inte kan relateras till en viss individ utan gäller försäkringen som helhet. Utskottsmajoriteten har tidigare framhållit att de regler som nu gäller innebär en viss bristande överensstämmelse mellan avgifter och förmåner. Det står helt klart. Men nuvarande system har ändå så stora administrativa fördelar att man i stort sett bör behålla nuvarande regelverk. Den uppfattningen vidhåller jag.

Reservation 2 handlar om arbets- och uppdragstagarbegreppen. Också den frågan har diskuterats många gånger här i kammaren. Utskottet har varit och är, vill jag påstå, enigt om att nuvarande regelverk är komplicerat och oklart samt förorsakar mycket besvär ute i arbetslivet. Vi har också gemensamt uttalat oss om nödvändigheten av att så snabbt som möjligt få nya och klara regler.

Den här frågan diskuterades i kammaren för ganska exakt ett år sedan, och jag minns att jag sade att man i regeringskansliet bedömde att man inte skulle hinna lägga fram något förslag förrän hösten 1990. Tyvärr var det en riktig bedömning. Det finns alltså inget förslag på riksdagens bord, vilket jag beklagar. Ansvarigt statsråd uppger nu att ett förslag skall föreläggas riksdagen snarast möjligt, och vi får utgå från att det blir möjligt.

Vad gäller frågan om att förhandsbesked skall kunna lämnas efter ansökan från bara en part vidhåller utskottsmajoriteten nu liksom tidigare att en gemensam ansökan ger det bästa underlaget för en korrekt bedömning av omständigheterna och ökar förutsättningarna för en snabb handläggning.

Försäkringsskydd för idrottsutövare är en annan fråga som vi här i kammaren har behandlat åtskilliga gånger. Den här gången är fogad en reservation och ett särskilt yttrande till betänkandet i fråga. Jag kan bara upprepa

vad jag tidigare har sagt i debatterna i denna fråga. När det nu i dom fastställts att inkomster i samband med idrottsutövning är att likställa med andra arbetsinkomster, är det utskottsmajoritetens klara och principiella uppfattning att dessa inkomster skall grunda rätt till socialförsäkringsförmåner och därmed föranleda att sociala avgifter erläggs. Enligt vår uppfattning skall idrottsutövaren i sin egenskap av inkomsttagare ha en självklar rätt att omfattas av samma socialförsäkringsskydd som andra inkomsttagare.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservationerna 1, 2 och 3, i den mån det har yrkats bifall till dem, och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 109 RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! Nils-Olof Gustafsson sade att hans meddebattörer var ett segt och envist släkte. På den punkten kan jag ge honom rätt. Vi kommer naturligtvis inte att ge upp tanken på att klara av att rätta till de skevheter och knöligheter som finns i systemet.

Såvitt jag har förstått finns det en underton i Nils-Olof Gustafssons inlägg, nämligen att man till viss del är beredd att lösa problemen. Det vore önskvärt att socialdemokraterna i utskottet satte litet starkare press på regeringskansliet när det gäller att lägga fram förslag. Vi har sett exempel på hur vissa frågor, exempelvis frågan i reservation 2 om arbets- och uppdragstagarbegreppen, har förhalats mycket länge i regeringskansliet. Om ni trycker på och säger att förslagen måste komma fram så att frågorna kan lösas, då ökar trycket på regeringskansliet att lägga fram förslag för riksdagens behandling. Men så länge som ni är försiktiga och säger att ni utgår från eller förväntar er att förslag skall komma från regeringen, då lär det förmodligen dröja ytterligare något år innan dessa frågor kan lösas. Vår önskan är således att ni medverkar till att sätta ett ökat tryck på regeringskansliet. Av våra reservationer framgår också att vi vill att förslag skall läggas fram så fort som möjligt.

Anf. 110 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag kan också hålla med Nils-Olof Gustafsson om att vi är ett segt och envist släkte. Men det är ett segt släkte också på den motsatta sidan. År efter år nöjer ni er med att regeringen säger att problemen skall lösas så snabbt som möjligt. Beträffande arbets- och uppdragstagarbegreppen var beskedet att den frågan skulle vara löst 1990. Nu säger man att den skall lösas snarast möjligt. Blir det våren 1991, hösten 1992 eller när?

Om Nils-Olof Gustafsson visar upp litet mer envishet kan han kanske påverka regeringen till att tala om när den tänker lägga fram ett förslag, om det nu över huvud taget kommer något. Jag är inte helt övertygad om det. Det här är kanske något som ni "kör med" bara för att det skall låta någorlunda intressant. Jag skall dock inte orda mer om detta utan återgå till frågan om försäkringsskydd för idrottsutövare.

Jag kan i och för sig förstå att ni tycker att socialavgifter skall betalas på inkomster inom idrottsverksamhet precis som på alla andra inkomster. Den uppfattningen kan ni ha, men då gäller det att också lösa ekonomin för berörda föreningar. Aldrig någonsin talar ni om hur man skall gå till väga för att göra det. Sociala avgifter har faktiskt blivit en pålaga som relativt små

föreningar inte klarar av. De stora föreningarna, som bedriver affärsverksamhet och annat, har vissa chanser att klara verksamheten trots dessa avgifter. Men även de riskerar att gå i konkurs. Det är faktiskt inte sådan verksamhet som de skall ägna sig åt, utan de skall i huvudsak syssla med barn- och ungdomsarbete.

Det gäller därför att ta fatt i frågor som rör ekonomin och se till att dessa föreningar klarar sig. Eller också får man vara generös, Nils-Olof Gustafsson, och säga att de flesta ledare och tränare inom idrottsverksamhet har ett heltidsarbete för vilket det betalas sociala avgifter. Försäkringsskyddet för den del som rör det idrottsliga livet får då lösas med hjälp av andra försäkringar. Men tala nu om för föreningarna via protokollet hur de skall klara sin ekonomi!

Anf. 111 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Vi är ett segt släkte, och så länge vi inte får något besked får vi väl tjata vidare i frågan, Nils-Olof Gustafsson. Det är nu tredje socialministern vi avverkar i det här ärendet. Vi får väl se om vi får något besked innan det blir byte på den posten.

Det tenderar från socialdemokratiskt håll att vara så att regeringen driver vidare, som herr statsministern nyligen sade. Jag vet inte om regeringen bara driver vidare eller om man helt enkelt är ointresserad av den här frågan. Dess värre tror jag att det är det sistnämnda, när det tar så lång tid och ingenting händer.

Ett litet tuppfjät närmare är vi väl i alla fall, när Nils-Olof Gustafsson är överens med oss om att frågorna bör lösas på något sätt. Men han beklagar att det inte har kommit något förslag. Ja, jag säger ju att måtte vi inte behöva stå här om ett år igen och upprepa samma argument och samma frågor, för vi samtliga debattörer kan ju konstatera att några svar på frågan när ett förslag kommer har vi inte fått.

Jag vill avslutningsvis fråga: Är det en målsättning eller ett löfte, herr Nils-Olof Gustafsson, att vi skall få ett besked från regeringen?

Anf. 112 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! När det gäller företagare- och uppdragstagarebegreppen begriper jag – jag har sagt det tidigare också – den otålighet som ni känner. Jag delar den. Vi har ju i utskottsbetänkandet också en gemensam skrivning om det.

När nu det statsråd som är ansvarig för de här frågorna säger att det skall komma ett förslag på riksdagens bord så fort som möjligt, litar jag på det. Det är ju litet svårt att göra någonting fortare än vad som är möjligt. Vi som debatterar de här frågorna nu är förmodligen de i den här kammaren som kan frågorna bäst och vet att detta är oerhört svåra och komplicerade ting.

När man nu säger från regeringshåll att man har haft svårt att få fram tillräckligt bra underlag för att lägga fram ett bra förslag för riksdagen, litar åtminstone jag på att det är så. Jag kan inte ge något exakt besked om när ett förslag kommer. Jag delar som sagt irritationen över att vi inte redan har ett förslag på bordet.

Socialförsäkringsförmåner och avgifter för idrottsutövare i deras egenskap

av inkomsttagare har vi diskuterat så många gånger. Jag behöver inte ta upp den principiella olikheten i vårt synsätt den här gången, tycker jag, för det finns så väl dokumenterat.

Låt mig säga att jag naturligtvis också är medveten om den stora betydelse som idrottsrörelsen har för inte minst ungdomen i vårt land. Jag är också på det klara med att sociala avgifter innebär påfrestningar för inte bara idrottsrörelsen utan också andra ideella organisationer, liksom skatteomläggningen kommer att göra. Det senare konstaterade för övrigt både regering och riksdag när beslutet om skatteomläggningen fattades.

Utskottet säger, som framgår av betänkandet, att effekterna för idrottsrörelsen och andra ideella organisationer skall följas med särskild uppmärksamhet, och skulle icke önskvärda effekter uppstå, är man beredd att vidta åtgärder.

Jag tycker att det är viktigt att skilja mellan de här två sakerna: för det första den principiella inställningen att man inte skall mäla ut idrottsutövarna som någon särskild typ av inkomsttagare och för det andra att det är angeläget att idrottsrörelsen och andra ideella organisationer har sådan ekonomi att de kan bedriva sin viktiga verksamhet, vilket är något som får bli föremål för en annan prövning.

Anf. 113 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag tolkar då Nils-Olof Gustafsson så, att det som vi är överens om är att vi skall följa skatteomläggningens konsekvenser för idrottsrörelsen. Det är dokumenterat överallt, så det behöver vi inte tvista om.

Kompensation för socialförsäkringsavgifter som föreningarna skall betala är en annan fråga, säger Nils-Olof Gustafsson, precis som jag sade i min inledning. Skall jag tolka det så, att i den frågan ämnar regeringen och socialdemokratin inte göra någonting?

Anf. 114 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag upprepar än en gång, att jag inte kan inse att man i någon situation skulle ha rätt att mäla ut idrottsutövarna som inkomsttagare från andra inkomsttagare när det gäller socialförsäkringssystemet och avgifterna till det. Jag betraktar det som helt självklart att de skall behandlas som vilka andra inkomsttagare som helst.

Det ekonomiska stödet till idrottsrörelsen och andra ideella organisationer är, menar jag, en sak för sig som får komma in i budgetprövningen på vanligt sätt.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 12 §.)

12 § Svenskt medborgarskap

Föredrogs
socialförsäkringsutskottets betänkande
1990/91:SfU3 Svenskt medborgarskap.

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

*Svenskt med-
borgarskap*

Anf. 115 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Även det här ärendet är relativt välkänt för utskottets ledamöter sedan tidigare. Det behandlar olika frågor rörande medborgarskap. Vi har tagit upp ett par frågor från moderat håll, och tillsammans med folkpartiet har vi en reservation om krav på kunskaper i svenska språket för den som skall bli svensk medborgare.

Detta krav är att se som något positivt för invandrarna. Kunskaper i svenska språket är naturligtvis mycket viktiga för invandrarna i vårt land.

Undervisningen i svenska bör enligt oss moderater om möjligt starta redan vid slussarna och naturligtvis fortgå under förläggningstiden, gärna varvad med arbete. Det har visat sig att den allra bästa starten att lära sig ett nytt språk är att delvis arbeta och delvis studera.

Vi vill se reservationen som ett understrykande av hur viktigt våra partier anser det vara att invandrarna verkligen skall få lära sig svenska språket innan de blir medborgare i vårt land. Att det måste göras undantag, kanske för äldre personer och för dem som har handikapp av olika slag, säger sig självt. Men vi vill verkligen understryka hur viktig vi anser den här frågan vara. Tyvärr brister det väldigt mycket i dag.

Vi vill också från moderat håll i reservation 3 slå ett slag för att det skall ordnas någon form av högtidlighet för dem som nyss har blivit svenska medborgare. Vi menar då att staten genom länsstyrelserna kan arrangera någon ceremoniell högtidlighet varje år på nationaldagen. Detta skulle visa att vi verkligen hälsar de nyblivna svenska medborgarna välkomna i vår gemenskap.

Jag skall inte heller i detta ärende yrka något bifall. Vi har deklarerat våra ståndpunkter, och det får vara nog, herr talman.

Anf. 116 EVA GOËS (mp):

Herr talman! I det här betänkandet har miljöpartiet en reservation som jag yrkar bifall till. Den handlar om att man skall få svenskt medborgarskap efter tre år.

Jag vet att man nyligen sänkte kvalifikationstiden från sju till fem år, och det motiverades med att fem år är den tid som behövs för att inlemmas i det svenska samhället. Trots det kan man få dispens. Är man t.ex. gift med en svensk medborgare så sänks hemvisttiden till tre år om äktenskapet har varat i två år. Har man blivit mer inlemmad i det svenska samhället om man är gift i Sverige än om man är ensamstående och måste stå på egna ben?

Jag tror att man lär sig både svenska språket och mycket annat lika bra, om man måste vara ensam här i vårt land. Jag tycker att detta är inkonsekvent. Vi i miljöpartiet anser att tre år räcker för att man skall kunna söka svenskt medborgarskap. Vi skall se detta i förhållande till att nordiska medborgare behöver två års vistelsetid för att kunna bli medborgare i Sverige. Detta är naturligtvis kopplat till rösträtt m.m. Vi anser att de som skall inlemmas i det svenska samhället också skall ha rätt att kunna påverka sin situation.

Det fanns även en annan motion som vi var mycket intresserade av. Den handlade om dubbelt medborgarskap, men där ser vi att det pågår ett slags beredning. Det är medborgarskapskommittén som arbetar med den, och

den är ute på remiss och bereds för närvarande i regeringskansliet. Vi tänker återkomma till den frågan senare. Jag yrkar bifall till reservation 1.

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

*Svenskt med-
borgarskap*

Anf. 117 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! De flesta av de motioner som behandlas i detta betänkande är välkända. De har diskuterats under flera år och jag ser ingen anledning att upprepa argumenten.

Det nya som finns i betänkandet är att utskottet tillstyrker en motion från centern, vari begärs en utredning av möjligheterna att upphäva beslut om svenskt medborgarskap när man fått det på falsk identitet. Inom den internationella terrorismen och den organiserade brottsligheten är det vanligt att man använder sig av olika identiteter. Det har i flera brottsutredningar visat sig att den åtalade varit bosatt i Sverige under falsk identitet. Terroristlagstiftningskommittén har också i sitt betänkande diskuterat den här frågan.

Samtidigt som utskottet förordar en helt förutsättningslös utredning av vilka möjligheter som finns att komma till rätta med detta problem, vill utskottet framhålla vikten av rättssäkerhet för den enskilde. Man vill även påpeka att barn under 18 år fått sitt medborgarskap som en följd av att vårdnadshavaren blivit svensk medborgare.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande socialförsäkringsutskottets betänkanden 1990/91:SfU1, SfU2 och SfU3.

Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU1

Mom. 3 (föräldrabegreppet vid vårdbidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 35 för reservation 2 av Margó Ingvardsson och Ragnhild Pohanka.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU2

Mom. 1 (överensstämmelse mellan förmåner och avgifter)

Utskottets hemställan bifölls med 187 röster mot 99 för reservation 1 av Gullan Lindblad m.fl.

Mom. 2–5

Utskottets hemställan bifölls.

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

*Arbetsstillstånd för
utlänningar*

Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU3

Mom. 1 (kvalifikationstid för att bli svensk medborgare)

Utskottets hemställan bifölls med 265 röster mot 20 för reservation 1 av Ragnhild Pohanka.

Mom. 2–6

Utskottets hemställan bifölls.

Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden

På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av kammarens arbetsple-num onsdagen den 21 november.

13 § Arbetsstillstånd för utlänningar

Föredrogs
socialförsäkringsutskottets betänkande
1990/91:SfU4 Arbetsstillstånd för utlänningar.

Anf. 118 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! I Sverige förekommer knappast någon s.k. arbetskraftsinvandring. Däremot har vi en mycket stor tillströmning av asylsökande. När det gäller s.k. arbetskraftsinvandring handlar det om ca 200–300 personer årligen. Det är fråga om någon enstaka gästprofessor, någon tekniker av mycket hög kvalitet eller kanske någon framstående kulturpersonlighet. Det är allt.

Vi moderater anser att det är alltför snålt med möjligheter att invandra till Sverige av arbetsmarknadsmässiga skäl.

Det pågår för närvarande ett integrationsarbete av stora mått i Europa. Om några år kan vi räkna med att större delen av Europa blir en öppen arbetsmarknad för alla Europas invånare. Vi menar att Sverige bör visa större öppenhet än i dag när det gäller att bevilja arbetsstillstånd för utländsk arbetskraft. Denna mer generösa inställning bör tillämpas både när det gäller särskilt utbildad arbetskraft och i andra fall, dvs. i fråga om s.k. vanlig arbetskraft.

Man skall inte vara nödd och tvungen att ställa sig i asylkön för att komma till Sverige. Vi menar att Sverige, med ett litet öppnare förfarande när det gäller möjligheterna till arbetskraftsinvandring, skulle kunna hjälpa många människor, t.ex. i Östeuropas länder, som kanske söker sig hit. Det blir en god hjälp till självhjälp när det gäller dessa människors möjligheter att bygga upp sin egen ekonomi och sin framtid.

Jag vet att det förekommer en viss tendens till öppnare inställning i den här frågan, och vi har också diskuterat detta i flyktingpolitiska rådet. Men ännu har ingenting hänt på området, och vi vill med den här reservationen

slå ett slag för en något öppnare inställning till den s.k. arbetskraftsinvandringen.

Vi säger också i vår reservation att t.ex. tandläkare som har fått sin utbildning här skall ha möjlighet att senare stanna kvar här i riket och utöva sitt yrke.

I reservation 2 tar vi tillsammans med centern upp feriearbetstillstånden. Det gäller alltså utländska ungdomar som feriearbetar och måste söka tillstånd före inresan. Detta har visat sig vara väldigt krångligt. Ibland har bären ruttnat innan ungdomarna har fått något feriearbetstillstånd för bärplockning.

Här har en viss förbättring åtminstone påkallats, och jag hoppas att detta också kommer att genomföras i och med att dessa ärenden i fortsättningen skall avgöras av länsarbetsnämnderna och arbetsmarknadsverket i stället för som nu av invandrarverket. Där har det tyvärr funnits en stor byråkrati när det gäller dessa ärenden. Vi har genom vår reservation ytterligare velat understryka att det är viktigt att möjligheten till feriearbete på allt sätt underlättas genom att arbetstillstånden för feriearbeten avskaffas, framför allt för att ge trädgårdsnäringen i södra Sverige möjlighet att nyttja den viktiga arbetskraft som den här feriearbetskraften utgör.

Vi har i dessa reservationer klargjort vår uppfattning. Men, fru talman, vi är disciplinerade och jag skall inte här yrka bifall till reservationerna. De talar ju för sig själva, och vi ämnar inte begära votering i ärendena.

Anf. 119 RUNE BACKLUND (c):

Fru talman! Centerledamöterna Marianne Jönsson och Ingbritt Irhammar har väckt en motion som behandlar arbetstillstånd för feriearbetande utländsk ungdom och motionsyrkandet går ut på att feriearbete och arbete inom trädgårdsnäringen skall undantas från kravet på arbetstillstånd. Detta har centern följt upp i en gemensam reservation med moderaterna till utskottets betänkande.

Bakgrunden till motionen är den kaotiska situation som rått under de senaste åren när det gäller arbetstillstånd för feriearbetande från andra länder. Situationen har varit komplicerad både på de ambassader och på de konsulat som skall hantera ansökningarna. Detta har framför allt gällt Polen. Invandrarverket har haft en mycket besvärlig situation och varit tyngt av en rad andra tunga ärenden, som har förtur i behandlingen. Detta har sammantaget skapat en situation där de enskilda näringsidkarna, odlarna, har kommit i kläm. Man har inte fått besked i tid och inte nått fram med beskeden till dem som skall åka hit från bl.a. Polen. Detta har skapat bekymmer, vilket lett till att man missat den tid när jordgubbar mognar m.m.

Nu har det diskuterats andra lösningar. Det finns en rapport från departementet där man föreslår att länsarbetsnämnden skall ta över tillståndsgivningen. Jag upplever att de förslag som finns i den rapporten är ett steg i rätt riktning. Men jag tror fortfarande att något av samma problematik kommer att inträffa, eftersom det handlar om en relativt kort tidsrymd under vilken det gäller att få fram besluten. Man skall försöka passa den svenska skördesäsongen, som ju varierar högst påtagligt i förhållande till den normala tidpunkt då man räknar med att skörda olika produkter. Jag tror att samma

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

*Arbetstillstånd för
utlänningar*

problem kommer att uppstå även om länsarbetsnämnderna tar över detta. När det kommer till kritan hinner man inte bli klar med all pappershantering. Då får man inte fram beskeden, och sedan får vi samma problem som vi haft de senaste åren.

För centerpartiets del anser vi att modellen inte räcker för att fullt ut lösa problemen. Det är ett steg åt rätt håll, men det räcker inte. Därför har vi sagt i reservationen att man skall gå ett steg längre, dvs. att arbetsstillstånden helt enkelt slopas och att vi återgår till den situation som gällde före år 1977, då det inte krävdes den här typen av feriearbetsstillstånd.

Det finns kanske ytterligare ett skäl utöver det så att säga rent svenskt egoistiska skälet som trädgårdsnäringens situation utgör. Vi måste visa en större öppenhet när det gäller möjlighet för ungdomar från hela Europa att komma till Sverige. Vi har här i riksdagen ett antal gånger diskuterat hur viktigt det är att vi visar en positiv inställning till de länder som under det senaste året har lyckats kasta av sig kommunismens ok. Menar vi någonting med detta, måste vi också visa en öppnare attityd mot dessa länders ungdomar och deras möjlighet att komma till Sverige och andra delar av Väst-europa. Av denna anledning finns det också skäl att avskaffa en del av det regelverk som finns på detta område.

Fru talman! Jag yrkar för centerns räkning bifall till reservation 2.

Anf. 120 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Fru talman! Detta betänkande behandlar fyra motioner som alla går ut på att göra det lättare för utlänningar att arbeta i Sverige under kortare eller längre tid. En arbetsgrupp inom arbetsmarknadsdepartementet håller på med en kartläggning av arbetskraftsinvandringen, där man ser på såväl korttidsanställningar som långtidsanställningar och huruvida riktlinjerna skall förändras.

När det gäller korttidsanställningar har arbetsgruppen sammanställt en promemoria där man för arbeten under kortare tid bl.a. föreslår en form av s.k. säsongarbetsstillstånd. I dag finns det flera olika typer av tillståndsformer för arbete under kortare tid.

Arbetsgruppens förslag är nu föremål för remissbehandling. Jag anser därför att vi kan avvakta resultatet av det arbete som pågår i regeringskansliet. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på de reservationer till vilka bifall har yrkats.

Anf. 121 EVA GOËS (mp):

Fru talman! Miljöpartiet har avgivit ett särskilt yttrande till det betänkande som behandlas här i dag, och det kan man se som en liten utmaning. Murar har fallit, men andra murar byggs upp – t.ex. EG-muren, som miljöpartiet ser det. Om man menar att människor skall kunna flytta och kunna röra sig fritt i världen över öppna gränser, får man inte centralisera och bygga upp nya svårigheter för rörligheten. Den EG-anpassning som nu pågår kommer även att drabba människors rörlighet, eftersom rörligheten bara gäller inom EG och inte för dem som kommer utifrån.

Miljöpartiet har väckt en motion där vi föreslår att vi skall öppna våra gränser. Det gäller speciellt för de ungdomar som är ute och reser i världen

och kommer från öst, t.ex. från Baltikum, och som vill komma hit och feriarbeta. Det behöver inte vara sommar eller vara fråga om trädgårdsnäringen.

Den reservation som finns om feriearbetstillstånd yrkar miljöpartiet bifall till, dvs. reservation nr 2. Men vi vill gå ett steg längre. Vi anser att de som skall turista i Sverige automatiskt skall få rätt att arbeta. Som det är i dag får man tre månaders turistvisum. Det vill vi i första hand förlänga till sex månader, men till detta skall också kunna kopplas rätten att arbeta i vårt land.

Detta skulle lösa många problem. Om t.ex. en estländsk ungdom som är 18 år i dag vill komma till Sverige, måste han ringa hemifrån för att ordna visum. De som har försökt att ringa till Sovjet eller Baltikum vet hur omöjligt detta är i dag. Bara att försöka ta sig fram tar en evinnerlig tid. Sedan skall ärendet handläggas, och som vi här fått vidimerat har det varit mycket krångel. När det sedan blir dags att komma hit har man nästan givit upp hoppet.

Miljöpartiet tycker att det är bra att det har tillkommit en utredning och att regeringskansliet ser på vad man kan göra för att underlätta för ungdomar och även för andra, som turistar i vårt land, att komma hit. Men vi hoppas naturligtvis att utredningen tar med vårt förslag i den beredning som pågår.

Det som är intressant och viktigt är människans frihet över gränserna. Vi anser att friheten att kunna resa, studera, arbeta och bo var man vill främjar en öppnare värld.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 21 november.)

14 § Hälso- och sjukvårdsfrågor

Föredrogs

socialutskottets betänkande

1990/91:SoU4 Hälso- och sjukvårdsfrågor.

Anf. 122 PER STENMARCK (m):

Fru talman! 1990-talet kommer att bli ett krisdecennium för de politiskt styrda delarna av svenskt samhällsliv. Detta är följden, och den direkta konsekvensen, av en lång socialdemokratisk makthegemoni. Varje lösning har krävt politiska insatser vilka i sin tur finansierats genom ytterligare höjda skatter och avgifter.

Vi ser i dag välfärds krisen smyga sig på oss på allt fler områden: Barnomsorgen, äldreomsorgen, skolan och vården. Överallt har den socialdemokratiska politiken lett fram till offentliga finansieringar och offentliga monopol. Uppvaknandet kommer plötsligt när allt fler inser vilka konsekvenserna av denna politik blir.

Sverige har i dag världens högsta skatter. Vi har också Europas dyraste sjukvård. Till denna har enskilda människor arbetat ihop under ett helt yrkesverksamt liv. En genomsnittlig svensk pensionär har under sitt yrkesliv

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

*Hälso- och sjuk-
vårdsfrågor*

betalat 1 milj.kr. i landstingsskatt – företrädesvis till sjukvården – och lika mycket till sjukförsäkringsavgiften.

Detta borde rimligtvis räcka för att täcka dessa människors behov av vård och omsorg på äldre dagar och dessutom för att täcka vårdkostnaden för någon annan som, av olika skäl, inte kunnat arbeta lika mycket. Men så är det inte.

Vi vet alla att köerna i dag är långa till olika former av behandling.

- Det gäller starroperationer.
- Det gäller höftledsoperationer.
- Det gäller kranskärlsoperationer.
- Och det gäller mycket annat.

På alla dessa områden uppvisar svensk sjukvård i dag inte en acceptabel nivå. Det kan variera från landsting till landsting, men för vårt land som helhet är detta ett stort och ett ökande problem.

Det är lätt att säga att man väl får vänta på sin tur. Men det är just det som dessa människor inte kan göra – och rimligtvis inte heller skulle behöva göra, om vi i stället haft ett system där människors behov varit den självklara grunden för de nödvändiga satsningarna.

Så är det inte. Och just därför upplever vi i dag en systemkris inom den svenska sjukvården. Det är inte ytterst en ekonomisk kris – därför att i inget annat land i Europa satsas så mycket pengar på vården som just här hos oss. Den är framför allt inte personalens fel: den gör tvärtom, med alla mått mätt och i alla internationella jämförelser, en ovärderlig insats. Utan denna insats hade förmodligen situationen redan i dag varit direkt ohållbar.

Nej, i stället är det en systemkris.

Den yttersta konsekvensen av detta är att den svenska vårdapparaten i dag är så dyr, att vården långt ifrån räcker till alla som skulle behöva den.

Sällan tycker jag att det finns anledning att bli så upprörd som när just äldre människor drabbas av den ofärd som socialdemokraterna fortfarande kallar välfärd:

- Nej, du kan inte få någon starroperation.
- Nej, du får vänta på din tur. Köerna är långa.
- Nej, du får inte ta pengarna med dig till ett annat landsting. Då minskar nämligen våra köer, och det är ett dåligt argument när vi skall kräva ökade anslag.
- Nej, något privat alternativ är inte att tänka på. Folk skulle ju kunna få för sig att den vård som de erbjuder är bättre än vår.

Det är en upprörande cynism som möter dessa människor.

Den som är 75 år och behöver en starroperation för att kunna läsa, eller en höftledsoperation för att slippa smärtor och kunna gå under sina sista år skall inte behöva stå i kö i månad efter månad. Framför allt borde detta inte få ske i det Sverige som fortfarande kallas ett välfärdsland.

Sjukvårdens köer skapar mycket onödigt lidande. För många leder köerna till allvarliga komplikationer med högre vårdkostnader, högre sjukpenningutbetalningar och förtidspensioneringar som följd. För andra erfordras extra stöd och hjälpinsatser.

Uppskattningsvis 10 miljarder kronor om året förloras genom vårdköerna. Riksrevisionsverket pekar på ännu högre siffror. Det är pengar som

i stor utsträckning borde kunna användas till vård i stället för att organisera köer.

Patienten har i dagens sjukvårdssystem mycket begränsade valmöjligheter. Landstingen anvisar hur, när och av vem vården skall erbjudas. Det är alltid landstingets mening som gäller, om patienten och landstinget har olika uppfattning. Inte ens svårt sjuka människor är i dag garanterade vård i tid. Patienten är i dag helt rättslös när det gäller att disponera de pengar som han eller hon har betalat för att få just vård. Många människor tvingas betala en gång till, för att få nödvändig vård på annat sätt. Andra har inte ens den valmöjligheten.

Det är, som jag ser det, direkt oetiskt med ett system, som tar upp skatt för sjukvård och därefter vägrar att betala för, eller att ge, nödvändig vård. Svensk sjukvård skulle kunna erbjuda så mycket mer, om den slapp ifrån planstyrningens bojor.

Vi moderater har därför, år efter år här i riksdagen, föreslagit nödvändiga förändringar. Jag tror att man måste ha klart för sig att sjukvårdens problem inte kan lösas utan att besluten förskjuts från den politiska nivån, för att i stället möjliggöra ett samspel mellan vårdpersonal och patient.

Sjukvårdsmonopolet är orsak till krisen. Därför måste detta monopol brytas. Valfriheten skulle inom sjukvården kunna möjliggöras genom att sjukvården, i stället för genom skatt till landstinget, betalades genom en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring.

Benämningen är lång och krånglig, men alla orden är lika viktiga:

- Den skall vara en försäkring.
- Den skall vara allmän, i den bemärkelsen att den skall gälla oss alla, oavsett om vi är gamla eller unga, oavsett om vi arbetar, är arbetsoförmögna eller pensionärer, oavsett om vi har råd att betala någon försäkring eller inte.
- Den skall vara obligatorisk. Ingen skall kunna välja att stå utanför.

Med ett sådant försäkringssystem skulle vi nå flera fördelar. Låt mig peka på några sådana:

1. Privat och offentlig sjukvård skulle få möjlighet att verka på lika villkor.
2. Ingen skulle – som i dag – behöva avstå från vård av ekonomiska skäl, när landstinget inte kan ställa upp i tid.
3. Finansieringen av vården och produktionen av vården skulle kunna skiljas åt. Landstingen som vårdgivare skulle inte behöva favorisera sig själv, därför att samma landsting också står för kostnaderna.
4. Valfriheten skapar mångfald och är förmodligen den bästa garantin också för en god kvalitet. Med fler alternativ kan behandlingsresultat från olika kliniker jämföras. Patienten får möjlighet att välja den vård som han själv – utifrån sina egna utgångspunkter – föredrar.
5. Många vill ha en permanent kontakt med en egen läkare. Ett nytt sjukvårdssystem skulle kunna öppna möjligheter också till detta.

Fru talman! Genom att genomföra den sjukförsäkringsmodell som vi moderater föreslår kan politiker inte längre säga nej till en patient som behöver vård. Svaret blir i stället ja!

- Ja, du kan få din nödvändiga starroperation. Du har ju faktiskt själv betalat för den.
- Ja, om kön för tillfället är för lång i ditt eget landsting ordnar vi vård i t.ex. ett annat landsting. Det står din sjukvårdsförsäkring för.
- Ja, du får vård även om du har varit arbetslös i flera år eller är förtidspensionerad. Det får du genom att sjukvårdsförsäkringen är allmän – den gäller oss alla, utan undantag.
- Ja, du kan få höftledsoperationen utförd på en privatklinik. Det är ditt val. Det ingår också i förutsättningarna.

1990-talet kommer att nödvändiggöra stora och genomgripande förändringar i det svenska välfärdssystemet. Jag är övertygad om att vi måste börja fatta de besluten med det allra snaraste. Jag ber, fru talman, att få yrka bifall till reservation nr 4, fogad till betänkandet.

Anf. 123 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Fru talman! I det här betänkandet finns inte mindre än fyra tillkännagivanden till regeringen. Det är glädjande att utskottet i full enighet har gjort de här markeringarna. Det rör sig om kraftfulla åtgärder för att minska antalet aborter. Utskottet lyfter fram socialstyrelsens utmärkta handlingsprogram och förutsätter att regeringen nu snabbt skall pröva förslagen i rapporten.

Nästa tillkännagivande handlar om etiska frågor i livets början, framför allt rörande fosterdiagnostik och dess tillämpning. Flera av motionerna ifrågasätter om föräldrar skall ha oinskränkt rätt att få veta fostrets kön, och man pekar på risken att abort begärs bara därför att barnet inte har önskat kön. Ett enigt utskott anser att det är angeläget att regeringen skyndsamt överväger dessa etiska frågor.

I den proposition om tillämpning av genteknik på människa som lagts fram i dagarna har regeringen återigen behandlat en liten del av hela frågekomplexet kring livets början. Frågorna kring fosterdiagnostik har utelämnats trots att utredningen sedan länge är klar och remissbehandlad.

Utskottet har upprepade gånger i tidigare betänkanden hemställt att riksdagen skall ge regeringen till känna att det är viktigt att riksdagen får en samlad redovisning för att den skall kunna anlägga en helhetssyn på etiska frågor kring livets början. Ändå envisas regeringen med att komma med en liten del i taget, så att ingen kan bedöma helheten. Det är beklagligt, men nu är det som det är och utskottet tycker, som sagt, att regeringen skall rappa på när det gäller en rad återstående etikfrågor kring livets början.

Att utskottet vill att riksdagen skall ge regeringen till känna att det måste bli skjuts på åtgärder mot läkemedelsberoende och att signeringstvånget i patientjournalagen måste ändras är naturligtvis glädjande för oss folkpartister, för dessa krav är ju gamla kända folkpartikrav.

Däremot är vi naturligtvis besvikna över att det fortfarande inte går att få gehör i riksdagen för vår fina husläkartanke. Ute i stugorna råder det inga tvivel om att det finns en stor entusiasm inför det förslag vi från folkpartiet har på den här punkten. Människor vill faktiskt ha sin egen läkare som de själva har valt och de vill slippa att få en ny doktor vid varje besök. De vill välja om deras husläkare skall vara en alldeles speciell privatläkare, någon på vårdcentralen eller en specialistläkare.

Det råder inga som helst tvivel om att det skulle vara lättare att få fram tillräckligt med duktiga allmänläkare med det husläkarsystem som folkpartiet föreslår. Det har visat sig att många allmänläkare hoppar av därför att de inte har möjlighet att påverka sin arbetssituation och därför att det är odrägligt också för dem att ständigt möta nya ansikten.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 2 om husläkare.

Reservation nr 7 handlar om behovet att ta till vara de resurser som finns i små och väl fungerande enskilda sjuk- och vårdhem på ett konstruktivt sätt i stället för att slösa bort tillgångar både i erfarenhet och engagemang och i lokaler på det sätt som sker i dag i samband med att vården omstruktureras. Utskottets majoritet anser emellertid inte att man skall ta till vara dessa resurser, men det är kanske inte så mycket annat att vänta. Rent ideologiskt har vi litet olika syn mellan blocken på enskilda initiativ.

Motiveringen till yrkandet om avslag på motionerna om enskilda vårdhem är däremot mycket märklig. Utskottet hänvisar till att tillsynsutredningen skall komma med ett betänkande så småningom. Men det finns ingenting i utredningens direktiv som berör den här frågan. Det är därför fullkomligt obegripligt varför denna utredning skall avvaktas innan man tar ställning till de här motionerna.

För att kunna förebygga olycksfall och skador på grund av våld måste man veta hur det hela gick till. Inom arbetarskyddet är ju detta fullständigt självklart. Där rapporteras och utreds t.o.m. tillbudet, eftersom man vet att det på varje olycksfall går genomsnittligt tre tillbud.

Vi skulle kunna spara massor av pengar inom sjukvården om kroppsskador där registreras och utreds på samma sätt och om en återkoppling sker till ett lokalt förebyggande arbete. Vissa sällsynta men allvarliga olyckor måste synliggöras på riksnivå för att inte tappas bort i mängden.

Det är många år sedan riksdagen beslutade att en sådan registrering skall ske, men det har gått trögt. Under det senaste utskottssammanträdet fick vi ju t.o.m. uppgift om att landstingens verksamhet med olycksfallsregistrering har minskat den senaste tiden. Därför är det viktigare än någonsin att riksdagen nu markerar att insatserna för att samla kunskaper om och förebygga olycksfall och andra kroppsskador måste intensifieras.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 10.

Röstförsämringen hos barn har observerats så pass mycket i massmedia de senaste dagarna att jag skall fatta mig kort om detta. För mig är det ingen överraskning att barnens röster tycks ha skadats med tanke på det buller som barn utsätts för i dagens samhälle. När vi gjorde bullermätningar via BVC i en förskola var bullernivån så hög under större delen av dagen att personalen enligt arbetarskyddslagen borde ha använt hörselskydd. Motion 414 om röstförsämring hos barn har ju också fått ett mycket kraftigt stöd hos socialstyrelsen och Läkaresällskapet, vilka har ombetts att yttra sig över motionen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 13.

Flera av motionerna i det här betänkandet handlar om det som vi i folkpartiet brukar kalla "de grå sjukdomarna". Det rör sig om medicinska handikapp som sällan figurerar i massmedias rubriker. De grå sjukdomarna är ofta livslånga. Det fattas ofta bot och dessa sjukdomar drar inte till sig intresse genom glamorösa läkarinsatser. I folkpartiets kamp för det glömda Sverige

har det varit en hjärtesak att lyfta fram de grå sjukdomarna och peka på de brister som finns. Hit hör t.ex. epilepsivården. Det finns ca 100 000 personer som lider av den åkomman i vårt land. Vid en internationell jämförelse ligger vi mycket illa till när det gäller resurser till epilepsivården.

Fru talman! Jag yrkar därför bifall också till reservation nr 25.

Naturligtvis stöder folkpartiet också de övriga 11 reservationer som är fogade till detta betänkande och som är undertecknade av båda folkpartirepresentanterna i utskottet. Men för att spara tid för kammaren yrkar jag, som sagt, bifall endast till reservationerna 2, 10, 13 och 25.

Anf. 124 GÖRAN ENGSTRÖM (c):

Fru talman! Socialutskottets betänkande nr 4 behandlar ett stort antal motioner från den allmänna motionstiden i januari. Det är mot den bakgrunden naturligt att denna debatt blir av en övergripande karaktär, där sjukvårdens problem och möjligheter blir belysta ur både dagens perspektiv och inför den framtid som vi kan överblicka.

Jag tänker för min del att något beröra sjukvårdens finansiella situation och de behov av reformer som finns samt resonera kring de idéer om en förändring som cirkulerar i debatten.

Trots att det de senaste åren utan tvivel är bristerna inom sjukvården som har märkts mest i debatten, måste det konstateras – jag tror att detta är nödvändigt att säga för att debatten skall få ett riktigt utgångsläge – att svensk sjukvård vid varje internationell jämförelse står på en mycket hög nivå. Det gäller både kostnadsmässigt, speciellt med hänsyn till åldersfördelningen inom befolkningen, och kvalitetsmässigt. Framför allt gäller kanske resonemang med avseende på lika tillgänglighet för olika befolkningsgrupper.

Trots detta ifrågasätts den svenska sjukvårdsmodellen med en kraft som inte kan negligeras. Jag vill påstå att framtiden rymmer både problem och möjligheter. Kanske hade förre finansministern och tilltänkte sjukvårdspolitikern Kjell-Olof Feldt rätt när han vid en förbundskongress för något år sedan sade att hans bidrag till sjukvårdens utveckling var att genom den ekonomiska knapphet som regeringspolitiken lett till ha stimulerat tankeverksamheten i landstingen. Det var en sorts "creative destruction" i Schumpeters anda.

Utan tvivel sker det i dag i landstingen en förnyelse och en omprövning av gamla sanningar som väl aldrig tidigare. Detta sker faktiskt oavsett vilken politisk färg majoriteten råkar ha. Jag vill påstå att man verkligen har tagit till sig kritiken om brist på patientinflytande, stelhet, likformighet och monopolism. Det här måste vi som i många avseenden tillhör kritikerna ändå notera. Eftersom utvecklingen inom vården i allt väsentligt går mot mera av konkurrensinslag, marknadstänkande och valfrihet, har kritikerna redan haft ett inflytande på utvecklingen. Och eftersom kritiken har haft borgerliga förtecken, är landstingens – det vill jag påstå – positiva utveckling en ideologisk framgång för de borgerliga partierna och en motsvarande motgång för socialisterna eller skall vi säga traditionalisterna inom socialdemokratien.

Några ord om problemen. Enligt min mening är de främst av ekonomisk karaktär, inte av en slump utan beroende på en medveten regeringspolitik.

Sedan 1982 – detta är ju ett ofta återkommande jämförelseår – har ungefär 17 miljarder kronor dragits in till staten från landstingen och därmed sjukvården. Till stor del är faktiskt köproblem, problem med kvarliggande patienter och fel vårdnivå en följd av den här politiken. Det märkliga är att den restriktiva politiken fortsätter, trots att så många sanningens ord sägs av auktoriteter som exempelvis Jerzy Einhorn. Åtstramningen snarast tilltar till följd av det ensidiga beslut om anslag till sjukförsäkringen som nu har förelagts riksdagen. Uppräkningen för nästa år är enligt regeringen inte större än 0,7 %. Samtidigt vet alla att inflationstakten uppgår till 11 %. En uppräknings motsvarande 11 % skulle i reda pengar motsvara ungefär 1,5 miljarder kronor. Jämför detta med regeringens ambition 100 milj.kr.!

Några ytterligare exempel på situationen. Inför 1990 tredubblades upplåningen inom landstingen. Trots detta väntar man inte att inkomsterna skall täcka ens driftsutgifterna. Därför fortsätter landstingen upplåningen till investeringar 1991 med 6 miljarder kronor och därutöver 2 miljarder kronor för driftskostnader, också med lån. När det gäller allt detta är Landstingsförbundet källa. Risk finns härmed, Bo Holmberg, att aldrig så ambitiösa reformer inte får en rättmätig chans att visa sin dynamik om ekonomin blir alltför svag ute i landstingen, om alltför hårdhänta besparingar av exempelvis vårdplatser tvingas fram på kort tid. Det finns tecken i skyn på att så redan är fallet. Även med en centerinfluerad sjukvårdspolitik skulle det inte bli utrymme för en stark expansion. Det är inte detta som jag förespeglar – jag är noga med att slå fast det – men nog skulle vi tänka oss för, innan vi gjorde den prioritering som regeringen nu är i färd med att göra. Man skickar in 1 miljard kronor till utbildning och information om äldreformen samtidigt som drygt 1 miljard kronor egentligen dras in av de s.k. Dagmarersättningarna. Vi i centern skulle faktiskt föredra att göra tvärtom. Vi anser att denna miljard behövs bättre i den direkta sjukvårdande verksamheten.

Sedan några ord om resursbehoven framdeles. Ingenting talar för att behoven blir mindre i framtiden. Dels säger all erfarenhet att utvecklade länder väljer att lägga mer och mer av sina resurser på sjukvård. Det gäller både staterna och individerna. Dels finns det demografiska faktorer som talar för ett fortsatt kostnadstryck uppåt. I en intressant studie som Ulf Gerdtham och Bengt Jönsson har gjort i form av en ESO-rapport skisseras en sannolik utveckling för tiden fram till och efter sekelskiftet. De säger att år 2025 andelen personer över 74 år kommer att uppgå till 11 %, medan den var 7,4 % år 1985. Detta kan man, enligt författarna, klara kostnadsmässigt. Men därtill kommer att den medicinsk-tekniska utvecklingen kommer att möjliggöra att just denna grupp, de äldre i samhället vilka som bekant dominerar när det gäller sjukvårdskostnaderna, får nya behandlingschanser. Sjukvårdskostnaden per capita i gruppen 74 år och äldre har mellan 1976 och 1985 ökat med 54 %. Om man under samma period hade satt kostnadsutvecklingen i relation till enbart åldersutvecklingen, borde det ha stannat vid ungefär en tredjedel av den nämnda procenten. Författarna menar alltså att den här utvecklingen snarast kommer att förstärkas under de närmaste två decennierna. Vem kan sätta sig emot en fortsatt satsning på våra äldre?

Det här ställer alltså stora krav på framtida finansieringssystem. Författarna till rapporten menar att det ute i landstingen i dag egentligen borde

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Hälso- och sjukvårdsfrågor

byggas upp reserver för framtiden. Vi borde i dag spara för framtidens behov. Men utvecklingen går, som jag nyss har visat och som författarna skriver i sin bok, tvärtemot vad som vore önskvärt. Landstingen är i dag inte längre nettosparare utan tär på reserver, säljer ut tillgångar och har en låg eller obefintlig likviditet.

Den här trenden leder inom kort, och det är enligt författarna nu som det börjar bli politiskt intressant, till en trolig utveckling mot en allt större volym helt privatfinansierad sjukvård. Det blir en väsentlig ökning. Som alternativ, eller både – och, skisserar man också kraftigt höjda patientavgifter. Vi vet att regeringen just i höst har slagit in på den vägen. Författarnas hypotes förstärks av de analyser som görs i Landstingsförbundets vägvalsutredning, som nyss har initierats. Låt mig i detta sammanhang säga att det tydligen numera alltid är så att det är från basen, dvs. från landstingen, som initiativen och reformförslagen kommer. Regeringen får efterkomma önskemål. Man blir inbjuden till Landstingsförbundet i samband med vägvalsutredningen. Det borde kanske någon gång vara tvärtom. Men så är i dag inte fallet, och det säger en del om hur sjukvården prioriteras av den nuvarande regeringen.

Nåväl, den analys som vägvalsutredningen och dess chef professor Johannes Wang har kommit fram till är att det har skett en bestående värdetrend i Sverige, liksom i övriga industriländer. Den enskilde individen kräver sin rätt på ett helt annat sätt än förr. Detta är inte en tillfällig trend. Professor Wang tror att den kommer att bli bestående. Detta ställer i sin tur nya krav på att sjukvårdens traditionellt hierarkiska, och i Sverige planstyrda, system ställs inför bestående starka förändringskrav. Om inte den offentliga vården får resurser att utvecklas, menar professor Wang att man kommer att få se en omfattande privatisering. Den kommer som ett brev på posten. Den offentliga vården måste vara högkvalitativ även i fortsättningen. Jag vill betona att detta kräver resurser, om vi fortfarande har samma ambition, och det har vi i centerpartiet.

Efter detta resonemang måste jag ställa en fråga till socialdemokraterna. Är det den här utvecklingen som ni egentligen önskar att frammana, medvetet men inte utsagt? Är även sjukvården ett område där socialdemokraterna i dag byter ideologiska förtecken utan att de vill att människorna skall märka att så sker?

Enligt centerpartiet bör resurser föras över till hälso- och sjukvården i minst samma takt som den ekonomiska tillväxten ökar. Det finns därtill, menar vi, starka skäl att prioritera den direktsjukvårdande verksamheten framför många transfereringssystem. Det finns möjlighet, inte minst i det rådande ekonomiska klimatet, att göra dessa förändrade prioriteringar redan i höst. Vi återkommer i andra sammanhang med förslag i denna riktning.

När jag ändå är inne på begreppet ekonomisk tillväxt vill jag säga följande. Miljöpartiet kan ju lämpligen i dag, när vi diskuterar sjukvård, förklara hur sjukvårdens ökade resursbehov skall mötas utan att vi har en ekonomisk tillväxt. Det är ju redan nu problem med den låga tillväxt som vi har i dag. Hur blir det då om miljöpartiet skulle få igenom sina idéer på detta område? Den frågan har hittills aldrig blivit besvarad.

I debatten om sjukvårdens förnyelse framförs, liksom i betänkandet, olika

förslag. Det mest kända är väl det som Per Stenmarck utvecklade, nämligen moderaternas allmänna och obligatoriska sjukvårdsförsäkring, som följer individen och som innebär stor valfrihet för patienten. Jag tror att de som påstår att detta skulle leda till nedrustning av sjukvården och ökad barnadödlighet har fel. Det är nog alldeles fel. Det motsatta är mera troligt. I en situation där den enskilde har sin landstings- eller sjukvårdscheck och får välja sjukvård var som helst och vilken vårdnivå som helst, ökar förvisso valfriheten. Jag tror att vi även kan räkna med en höjning av produktionen och kanske även kortare köer. Men jag tror – och detta har väl först på senare tid börjat uppmärksammas, både i Dagens Industris ledare i dag och uppenbarligen även av moderata ungdomsförbundet vid stämman nyligen – att kostnadsutvecklingen kommer att bli helt utan motsvarighet i dagens system eller i de andra system som föreslås i sjukvårdsdebatten. Såsom förslaget hittills har presenterats finns det utomordentligt få incitament för ekonomisk återhållsamhet. Och det är egentligen min och centerns största invändning mot den här typen av reformering. Jag tror att det återstår mycket när det gäller att se till dessa detaljer även i ett sådant system. Även om man har aldrig så goda ambitioner kommer man inte ifrån att det finns ett samband även i ett sådant försäkringssystem mellan ambitioner och resurser.

Detta är egentligen den fundamentala skillnaden mot andra alternativ som just bygger på att forma incitament för hushållning i alla led av sjukvården. Jag tror att det på detta område går att föra ett lågmält politiskt resonemang ungefär i den stilen som tredje vice talman Bertil Fiskesjö efterlyste i Expressen häromdagen.

I all modern forskning omkring offentlig förvaltning poängteras vikten av rätt incitament. När det gäller sjukvården gäller det för både patienten och sjukvårdspersonalen, där läkaren självfallet har huvudrollen. Tredjepartsbetalning bör undvikas till nästan varje pris. Centerns modell, som den uttrycks i det nya partiprogrammet, bygger på en stärkt primärvård och utökad valfrihet för patienterna. Vi ser ingen motsättning mellan privat och offentlig vård utan anser att de båda behövs som komplement till varandra. I utgångsläget vet vi att den offentliga delen är den helt dominerande. Men vi ser mycket gärna att den privata ökar, gärna i de underförsörjda områden som finns i Sverige.

Jag har också noterat att det även på detta område pågår en påtaglig avdramatisering av gamla ideologiska föreställningar. Även i socialdemokratiskt styrda landsting har man blivit "ena hejare på" att förorda marknadsinslag i vården. Prismekanismen förs in när det gäller t.ex. lokalutnyttjande och försörjningsverksamheter. Man bolagiserar och utsätter även egna produktionsenheter för extern konkurrens. Jag tror att det är den vägen som man måste gå vidare mycket medvetet. Man hör t.o.m. kommunister som anammar den här utvecklingen.

I ett försök i Dalarna läggs alla resurser på primärvården som sedan via avtal eller kontrakt köper tjänster från slutenvården vid lasaretten. Det politiska inflytandet sker via landstingsmötet, där besluten fattas om ramar och mål, samt ute i en mycket decentraliserad organisation i form av områdesstyrelser i varje kommun. Och det är vårdcentralerna i de geografiska enheterna som svarar för befolkningens hela vårdbehov, alltså inkl. lasarettsvård,

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Hälsa- och sjukvårdsfrågor

som upphandlas hos sjukhusen i landstingen eller av andra sjukvårdsproducenter. Det finns alltså en valfrihet på detta område. Allmänläkaren och distriktsläkaren blir i det systemet en familjeläkare eller husläkare samt lots eller grindvakt under hela vårdepisoden.

Genom att patienten får välja såväl läkare som vårdcentral liksom att även andra producenter än landstinget blir möjliga, kommer ett moment av konkurrens att finnas. Vi tror att detta kommer att höja effektiviteten. Efter att ha hört Per Stenmarck anser jag att det finns en samsyn hos oss och moderaterna, även om moderaterna väljer andra modeller. Denna eller snarlika lösningar förefaller att vara den modell som de flesta i dag förordar. Jag har lagt märke till att när ett antal svenska företagsledare i en bok från SNS fick tänka fritt om hur de ville forma den svenska sjukvården i framtiden, så förespråkade de ungefär den här modellen. De tryckte på att politikerrollen bör förändras. De tyckte att politikerna skulle vara mer av beställare än driftsansvariga in i varje detalj och att det också bör finnas utrymme för s.k. professionella inslag i styrelserna för lasaretten.

Den här metoden innebär också, vilket är viktigt att poängtera, ett klart ökat förtroende för de verksamhetsansvariga, dvs. personalen i sjukvården, alltså ett decentraliserat ansvar i verklig bemärkelse.

Vi tror att man genom att lägga tyngdpunkten på primärvården gör det attraktivare att bli allmänläkare, vilket blir nödvändigt för att detta system skall fungera som avsett. Och vi vet att det finns problem i detta sammanhang.

För verklig valfrihet behöver det också göras förnyade ansträngningar för att man skall få en rättvisare och jämlikare fördelning av läkarkåren över hela landet. Utskottet bör, som föreslås i reservation 28, vilken jag yrkar bifall till, ännu en gång ge regeringen till känna vad vi föreslår om behovet av nya åtgärder för att klara detta centrala område.

Även i reservation 1, om fritt läkarval, finns detta samband utvecklat. Jag yrkar bifall även till denna reservation.

Som tidigare nämnts ser vi från centern positivt på att flera vårdproducenter, såsom enskilda vårdhem, kan finnas kvar och kan etableras. Detta finns utvecklat i reservation 7, som jag yrkar bifall till.

Sambandet mellan livsstil och hälsa är väl dokumenterat. Ett av samhällets viktigaste bidrag till en ökad livskvalitet och mindre sjukdom består i att ge de rätta förutsättningarna för en sundare livsstil. Kosten och kunskapen om denna måste förbättras.

I dag vet vi alla att förhållandena är långt ifrån tillfredsställande t.ex. i skolundervisningen på detta område. Det måste ytterst vara regeringen som har ett ansvar för att en bättre ordning kommer till stånd. Jag yrkar därför bifall till reservation 11, där denna fråga utvecklas.

I betänkandet behandlas ett antal motioner av Ulla Tillander, vilka berör behovet av en utvecklad etisk debatt om vårdfrågor som har sitt ursprung i den snabba tekniska och medicinska utvecklingen. Även om motionerna inte nu föranleder någon direkt åtgärd från utskottet och något tillkännagivande till regeringen, har de en dimension som måste tas på stort allvar under de närmaste åren. Förmodligen blir dessa frågor de stora prioriterings-

frågorna för politikerna i framtiden, där politikernas medverkan i sjukvården kommer att legitimeras på ett nytt sätt jämfört med i dag.

Fru talman! Jag har inledningsvis velat diskutera de frågor som jag anser blir dominerande i vårddebatten under de närmaste åren. Jag har velat peka på det positiva som faktiskt sker men också de risker för misslyckanden som kan bli följden om nuvarande besparingspolitik inom sjukvården får fortsätta. Jag tror att det moraliskt viktigaste vi har att klara av är, som Jerzy Einhorn med sådant patos utvecklar, att ge våra gamla en sista tid då de vistas inom sjukvården som präglas av värdighet och integritet. Därför kommer vi i centern att även framgent se till att sjukvården kommer i första rummet av samhällets satsningar.

Anf. 125 PER STENMARCK (m) replik:

Fru talman! Jag måste säga att det var utomordentligt intressant att lyssna till Göran Engströms tankar och förslag. Det var också väldigt positivt att höra hans ord om det moderata förslaget om en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring. Jag tror nog att jag kan säga att vi gärna medverkar till det lågmälda resonemang som Göran Engström gärna vill ha.

Göran Engström hade en reservation, och det gällde de höga kostnaderna. Ja, det är höga kostnader, det upplever vi i dag och kan nog inte komma ifrån i framtiden heller. Vilken modell vi än väljer måste vi konstatera att sjukvården helt enkelt kostar mycket pengar. Men vi måste bestämma oss för att pengarna skall användas på det effektivaste möjliga sättet. Då tror jag att det för oss är aktuellt att studera de exempel som finns att hämta i länder där man i praktiken har "landstingsmonopol", som i England, eller i Västtyskland, där man har ett system som är ungefär som det som vi moderater efterlyser. Vården i dessa länder kostar ungefär lika mycket, men man får så oerhört mycket mer för pengarna i Tyskland än vad man får i England.

Jag har svårt att förstå att kostnaderna skulle komma att stiga alldeles ohämmat med det förslag som vi har lagt fram. Det är samtidigt så att man förmodligen kan spara pengar så att säga i andra änden, vi kan öka utbudet och tillgängligheten till vården, vilket kommer – det nämnde jag också i mitt inledningsanförande – att innebära färre sjukskrivningar, färre förtidspensioneringar och mindre frånvaro i olika sammanhang. Det här sammantaget skulle kunna göra att vi sparar kanske bortemot 10 miljarder om året. Det är t.o.m. så att riksrevisionsverket har sagt att denna siffra snarast är i underkant.

Anf. 126 GÖRAN ENGSTRÖM (c) replik:

Fru talman! Jag tror att invändningen mot moderaternas förslag är att det inte innehåller, som det har presenterats, effektiva spärar mot ekonomiskt kostsam utveckling. Det är faktiskt värt att ta på allvar, för det är en ganska allvarlig invändning.

Vid jämförelser med andra länder är det viktigt att se till helheten. När det gäller Västtyskland vet vi att en stor del av vården för de gamla inte sker inom sjukvårdens hank och stör utan i hemmen. Det förändrar bilden en hel del.

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Hälsa- och sjuk-
vårdsfrågor

När det gäller samordningen mellan landstingen och försäkringskassan finns det en hel del att utveckla. Oavsett om man väljer vår modell eller moderaternas modell måste det bli bättre än dagens obefintliga ordning – den är faktiskt obefintlig. Regeringen tar nu det första litet stappande steget mot att försöka samordna insatserna. Här är ytterligare ett exempel på hur ett antal landsting – Bohusläns landsting är mest känt – har gått i spetsen för att förnya finansieringen av sjukvården. Här kan vi nog föra ett resonemang inför framtiden.

Jag tror alltså att det behövs ett "grindvaktssystem" med allmänläkarna och primärvården som första instans, och samspel mellan patienter och läkare samt samspel mellan primärvården och lasaretten som ett nödvändigt inslag, för att vi skall kunna få effektiv hushållning, något som kommer att krävas även i framtiden.

Anf. 127 PER STENMARCK (m) replik:

Fru talman! Jag får än en gång konstatera att det är positivt att lyssna till Göran Engström, för jag upplever det som att avståndet mellan våra resp. partier är betydligt mindre än vad jag tidigare har bedömt på det här området. Jag håller med om att det är viktigt att se på kostnaderna. Det skall självfallet inte nonchaleras, om det nu finns framstående personer som kan säga att kostnaderna riskerar att skena i väg. Jag tror dock inte, med den argumentering som jag här har framfört, att det är på det viset. Jag tror att det ligger väldigt mycket positivt i det som vi uppenbarligen nu gemensamt slåss för, nämligen att alla människor i Sverige skall ha tillgång till en egen läkare. Jag tror att enbart detta kan få väldigt positiva effekter.

Anf. 128 GÖRAN ENGSTRÖM (c) replik:

Fru talman! Till sist: För den som är intresserad av att studera finns det mycket aktuell litteratur på det här området. I en mycket intressant bilaga till LU 90, som belyser svensk hälso- och sjukvårdspolitik i ett internationellt perspektiv, gör professor Åke Blomqvist en jämförelse mellan ett antal länder och skisserar också tänkbara utvecklingar inom den framtida svenska sjukvårdsfinansieringen. Det slår mig att han liksom ett antal företagsledare och för övrigt centerpartiet ändå inte stannar för den allmänna försäkringsmodellen utan förordar en satsning på primärvården i första hand. Men det här kan vi säkert föra ett lågmält resonemang om även i fortsättningen.
(forts.)

Ajournering för middagsuppehåll

Kammaren beslöt kl. 17.56 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

Anf. 129 ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Här stirrar man ut över en öde sal. Så är det tydligen när man talar efter middagsuppehållet, men så blir det ju ibland.

Miljöpartiet de gröna yrkar bifall till reservationerna nr 8, 23, 27 och 32.

Reservation nr 8 behandlar förebyggande hälso- och sjukvårdsarbete. Reservation nr 11 tar upp kost och hälsa, och reservation nr 12 handlar om inrättande av ett folkhälsoinstitut.

Jag anser att det finns en sjukvårdskris. När det gäller den ekonomiska krisen är jag inte riktigt på det klara med om den är tillverkad eller ej. Skall vi klara den sjukvårdskris som jag tror att vi har, måste vi se till att vi inte blir sjuka så ofta. Jag har sagt det många gånger förr. Det är självklart att förebyggande vård egentligen är den enda vägen att minska sjukvårdskostnaderna. Ändock arbetar vi inte efter den linjen. Vi har fullt upp med att klara av vårdköerna och med att ta hand om de akut sjuka. Naturligtvis måste de sjuka ha vård. Men om ett samhälle inte satsar förebyggande kan man aldrig klara av att vårda ikapp sig. Vi måste därför aktivt verka för en ökad satsning på friskvård i förebyggande syfte.

Vi måste t.ex. förbättra dåliga arbetsmiljöer. Vi måste se till att människors kost blir bra. Vi måste över huvud taget vara medvetna om miljön. Vi måste arbeta för en bättre livsstil.

Vi har därför sagt att ett folkhälsoinstitut på riksnivå som kartlägger risker för ohälsa och hur den kan förebyggas vore bra. Vi stöder en motion i detta ämne.

Man behöver dock inte genomföra screening, dvs. att man undersöker en stor grupp människor för att se om de möjligen har anlag för eller är sjuka i en viss sjukdom. Vissa typer av sådan screening anser vi inte vara helt befo-gade. Dit räknar vi mammografiscreening. Det förefaller inte som om den undersökningsmetoden är tillämplig för yngre kvinnor. Den s.k. Malmöundersökningen har inte vederlagts. Däremot bör man göra screening, massundersökning, av kvinnor över 55 år. Det har vi talat om i reservation nr 15.

Vi är måna om, som det står i reservation nr 18, att behålla de små förlossningsenheterna och möjligheten att föda hemma om man vill.

Det är tydligen inte självklart att alla människor skall få smärtlindring. Det gäller för det första mycket små barn. Detta tas upp i reservation nr 24. Det gäller för det andra smärtlindring vid kronisk smärta. Detta tas upp i reservation nr 23.

Att finna orsaken till smärta och att kunna bota och häva den är ibland ett både svårt och långvarigt arbete. Patienten lider hela tiden, vare sig man lyckas eller inte. Därför är det nödvändigt att vi gör allt som står i vår makt för att hjälpa de patienterna. Det är mycket synd om dem. Vi behöver smärtkliniker i alla landsting. Dessutom vill vi att personalen skall få den utbildning och vidareutbildning som krävs för att man skall kunna komma till rätta med dessa problem.

Det är helt otillständigt att mycket små barn, som naturligtvis känner smärta som alla vi andra, inte alltid får smärtlindring. Man är rädd att man när man ger smärtlindring även skulle påverka andningsverksamheten nega-

*Hälso- och sjuk-
vårdsfrågor*

tivt. Svenska läkaresällskapet har i ett yttrande uttryckt sitt stöd för den motionen. Det är faktiskt en folkpartimotion. Socialstyrelsen bör därför undersöka den saken. Barn är också människor. Lösningen på detta problem hör faktiskt till barnens rättighet i samhället.

Som jag tidigare sagt yrkar vi bifall till reservation nr 23.

Vi vill att en ny cancerutredning skall genomföras för att man skall kunna komma åt orsakerna till cancer. Vi måste göra allt vi kan för att undvika att människor blir cancersjuka. Detta begär vi i miljöpartiets motion So512. Vi vill att en ny cancerutredning skall göras. Denna utredning skall lägga fram konkreta förslag till hur vi skall kunna vända den prognostiserade cancerexplosionen eller hur vi åtminstone skall kunna hejda uppgången. Här kommer det allmänna miljöperspektivet in. Vi anar att det kan ha att göra med den yttre miljön också.

Jag yrkade även bifall till reservation nr 27 om alternativmedicinsk behandling. Det handlar om förbud mot amalgam inom förslagsvis tre år. Jag har talat så många gånger om detta tidigare i talarstolen att jag nu inte tar upp tiden med det.

För övrigt stöder jag alla reservationer som miljöpartiet har skrivit under. Jag yrkar som sagt inte bifall till så många, eftersom jag har förstått att det är irriterande för kammaren att behöva votera så många gånger.

I vår motion So476 talar vi om att utbildningstjänster i ortopedisk medicin skall inrättas. En statlig vidareutbildning i ortopedisk medicin bör inrättas för sjukgymnaster. Vi vill också att läkare med utbildning i ortopedisk medicin skall få specialistkompetens. Vi har dock fått veta att denna motion egentligen inte hör till socialutskottets område. Jag vill ändå stå här i kammaren och plädера för att dessa utbildningar kommer till stånd.

Vi har tidigare fått ett påpekande här om att miljöpartiet önskar förbättringar inom hälso- och sjukvården, men att vi samtidigt säger att vi räknar med nolltillväxt. Vi har varit mycket sparsamma i vårt förslag. Vi har varit så sparsamma att jag tycker att vi har varit näst intill snåla gentemot hälso- och sjukvården och omsorgen. Vi har varit tvungna till det, eftersom vi inte har tillräckligt mycket pengar för att vara så generösa som vi så gärna hade velat vara. Om Göran Engström finner att vi har önskat saker och ting utan att ha det underbyggt i vår budget, får han ta fram konkreta exempel. Jag trodde faktiskt att alla våra förslag var ordentligt underbyggda. Vi har nämligen någon som tar oss i hampan och ser till att vi inte önskar mer än vad vi kan stå för.

Anf. 130 GÖRAN ENGSTRÖM (c) replik:

Herr talman! Jag tyckte ändå att det fanns fog att för miljöpartiets representant göra det här påpekandet i en debatt om hälso- och sjukvården. Hon konstaterade själv att man varit snål mot sjukvården och egentligen inte har några plusposter. Men redan dagens nivå på hälso- och sjukvården i Sverige är hög och kräver ett årligt tillskott av resurser, som ytterst emanerar ur ekonomisk tillväxt. Jag tror att det är viktigt att då och då peka på dessa ofrånkomliga samband. Också i miljöpartiets samhälle blir ju människor gamla och skröpliga och kräver sjukvårdens resurser – och därmed ett tillskott via den ekonomiska tillväxten.

Anf. 131 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Det här har att göra med att "inom Sveriges gräns erövra Finland åter". Med andra ord: Det gäller att på bästa sätt utnyttja de pengar som redan finns inom sjukvården. Vi betalar i Sverige massor med pengar till hälso- och sjukvården samt till omvårdnaden. Vad får vi ut av dessa pengar? Vi måste ha en organisation som fungerar. Troligen fungerar den bättre, om man låter besluten fattas på så låg nivå som möjligt. Det vet vi ännu inte. Vi har inte fått något riktigt bra förslag. Vi har sagt nej till ÅDEL-förslaget, eftersom vi inte samtidigt kunde få över primärvården. Vi anser att någonstans där, mellan primärvården och specialistvården, finns en vinst att göra.

Anf. 132 GÖRAN ENGSTRÖM (c) replik:

Herr talman! Anita Stenberg talar om miljöpartiets vilja till förändringar och reformer inom sjukvården. Vad man emellertid gör är att man säger nej till de förändringar som Anita Stenberg skisserar. Jag tror att detta är ett uttryck för den allmänna filosofin att man vill slå vakt om det bestående, såvida inte någonting radikalt annorlunda kan erbjudas. Detta är en del av miljöpartiets politiska livsluft, och den får nog vi stå ut med.

Anf. 133 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Den föregående talaren skall vara mycket glad för att det finns en livsluft här i kammaren som kommer från ett ungt parti, som ännu inte har stelnat.

Anf. 134 BO HOLMBERG (s):

Herr talman! Riksdagen skall nu ta ställning till väldigt många förslag som rör hälso- och sjukvården. Det handlar om vårdinnehåll, vårdorganisation, läkemedel och etik – det är en rad olika frågor som här tas upp.

Nu har förslagen om nya åtaganden som kostar pengar avstyrkts. Men jag vill ändå inledningsvis peka på risken, att om riksdagen ger till känna en allmän viljeinriktning och gör välvilliga uttalanden på 10, 20 eller 30 områden inom hälso- och sjukvården, så kommer myndigheter, forskare, landsting och personal att säga: Oj oj, här vill riksdagen ha ut mer av hälso- och sjukvården, men man skickar inte med några pengar.

Situationen för hälso- och sjukvården är i dag också att den har fått en allt mindre del av bruttonationalprodukten. Dessutom har riksdagen fattat beslut om skattestopp i två år. Dagmarersättningen till landstingen har lagts på en sådan nivå att landstingen inte får full kompensation för inflationen.

Samtidigt fortsätter den medicinska och tekniska utvecklingen. Man kan i dag göra fler och bättre saker än tidigare inom svensk sjukvård. Det väcks nya förväntningar hos människorna: Min åkomma kanske också kan botas när den medicinska forskningen går framåt.

Jag kan inte se annat än att bilden för svensk sjukvård under 1990-talet klarnat. Tendensen är att det kommer att bli en vidgad klyfta mellan sjukvårdens möjligheter och de resurser man har i form av pengar och personal. I det läget tycker jag att det ligger en risk i att de borgerliga partierna, framför allt moderaterna, pratar med dubbel tunga i riksdagen. I socialutskottet vi-

sar man en välvilja att göra mer, mer och mer. Men moderaterna i finansutskottet säger: Nej, nej och nej! Moderaterna vill sänka skattetrycket nästa år med 40 à 50 miljarder och under resten av 1990-talet med hela 200 miljarder. I socialutskottet sjunger man Viljasången: Mer och mer och mer! Moderaterna i finansutskottet däremot vill under 1990-talet minska statsinkomsterna med 200 miljarder. Upplysningsvis vill jag nämna att hälso- och sjukvården kostar 80 miljarder.

Jag vill också till hälso- och sjukvårdsdebatten föra åldersfaktorn. Jag tror att vi i dagens hälso- och sjukvårdsdebatt har underskattat den faktorn. Vi har i Sverige världens äldsta befolkning. Var och en vet att ju äldre människor blir, desto mer slår detta igenom på kostnaderna för hälso- och sjukvården. Vi får dessutom allt fler äldre äldre i Sverige. Den kurvan pekar uppåt till en bit in på 2000-talet, till omkring år 2005. Jag såg att en hälsoekonom i södra Sverige hade räknat fram att enbart hälso- och sjukvårdens merkostnad för de tillkommande äldre kommer att bli 8 miljarder kronor.

Det är ungefär här vi befinner oss i dag. De medicinskt-tekniska möjligheterna att åstadkomma en bra hälso- och sjukvård för befolkningen blir allt bättre, medan de ekonomiska resurserna inte finns i tillräcklig utsträckning.

Det är mot den här bakgrunden som socialutskottet säger att vi nu måste ta upp prioriteringsdiskussionerna. Det gäller en diskussion både om prioriteringen inom den egentliga sjukvården och om de etiska frågorna. Utskottet har övervägt att anordna en allmän utfrågning om prioriteringarna inom sjukvården. Jag har, liksom Göran Engström, uppfattningen att svensk sjukvård i dag befinner sig i en situation där de medicinska möjligheterna synes vara större än de ekonomiska resurserna. Vi politiker måste gripa oss an denna materia och mer än i allmänt tal reda ut denna problematik.

Så några formfrågor! I samband med att vi i socialutskottet har behandlat så här väldigt många motionsyrkanden har vi sagt att om de viktiga frågor som här tas upp är under beredning, bör utskottet inte fatta beslut innan de fakta som kan komma fram ligger på vårt bord. Därför har vi sagt att vi inte vill sätta ned foten. Vi vill inte ta ställning innan vi har ett tillräckligt faktaunderlag i sak.

En annan formfråga gäller de motionsyrkanden som har den karaktären att riksdagen inte bör ta ställning. Jag tror att vi här kan dra en parallell och göra en jämförelse mellan riksdagens och regeringens syn på frågorna. Jag gör antagandet att regeringen striktare bedömer att den här frågan ligger på en myndighet, ute i en kommun. Här kan regeringen inte stappla in och säga hur man skall göra. Ansvar har delegerats. Men jag är inte helt säker på att riksdagen känner samma hämningar.

När det gäller motionskraven framgår det att man gärna vill gå in i myndigheter eller ned i organisationer och personalgrupper, där det är landstinget, socialstyrelsen, läkare eller andra som har ansvaret. Jag tror att det är viktigt att riksdagen ser upp på den punkten.

I de fall där ansvaret ligger på annat håll har vi i socialutskottet försökt säga att det är en fråga som riksdagen inte skall besluta om. Ansvaret ligger på annat håll. Här finns förslag om att forskningsmässigt prioritera frågor om röstförsämring hos barn – något som delvis är en forskningsfråga, och

riksdagen har bestämt hanteringsordningen. Forskningsfrågorna skall prioriteras i samband med regeringens forskningsproposition vart tredje år.

Här finns förslag om förlossningsenheternas storlek och lokalisering – något som är en landstingsfråga.

Här finns metodfrågor beträffande screeningundersökningar – något som är en kombination av vetenskap och politik och som först måste sakbehandlas.

Här finns förslag om missbildningsforskning – något som först måste behandlas av forskningen och universiteten.

Herr talman! Det här är exempel på frågor där socialutskottet har gjort bedömningen att riksdagen inte bör gå in. Här ligger ansvaret i stället på andra.

I övrigt innehåller betänkandet väldigt många förslag om sjukdomsgrupper och etiska frågeställningar. Det är viktiga frågor som var och en för sig skulle kräva en fördjupad debatt. Men av tidsskäl är det inte möjligt för mig att kommentera alla frågor.

Sedan vill jag polemisera mot moderaterna när det gäller deras hälso- och sjukvårdspolitik.

Jag lyssnade till Per Stenmarcks verklighetsbeskrivning. Jag brukar berätta för folk utanför riksdagen hur moderaterna använder orden och beskriver hur de offentliga systemen fungerar i dag. När moderaterna beskriver hur hälso- och sjukvården fungerar talar de om planekonomi, kommandoekonomi och monopol. I dag lade Per Stenmarck till följande: Patienterna i Sverige har ingen rättssäkerhet.

Jag vill med en gång säga till Per Stenmarck att detta är moderaternas retorik och den verklighetsbild som de håller sig med. Men det är inte den verkliga bilden. Det är inte den bild som folk möter och inte heller den som vetenskapen möter. Vidare är det inte den bild som man kan utgå från när man vill förändra sjukvården. Det går alltså inte att ha en sådan här retorik.

Den verkliga bilden är att hälso- och sjukvården i Sverige har problem men att den jämfört med omvärlden står sig mycket bra. I den senaste riksdagsdebatten i detta sammanhang kunde jag berätta att Världshälsoorganisationen har gjort mätningar och tittat på förhållandena i de tio rikaste länderna. Det handlar då om ett Europagenomsnitt och om hur det är med hälsan i de olika länderna. Man har tittat på medellivslängden, på hur låg spädbarnsdödligheten är etc. Men inget land i Europa kan mäta sig med Sverige.

Per Stenmarck, det finns en förtroendeklyfta mellan er retorik å ena sidan när det gäller att försöka svärta ned den svenska hälso- och sjukvården och verkligheten å andra sidan. Jag har sett att det nu också finns en förtroendeklyfta i de egna moderata leden. Ni har ju nyligen haft partistämma. Nämda klyfta fanns då mellan ungmoderaterna och partiledningen. Ungmoderaterna efterlyste logik från sin partiledning. De frågade: Hur skall ni kunna sänka skattetrycket så mycket som ni lovar och samtidigt hålla löftet om ett allmänt finansierat försäkringssystem i sjukvården? Såvitt jag vet kom det inget svar på denna berättigade och logiska fråga från ungmoderaternas sida.

Jag har många gånger frågat er moderater om substansen i ert försäkringsalternativ. Per Stenmarck har här hållit samma tal tre fyra gånger. Men jag saknar fortfarande en upplysning om just substansen i ert alternativ.

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Hälso- och sjukvårdsfrågor

Jag vet inte om jag har tolkat tidningarna rätt vad gäller moderatstämman. Men där blev det ytterligare frågetecken. Det skulle tydligen vara någon form av konkurrerande försäkringsalternativ. Per Stenmarck får rätta mig om jag har tolkat tidningarna felaktigt på den punkten.

På Svenska Dagbladet – ert liv- och husorgan – börjar man också bli litet otålig. Där undrar man alltså också om det inte är dags för moderaterna att beskriva substansen i sitt försäkringsalternativ för att detta skall bli trovärdigt i en seriös debatt framöver. Jag tycker att detta är ett viktigt uppvaknande från Svenska Dagbladets sida.

Vad värre är, och detta togs också upp av Göran Engström, är att man frågar sig: Vart bär kostnaderna hän i ert system? Det finns ju inte några spärrar.

Ingemar Ståhl kan ju inte precis betraktas som den som älskar socialdemokratien. Men han har sagt att det skulle bli en ohämmad kostnadsökning för skattebetalarnas del och för sjukvården om det moderata systemet infördes.

Per Stenmarck säger i debatten i dag: Jo, visst måste sjukvården få kosta pengar. Men då skall det vara vårt försäkringssystem. I det solidariskt finansierade systemet får dock sjukvården inte kosta någonting.

Jag tycker att det var en oerhört intressant och avslöjande upplysning från moderaternas sida. Sjukvården får gärna kosta, bara det är fråga om vårt alternativ, säger man, och det är bäst för alla. Ert alternativ är det sämsta och tillhör historien. Vårt är det bästa och tillhör framtiden, säger man också.

Det är mer av så att säga maktperspektiv och maktutgångspunkter i er argumentation än av sakargument. Jag tror att det nu är dags, inför kommande val och med tanke på framtiden, att ha en ordentlig ideologisk och saklig diskussion med moderaterna på den här punkten. Ni har ju alldeles för länge åkt omkring och talat allmänt utan att landa i en verklighet avseende kostnader – man måste ju se till realiteter – och upplysningar om vad ert system skulle resultera i.

Jag skulle kunna ställa många fler frågor i det här avseendet. Men av tids-skäl skall jag inte göra det. Avslutningsvis vill jag bara säga följande.

Ni säger att ni har framtidsförslag. Bortsett från att man inte kan utläsa vad de framtidsförslagen innebär avseende ekonomi och rättvisa har jag fäst mig vid att ni återkommer till gamla förslag – förslag från efterkrigstidens Sverige.

Ni har t.ex. ett förslag om att medicinalstyrelsen skall återinrättas. Men verkligheten har för länge sedan sprungit ifrån tanken på en sådan uppdelning. Ändå vill ni återgå till förhållanden som rådde efter kriget och återinföra en myndighet från den tiden.

Vidare föreslår ni att vi, i enlighet med en efterkrigslösning, skall återinrätta länsläkarorganisationen.

Jag kan förstå att det ibland är nödvändigt med nostalgi. Men då – förlåt mig, Per Stenmarck – får väl den nostalgien tillhöra den "lilla världen". Den behöver ju knappast höra de förslag till som handlar om hur 90-talets hälso- och sjukvård skall formas.

Vi socialdemokrater kommer inte att släppa detta med den generella välfärdspolitiken eller solidariteten. Vi kommer heller inte att släppa detta med

att åstadkomma rättvisa för alla. Även de små och utsatta skall kunna få del av den bästa hälso- och sjukvården.

Vi erkänner gärna att det finns brister i nuvarande system. Vidare håller jag gärna med Göran Engström om att också vi inom socialdemokratin skall vara öppna för och göra upp av sådant som inte är bra. Men vi vill definitivt inte vara med om att skapa en situation där vi upplever att den generella välfärden och solidariteten inte längre håller.

Med detta, herr talman, yrkar jag avslag på reservationerna 1–36 samt bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 135 PER STENMARCK (m) replik:

Herr talman! Det är ert alternativ, Bo Holmberg, som inte är trovärdigt. Vi har provat det. I decennium efter decennium har vi i Sverige provat det. Det fungerar inte. Det fungerar inte för de tiotusentals människor som månad efter månad står i kö för att få en nödvändig operation utförd.

Sjukvården får gärna kosta. Jag står för det. Jag tror att det är på det viset. Men då skall vi ha en sjukvård som tillkommer alla. Då skall det vara så, som jag nämnde i mitt tidigare anförande, att alla skall ha möjlighet att ta del av den. Jag blev litet felciterad av Bo Holmberg, men som jag sade i mitt inledningsanförande är patienten i dag helt rättslös när det gäller att disponera de pengar som han eller hon har betalat för att få vård. Så är det dess värre i dag för tusentals människor runt om i vårt land.

Vi kräver inte mer och mer, men vi kräver nya lösningar som fungerar. Det gör nämligen inte er modell. Det är era gamla modeller som ställer till alla problemen.

Socialministern är inte här i dag. Det är utomordentligt anmärkningsvärt mot bakgrund av att det är sjukvårdens problem som diskuteras. När man lyssnar på Bo Holmberg är det uppenbart att han faktiskt inte har presenterat en enda idé om hur vi skall komma till rätta med de här problemen. I stället sitter han och socialdemokratin fast i den offentliga cementfällan. Är Bo Holmberg alldeles omedveten om dagens många problem, med långa köer och lidanden för tusentals människor?

Låt mig få citera från en tidningsartikel där det står så här:

”Ett av dessa ’systemfel’ heter Kerstin. Hon bor i Göteborg, är sekreterare och gillar sitt jobb. Men Kerstin har inte arbetat på ett år. Hennes leder är utslitna. En enkel operation skulle kunna ge henne jobbet och människovärdet tillbaka.

Men till operationsbordet är det tröstlösa och plågsamma köer. Så i stället för en operation som kostar 30 000 kronor är hon sjukskriven på sitt andra år. Det kostar 400 000 kronor i sjukersättning och produktionsbortfall varje år.”

Aftonbladets ledare den 6 november 1990.

Anf. 136 GÖRAN ENGSTRÖM (c) replik:

Herr talman! Jag försökte utveckla min kritik gentemot regeringen och dess bristande satsning på sjukvården rätt utförligt. Bo Holmberg avväpnade kritiken genom att instämma helt och fullt i att det visst finns en klyfta mellan

resurser och ambitioner. Det gör det förvisso. Men helt opåverkbar är inte denna klyfta.

Även som centerpartister lever vi med verkligheten. Vi kan inte lova hur mycket nya pengar som helst. Men det finns möjligheter även denna höst att göra annorlunda prioriteringar. Jag tog som exempel Ädel-propositionen, i vilken man hostar upp 1 miljard friska svenska kronor till information och utbildning i samband med den fördröjda reformen. Jag påstår faktiskt att som ren välfärdsmaximering skulle de pengarna göra betydligt större verkan i den direkta sjukvården. En miljard är faktiskt mycket pengar även i detta sammanhang.

Vi kan också konstatera att trots att larmklockorna har ringt mycket länge om dåligt välfärdsutfall och dålig funktion i ett antal försäkringar, jag tänker främst på arbetsskadeförsäkringen, har det dröjt fram till nu och en, som man säger, av kapitalplaceringarna frammanad kris innan man tar tag i en så självskriven fråga. Det finns ett utrymme även om vi är överens om att klyftan mellan ambitioner och resurser alltid kommer att vara bestående. Man kan faktiskt påverka genom politik.

Bo Holmberg håller med centern om att vi behöver förnya och slänga en del gamla sanningar över bord. Jag vill gärna ge ett erkännande till många socialdemokratiska landstingspolitiker som i dagarna verkligen gör den här omprövningen. Den går i riktning mot de lösningar som vi i centern har förordat ett antal år.

Apropå köer finns det faktiskt inga hermetiskt tillslutna gränser mellan landstingen. Det finns landsting med obefintliga eller mycket korta köer, även till de vanliga höftledsoperationerna. Patienterna är välkomna till de lasaretten. Där menar jag att vi inom dagens system har stora möjligheter att ta bort köerna och få en effektivare resurshushållning.

Anf. 137 INGRID RÖNNE-BJÖRKQVIST (fp) replik:

Herr talman! Bo Holmberg antydde i början av sitt anförande att oppositionen önskar mycket som kostar pengar. Men jag vill påpeka att det i våra reservationer i huvudsak är fråga om att spara in pengar. Vi talar om de enskilda alternativen, där man bevisligen har minskat vårdkostnaderna. Vi talar om att ta till vara värdefulla resurser när omstruktureringen sker. Vi talar om personalförsörjning och personalutveckling. Många reservationer rör förebyggande verksamhet för att minska sjukvårdskostnaderna.

Vi tar också upp de grå sjukdomarna. Det är naturligtvis en avvägningsfråga i hur mycket detaljer riksdagen skall gå in. Men här rör det sig om stora grupper, och även detta är i högsta grad en ekonomisk fråga. Här finns stora brister. Vi har en reservation som rör reumatologin. Enligt den expertrapport som kom för några år sedan från socialstyrelsen har ungefär två tredjedelar av patienterna på en allmän mottagning besvär från rörelseapparaten. Finns det brister bör vi som politiker naturligtvis ta upp dem också. Frågan om barn och röster kan tyckas vara liten, men det gäller många barn. Det har i hög grad beröring med barns arbetsmiljö, något som vi i folkpartiet har tagit upp gång på gång. Remissinstanserna säger här att det finns uppenbara brister som ingen är på väg att lösa. Då bör vi naturligtvis föra frågan vidare. Detta måste man ta tag i.

Jag håller med om att en debatt om prioritering måste komma till stånd. Men jag själv känner stor vanda för den typ av prioritering som vi skulle kunna bli tvungna att besluta om här i kammaren, att vissa grupper skall få vård och andra inte skall få vård, av ekonomiska skäl. Vi får hoppas att vi får en prioritering inom sjukvården, bland dem som kan väga medicinska åtgärder, administrativa åtgärder och annat mot varandra medan man hela tiden har patienten i centrum, så att effektiviseringen och omorganisationen görs för att den är bra för patienten. Den typen av prioritering skall vi hoppas kommer till stånd. Den debatten skall vi delta i, fastän besluten kanske inte behöver fattas här i kammaren.

Anf. 138 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Vi talar ekonomi här i dag. Finansministern gick ut i går och sade att vi måste anpassa skattereglerna till EG. Hur skall vi klara det? Det är en skatteanpassning som innebär att skatteintäkterna i vissa fall kommer att minska. Hur skall man då klara socialdemokraternas välfärd? Kan inte detta bli ett problem? Hur har Bo Holmberg tänkt att vi skall klara det?

Anf. 139 BO HOLMBERG (s) replik:

Herr talman! Jag beklagar att Per Stenmarck tvingas diskutera med mig och inte med socialministern. Nästa gång det här ärendeområdet skall diskuteras i kammaren, skall jag be socialministern komma hit och tillgodose hans önskemål på den punkten.

Det är dags att tala om för er moderater, Per Stenmarck, att er svartmålning av den svenska sjukvårdsmodellen inte stämmer med verkligheten. Vi har en hälso- och sjukvård som i ett omvärldsperspektiv är mycket framgångsrik. Visst finns det brister, men dessa skall angripas med sans och måtta samt realism utifrån rådande verklighet. Men det gör inte ni moderater. Dessutom kan inte ni moderater ge ett innehåll åt ert alternativ. Ni föreslår ett försäkringssystem som ni inte kan beskriva och som ni inte vet hur ni skall finansiera. Vad ni vill göra stämmer inte överens med de kommande skattesänkningarna. Inte heller vet ni hur ert försäkringssystem skall betalas i förhållande till konkurrerande system.

Ni går ut oerhört hårt och kritiserar den svenska hälso- och sjukvårdsmodellen, som har byggts upp genom åren, som har substans och som har visat upp resultat. Då måste ni också anstränga er litet mer när det gäller att beskriva ert eget alternativ.

Det finns också en annan sak som Per Stenmarck kan fundera över. Var och en som har pengar i sin hand kan säga så här: Nu uppsöker jag just den kirurgen, eftersom det lär vara så trevligt att bli behandlad av honom på Karolinska sjukhuset. Fru Persson i Linköping säger på samma sätt att hon uppsöker en viss gynekolog där för att han verkar vara så bra. Man behöver inte tänka länge för att förstå att en sådan ordning för med sig en sorts valfrihetsköer à la moderaterna. Det är inte så enkelt som att bara dela ut någonting och därmed säga att man tar bort köerna. Var och en förstår att det inte fungerar så.

Per Stenmarck säger också att jag inte har ett eget alternativ. Visst har jag det. Vi har en välfärdsmodell som jag försvarar. Inom den pågår mycket

utvecklingsarbete. Jag deltog nyligen i en konferens på temat "Att växa i välfärd". Där redovisades den forskning som bedrivits kring hälsotillståndet bland gamla människor i Göteborg. Den sjukdomspuckel som tidigare fanns bland människor mellan 60 och 70 år hade förskjutits uppåt till åldrarna 70–80 år. Vi har inte bara lagt fler år till livet utan också ett friskare liv till åren. Medelvårdstiderna har gått ned mycket inom psykiatri, och vi kan visa upp en rad andra framgångar inom vården.

När Per Stenmarck säger att inget pågår inom hälso- och sjukvården, beror det på att han och andra moderater inte är intresserade av att ta reda på fakta. Ni är bara intresserade av att komma med retoriska påståenden mot den nuvarande ordningen.

Anf. 140 PER STENMARCK (m) replik:

Herr talman! Låt mig inleda med att säga att det är utomordentligt givande att diskutera inte bara med socialministern utan också med Bo Holmberg. De alternativ som Bo Holmberg talar för är de alternativ som finns i dag. Det har han alldeles nyss själv talat om, och det är en utomordentligt intressant upplysning.

Bo Holmberg påstår vidare att jag svartmålar den svenska sjukvårdsmodellen. Men svartmålningen i min senaste replik kommer från Aftonbladet och inte från moderata samlingspartiet. Låt mig ställa en direkt fråga: Är Bo Holmberg beredd att medverka till att privata alternativ inom sjukvården får verka på lika villkor? Så är det inte i dag, men så kan det bli med vår försäkringsmodell. Därmed skulle det vara möjligt att lösa en stor del av de problem som nu finns inom sjukvården.

I Aftonbladets ledare den 6 november står det så här:

"Det finns 10 000-tals som Kerstin i Sverige. Det är ett makabert slöseri av människor och pengar. --- Sjukvårdskrisen som varit ett storstadsfenomen hotar att sprida sig. --- En sjukförsäkring där pengarna används rationellt är ett nödvändigt uppbrott." Det är med andra ord inte enbart vi moderater som talar om systemfelen i den svenska sjukvården av i dag.

Systemfelen är större än så. Kerstin fick ingen operation för sina utslitna leder. En känd skådespelare hade råd att lägga upp 100 000 kr. på bordet för att få en ny höftled. Så är det med den socialdemokratiska sjukvårdspolitiken. Den som har pengar och kan betala för sig ytterligare en gång, förutom landstingsskatt och sjukförsäkring, klarar sig alltid bra. Den som inga pengar har får klara sig bäst den kan.

När Bo Holmberg talar om de påstådda höga kostnaderna i vår moderata modell, tänk då på allt som kan sparas i sammanhanget! Det blir färre sjukdagar och färre förtidspensioneringar. De senare har blivit alldeles på tok för många på grund av att människor inte har kunnat få vård i tid. Det kostar sannolikt miljardtals kronor varje år.

Anf. 141 BO HOLMBERG (s) replik:

Herr talman! Hur tror herr Stenmarck att det kommer att gå för Kerstin, vars situation beskrivs i nämnda artikel i Aftonbladet? Hur kommer det att gå för henne i det moderata systemet i Sverige, om olyckan skulle vara framme och det blev ett sådant? Hur går det för henne och andra när ni

brandskattar samhällets finanser på 200 miljarder kronor? Om 200 miljarder kronor försvinner ur sjukvården, hur skall man då ha råd att låta Kerstin genomgå en operation? Vem skall hjälpa henne att få vård på samma sätt som välbestämda kan få det? Jag tycker att moderaterna skall ställa sig dessa frågor när de har så stora bekymmer med det nuvarande sjukvårdssystemet och vill få till stånd ett systemskifte.

Visst finns det brister i den svenska hälso- och sjukvården. En av dem angrips speciellt, nämligen att man inte ser något samband mellan sjukförsäkringen och hälso- och sjukvården. Öppningar på det området presenteras i regeringens skrivelse. När köer uppstår angrips dessa och kan kortas ned. Inom vår hälso- och sjukvård kommer vi alltid att få uppleva att pengarna inte räcker till för allt som bör göras. Därför kommer vi ständigt att föra diskussioner om vad som skall prioriteras.

Per Stenmarck! Hälso- och sjukvården i Sverige ser inte ut på samma sätt som den såg ut för fem eller tio år sedan. Inte heller kommer hälso- och sjukvården om fem år att se ut på samma sätt som i dag. Vad som skiljer moderaterna från socialdemokraterna är att ni moderater vill få till stånd ett systemskifte i välfärdsmodellen. Vi vill inte ha ert system.

Andre vice talmannen anmälde att Per Stenmarck anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 142 BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! I den moderata sjukvården kommer Kerstin att tillsammans med sin egen läkare välja det sjukhus där hon får vården bäst och billigast. Vården kommer att finansieras via den försäkring som hon är ansluten till.

Sjukvården diskuteras i dag över hela världen. Det är inte unikt för oss i Sverige att sjukvårdskostnaderna rusar i väg. Det står helt klart att vi försöker hitta finansieringssystem som är effektivare än dagens. Vi moderater har fastnat för en allmän, obligatorisk och individuell försäkring. Det är den lösning som de flesta har funnit vara bäst när det gäller att skapa effektivitet och inte produktivitet i sjukvården. Det är på det sättet som vi skall frigöra resurser.

Jag anser personligen att det skulle vara mycket bra att förstärka detta system med ett capiteringssystem för öppenvården samt ett köpar-säljarförhållande mellan öppenvården, som gärna får vara privat, och sjukhusvården för att öka kostnadspressen och effektiviteten.

Problemet med det generella kösystemet är att det är hemmagjort. Konsumtionen av sjukvård beror på fyra faktorer, nämligen behovet, priset, avståndet och utbudet. De första tre faktorerna har man gjort till en nullitet i Sverige. Man har styrt utbudet eftersom pengarna inte räcker till allt. Att styra utbudet är att styra med köer. Då är det inte heller så konstigt att det blir köer. Jag tror att man skall använda ett capiteringssystem på samma sätt som i Danmark, nämligen att låta människor betala per år i stället för per besök. Det för med sig mycket mer förebyggande vård och färre besök. Det är ett sätt att frigöra resurser för angelägna ändamål.

Sedan har socialdemokraterna gjort alldeles egna köer också. De mest omskrivna och omtalade köerna, till höft- och starroperationer, är preva-

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Hälso- och sjukvårdsfrågor

lensköer, sådana köer som uppstår när man kommer med en ny teknik och folk som har behövt operationen i fem, tio, femton eller tjugo år plötsligt kan opereras. Då rusar alla och ställer sig i kö.

Om man nu inte kan tänka sig att använda okonventionella metoder eller i varje fall är väldigt långsam med att tillgripa dem, motsätter sig att man hyr ut operationssalar, motsätter sig privata lösningar, då bevarar man de här köerna. Det är inte något konstigt med det. Man har dem där, och man har lyckats ganska bra med att ha de köerna kvar.

Apropå öppen och sluten vård, har ni tänkt på för resten att det som karakteriserar slutenvården är att den alltid är öppen och att det som karakteriserar öppenvården är att den för det mesta är stängd?

Jag vill egentligen i det här inlägget prata om reservation 6 och bekymren med R-listan. Det andra har jag pratat om så många gånger. I 9 § hälso- och sjukvårdslagen talas om samverkansskyldighet mellan landstingen. Detta har vållat, i den utformning det har fått, en massa bekymmer.

För det första är det styrningen. Landstingen ger ut sin R-lista årligen och bestämmer då vem som får stå för den mest kvalificerade vården i landet. Sista gången jag deltog i en sådan landstingsöverläggning som representant för Malmö meddelade handläggaren på Landstingsförbundet att man hade en fast princip för att bestämma var den högspecialiserade vården skulle ligga. Om det fanns något regionsjukhus som låg långt före alla andra, lade man verksamheten där, annars valde man Stockholm eller möjligen Göteborg. Det tycker jag är en oacceptabel styrning av sjukvården som Landstingsförbundet bedriver.

För det andra är det fördröjningsproblematiken. Listan fördröjer utvecklingen genom att den förhindrar att ny teknik tas i bruk när den är mogen att tas i bruk.

Det mest flagranta exemplet tycker jag är njurstenskrossen. Den specialiteten gavs till Linköping, som köpte en dyr kross, där patienten var tvungen att ligga i ett badkar. Den kostade 16 miljoner, och sedan var det bara Linköping som fick krossa njursten. Men samtidigt kom det små nätta och behändiga maskiner som såg ut som en liten gås ungefär. De kostade ett par miljoner och kunde användas på vilket länslasarett som helst. Men R-listan förhindrade i något år att man kunde få ut den här tekniken till sjukhusen.

Det var inte bra för vare sig patienterna eller utvecklingen av njursjukvården. Det finns andra sådana exempel på att R-listan fördröjer utvecklingen och spridningen av ny teknik på ett ganska olyckligt sätt.

Sedan är det också så att listan har begränsande effekt. Utveckling och forskning begränsas till några få centra, och det är de centra som var bra när man började med att lägga specialiteten där. Men politiska majoritetsbeslut avgör var den här utvecklingen skall få ske, och nya och bättre centra har väldigt svårt att växa upp vid sidan av de gamla.

Det tyngsta skälet för R-listan var ekonomin, och det byggdes upp när man i färskt minne hade alla dessa dialysmaskiner som stod på sjukhusvindar över hela Sverige och som köptes in på den tiden då man hade gott om pengar och skulle köpa allt som var skojigt.

Jag tror att vi kan bortse från det, för vi har – precis som den här debatten har speglat – inte längre den glada köpentusiasmen ute i landstingen, utan

de vänder på slantarna. Jag tror att vi lugnt kan bortse från den köphysterin. De ekonomiska begränsningarna är ganska hårda. Däremot tror jag att om man kan få en friare prissättning på åtgärder, skulle man kunna få en pris-konkurrens som skulle vara hälsosam.

Till högspecialiserad vård remitteras de som har utretts på sitt länslasarett och har bedömts behöva den högspecialiserade vården. Jag är övertygad om att klinikledningarna på länslasaretten alldeles utomordentligt väl vet var de får vården både bäst och billigast på klinikerna i landet och för den delen utomlands. Jag tror att de vet det bättre än politikerna som sitter och gör R-listan i Landstingsförbundets sammanträdesrum.

Därför tror jag att de väl så bra kan finna vart patienten skall skickas utan vare sig regler eller pekpinnar. Och för patienten innebär, som sagt, den här listan en begränsning av vart han får komma, precis som hela regionvårdssystemet gör. Jag tycker att den här regleringen har överlevt sig själv och att den hindrar både en effektiv utveckling av vården och en reell valfrihet.

Jag skall inte yrka bifall till reservation 6, för jag vill inte besvara med en votering, men jag vill ha de här synpunkterna lagda till kammarens protokoll.

Däremot vill jag yrka bifall till reservation 3 med hänvisning till vad jag sade i inledningen och mot bakgrund av finansieringsdebatten, inte minst eftersom bifall har yrkats till reservation 2 och vi önskar få de båda reservationerna ställda mot varandra.

Anf. 143 BO HOLMBERG (s):

Herr talman! Låt mig bara göra en kort kommentar till Bertil Perssons inlägg. Jag har hört den där vitsen från sjukhusdoktorer gentemot primärvårdsdoktorer tidigare. Då har den använts som argument för att inte bygga ut primärvården. Jag hoppas att Bertil Persson inte har den uppfattningen att vi inte skulle behöva en primärvård, så att det var av det skälet han använde ordleken.

Bara några ord om R-listan. Bertil Persson är oroad över att vi inte tillräckligt snabbt kan få in ny teknik och ny teknologi i svensk sjukvård, men jag tror inte att det är huvudproblemet. Det har kommit in ny teknik i sådan rasande fart att varken ekonomer eller politiker har hunnit med. Så jag är inte ett dugg orolig för att ny teknik inte tillräckligt snabbt skulle komma in i sjukvården.

Däremot blir jag oroad om ekonomer och politiker inte får vara med och göra en bedömning. Att det finns skäl att diskutera formerna för en R-lista för framtiden kan jag förstå, Bertil Persson, men jag anser att någon form av rikstänkande kring riksspecialiteterna kan behövas även för framtiden.

Hur gör Bertil Persson i ett läge där, om olyckan mot förmodan skulle vara framme och det även framgent skulle bli på det sättet att ny teknologi införs och nya riksspecialiteter inrättas, så att vi får för många? Det är ju känt inom den avancerade barnkirurgin t.ex., där vi har fått fyra och skulle behöva två. Kommer Bertil Persson som läkare till professionen att säga till sina kollegor från de här ställena att det där skall de lägga ned? Knappast, politikerna har problemet.

Någon form av R-lista för information och även för styrning av de nya re-

surserna tror jag behövs också framöver. Nu vet jag att det förs en diskussion mellan Landstingsförbundet, landstingen och socialstyrelsen om formerna för R-listan, och jag har gott hopp om att man skall komma fram till en ordning som kan fungera bättre än den vi har i dag.

Anf. 144 BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! När det gäller primärvården vill jag säga att jag gärna ser den privatiserad i mycket större omfattning. Däremot, eftersom jag personligen vill ha dem som släpper in pengarna i sjukvårdssystemet, tror jag att Bo Holmberg kan vara ganska lugn för att jag inte vill komma åt husläkar-systemet eller egenläkarsystemet.

Tar man bort R-listan, är det ingen fara att den blir för stor eller för lång eller någonting sådant. Jag tycker att R-listan är hämmande, inte för etablerandet av ny teknik, för det lyckas man alltid med, utan för att i tid sprida den nya tekniken. Listan skapar också svårigheter för nya centra att komma i gång. Jag tror att styrningen av patienterna till dem som är bäst sker bäst utan regler.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 21 november.)

15 § Bevarande av kulturmiljöer

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1990/91:KrU5 Bevarande av kulturmiljöer.

Anf. 145 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! I föreliggande betänkande angående bevarande av kulturmiljöer behandlas bl.a. en motion från centern som gäller unika stadsmiljöer.

Städer förändras och utvecklas ständigt. Detta är en del av stadsmiljöns charm. Förändringarna måste dock ske successivt och med stor varsamhet. Att skydda kulturmiljövärden är inte bara att se till att inget händer som kan skada dem. Det är också att se till att något händer som kan gagna dem.

Vårt land har på senare tid fått lagar som skall fungera som redskap för kulturmiljövärden, jag tänker främst på plan- och bygglagen och naturresurslagen. Med de kulturminnesvårdsprogram eller kulturmiljöprogram som redan finns, eller håller på att tas fram i kommunerna, kommer därtill ett bra underlag att finnas för framtida insatser.

Bakom den här fysiska planeringen ligger naturligtvis insikten om att förhållandena varierar från ort till ort, från stadsdel till stadsdel. Det som är viktigt på ett ställe kanske har mindre värde på ett annat.

Av stor betydelse för den bofasta befolkningen i en storstad är att man känner igen sin stad både vad gäller stadsbild och sociala miljöer. Det finns en hembygd även i storstaden.

Utskottsmajoriteten säger nu i betänkandet att riksantikvarieämbetet

kommer att genomföra ett projekt om samhällsplanering, stadsbyggande och de ekonomiska villkoren för bevarande. Syftet är att finna en form för bevarandeplanering.

Från centerns sida har vi ingen erinran mot detta projekt. Det kan säkert komma att bli till nytta. Men det vi vänder oss emot är att utskottsmajoriteten inte vill göra ett uttalande om vikten av att unika stadsmiljöer bevaras. Enligt vår uppfattning så behövs ett utvidgat ansvarstagande och ett utvecklat samarbete mellan myndigheter, förvaltningar och fastighetsägare. Riksantikvarieämbetet säger ju också att det kommunala arbetet behöver stödjas aktivt. Det är ju faktiskt så att det finns en stor risk för att den omdaning av städernas centrala delar som pågår på många håll kan medföra att såväl kulturella som miljömässiga värden hotas. Ett uttalande härom från kulturutskottet och från riksdagen hade varit en styrka i det fortsatta arbetet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen i kulturutskottets betänkande nr 5.

Anf. 146 LEO PERSSON (s):

Herr talman! I betänkandet behandlas ett antal motioner som samtliga rör kulturmiljöfrågor. Förslagen i motionerna tar upp olika stödsatser för bevarande av kulturmiljöer inom såväl industri-, gruv- som stadsmiljöer.

Utskottet avstyrker samtliga motionsförslag, samt även den reservation som fogats till betänkandet, med den huvudsakliga motiveringen att regeringen tillkallat en särskild utredare. Denne skall se över möjligheterna att skapa förbättrade förutsättningar för bevarande av värdefulla byggnader och miljöer och då särskilt uppmärksamma herrgårdar och industriminnen.

Utredaren har också frihet att lämna förslag över hela det kulturmiljövärldande fältet.

Herr talman! Jag vill nu övergå till att kommentera den reservation som finns fogad till detta betänkande.

Jag har inte för avsikt att redogöra för utskottets utomordentliga redovisning av vad som just nu sker på det område som reservationen berör. Det kan vi alla läsa på s. 10 och 11 i betänkandet.

Möjligen kan det vara av värde att upprepa vad riksantikvarieämbetet nu är i färd med att göra på detta område, nämligen att genomföra ett projekt som handlar om samhällsplanering, stadsbyggande och de ekonomiska villkoren för bevarande.

Projektet syftar, som Stina Gustavsson också säger, till att finna en form för att budgetera och finansiera en verksamhet för bevarandeplaneringen.

Projektet skall genomföras under åren 1991 och 1992 i nära samverkan med de myndigheter och organisationer som berörs.

Herr talman! Med detta som bakgrund konstaterar jag, liksom utskottet, att reservationen inte bör föranleda någon åtgärd. Den är ju redan i princip tillgodosedd, även om Stina Gustavsson tycker att vi skall göra ett speciellt uttalande. Det tycker inte utskottsmajoriteten är nödvändigt i detta sammanhang, eftersom det finns så många aktiviteter på det här området just nu. Stina Gustavsson pekar också på plan- och bygglagens möjligheter att hantera detta på ett bra sätt. Motionen, som ligger till grund för den här centerreservationen, upplevs nog litet i otakt med riksantikvarieämbetets ambi-

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

*Bevarande av
kulturmiljöer*

tioner. Kanske är det litet av att slänga in jästen när brödbaket redan är avslutat.

Men jag tycker att vi skall observera att man förutsätter att riksantikvarieämbetet har alla nödvändiga ingredienser med i sitt projekt, så att vi alla kan se fram emot ett bra resultat.

Med dessa kommentarer yrkar jag bifall till hemställan i kulturutskottets betänkande nr 5 och avslag på reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 21 november.)

16 § Utförelse av kulturföremål

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1990/91:KrU7 Utförelse av kulturföremål.

Anf. 147 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! Vi är ett par miljöpartister som återkommer till den kontroversiella frågan om riktigheten av att återbörda vissa kulturskatter till ursprungsländerna om det finns önskemål om detta i dessa länder, eller om det finns andra skäl som talar för en sådan utförelse av svenska kulturskatter.

Sådana önskemål har faktiskt presenterats i början av året. Det ena uttrycktes i ett tal som president Havel höll inför det tjeckiska parlamentet. Jag vill passa på tillfället att rätta till en felaktighet i min motion som också påpekas i betänkandet på s. 8. Det var inte något krav från president Havel om att återlämna Djävulsbibeln. Jag skall återgå till citatet från talet han höll i det tjeckiska parlamentet den 23 januari 1990. Bl.a. sade han då, vid en redogörelse för vilka utlandskontakter han stod i beredskap att knyta, att han höll på att förhandla om olika utlandsresor inkl. den som skulle ske i maj till Holland och Skandinavien. Han riktade sig till parlamentarikerna och sade: "Det kan möjligen intressera er att i Sverige, en stat som vi kan lära mycket av inom det sociala fältet, I would like to ask for return of at least a small part of the artcollection which Swedish forces took away from Bohemia during the Thirty Years War." Det skulle då betyda ungefär: Jag skulle vilja be om att åtminstone en liten del av de konstsamlingar som de svenska trupperna rövade bort under det 30-åriga kriget återlämnades.

Det är alltså inte fråga om Silverbibeln eller Djävulsbibeln utan konst. Presidenten nämner uttryckligen ordet konstsamlingar.

Nu blev ju tyvärr inte besöket av, så jag vet inte om presidentens önskemål har meddelats till den svenska regeringen.

Det andra önskemålet gäller Tartuuniversitetets stiftelseurkund. Man har från estnisk sida uttryckt en mer diffus önskan om att originalet, som förvaras i Sverige, borde återlämnas och skickas tillbaka till Tartus eget universitetsbibliotek.

Dessa motionskrav väcktes med anledning av den förändrade situation som länderna i Östeuropa befinner sig i sedan Berlinmuren har rivits och

liberaliseringen har satt i gång. Det gäller alltså framför allt länder som Tjeckoslovakien och Polen. Dessa nationer letar efter nya identiteter, eller kanske snarare efter äldre identiteter, som gällde före de kommunistiska maktövertagandena. Inte minst inför demokratiseringssträvandena i Östeuropa får kultursektorn en allt större betydelse som hjälp vid återskapandet av den egna nationella identiteten i den internationella solidaritetens namn.

Jag kunde själv bevittna den stora betydelse återbördandet av kulturskatter kan ha i samband med överlämnandet av Kungsboken och det s.k. fårbrevet till Färöarna i somras. Det framgår också tydligt av det tacktal Färöarnas vice lagman höll vid mottagandet. "Vi uppfattar det som ett förtroendebevis för vår kulturpolitik och som ett erkännande av vår nationella integritet", yttrade Signar Hansen bl.a.

Han erinrade också om vilken stor händelse det var när de isländska handskrifterna på sin tid mot all dåvarande internationell praxis blev återbördade till Island. Han menade också att den enda rätta uppfattningen, dvs. att vissa kulturskatter av särskild betydelse – kulturellt, symboliskt och nationellt – för resp. folk bör lämnas tillbaka till ursprungslandet, internationellt sett vinner alltmåra mark.

Återlämnandet bör i fall som åsyftas i våra motioner ske efter en bedömning i varje enskilt fall och, i den internationella solidaritetens namn, med bortseende från vilken betydelse föremålet har för det svenska kulturarvet.

Det finns emellertid ett försvarande moment när det gäller de kulturskatter jag syftar på, vilka utgör delar av det svenska kulturarvet. De är nämligen krigsbyte från det 30-åriga krigets tider. Men även om föremålen inte i juridisk mening betraktas som stöldgods, är det uppenbart att en bred allmänhet betraktar krigsbyte, om det så togs för hundratals år sedan, som stöldgods.

Sammanfattningsvis anser vi motionärer att regeringen i generös anda bör pröva återlämnandebäranden. Eftersom signalerna från Tjeckoslovakien och Estland inte har haft den styrka som kanske är behövlig i det här sammanhanget, nöjer jag mig med att ställa mig bakom reservationen till detta betänkande. Jag kommer alltså inte att yrka bifall till den.

Anf. 148 SYLVIA PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan i kulturutskottets betänkande nr 7.

Det finns mycket i det som Kaj Nilsson sade som man kan hålla med om när det gäller kulturens betydelse i samband med att dessa länder söker efter sin nya nationella identitet och i samband med de demokratiseringssträvandena som pågår där. Däremot tror jag inte att vi bäst visar vår solidaritet med andra länder i deras strävan efter demokrati och nationell identitet genom att ge avkall på de intressen som människor i vårt eget land kan ha för vårt kulturarv.

Som grund för kulturutskottets ställningstagande ligger uppfattningen att äldre utländska föremål som är av betydelse för vårt nationella kulturarv inte skall föras ut ur landet. Vissa avsteg har som bekant gjorts från den principen. Senast gällde det det exempel som Kaj Nilsson tog upp, med fårbrevet som återfördes till Färöarna. Det beslutet fattades som bekant efter mycket grundliga överväganden av enskilda omständigheter i just det ärendet. Sam-

tidigt sade riksdagen att det beslutet inte skall ses som ett tecken på ändrad praxis.

Jag tror att det som framför allt gör att vi inte kan enas på den här punkten är att miljöpartiet vill att riksdagen skall ansluta sig till den miljöpartistiska uppfattningen att krigsbyte generellt skall betraktas som stöldgods. Det motsätter vi oss. Det krigsbyte vi här talar om togs för mer än 300 år sedan, och det vore orimligt att försöka tillämpa dagens lagar och nutida rättsuppfattning på det som hände på 1600-talet.

Kaj Nilsson nämnde att det var ett fel i hans motion. Det är väl alldeles riktigt, eftersom ett önskemål som framförs i ett tal i parlamentet inte gärna kan betraktas som en begäran om ett återlämnande. Det har alltså ännu inte kommit någon begäran om något återlämnande. Om det kommer en sådan skall den naturligtvis provas mot bakgrund av alla kända fakta, både för och emot.

Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 149 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! Jag vill gärna uppehålla mig litet vid vad Sylvia Pettersson säger om att man gör avkall på det svenska kulturarvet. Det kan väl vara värt någon minut att granska innehållet i det.

I det här fallet bygger detta kulturarv alltså i stor utsträckning på krigsbyte. Stormaktstidens Sverige verkligen trängtrade efter handfasta manifestationer på landets storhet. Svenskarnas självkänsla skulle stärkas med konst och historiska stordåd. Det var ju t.o.m. så på 1600-talet att ledande kulturpersoner kunde förklara att Sverige var jordens äldsta rike. Det gjorde t.ex. Olof Rudbäck d. ä.

I ett sådant kulturklimat satt heller inte erövrandet av dyrbara konstföremål illa. Vi har hört att man befärar att nästan hela det svenska kulturarvet kommer att försvinna om man börjar röra det.

Jag försöker alltså få i gång en debatt om vad kulturarvet egentligen kan innehålla. Vi har nyligen i utskottet haft besök av de statliga museicheferna angående registreringen av sådana föremål. De vet inte riktigt alla gånger var dessa föremål är. Det uttrycktes vid detta besök faktiskt önskemål om att politikerna skulle ta ett ordentligt grepp om denna fråga. Vad vill vi bevara, vad vill vi ha i våra museer? Åtminstone en av företrädarna för museerna uttryckte detta önskemål.

Frågan är alltså om det är så självklart att bara hänvisa till att detta är krigsbyte, att det finns i svenskt förvar, att vi därmed till varje pris skall bevara det och att vi alltså inte kan göra några som helst eftergifter.

Sylvia Pettersson nämnde att president Havel framförde sitt önskemål i ett tal. Men syftet med ett återbördande är ju att det skall vara en gest just inför den utveckling som sker i dessa länder. Och jag tycker nog att vi skulle kunna ha råd att någon gång vara generösa och visa det genom att återbörda någon kulturskatt. I detta fall skulle det kunna vara fråga om ett konstföremål, en liten del av en konstsamling som en gång har hört hemma i Böhmen.

Anf. 150 SYLVIA PETTERSSON (s):

Herr talman! Vi kan någon gång vara generösa, säger Kaj Nilsson, och det är klart att vi kan vara det. Men jag tycker inte att man kan vara så generös

att man betraktar ett önskemål som en begäran om återlämnande. Vi har sagt att om det kommer en begäran skall den behandlas. Men vi kan inte gärna behandla ett önskemål.

Sedan till diskussionen om att ge avkall på de intressen som människor i Sverige kan ha. Det står faktiskt i miljöpartiets reservation att ett återlämnande visserligen skall ske efter bedömning i varje enskilt fall, men det står också att återlämnandet bör ske "med bortseende från vilken betydelse föremålet har för det svenska kulturarvet". Att man generellt skulle uttala en sådan sak är något som jag vill vända mig emot. Likaså är det helt och hållet fel att generellt påstå att krigsbyte är att betrakta som stöldgods. Detta hänger samman med att vi i dag får lov att tillämpa de lagar och den rättsuppfattning som gäller i dag på det som sker i dag. Vi kan inte på detta enkla sätt betrakta tillvaron på 1600-talet genom dagens glasögon, vilket Kaj Nilsson försöker göra.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 21 november.)

17 § Miljöskyddslagstiftningen

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1990/91:JoU7 Miljöskyddslagstiftningen.

Anf. 151 KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Kammaren behandlar nu återigen ett betänkande från jordbruksutskottet enligt principen om förenklad behandling, som vi använt några gånger. Utskottet har beroende på den höga arbetsbelastningen kommit överens om att i princip endast behandla fristående motioner en gång per mandatperiod, men att detta också skall ge möjlighet till en fördjupad behandling vid något tillfälle. Jordbruksutskottet lägger därför fram ett enigt betänkande, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 21 november.)

18 § Naturvård

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1990/91:JoU8 Naturvård.

Anf. 152 KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Detta är i princip ett likadant betänkande som det föregående, och jag kan egentligen upprepa vad jag sade alldeles nyss. Men det finns skäl att för kammaren anmäla en avvikelse i detta betänkande. Utskot-

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Miljöskyddslagstiftningen

Naturvård

tet har, som jag nämnde i mitt tidigare anförande, kommit överens om och varit eniga om denna handläggning, eftersom den egentligen innebär en inskränkning i den normala gången i riksdagen. Förfarandet bygger på att alla är överens om att hantera frågan på detta sätt, och det har också alla varit. Ingen har reserverat sig.

Till detta betänkande har fogats ett antal särskilda yttranden. Från miljöpartiet har lämnats ett särskilt yttrande på nära 30 sidor, som egentligen innehåller text som mer vore lämpad för en reservation. Jag finner skäl att ta upp detta i kammaren, eftersom vi fört en diskussion om detta också i utskottet. På detta sätt förtar man något av den tankegång som låg bakom den förenklade hanteringen.

Detta kommer egentligen att innebära att de andra partierna inte kan nöja sig med denna behandling, eftersom det då blir ojämnt. Det kan leda till att utskottet måste gå tillbaks till det gamla systemet, dvs. att behandla alla motioner varje år. Då kommer vi i ett arbetsläge som leder till att det blir en bristfällig behandling. Vi får heller inte utrymme för den fördjupade behandling som är nödvändig om vi skall tränga in i dessa ofta mycket komplexa frågor.

Jag hoppas att miljöpartiet framgent skall förstå att detta är ett sätt att hantera ett besvärligt läge, och att vi därför fortsatt kan komma överens utan att få denna typ av särskilda yttranden i betänkandena. Utskottet har nu inte vägrat miljöpartiet att skriva dessa särskilda yttranden, men detta måste tas upp till debatt vid ett kommande tillfälle.

Anf. 153 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Vi har fört denna debatt, precis som Karl Erik Olsson sade, i utskottet. Den var naturligtvis föranledd av att miljöpartiet hade avgivit ett särskilt yttrande som övriga medlemmar av utskottet ansåg alltför omfattande.

Såvitt jag vet sade vi i utskottet inte någonting om att man inte fick ha med en text när vi diskuterade hur vi skulle hantera ärendet. Det utskottet betstämde om var en förenklad hantering i utskottet, och det har vi också haft. De olika partierna har också avlämnat yttranden.

Miljöpartiet valde i det här fallet att inte driva frågan om en behandling. I stället valde vi att lägga fram ett särskilt yttrande för att vår uppfattning skulle komma med, enligt alla gängse regler och enligt de demokratiska arbetsformer och möjligheter som finns i riksdagen. Miljöpartiet valde att foga denna text till betänkandet för att den på så vis skulle komma med i trycket.

Vi anser att detta är vår demokratiska rättighet. Är det så, att utskottet anser att detta är för mycket text eller att det skall vara en annan hantering, kan vi ta upp detta till diskussion. Men i detta läge hade utskottet inte beslutat någonting om hur långa yttrandena fick vara eller inte vara.

Anf. 154 KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att vi inte hade diskuterat yttrandenens längd, och det är också därför som jordbruksutskottet har accepterat detta förfarande denna gång.

När det gäller det Marianne Samuelsson sade, vill jag gärna understryka

att miljöpartiet och alla andra partier naturligtvis har rätt att ta upp sina motioner och få dem behandlade på det traditionella sätt på vilket de skall behandlas i riksdagen. Det är inte detta det gäller. När vi börjar diskutera en eventuell förenklad behandling av ett ärende är det dock angeläget att vi från början kommer överens om tagen, så att det inte blir på det här sättet. Då kommer denna möjlighet för oss i utskottet att klara av vår arbetssituation att tas ifrån oss.

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Naturvård

Anf. 155 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Det blir i så fall ett nytt och komplicerat sätt att hantera det hela. I stället för att diskutera motionerna skall vi i utskottet diskutera de särskilda yttranden som skall avges och i förväg bestämma hur långa de får vara och vad de skall innehålla. Då har man verkligen inte rationaliserat arbetet i utskottet.

Det är precis detta som miljöpartiet har gjort. Vi har förenklat arbetet i utskottet. Det finns en text fogad till betänkandet. Den som vill läsa texten kan göra det. Den som känner med sig att det inte finns tid eller intresse för att läsa detta, kan helt enkelt strunta i det. Miljöpartiet har inte krävt någon som helst sakbehandling av detta yttrande.

Anf. 156 KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Detta är en litet ovanlig debatt i kammaren, eftersom den handlar om riksdagens arbetsformer. Utskottet har gjort ett avsteg från riksdagsordningen för att klara av en situation som vi kanske annars inte hade klarat av.

Utskottet har gjort detta för att kunna hantera alla de förslag som kommer till utskottet på ett något så när vettigt sätt åtminstone en gång per mandatperiod. Jag utgår ifrån att riksdagen kommer att närmare överväga vilka sätt riksdagen skall arbeta på.

Jag vill avslutningsvis än en gång understryka att det är mycket nödvändigt att en överenskommelse bygger på samförstånd. Den behöver inte vara detaljerad, men den skall inte heller leda fram till att något parti markant avviker från de andra. Då finns inte den grundläggande demokratiska jämställdheten i detta sätt att arbeta.

Anf. 157 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Det är precis därför som vi har valt den här modellen. Miljöpartiet vill inte att utskottet skall belastas ytterligare, utan att utskottet skall hinna sakbehandla de frågor som vi har ansett särskilt viktiga.

Jag kan inte se att detta är en form som strider mot det vi har kommit överens om. Jag anser att detta är en till synes mycket enkel och bra arbetsform, om utskottet nu inte har tid att behandla alla frågor.

Jag anser att det borde vara självklart att arbetsbelastningen för utskotten inte är så snedvriden som den är i dag, när man i vissa utskott inte hinner med alls, medan andra utskott kanske inte ens behöver sammanträda varje gång det är sammanträdestid. Jag anser att vi behöver ha ett särskilt miljöutskott som tar sig an just miljöfrågorna för att kanske underlätta arbetet.

Buller

19 § Buller

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1990/91:JoU17 Buller.

Anf. 158 SÖREN NORRBY (fp):

Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse som jag yrkar bifall till utskottets hemställan i jordbruksutskottets enhälliga betänkande om buller.

Till grund för det ligger två folkpartimotioner, av två årgångar. Metoden att slå ihop två årgångar av motioner och behandla dem samtidigt visade sig i det här fallet vara framgångsrik.

Det är helt uppenbart att buller är ett försummat miljöproblem och att rätten till tystnad måste hävdas med långt större kraft än hittills. Man skulle kunna använda uttrycket: Stjäl inte tystnaden från dina medmänniskor!

I dag får många människor sin hälsa skadad av buller i omgivningen – på arbetet, i bostaden. Det är alldeles uppenbart att det behövs ett samlat handlingsprogram mot alla typer av buller, både i den yttre miljön och i den inre miljön, exempelvis i bostäder.

Det mesta av bullret kommer från trafiken. Där finns en mycket tydlig ambition att minska bullret från motorer, från själva fordonet. Däremot har man hittills inte gjort så mycket åt det buller som nu alltmer börjar dominera, nämligen det som uppstår vid kontakt mellan däck och vägbana när en bil rör sig. En intressant utvecklingsmöjlighet är att pulvrисera gamla bildäck och använda dem som en del av vägbeläggningen och därmed bli av med ett avfallsproblem samtidigt som man på ett tydligt sätt får ned bullernivån.

Vi möter buller i många olika sammanhang i samhället. Det kan vara t.ex. i form av bakgrundsmusik i olika sammanhang, något som människor med nedsatt hörsel upplever som mycket besvärande, därför att det minskar deras förmåga att urskilja de ljud de vill urskilja. Det kan vidare vara dåligt isolerade väggar i bostäder eller störande fläktar på arbetsplatser. Hur många är vi inte som har upplevt att den skönaste stunden en arbetsdag är när man sitter kvar en stund på eftermiddagen och plötsligt upplever att det hände någonting. Vad var det som hände? Jo, fläktsystemet stängdes av i arbetslokalen. Det upplever man som en form av mental lättnad.

Det är alltså klarlagt att buller påverkar människor på ett sätt som innebär ohälsa. Man uppskattar att över tre miljoner svenskar i sina bostäder är utsatta för ett kraftigare buller än vad som är önskvärt. Mer än en miljon beräknas vara mycket störda. Till den bilden kommer att över en miljon människor i Sverige har nedsatt hörsel och därför har särskilda problem med buller och dålig akustik.

Ett annat bekymmer är de elektroniska hjälpmedel som i synnerhet den unga generationen använder för att tillgodogöra sig musik, varvid bullerni-

vån ibland är så hög att man kan befara att en folksjukdom för den nu unga generationen så småningom kommer att bli nedsatt hörsel.

Mot den här bakgrunden är det naturligtvis utomordentligt bra att ett enigt utskott nu framför som sin mening att en samlad aktionsplan mot buller skyndsamt skall föreläggas riksdagen och att det kravet nu skall ges rege- ringen till känna.

Den litet märkliga situationen råder att det underlag som finns för åtgär- der mot trafikbuller i allt väsentligt är trafikbullerutredningens förslag från 1974, som ännu inte är genomförda. Naturvårdsverket har för åtskilliga år sedan fört fram förslag om att man skall genomföra dem.

Orsaken är naturligtvis att det blir för höga kostnader att vidta aktiva åtgärder emot buller. Är det då bättre att riskera hundratusentals, kanske mil- jontals människors välfärd? Den är faktiskt mer värd än pengar.

Mot den bakgrunden gör sig nu riksdagen, med ett bifall till utskottets hemställan i det här utskottsbetänkandet, till den pådrivande kraften när det gäller den kanske största av de ännu inte aktivt bearbetade miljöfrågor som vi har här i landet.

Herr talman! Jag yrkar än en gång bifall till utskottets hemställan i detta enhälliga betänkande.

Anf. 159 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag kan instämma i det som Sören Norrby här har sagt. De problem som bullret skapar i samhället och för människor var utgångspunk- ten för de diskussioner vi hade i utskottet, och det var de som gjorde att vi blev eniga. Som Sören Norrby sade är det folkpartimotioner som ligger till grund för betänkandet, men från centerpartiets sida har vi flera gånger mo- tionerat om bullerproblemen. När vi behandlade den stora propositionen vå- ren 1988 förelåg motioner och även reservationer från centerpartiet. Den gången var vi ensamma om att kräva hårdare tag och litet mer framåtsyft- ande åtgärder.

Den gången hänvisade vi även till trafikbullerutredningen, som Sören Norrby talade om. Men jag kanske skall komplettera Sören Norrbys uppgift- er litet: Den borgerliga regeringen vidtog på sin tid vissa åtgärder med anled- ning av trafikbullerutredningen, men en hel del återstod att göra, och det har sedan inte blivit gjort. Det är mycket angeläget att det kommer till stånd.

Det är många olika typer av buller som det är fråga om. Jag tänker inte minst på det låga buller som finns på arbetsplatser och kanske även i hem- men från fläktar och även på andra ljud från olika typer av maskiner som bullrar. Trots att vi kanske inte ens hör det sliter det med stor säkerhet på oss på olika sätt. Sådant måste vi ta större hänsyn till.

Sedan är det naturligtvis trafikbullret. Jag var i förra veckan på ett opi- nionsmöte i Märsta mot utbyggnaden av en tredje bana på Arlanda. Där ta- lade människor om hur störda och irriterade de var på bullret. Det har ökat undan för undan. Det är inte bara fråga om vilken nivå bullret ligger på – det är också fråga om hur ofta man störs. Det är en kombination av tätheten på störningarna och bullrets nivå som är avgörande. I det fallet hade tätheten ökat. De bullermattor som man ursprungligen hade är nu betydligt bredare

och innefattar en hel del av bebyggelsen. Efter hand som man bygger ut en sådan flygplats blir situationen värre för människorna.

Det här ger anledning till ett par krav. Ett av dem är: När man planerar ett samhälle måste man ta hänsyn till det här och inte släppa fram byggnation för nära bullrande industrier eller bullrande trafikplatser, eftersom man med säkerhet vet att människor kommer att störas.

Ett annat krav är att trafikpolitiken måste förändras. Det är klart att om vi såg till att vi hade kollektiva transportmedel, t.ex. bättre tågförbindelser mellan Göteborg och Stockholm, skulle bekymren på Arlanda inte bli riktigt vad de är. Det gäller även andra flygplatser.

En trafikpolitik som utgår från att man skall ha så litet störningar som möjligt ger också människor bättre förutsättningar att leva ett lugnt liv. Bullerskadorna är stora, och många människor är bullerskadade. Det är angeläget att vi ser till att kommande generationer inte drabbas av sådana hörselskador som vi något äldre ofta har.

Jag vill med de här orden yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 160 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Jag tänker störa Sören Norrbys tystnad ännu en gång. Jag håller med om att det är skönt när det är tyst, men det är kanske bra att det fortfarande inte är helt tyst här i kammaren, även om det ibland är litet för tyst enligt min uppfattning.

Buller är ett stort och växande miljöproblem. För närvarande höjs bullernivån årligen, vilket innebär att man beräknar att bullret kommer att ha fördubblats på tio år om det fortsätter som i dag. Över tre miljoner svenskar lever under dagtid i en miljö som har en bullernivå som överskrider Världshälsoorganisationens gränsvärden.

De källor som mest bidrar till dagens samhällsbuller är väg-, tåg- och flygtrafik, industrin samt byggnadsarbeten. Även buller i lägenheter utgör en stor störningskälla beroende på det ventilationssystem, de tvättmaskiner, de centrifuger och de olika hushållsmaskiner som används.

Det måste vidtas kraftfulla åtgärder för att minska bullret. För att detta mål skall kunna uppnås måste man ha en plattform att utgå ifrån. I dag finns riktvärden för bullernivå för olika bullerkällor. För en del källor, t.ex. tågtrafik, finns inga bullerriktvärden framtagna.

Miljöpartiet de gröna kräver därför att gränsvärden för samtliga bulleremissioner från olika bullerkällor i samhället måste fastställas. Dessa gränsvärden får inte vara högre än andra bulleremissionsgränser någonstans i världen.

Med hänsyn till det stora antal människor som dagligen utsätts för störande buller bör en nationell aktionsplan mot buller tas fram på samma sätt som tidigare gjorts beträffande havs- och luftföroreningar. Detta krav ställer miljöpartiet i sin motion, som utskottet har behandlat.

Det känns därför glädjande att vi i utskottet har enats om att det skall tas fram en aktionsplan beträffande buller. Vi har ju i våra motioner, förutom yrkandet på en aktionsplan, också krävt flera olika särskilda åtgärder. Självfallet kommer vi även fortsättningsvis att ställa detta krav, men vi hoppas att denna aktionsplan skall innehålla åtgärder som verkligen kan bidra till att

förbättra den nuvarande situationen. Om inte situationen blir bättre, kommer vi naturligtvis att återkomma med våra krav.

Den här gången har vi valt att inte medverka till att ytterligare öka arbetsbelastningen i utskottet. Vi har inte ens reserverat oss till förmån för våra yrkanden. Därmed är det ett enigt utskott som lägger fram detta betänkande, vilket kommer att underlätta kammararbetet – någonting som jag antar att många gläds åt.

Som sagt, självfallet kommer vi att se fram emot denna aktionsplan, som vi hoppas att snabbt få se på riksdagens bord. Vi kommer naturligtvis att granska om den uppfyller vårt krav på åtgärder som vi anser behövs för en bättre planering när det gäller buller. Vi hoppas också att denna aktionsplan gör det möjligt att ta itu med de olika bullerproblem som finns i samhället och som många människor i dag lider av. Samhällsekoniskt sett kommer bullret i slutändan att kosta en massa pengar, om man inte vidtar åtgärder för att förbättra situationen.

Anf. 161 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Jag hade inte tänkt att gå in i denna debatt, eftersom utskottets betänkande är enigt. Men efter att ha lyssnat till de debatterande känner jag mig ändå frestad att säga några ord.

Jag vill börja med att säga att vi socialdemokrater utgår ifrån att det i miljöpropositionen kommer att ingå ett avsnitt om miljöfrågorna. Där kommer man att visa på vilket sätt man avser att driva dessa frågor. Därför har vi socialdemokrater inte så aktivt drivit bullerfrågorna i utskottet, men vi har heller inte reserverat oss, eftersom vi anser att det inte finns någon anledning och att det vore nästan som att slå in öppna dörrar.

Det var intressant att lyssna till folkpartiets och centerpartiets företrädare. Folkpartiets Sören Norrby sade att det inte har hänt någonting på bullerfronten sedan någon gång på 70-talet, tror jag att det var. Centerpartiets Lennart Brunander sade att den borgerliga regeringen vidtog vissa åtgärder med anledning av bullerutredningen. Här står två uppgifter mot varandra. Jag kan tyvärr inte säga vem som har rätt.

Jag vill göra en ytterligare kommentar till det som Lennart Brunander sade. Han talade om flygtrafiken, annat buller och samhällsplaneringen eller var man kan bo. Det är ganska intressant att höra en centerpartist tala för en samhällsplanering. Jag delar fullständigt den uppfattningen, att samhällena måste planeras så att man undviker buller. Men då måste man komma ihåg att detta i sin tur leder till att man kanske får ge avkall på kravet att människor skall få bo precis där de vill. I annat fall uppkommer dessa problem. Det gläder mig att Lennart Brunander och jag är överens om att det behövs en samhällsplanering.

Naturvårdsverket och andra myndigheter har utarbetat beräkningsmodeller för väg- och tågtrafikbuller. Dessa beräkningsmodeller omarbetades och reviderades 1989.

Det talas mycket om flygplan här. Det finns anledning att påpeka att flygplan är indelade i olika bullerkategorier. En del flygplan får inte landa på vissa flygplatser beroende på det alltför störande bullret. Jag kan nämna ett sådant exempel. Den kända artisten Madonna färdades med ett flygplan som

Buller

skulle landa på Landvetter. Flygplanet hade egentligen inte landningstillstånd, men det fick dispens från landningsförbudet. Det finns alltså vissa restriktioner när det gäller flygplansbuller.

Sören Norrby sade att hans analys av varför det inte har hänt någonting beträffande buller går ut på att det blir för dyrt. Man ställer välfärd mot kostnader. Det är ganska intressant att höra en folktopist tala på det viset och ställa sig frågan om detta är rimligt. Jag tycker att det är bra att man ställer upp på att välfärd kostar och på att välfärd måste få kosta.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 162 SÖREN NORRBY (fp):

Herr talman! Margareta Winberg utgår ifrån att miljöpropositionen som aviseras till våren kommer att ta upp bullerfrågorna och att socialdemokraterna i jordbruksutskottet har räknat med detta.

Efter detta utskottsbetänkande kommer det att bli fart på miljödepartementet, så att man arbetar fram någonting att visa upp. Jag tror inte att det hade blivit så förfärligt mycket gjort om inte detta betänkande hade lagts fram och varit enigt. Denna enighet innebär att vi i utskottet verkligen inte slår in öppna dörrar, utan att vi i stället lyfter fram bullerfrågorna på ett sätt som inte har skett tidigare.

Jag sade i mitt inlägg att mycket av grunden till åtgärder mot trafikbullret finns i trafikbullerutredningens betänkande från 1974. Visst har det hänt mycket sedan dess, både när det gäller åtgärder mot trafikbuller och annat, men fortfarande är buller ett försummat miljöproblem. I folkpartiets miljöpolitik försöker vi att sätta ett pris på miljön för att därigenom kunna lyfta fram miljöfrågorna och välfärdsaspekterna. Miljöförstöringen är i dag det allvarligaste hotet mot mänsklighetens framtid. Och om vi inte kan lösa miljöproblemen så är alla andra framsteg så oändligt ointressanta. Om vi köper vår materiella standard till priset av en miljö där normalt mänskligt liv inte längre är möjligt, då är det priset för högt. Om vi skall komma till rätta med miljöproblemen måste vi tillgripa hela arsenalen av styrmedel och inte bara diskutera enskilda punktåtgärder utan se det hela med litet grand av systemanalys, så att vi ser sambanden mellan olika faktorer. Då är just buller det miljöproblem som vi hittills kanske har ägnat för litet uppmärksamhet. En samlad aktionsplan mot buller innebär att vi parallellställer buller som miljöproblem med de andra stora miljöproblemen för vilka aktionsplanerna håller på att uppdateras.

Anf. 163 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Margareta Winberg säger att bullerfrågorna ändå skulle ha tagits upp i miljöpropositionen. Det är möjligt, det vet vi ingenting om. Men utsikterna är väl betydligt större nu, och framför allt borde kvaliteten på den proposition som läggs fram bli bättre. Det förutsattes ju redan i jordbruksutskottets betänkande på våren 1988 att regeringen skulle återkomma med förslag till åtgärder. Från centerpartiet trodde vi inte riktigt på det. Därför reserverade vi oss. Och det visade sig ju att vi fick rätt. Det har inte hänt något sedan dess förrän nu då det skall läggas fram en ny proposition.

Margareta Winberg blev överraskad över att vi i centerpartiet vill ha en

samhällsplanering. Det är ju roligt när man kan överraska folk. Men det borde inte ha varit någon överraskning för Margareta Winberg, eftersom en plan- och bygglag har tagits fram i samarbete mellan socialdemokraterna och centerpartiet. Det borde Margareta Winberg känna till. Planering är alltså något som vi tycker är viktigt, eftersom det är på det sättet som vi tar till vara resurser, skyddar människor och skapar en bättre miljö.

Det som sades om att människor i huvudsak skall få bo var de vill är något som vi stöttar. Och i ett decentraliserat samhälle finns den möjligheten i mycket stor utsträckning. I ett sådant samhälle störs människor betydligt mindre av bullerproblemen. Det är ju när allt skall förläggas på ett ställe som dessa bekymmer uppstår. I detta sammanhang har kanske Margareta Winberg och jag en del att diskutera.

Anf. 164 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! När jag hör Margareta Winberg i hennes litet trevande formulering av vad miljöpropositionen skall innehålla, ångrar jag faktiskt att jag inte reserverade mig till förmån för hela vår motion. Jag tyckte nämligen att hon lät mycket tveksam när hon sade att "vi socialdemokrater" räknar med att det skall bli ett sådant avsnitt i miljöpropositionen till våren. Utskottet däremot säger ju att vi skall ha en aktionsplan och att det skall tas fram en aktionsplan. Då kan man inte säga att man räknar med det. Det är en självklarhet med tanke på det samhällsproblem som buller är i dag att bullerfrågan skall tas upp i miljöpropositionen. Det är inte bara fråga om de specifika problemen med buller från flyg och biltrafik, utan det är också fråga om bullerproblem i bostäder och på arbetsplatser. Det gäller utomhusmiljön, där det inte finns några bullergränser. Jag tror inte heller att det finns några bullergränser för inomhusmiljön. Vi har problem t.ex. med bullret från fläktarna i skolorna, som har diskuterats som ett socialt problem. Man vet inte hur det påverkar våra barn. Jag hoppas att det verkligen blir en aktionsplan som är värd namnet.

Anf. 165 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Jag vill först till Lennart Brunander säga att jag inte riktigt känner igen hans ord med tanke på att det, när man ute i länen arbetar och diskuterar med centerpartister, inte är lika självklart med en samhällsplanering. Då är det mer människors fria planering som gäller. Jag delar inte heller uppfattningen att man blir mindre störd när man har denna väldigt fria planering.

Om man vet att det finns bullerproblem måste man självfallet planera bostadsområden och annat så att människor inte störs.

Till Marianne Samuelsson vill jag säga att det är möjligt att jag var för trevande i mitt tidigare inlägg. Men att räkna med eller att anse som självklart är samma sak för mig. Jag kan vara mycket vassare om det är bara det som behövs.

Anf. 166 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag tycker att Margareta Winberg är orättvis mot de centerpartister som finns ute i kommunerna. Jag vet att de lägger ned ett mycket

stort arbete på att skapa bra kommuner. I det innefattas också en hel del planering. Men, och det är viktigt, den nya plan- och bygglagen som vi ändå var överens om ger möjligheter till en friare planering i glesbebyggda områden. Kommunerna har möjlighet att bestämma det. Det tycker jag är riktigt att de gör. Och det är detta som jag tror att centerpartisterna har tagit chansen att göra ute i dessa kommuner. Det tycker jag inte att man skall belasta dem för, eftersom vi var överens om att så borde kunna ske. Och jag tror också att det är bra.

Anf. 167 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Jag vet att Margareta Winberg kan vara betydligt vassare i sina formuleringar. Och det var kanske därför som jag studsade till och tyckte att det hon sade lät oroväckande vagt. Jag vill därför bara skicka med en önskan om att Margareta Winberg också är tillräckligt vass att driva dessa frågor i regeringskansliet så att det blir en bra, konkret och innehållsrik aktionsplan mot buller.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 21 november.)

20 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställts

den 13 november

1990/91:88 av *Björn Samuelson* (v) till arbetsmarknadsministern om arbetsmarknadssituationen i Värmland:

De duggar tätt nu, varslen om uppsägningar och permitteringar i Värmland. För några dagar sedan fick ca 300 anställda vid Töcksfors Verkstads AB reda på att de skulle mista sina jobb. Här handlar det om företrädesvis kvinnor och orter där det är oerhört svårt att hitta nya jobb – för att inte säga omöjligt.

Tyvärr är inte kvinnorna i Säffle och Koppom ensamma när det gäller arbetslöshetssituationen i länet. Ministern kommer säkert ihåg att Saab sade upp ca 300 anställda i Kristinehamn i våras. Nu kommer nya signaler från bilindustrin om produktionsneddragningar, och utan att måla en viss potential på väggen kan man ju tänka sig att det blir ytterligare effekter för den industri i länet som har anknytning till bilindustrin.

Det här är bara några exempel. Det finns tyvärr många fler att hämta där inte så många drabbas av arbetslöshet på en gång. Trots detta är effekterna mycket allvarliga för den enskilde. Att mista sitt jobb är något av en tragedi.

Värmland är ett skogslän som kommer att drabbas hårt av den lågkonjunktur vi nu går in i. Här måste till insatser som stärker länet på både kort och lång sikt. Och sådana bör ju finnas i beredskap hos regeringen.

Jag vill därför fråga arbetsmarknadsministern:

1. Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att skapa nya jobb i Värmland?
2. Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att lindra effekterna av lågkonjunkturen i Värmland?

1990/91:89 av *Gudrun Schyman* (v) till utrikesministern om Boforsaffären:

I den nyligen utgivna boken "Hemligstämplat – en historia om mutor och regeringars fall" (Henrik Westander) finns det en rad uppgifter som förtjänar att belysas ytterligare.

I boken skildras bl.a. hur utrikesministern krävde att Bofors skulle berätta för den indiska regeringen vilka som skulle ha tagit emot deras s.k. provisioner. Bakgrunden var att det fanns indikationer på att en del av mutpengarna gått tillbaka till Boforsdirektörerna själva, och man ville följaktligen att Bofors skulle lämna mer information till den indiska regeringen, något som Nobelchefen Carlberg, efter löfte till utrikesministern, också gjorde.

Enligt förhör i KU med utrikesministern den 22 september 1987 förmedlades från f.d. brittiske premiärministern Edward Heath ett budskap med innehållet att Gandhi var nöjd med den information som han hade fått från Bofors.

En vecka senare vid ett möte med Indiens biträdande utrikesminister Natwar Singh meddelade denna att Bofors "endera dagen" väntades lämna mer information och att "vissa av dessa klarlägganden sannolikt skulle innehålla uppgifter som var besvärande både för Indien och Sverige" (enligt samtalsuppteckning refererad i boken).

Några dagar senare träffades åter utrikesministern och Nobelchefen i samma ärende. Därefter tystnade regeringens kritik av Bofors, och bolagets uppgifter om att inga mutor eller mellanhänder förekommit fick stå oemotsagt.

Bokens tes är att regeringens kritik av Bofors tystnade efter mötena med Singh och Carlberg, på grund av den information som då gavs. I boken ges flera exempel på tillfällen då det varit möjligt för regeringen att korrigera de uppgifter som Bofors lämnat, men så skedde aldrig.

Jag vill därför ställa följande frågor till utrikesministern:

1. Vad fanns det för indikationer inom UD i augusti 1987 om att pengarna gått tillbaka till Boforscheferna själva?
2. Överlämnades denna information till rikskriminalen som utredde om Boforscheferna gjort sig skyldiga till mutbrott?
3. Vem förmedlade beskedet från Edward Heath till svenska utrikesdepartementet?
4. Är redogörelsen om Natwar Singhs utsago om uppgifter som skulle vara "besvärande för både Indien och Sverige" riktig?
5. Fanns det något samband mellan utrikesministerns möte med Natwar Singh och mötet med Nobelchefen Anders G Carlberg?
6. Varför korrigerade aldrig regeringen de av Bofors lämnade uppgifterna om att mutor och mellanhänder aldrig förekommit?

Riksdagen beslutade i december 1989 om en reformering av den regionala statliga förvaltningen. Detaljarbetet inför genomförandet skall enligt beslutet nu pågå för fullt i länen. Den nya organisationen skall träda i kraft den 1 juli 1991. Riksdagsbeslutet om den nya samordnade länsförvaltningen bygger med vissa undantag på den proposition som avlämnats i ärendet. Förslag till ändrad följdlagstiftning har nu presenterats i prop. 1990/91:27.

Syftet var enligt den tidigare propositionen att samordna och effektivisera den statliga förvaltningen på länsnivå. Riksdagsbeslutet innebär att en ny länsstyrelse bildas av de verksamheter som i dag bedrivs av länsvägnämnden, läns skolnämnden, lantbruksnämnden, viss del av länsbostadsnämnden, eventuellt fiskets organisation och den nuvarande länsstyrelsen. Beslutet innebär vidare att länsstyrelsen får inrätta nämnder med bestämda sakområden.

Från centerns sida avstyrkte vi propositionens förslag med bl.a. det motivet att demokratin på länsnivå begränsades ytterligare genom förslaget. I stället förordade vi att landstingen omvandlades till verkliga länsparlament.

Det nu pågående genomförandearbetet ute i länen uppvisar betydande problem. Stor osäkerhet råder om vad som ur statlig beslutssynpunkt egentligen gäller. Inga klara direktiv om organisationsutformningen har getts från regeringens sida. De direktiv som getts har varit motstridiga och förutsättningarna för reformarbetet har förändrats under tiden organisationsarbetet pågått.

Så har t.ex. direktiv om läns skolnämndernas avskaffande kommit efter det att organisationsarbetet startat. I det sammanhanget finns förslag om att knyta samman läns experten i utbildningsfrågor för varje län till en storregional organisation som innebär att huvuddelen av dessa experter underställs en annan länschef än den egna i länet. Inom vägverket finns enligt uppgift planer på att överge länen som bas och bilda storregionala enheter. Det som tidigare var avsett som en reformering av länsförvaltningarna, fortfarande med nuvarande länen som bas, synes nu alltmer gå emot en regional struktur med storregionala mellanstatliga organ, där länsnivå elimineras.

Vidare har signaler om kraftiga nedskärningar i övrigt av den statliga länsförvaltningen givits i regeringens skrivelse till riksdagen om den ekonomiska politiken. Länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON) som enligt den tidigare propositionen skulle biträda en särskild central organisationskommitté med genomförandet synes inte ha någon funktion i sammanhanget.

Den oklarhet som råder från regeringens sida på en rad punkter i samband med genomförandet av den nya länsförvaltningsorganisationen har skapat stor förvirring ute i länen och gör att verksamheten tar skada. Den kreativitet och mottaglighet för förändringar som borde stimuleras fram hos personalen äventyras och förbyts i sin motsats med de förutsättningar för omstruktureringen som regeringen nu har skapat. Detta är hämmande för effektiviteten hos de statliga länsmyndigheterna. Därmed motverkas det viktigaste syftet med omorganisationen.

Mot bakgrund härav vill jag fråga civilministern:

1. Är regeringen beredd att ta konsekvenserna av den rådande situationen och föreslå riksdagen att reformeringsarbetet av den statliga länsförvaltningen i nuvarande form avbryts?
2. Om inte, avser regeringen att genomföra reformeringen av den statliga länsförvaltningen helt i linje med av riksdagen fattat beslut?
3. Vilka åtgärder är regeringen i så fall beredd vidta för att intentionerna i beslutet skall fullföljas?
4. Är det regeringens uppfattning att de nuvarande länen skall försvinna och ersättas av storregionala statliga organ på mellannivån mellan stat och kommuner?
5. Är regeringen beredd överväga förslaget om nedläggning av länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON)?

den 14 november

1990/91:91 av Ragnhild Pohanka (mp) till utrikesministern om Turkiet:

I början av augusti förklarade Turkiet för den Europeiska Kommissionen för Mänskliga Rättigheter i Strasbourg, att Turkiet inte längre ämnade respektera de mänskliga rättigheterna i de kurdiska provinserna.

På detta sätt är den politik officiell, som oavhängiga iakttagare kritiserat i årtal. Den statsterror som utövas mot kurderna under täckmanteln av demokratisering och bekämpning av terrorismen görs legitim.

Den turkiska regimen vill skaffa sig fria händer till tvångsförflyttningar, fängslanden, tortyr och mord i stor omfattning. Införandet av krigsrätt måste ses i Guldkrigets skugga. Den turkiske presidenten Özal propagerar för, utför och förbereder förflyttningar. Hundratals byar har redan tvångsförflyttats och befolkningen bor i tältläger.

Den 9 april 1990 infördes nya lagar, undantagslagar:

1. Tryckfriheten begränsades.
2. Tvångsförflyttningar uppmuntras.
3. Strejkböter.
4. Åtalsfrihet för dem, som enligt denna lag använder sina befogenheter, tilldelade av guvernörer och inrikesministeriet.
5. Straff för vissa brott fördubblas.
6. Utöver frihetsstraff döms till höga böter.

Allt detta sker i undantagsregionen, dvs. östra Turkiet, turkiska Kurdistan.

De befogenheter som överguvernören Hayri Kozakciouglu har är helt enastående. Han har statens uppdrag att söka en lösning på det kurdiska problemet.

Man får inte längre vara medlem i mer än en förening. Det kan ge tio års fängelse med allt vad det innebär i Turkiet.

Faran för ett folk mord i skuggan av Guldkriget består. Denna utveckling i Turkiet får inte tigas ihjäl.

Det land som menar allvar med att ställa upp för folkens självbestämmanderätt och för mänskliga rättigheter, på samma sätt som för öststaternas "delstater", måste nu aktivt handla för det hårt drabbade kurdiska folket.

Med hänvisning till ovanstående vill jag fråga utrikesministern:

Är Sverige inte nu moget för

1. att stoppa allt bistånd och hjälp till Turkiet?
2. att inte avvisa kurder till Turkiet, speciellt inte dem som varit oppositionella?
3. att förklara Turkiska Kurdistan för krigsregim?
4. att understödja en turistbojkott mot Turkiet?

1990/91:92 av *Berith Eriksson* (v) till utrikesministern om Turkiet:

Turkiets regering har den 23 augusti meddelat Europarådet att man med stöd av artikel 15 Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna suspenderar flera av de mest grundläggande artiklarna till skydd för de mänskliga rättigheterna.

Den turkiska regeringen hävdar i sin skrivelse till Europarådet att den måste använda säkerhetsstyrkor för att handskas med terroristaktiviteter, men även vidta åtgärder för att motverka skadlig desinformation av allmänheten och missbruk av fackliga rättigheter. Regeringen har utfärdat två nya lagar med numren 424 och 425, vilka skall tillämpas i de delar av landet där undantagstillstånd råder. Lagarna innebär bl.a:

- att inrikesministern tillfälligt eller permanent får förbjuda varje publikation som är ägnad att orsaka allvarlig störning av allmänna ordningen, uppvigling av lokalbefolkningen eller att utgöra ett hinder för säkerhetsstyrkorna genom att feltolka lokala aktiviteter,
- att guvernören får rätt att beordra tvångsförflyttning av hela byar och bostadsområden av säkerhetsskäl samt
- att inga rättsliga åtgärder får vidtas mot inrikesministern eller guvernören med anledning av beslut eller åtgärder beslutade med stöd av dessa lagar.

Amnesty International säger i ett uttalande så sent som den 11 oktober i år att all tillgänglig information visar att tortyr fortfarande förekommer i stor omfattning och utövas systematiskt i Turkiet. Vidare anför Amnesty att sedan PKK 1984 inledde väpnade attacker har ett alarmerande antal rapporter kommit om misshandel av personer som gripits av säkerhetsstyrkor i de östra och sydöstra provinserna, där hittills 2 000 liv gått förlorade i strider.

De beskrivna lagarna 424 och 425 och suspensionen av grundläggande delar av Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter innebär väsentliga avsteg från Turkiets åtaganden i juni 1990 vid antagandet av "Document of the Copenhagen meeting of the Conference of the Human Dimension of the CSCE".

Jag vill därför fråga utrikesministern:

1. Avser regeringen att vidta åtgärder inom "the Human Dimension of the CSCE" för att få till stånd en närmare genomlysning av bedömningen av den turkiska regeringens suspension av grundläggande mänskliga rättigheter?
2. Avser regeringen att väcka talan mot Turkiet hos Kommissionen för de mänskliga rättigheterna med anledning av Turkiets flagranta kränkningar av flera artiklar i Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter?

För en tid sedan kungjordes i dagspressen förhållanden om justitierådens arbetssituation som jag uppfattar som mycket allvarliga. Enligt uppgifterna i pressen skulle så gott som varje justitieråd ägna en stor del av sin arbetskraft åt att uppträda som enskilda skiljedomare i tvister som anlägges såsom skiljetvister. Till detta kommer att justitieråden numera i mycket stor utsträckning används för olika kommitté- och nämnduppdrag och deltar i en mångfald olika utredningar. Man kan också konstatera att rikets högsta domare tillika är mycket omfattande "extraknäckare". Lönesättningen gör det uppenbarligen nödvändigt för dessa domare att skaffa sig extrainkomster. Arbetssituationen i högsta domstolen måste planeras så att den ger utrymme för denna volym av "extraknäck".

I andra länder är man mycket noga med att domare i rikets högsta domstolar under inga omständigheter uppträder med enskilda uppdrag som kan leda till ett ifrågasättande av deras omutlighet. Jag har med detta inte på något sätt velat antyda att svenska justitieråd icke skulle vara oväldiga. Jag har emellertid velat markera att i andra länder än Sverige intager man i dessa frågor en helt annorlunda hållning.

En domare som har att förvalta ett lands rättsskipning, särskilt i landets högsta instanser, måste stå över varje tänkbar misstanke om engagemang i några särintressen i samhället, vare sig ekonomiska, ideologiska eller politiska. Det är därför angeläget att personer med mycket hög integritet åtar sig dessa uppdrag. I sin tur leder detta då till att samhället måste vara berett att betala för landets högsta domare på sådant sätt att karriären blir åtråvärd, att omutligheten blir självklar och att arbetsinsatsen på domarämbetet blir fullödlig.

En ekonomisk förstärkning av avlöningen av landets högsta domare kommer att medföra att domarkarriären på nytt attraherar framstående yngre jurister i en strävan att nå åtråvärda och högt respekterade domarställningar.

Är justitieministern beredd att genomföra sådana lönereformer för landets högsta domare att samtidigt förbud mot enskilda uppdrag och samhällsuppdrag kan utfärdas för ämbetsmän som uppfyller sådana tjänster?

21 § Anmälan om fråga

Anmälades att följande fråga framställdes

den 14 november

1990/91:185 av Marianne Andersson i Vårgårda (c) till socialministern om assisterande tandvårdspersonal:

Inom tandvården såväl som inom alla andra områden är det angeläget att ta vara på all personals kunskap och kompetens så effektivt som möjligt. Det görs inte i dag. I budgetpropositionen utlovades att en proposition angående

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

behörighetsregleringen för assisterande tandvårdspersonal skulle läggas fram under 1990. Detta har inte skett. Förslaget skulle innebära att delegeringen till andra personalgrupper än tandläkare underlättas. Tandvårdspersonalens resurser skulle utnyttjas bättre och utvecklingsmöjligheterna inom dessa kvinnoyrken skulle öka.

Jag vill därför fråga socialministern:

När avser regeringen att lägga förslag i frågan?

22 § Kammaren åtskildes kl. 20.57.

Förhandlingarna leddes

av tredje vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 3 §,
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 54 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 62 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 10 § anf. 83 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. beslutet om uppskjuten votering av
kvällsärenden,
av förste vice talmannen därefter från 13 § t.o.m. ajourneringen kl. 17.56 och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Prot. 1990/91:24
14 november 1990

Onsdagen den 14 november

1 § Justering av protkoll	1
2 § Hänvisning av ärenden till utskott.	1
3 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 7 november	1
Försvarsutskottets betänkande FöU1	
Försvarsutskottets betänkande FöU2	
Försvarsutskottets betänkande FöU3	
Försvarsutskottets betänkande FöU4	
Kulturutskottets betänkande KrU2	
Trafikutskottets betänkande TU4	
Näringsutskottets betänkande NU3	
Näringsutskottets betänkande NU5	
Näringsutskottets betänkande NU19	
Bostadsutskottets betänkande BoU3	
Meddelande om samlad votering	4
4 § Vallagsfrågor	4
Konstitutionsutskottets betänkande KU4	
Debatt	
Göran Åstrand (m)	
Ingela Mårtensson (fp)	
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
Sture Thun (s)	
Bo Hammar (v)	
<i>Beslut fattades efter 9 §</i>	
5 § Normgivning m.m.	12
Konstitutionsutskottets betänkande KU7	
Debatt	
Elisabeth Fleetwood (m)	
Ingela Mårtensson (fp)	
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
Bo Hammar (v)	
Hans Leghammar (mp)	
Kurt Ove Johansson (s)	
<i>Beslut fattades efter 9 §</i>	
6 § Radio- och TV-frågor	23
Konstitutionsutskottets betänkande KU12	
Debatt	
Anders Björck (m)	
Kurt Ove Johansson (s)	
<i>Beslut fattades efter 9 §</i>	

7 § Vissa fri- och rättigheter m.m.	30
Konstitutionsutskottets betänkande KU13	
Debatt	
Stig Bertilsson (m)	
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
Bo Hammar (v)	
Hans Leghammar (mp)	
Olle Svensson (s)	
Charlotte Cederschiöld (m)	
<i>Beslut fattades efter 9 §</i>	
8 § Eritrea	44
Utrikesutskottets betänkande UU3	
Debatt	
Viola Furubjelke (s)	
Inger Koch (m)	
Maria Leissner (fp)	
Rolf L Nilson (v)	
Eva Goës (mp)	
Birgitta Hambræus (c)	
Eva Johansson (s)	
<i>Beslut fattades efter 9 §</i>	
9 § Nedrustning	52
Utrikesutskottets betänkande UU4	
Debatt	
Birgitta Hambræus (c)	
Gudrun Schyman (v)	
Per Gahrton (mp)	
Evert Svensson (s)	
Eva Björne (m)	
Maria Leissner (fp)	
Maj Britt Theorin (s)	
Ingela Mårtensson (fp)	
Berndt Ekholm (s)	
Beslut.	78
Konstitutionsutskottets betänkande KU4	
Konstitutionsutskottets betänkande KU7	
Konstitutionsutskottets betänkande KU12	
Konstitutionsutskottets betänkande KU13	
Utrikesutskottets betänkande UU3	
Utrikesutskottets betänkande UU4	
Beslut om samlad votering	80
10 § Vissa socialförsäkringsfrågor.	81
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU1	
Debatt	
Margit Gennser (m)	
Barbro Sandberg (fp)	
Rune Backlund (c)	
Margó Ingvardsson (v)	

Anita Stenberg (mp)	
Margareta Persson (s)	
Tredje vice talmannen (om sammanträdet fortsättning under kvällen)	
Sven-Gösta Signell (s)	
<i>Beslut fattades efter 12 §</i>	
11 § Socialavgifter	93
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU2	
Debatt	
Gullan Lindblad (m)	
Sigge Godin (fp)	
Rune Backlund (c)	
Anita Stenberg (mp)	
Nils-Olof Gustafsson (s)	
<i>Beslut fattades efter 12 §</i>	
12 § Svenskt medborgarskap	101
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU3	
Debatt	
Gullan Lindblad (m)	
Eva Goës (mp)	
Maud Björnemalm (s)	
Beslut	103
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU1	
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU2	
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU3	
Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden	104
13 § Arbetsstillstånd för utlänningar	104
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU4	
Debatt	
Gullan Lindblad (m)	
Rune Backlund (c)	
Maud Björnemalm (s)	
Eva Goës (mp)	
<i>Beslut skulle fattas den 21 november</i>	
14 § Hälso- och sjukvårdsfrågor	107
Socialutskottets betänkande SoU4	
Debatt	
Per Stenmarck (m)	
Ingrid Ronne-Björkqvist (fp)	
Göran Engström (c)	
(forts.)	
Ajournering för middagsuppehåll	118
Återupptagna förhandlingar	118
14 § (forts.) Hälso- och sjukvårdsfrågor (forts. SoU 4)	119
Anita Stenberg (mp)	
Bo Holmberg (s)	
Bertil Persson (m)	
<i>Beslut skulle fattas den 21 november</i>	

15 §	Bevarande av kulturmiljöer	132
	Kulturutskottets betänkande KrU5	
	Debatt	
	Stina Gustavsson (c)	
	Leo Persson (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 21 november</i>	
16 §	Utförelse av kulturföremål	134
	Kulturutskottets betänkande KrU7	
	Debatt	
	Kaj Nilsson (mp)	
	Sylvia Pettersson (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 21 november</i>	
17 §	Miljöskyddslagstiftningen	137
	Jordbruksutskottets betänkande JoU7	
	Debatt	
	Karl Erik Olsson (c)	
	<i>Beslut skulle fattas den 21 november</i>	
18 §	Naturvård	137
	Jordbruksutskottets betänkande JoU8	
	Debatt	
	Karl Erik Olsson (c)	
	Marianne Samuelsson (mp)	
	<i>Beslut skulle fattas den 21 november</i>	
19 §	Buller	140
	Jordbruksutskottets betänkande JoU17	
	Debatt	
	Sören Norrby (fp)	
	Lennart Brunander (c)	
	Marianne Samuelsson (mp)	
	Margareta Winberg (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 21 november</i>	
20 §	Anmälan om interpellationer	
	1990/91:88 av Björn Samuelson (v) om arbetsmarknadssituationen i Värmland	146
	1990/91:89 av Gudrun Schyman (v) om Boforsaffären	147
	1990/91:90 av Agne Hansson (c) om reformeringen av den statliga länsförvaltningen	148
	1990/91:91 av Ragnhild Pohanka (mp) om Turkiet	149
	1990/91:92 av Berith Eriksson (v) om Turkiet	150
	1990/91:93 av Nic Grönvall (m) om justitierådens löner m.m.	151
21 §	Anmälan om fråga	
	1990/91:185 av Marianne Andersson i Vårgårda (c) om assisterande tandvårdspersonal	151